ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ – ΣΕΡΒΙΑΣ (2020-2021)

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2021

Πίνακας περιεχομένων

1 Οικονομία της Σερβίας 4
1.1 Επισκόπηση της σερβικής οικονομίας 4
1.1.1 Βασικά οικονομικά μεγέθη * 6
1.1.2 Οικονομικές Συνέπειες Πανδημίας (Covid-19) και Προβλέψεις 2021* 15
Οι αρχικές προβλέψεις 15
Η στήριξη της Οικονομίας* 16
Τελικά αποτελέσματα και προβλέψεις* 19
1.1.3 Η Δομή της Οικονομίας* 21
Α. Γεωργία 21
Β. Βιομηχανία 24
Β.1. Μεταποιητικός Τομέας 24
Β.2 Μεταλλευτική Βιομηχανία 25
Γ. Τομέας Πληροφορικής 26
Δ. Ενεργειακός Κλάδος-Περιβάλλον* 27
Ε. Υπηρεσίες 35
Ε.1. Τραπεζικό Σύστημα 35
Ε.2. Τουριστικός κλάδος 38
Ε.3. Τομέας Μεταφορών & Υποδομών 40
Ε.4. Κλάδος Τηλεπικοινωνιών 46
1.1.4 Εξωτερικό Εμπόριο Σερβίας* 47
Θεσμικό & Κανονιστικό πλαίσιο εξωτερικού εμπορίου της Σερβίας 52
1.1.5 Επενδύσεις 53
Κυριότερες χώρες-Επενδυτές 54
Ανερχόμενη Τουρκική Οικονομική παρουσία στη Σερβία 56
Λοιπές ανερχόμενες επενδυτικές «δυνάμεις» 58
1.2 Οικονομικές Σχέσεις Σερβίας – Συμμετοχή σε Διεθνείς Οργανισμούς 63
1.2.1 Σερβία – ΠΟΕ (World Trade Organisation – WTO) 63
1.2.2 Σερβία, Ευρωπαϊκή ΄Ενωση (ΕΕ) και Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) 63
α. Διαπραγματεύσεις Σερβίας –ΕΕ 64
β. Μηχανισμός προενταξιακής βοήθειας (IPA) και λοιπή χρηματοδότηση ΕΕ 65
γ. Επενδυτικό Πλαίσιο Δυτικών Βαλκανίων & Πράσινη Ατζέντα για τα Δυτικά Βαλκάνια* 67
δ. Διεθνές Νομισματικό Ταμείο-ΔΝΤ (International Monetary Fund – IMF) 69
ε. Νόμοι και πρόσφατες Μεταρρυθμίσεις 71
1.2.3 Συμμετοχή σε περιφερειακές οικονομικές/τελωνειακές Ενώσεις* 73

1.2.4 Συμμετοχή σε Διεθνείς Οργανισμούς, ''Φόρα'' και ομάδες χωρών*....75
1.2.5 Λοιπές χώρες-εταίροι οικονομικής και αναπτυξιακής συνεργασίας....78
Σερβία, Κόσοβο και ΗΠΑ....78
Σερβία-Κίνα* 78
ΗΠΑ-Σερβία....79
Σερβία & Γαλλία 79
Σερβία & Ισραήλ* 80
2 Οικονομικές Σχέσεις Ελλάδας - Σερβίας 81
2.1 Διμερείς Οικονομικο-Εμπορικές Ροές 81
2.1.2 Διμερείς Εμπορικές Ροές....81
2.1.3 Υπηρεσίες - Τουριστικές Ροές....84
2.2 Ελληνικές επενδύσεις στη Σερβία 86
2.2 Διμερής Συνεργασία σε επιμέρους Τομείς & Θεσμικό Πλαίσιο Οικονομικής Συνεργασίας 88
Ενέργεια....88
Τουρισμός....88
Μεταφορές 88
Περιβάλλον....89
Υγεία 89
Τηλεπικοινωνίες....90
3η Σύνοδος του Ανώτατου Συμβουλίου Συνεργασίας (ΑΣΣ) 90
Συνεργασία Ελλάδας-Σερβίας εντός πολυμερούς πλαισίου....90
Εκατέρωθεν Ελληνο-Σερβικές Επισκέψεις Οικονομικού ενδιαφέροντος....90
2.4 Δράσεις οικονομικής διπλωματίας (2019-2021)....93
3. Συμπεράσματα – Προτάσεις 96
3.1. Προοπτική ενίσχυσης Ελληνικής Επιχειρηματικής Παρουσίας & Διμερούς Εμπορίου 96
Επιχειρηματικές Ευκαιρίες 96
Εμπόδια & Προβλήματα....99
3.2. Προτάσεις δράσεων ενίσχυσης εξωστρέφειας....105
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ....108

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΕΤΗΣΙΑΣ ΕΚΘΕΣΗΣ 202Ο-2021:
Βασ. Σκρόνια, Γεν. Συμβούλου Ο.Ε.Υ. Α΄, Όλ. Μπάρμπα, Γραμματέα Ο.Ε.Υ. Γ΄
καθώς και επιμέρους συνεισφορά του Μαρ. Μπελιμπασάκη, Συμβούλου Ο.Ε.Υ. Α΄(*)

1 Οικονομία της Σερβίας

1.1 Επισκόπηση της σερβικής οικονομίας

Η Δημοκρατία της Σερβίας βρίσκεται στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, με συνολική **γεωγραφική** έκταση 88.361km2 και είναι η τρίτη μεγαλύτερη χώρα στη Βαλκανική Χερσόνησο, μετά την Ελλάδα και τη Ρουμανία.

Σύμφωνα με στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της Σερβίας, ο **πληθυσμός** της χώρας είναι 7 εκατομμύρια κάτοικοι (δίχως το Κόσσοβο και το Μετόχι). Περίπου το 20% του πληθυσμού ζει στην πρωτεύουσα, το Βελιγράδι. Οι **γυναίκες** αποτελούν το 51,31% του συνολικού πληθυσμού. Η Σερβία έχει **εργατικό δυναμικό** 3,1 εκατομμυρίων από τα επτά εκατομμύρια του πληθυσμού της. Οι Σέρβοι αντιπροσωπεύουν το 83,32% του πληθυσμού, ενώ οι σημαντικότερες **εθνικές μειονότητες** είναι οι Ούγγροι (3,53%), οι Ρομά (2,05%), οι Βόσνιοι (2,02%), οι Κροάτες (0,81%) και οι Σλοβάκοι (0,73%).

Η Σερβία έχει σημαντικό **ορυκτό πλούτο,** όπως αξιοσημείωτες ποσότητες άνθρακα, μόλυβδου, ψευδαργύρου, χαλκού και χρυσού, αλλά η έλλειψη επενδύσεων, η οποία έχει επηρεάσει τον **μεταλλευτικό τομέα** επί αρκετά χρόνια, εμποδίζει την οικονομία της χώρας να επωφεληθεί επαρκώς από αυτόν τον πλούτο.

Οι **μεγαλύτερες πόλεις** είναι η πρωτεύουσα Βελιγράδι (πληθυσμός 1,7 εκατομμύρια), το Νόβι Σαντ-Novi Sad (350,000 κάτοικοι), η Νις-Nis (258,000 κάτοικοι) και το Κραγκιούγιεβατς-Kragujevac (179,000 κάτοικοι).

Πολίτευμα	***Κοινοβουλευτική Δημοκρατία***	**Πληθυσμός**	***7 εκατ.***
Αρχηγός του Κράτους	***Πρόεδρος Δημοκρατίας***	**Πρωτεύουσα**	***Βελιγράδι***

Η Σερβική εθνοσυνέλευση αποτελείται από 250 μέλη με τετραετή θητεία. Οι τελευταίες βουλευτικές εκλογές διεξήχθησαν το καλοκαίρι του 2020. Το Κυβερνών Προοδευτικό Κόμμα και το Σοσιαλιστικό Κόμμα κατέχουν τη συντριπτική πλειοψηφία στην σερβική Εθνοσυνέλευση. Το Προοδευτικό Κόμμα Σερβίας (SNS) του Προέδρου Βούτσιτς, παρά το γεγονός ότι πέτυχε αυτοδυναμία στις εκλογές του 2016 και 2020, επιλέγει να σχηματίζει κυβερνητικούς συνασπισμούς με το Σοσιαλιστικό Κόμμα Σερβίας. Το SNS προέκυψε από στελέχη του Ριζοσπαστικού Κόμματος που αποχώρησαν, μεταξύ των οποίων και ο πρώην Σέρβος Πρόεδρος Νίκολιτς.

Οι αδυναμίες στην λειτουργία της Σερβικής Εθνοσυνέλευσης αποτελούν ένα από τα ιδιαίτερα αρνητικά σημεία των τελευταίων εκθέσεων προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2019 ή 2020 κλπ).

Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης: Ο σερβικός τύπος σημείωσε εκρηκτική ανάπτυξη στα μέσα της δεκαετίας του `90, όταν κυκλοφόρησαν οι πρώτες, σχετικά ανεξάρτητες εφημερίδες. Τα μεγαλύτερα έντυπα ΜΜΕ έχουν την έδρα τους στο Βελιγράδι και είναι εθνικής εμβέλειας. Τοπικές εφημερίδες με κυκλοφορία μερικών χιλιάδων φύλλων υπάρχουν σχεδόν σε όλες τις σερβικές πόλεις. Η σημερινή κατάσταση στη Σερβία στον τομέα των ΜΜΕ αποτελεί

αντικείμενο αρνητικών σχολίων από Διεθνείς Οργανισμούς, σχετικά με αδυναμίες και ελλείμματα, ιδιαίτερα όσον αφορά την ελευθερία έκφρασης και την ανεξαρτησία των ΜΜΕ.

Η Σερβία απέκτησε το **καθεστώς υποψήφιας προς ένταξη χώρας στην ΕΕ** με απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου την 1η Μαρτίου 2012. Το Σεπτέμβριο του 2013 τέθηκε σε ισχύ η Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης μεταξύ της ΕΕ και της Σερβίας. Τελικά, στις 21 Ιανουαρίου 2014, πραγματοποιήθηκε η 1η Διακυβερνητική Διάσκεψη, σηματοδοτώντας την επίσημη έναρξη των διαπραγματεύσεων προσχώρησης της χώρας στην ΕΕ. Η Σερβία έχει, επίσης, υπογράψει **αρκετές εμπορικές συμφωνίες** όπως η Ευρωπαϊκή Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ) και η Κεντροευρωπαϊκή Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών (CEFTA), καθώς και συμφωνίες με την ΕΕ, την Τουρκία, τη Λευκορωσία, το Καζακστάν και τη Ρωσία, κ.ά. Το εμπόριο με τις ΗΠΑ διεξάγεται στο πλαίσιο του αμερικανικού συστήματος γενικευμένων προτιμήσεων (ΣΓΠ ή GSP). Το ΣΓΠ των ΗΠΑ παρέχει προτιμησιακό δασμολογικό καθεστώς για περισσότερα από 4.650 σερβικά προϊόντα. Η Σερβία είναι, επίσης, μέλος της Οικονομικής Συνεργασίας Ευξείνου Πόντου (ΟΣΕΠ).

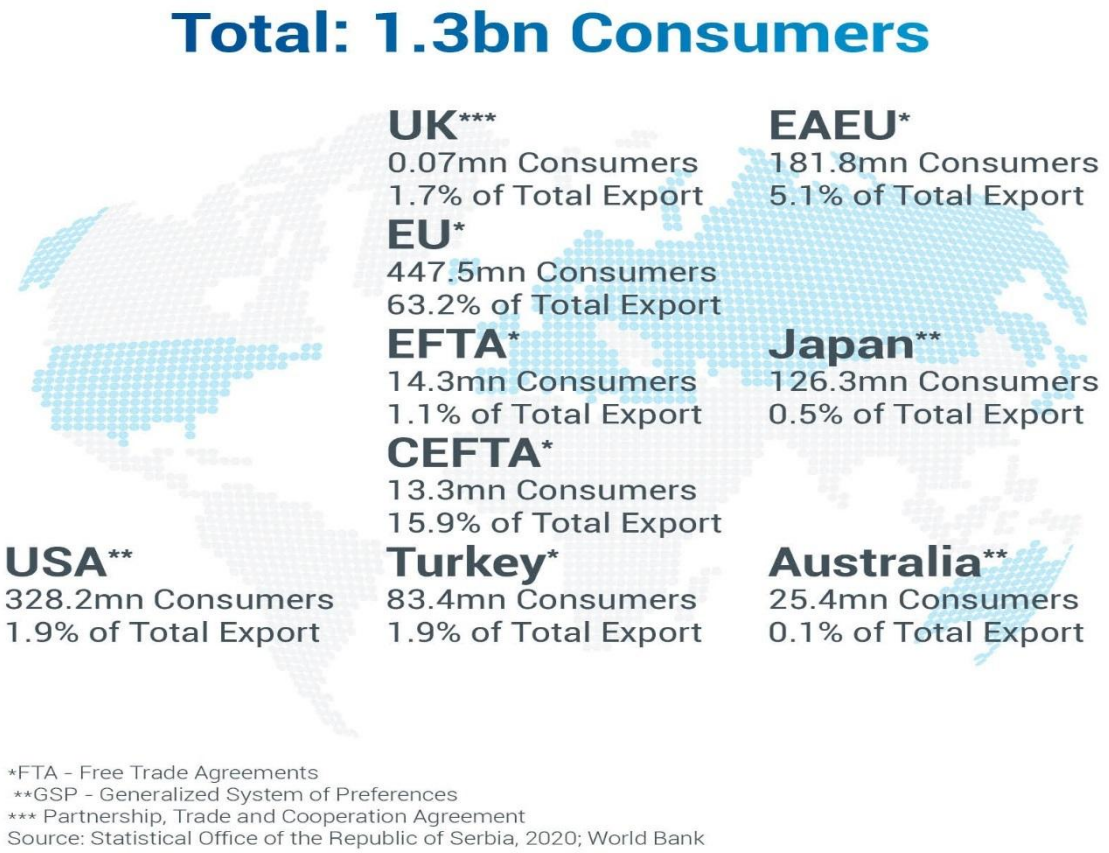

*Πηγή : Σερβική Υπηρεσία Ανάπτυξης 2021

1.1.1 Βασικά οικονομικά μεγέθη

-Τα ‘’fundamentals’’ της χώρας, κατά τα τελευταία χρόνια, κρίνονται ως αρκετά ικανοποιητικά από τους διεθνείς αναλυτές. Σύμφωνα με στοιχεία που δημοσιοποίησε η Κεντρική Τράπεζα της Σερβίας-NBS αλλά και το ΔΝΤ[1], η μείωση του **ΑΕΠ** το 2020 ήταν 1% και ο μέσος **πληθωρισμός** 1,7%. Σύμφωνα με τη Σερβική Στατιστική Υπηρεσία και την NBS, το **κατά κεφαλήν ΑΕΠ** ανέρχεται σε περίπου 6.700 ευρώ και ο **μέσος καθαρός μισθός** μόλις σε 560 ευρώ ή RSD 66,092 δηνάρια (Δεκέμβριος 2020). Ο **κρατικός προϋπολογισμός** παρουσίασε έλλειμμα για το 2020 της τάξεως 8,3% του ΑΕΠ, ενώ το **δημόσιο χρέος** ως ποσοστό του ΑΕΠ από 52% το 2019, αυξήθηκε στο 56,8% το 2020[2]. Η **ανεργία** σημειώνει σταθερά διαχρονική μείωση. Κατά το έτος 2020, για πρώτη φορά μετά από πολλά χρόνια, η ανεργία κυμάνθηκε στο 9%, ήτοι περιορίστηκε σε μονοψήφιο αριθμό. Ίσως ο δείκτης αυτός να αποτελεί το κυριότερο οικονομικό επίτευγμα του Προέδρου Βούτσιτς (Al.Vucic) από το 2014, όταν ο τελευταίος ανήλθε στην εξουσία. Σημειώνεται ότι, σύμφωνα με το ΔΝΤ η ανεργία ανήλθε σε 13.3%.

Πίνακας 1.1: Βασικά Οικονομικά Μεγέθη έτους 2020

Ονομαστικό ΑΕΠ	**52,96 δις $**	**Ανεργία**	**13.3 %**	**Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)**	**58.4 %**
Μεταβολή ΑΕΠ	-1 %	**Πληθωρισμός (μ.ο. έτους)**	1.7 %	**Εξαγωγές**[1]	19,5 δις $
Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (τρεχ.τιμές)	7640 $	**Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)**	-7.3 %	**Εισαγωγές**[1]	26,2 δις $

Πηγή:IMF, [1]Statistical Office of the Republic of Serbia

Από το 2014, που όπως προαναφέρθηκε, βρίσκεται στην εξουσία ο Πρόεδρος Αλ. Βούτσιτς, παρατηρείται μακροοικονομική σταθερότητα και σταδιακή βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Κατά το χρονικό διάστημα 2007-2018, η Σερβία προσέλκυσε 26 δις ευρώ Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (**ΑΞΕ**) και η τάση διατηρήθηκε ανοδική μέχρι τις αρχές του 2020[3]. Οι καθαρές εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ), το έτος 2019, ανήλθαν σε 7,3 δις ευρώ. Παρά τη πανδημία, οι εισροές ΑΞΕ ξεπέρασαν και το 2020 τα 3 δις ($3,4 δις σύμφωνα με τη UNCTAD[4]).

-Τα θετικά αποτελέσματα αποτυπώνονται στις ετήσιες βελτιωμένες **αξιολογήσεις των οίκων πιστοληπτικής ικανότητας**. Για το 2019, οι οίκοι Standard & Poor's’ (S&P) και Fitch αναβάθμισαν την πιστοληπτική ικανότητα της Σερβίας σε BB+, ενώ ο οίκος Moody's τη διατήρησε σε Ba3. Το 2020 ο οίκος αυτός διατήρησε τη πιστοληπτική ικανότητα της Σερβίας σε Ba3, με θετικές προοπτικές. Τον Μάρτιο του 2021 ωστόσο, ο τελευταίος αυτός οίκος, την αναβάθμισε σε Ba2 με εκ νέου σταθερές προοπτικές[5]. Οι κυριότεροι παράγοντες οι οποίοι επηρέασαν την απόφαση αυτή, είναι η ανθεκτικότητα που επέδειξε η οικονομία στην κρίση

[1] https://www.imf.org/en/Countries/SRB
[2] βλ. Αντιπροσωπεία της Ε.Ε. στη Σερβία-Eur.Union Delegation in Serbia, Δ.Ν.Τ.-I.M.F., Γραφείο Στατιστικής της Σερβίας-Statistical Office of the Republic of Serbia, Κεντρική Τράπεζα Σερβίας-National Bank of Serbia-NBS
[3] βλ.‘’Ελλάς & Σερβία ως παράγοντες σταθερότητας στο παρελθόν και στη Βαλκανική προοπτική’’, Aleksandra Pecinar-Γ. Δουδούμη, Ελλ. Ινστιτούτο Στρατηγιών Μελετών, Αναστατικές Εκδόσεις Διον. Ν. Καραβία, Αθήνα, 2020, σελ.232-239
[4] https://unctad.org/news/covid-19-hits-foreign-investment-transition-economies-harder-other-regions
https://unctadstat.unctad.org/countryprofile/generalprofile/en-gb/688/index.html
[5] https://www.moodys.com/research/Moodys-upgrades-Serbias-ratings-to-Ba2-outlook-stable--PR_440418

της πανδημίας καθώς και οι δημοσιονομικές μεταρρυθμίσεις που ακολουθεί η κυβέρνηση. Τέλος ο οίκος 'Standard & Poor's' (S&P) επιβεβαίωσε εκ νέου την πιστοληπτική ικανότητα της Σερβίας, στη βαθμίδα BB + με σταθερές προοπτικές επαναξιολόγησης (outlook) και απόκτηση επενδυτικής αξιολόγησης. Στην ανακοίνωσή του, ο εν λόγω οίκος αξιολόγησης επισημαίνει την αξιόπιστη νομισματική πολιτική της NBS, τη διατήρηση του Δημοσίου Χρέους σε μέτρια επίπεδα [6]και την εφαρμογή υπεύθυνης οικονομικής πολιτικής. Η Σερβία αποτελεί μία από τις λίγες χώρες όπου δεν έχει σημειωθεί μείωση της πιστοληπτικής ικανότητάς τους κατά το 2020. Η οικονομική ζημία που προκλήθηκε από την πανδημία έχει επίσης μετριαστεί χάρη στο πακέτο στήριξης της σερβικής Κυβέρνησης και της Εθνικής Τράπεζας της Σερβίας που αντιπροσωπεύει, σχεδόν, το 13% του ΑΕΠ.

-Η **σταθερότητα του τραπεζικού τομέα** διατηρήθηκε και ενισχύθηκε περαιτέρω. Η Σερβία το 2019 κατέλαβε την 48η θέση και το 2020 την 44η της κατάταξης της Παγκόσμιας Τράπεζας σε ότι αφορά την **ευκολία ως προς το Επιχειρείν**-*Ease of Doing Business*[7] *(*η χώρα μας κατατάχθηκε μόλις στην 72η και 79η θέση αντίστοιχα). Όμως, όσον αφορά τον **δείκτη ανταγωνιστικότητας** μεταξύ των 140 χωρών του Παγκοσμίου Οικονομικού Φόρουμ (2018-2019), η Σερβία κατέλαβε την 65η θέση, ενώ η Ελλάδα την 57η [8] (βλ.: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2020.pdf) . Σύμφωνα με την Εθνική Τράπεζα της χώρας (NBS), η Σερβία βελτίωσε τη θέση της στον παγκόσμιο **Δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας** (βλ. Ινστιτούτο Fraser του Καναδά στην Έκθεσή του για το 2020, βάσει στατ. στοιχείων για το 2018). Πιο συγκεκριμένα η χώρα κατατάσσεται πλέον στην 74η μεταξύ 162 άλλων οικονομιών. Σε αυτό το αποτέλεσμα συνέβαλαν η βελτιωμένη αξιολόγηση όσον αφορά την πρόσβαση σε χρηματοδότηση, η διατήρηση χαμηλού, σταθερού και προβλέψιμου πληθωρισμού, καθώς επίσης οι βελτιώσεις σε τομείς όπως «νομικό σύστημα και δικαιώματα ιδιοκτησίας», «ρύθμιση πίστωσης, εργασίας και επιχειρήσεων», καθώς και «ελευθερία διεθνών συναλλαγών»[9].

-Η χώρα διακρίνεται, επίσης, στο **δείκτη καινοτομίας,** όπου κατέλαβε την 53η θέση το 2020 ανάμεσα σε 131 χώρες[10]. Σύμφωνα με την Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «European Innovation Scoreboard», η Σερβία έχει σημειώσει τα τελευταία τρία χρόνια, σημαντική ανάπτυξη, σχεδόν 30%, στον τομέα της καινοτομίας. Η έκθεση, η οποία βασίζεται σε δείκτες που σχετίζονται με το ανθρώπινο κεφάλαιο, τη ψηφιοποίηση, τις καινοτόμες οικονομίες κ.λπ., δείχνει ότι η ανάπτυξη της Σερβίας είναι διπλάσια από εκείνη των κρατών μελών της ΕΕ, Η Σερβία καλύπτει το 66,2% του μέσου όρου της ΕΕ (από 58% 2018), ενώ σε ορισμένους τομείς υπερβαίνει κατά πολύ τον μέσο όρο της ΕΕ. Όσον αφορά την καινοτομία στις ΜμΕ, η χώρα βρίσκεται κατά 65,8% άνω του μέσου όρου της ΕΕ και αντίστοιχα άνω του 46% στην κατηγορία απασχόληση σε καινοτόμες εταιρείες. Σημειώνεται, τέλος ότι ο αριθμός των εργαζομένων στον κλάδο της πληροφορικής έχει διπλασιαστεί σε λιγότερο από τέσσερα χρόνια, απαριθμώντας περισσότερους από 40.000 το 2021. Ο τομέας της καινοτομίας τείνει να αποτελέσει την κινητήρια δύναμη της σερβικής οικονομίας, η οποία δεν στηρίζεται πλέον μόνο στον κατασκευαστικό κλάδο ή την αγροτο- βιομηχανία (βλ. "Ο τομέας τεχνολογίας και νεοφυών εταιρειών στη Σερβία", Γραφείο Ο.Ε.Υ. Βελιγραδίου, Νοέμβριος 2020, 29 σελ. https://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/72761 , https://www.epixeiro.gr/article/227622) .

---

[6] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Ιουνίου 2021

[7] https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreeconomies/serbia (βλ. Main findings ανά χρονιά στο: https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020)

[8] βλ. "Ελλάς & Σερβία ως παράγοντες σταθερότητας στο παρελθόν και στη Βαλκανική προοπτική", Aleksandra Pecinar-Γ. Δουδούμη, op. cit., σελ. 232

[9] https://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/71986

[10] https://www.globalinnovationindex.org/gii-2020-report# & https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf

-Όπως προαναφέρθηκε, όλοι οι διεθνείς οικονομικοί δείκτες, ακόμη και με μερικές διαφοροποιήσεις, επιβεβαιώνουν ότι τα τελευταία επτά χρόνια, η Σερβία είναι μια **σταθερά αναπτυσσόμενη οικονομία** με βελτίωση των βασικών οικονομικών δεικτών της. Μάλιστα, παρά την παγκόσμια επιβράδυνση, κατά το έτος 2020, το ΑΕΠ σημείωσε μια από τις μικρότερες πτώσεις στην ΕΕ, αλλά και παγκοσμίως. Φαίνεται δε να ανέκαμψε πλήρως κατά το πρώτο τρίμηνο του 2021, σημειώνοντας καλύτερη επίδοση από ότι το αντίστοιχο το προ της κρίσης τρίμηνο.

Όπως προαναφέρθηκε, σύμφωνα με τη Στατιστική Υπηρεσία της Δημοκρατίας της Σερβίας και το ΔΝΤ, **η συνολική οικονομική δραστηριότητα** της Δημοκρατίας της Σερβίας το **2020, κατέγραψε πτώση** μόνο κατά **1%.** Κατά την ίδια χρονική περίοδο, η ακαθάριστη δημιουργία παγίου κεφαλαίου κατέγραψε πραγματική πτώση ύψους 2,8% σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Πιο αναλυτικά, το 2020 **η βιομηχανική παραγωγή σημείωσε αύξηση κατά 0,2%** σε σχέση με το 2019 και η **γεωργική παραγωγή ανάπτυξη κατά 4,4%.** Η αξία των **κατασκευαστικών έργων** που πραγματοποιήθηκαν το 2020 κατέγραψε μείωση 4,3% σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Ο κύκλος εργασιών **λιανικού εμπορίου** παρουσίασε βελτίωση κατά 5,0%, ενώ ο κύκλος εργασιών **χονδρικής** μειώθηκε κατά 6,1% σε ονομαστικούς όρους. Για τον τομέα των δραστηριοτήτων **φιλοξενίας και εστίασης,** η πραγματική πτώση ήταν 26,8%, ενώ ο αριθμός των τουριστικών διανυκτερεύσεων μειώθηκε κατά 37,5% σε σχέση με το 2019. Για τον κλάδο ''**logistics''** εκτιμάται ότι η πτώση ήταν 33,4% ενώ ο τομέας των τηλεπικοινωνιών σημείωσε αύξηση κατά 15,1%. Το 2020 σε σχέση με το 2019, το **εξωτερικό εμπόριο** αγαθών κατέδειξε πτώση των εξαγωγών κατά 3,5%, ενώ των εισαγωγών κατά 3%.

Πίνακας 1.2: Μακροοικονομικά στοιχεία 2017-2020

	2017	2018	2019	2020
ΑΕΠ (εκατ. ευρώ)	39.235	42.892	45.970	46.468
Αύξηση πραγματικού ΑΕΠ (%)	2,1	4,5	4,2	-1
Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ	5.588	6.143	6.619	6.708
Πληθωρισμός (%, τέλος έτους)	3,0	2,0	1,9	1,3
Συναλλ. Αποθέματα NBS (εκατ. ευρώ)	9.962	11.262	13.379	13.491
Εξαγωγές (σε εκατ. ευρώ)	19.312	21.166	23.398	5.558
Ετήσια αύξηση εξαγωγών (%)	11,1	9,6	10,5	-2,5
Εισαγωγές (σε εκατ. ευρώ)	22.343	25.257	27.966	6.884
Ετήσια αύξηση εισαγωγών (%)	14,0	13,0	10,7	-3,5
Ισοζύγιο πληρωμών (σε εκατ. ευρώ)	-2.051	-2.076	-3.160	-982
Ως % του ΑΕΠ	-5,2	-4,8	-6,9	-4,3
Πληθυσμός (σε χιλιάδες)	7.020	6.982	6.945	6.926
Ανεργία (%)	13,5	12,7	10.4	9
Μέσος μηνιαίος καθαρός μισθός	383,9	419,7	465,9	560
Ισοζύγιο προϋπολογισμού	0,7	0,6	-0,2	-8,3
Χρέος γενικής κυβέρνηση (%ΑΕΠ)	57,9	53,7	52,0	56,8
Ισοτιμία δηναρίου/ευρώ	121,34	118,27	117,85	117,58
Βασικό Επιτόκιο	3,5	3	2,25	1

πηγή: NBS-Εθνική Τράπεζα Σερβίας[11], Στατιστική Υπηρεσία Σερβίας

-Όσον δε αφορά τις **τιμές καταναλωτή** το 2020, σε σχέση με το 2019, αυτές αυξήθηκαν κατά 1,6%. Οι τιμές των αγαθών και υπηρεσιών παρουσίασαν αύξηση τον Δεκέμβριο του 2020 κατά 1,3%, σε σχέση με τον Δεκέμβριο του 2019[12] .

-Σύμφωνα με το Υπουργείο Οικονομικών της Σερβίας, στο τέλος Δεκεμβρίου 2020, το **δημόσιο χρέος** της χώρας ανήλθε σε **26,66 δις ευρώ, ή 56,8% του ΑΕΠ[13]**. Το μερίδιο του δημοσίου χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ τον Δεκέμβριο του 2020 παρέμεινε αμετάβλητο σε σύγκριση με τον προηγούμενο μήνα. Σύμφωνα με το ανωτέρω Υπουργείο, το δημόσιο χρέος είναι πολύ χαμηλότερο από ό, τι προβλεπόταν από ορισμένα ανεξάρτητα κρατικά όργανα, τα οποία είχαν εκτιμήσει ότι, το 2020, το έτος της πανδημίας, θα ξεπερνούσε το 60% του ΑΕΠ. Υπενθυμίζεται ότι **στο τέλος Δεκεμβρίου 2019**, το δημόσιο χρέος ανήλθε σε 23,94 δις ευρώ, αντιπροσωπεύοντας το **52% του ΑΕΠ**. Συνεπώς το 2020 αυξήθηκε κατά 2,72 δις ευρώ, ή 4,8 εκατοστιαίες μονάδες.

Το **έλλειμμα του προϋπολογισμού**, σύμφωνα με το ίδιο Υπουργείο, ανήλθε το 2020 σε **459,1 δις** Δηνάρια (1 Ευρώ - 118 Δηνάρια) **ή 8,3% του ΑΕΠ**. Το αποτέλεσμα ήταν κατά 24 δις δηνάρια ή 0,5% του ΑΕΠ χαμηλότερο του αναμενόμενου, ενώ τα έσοδα του προϋπολογισμού

[11] https://nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents-eng/publikacije/sb/sb_01_21.pdf
https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents-eng/finansijska-stabilnost/presentation_invest.pdf
[12] πληθωρισμός τέλους έτους
[13] έως τα τέλη Οκτωβρίου ανήλθε σε περίπου 29,69 δις ευρώ ή 56,9% του ΑΕΠ και τέλη Σεπτεμβρίου σε 56,7% του ΑΕΠ

ανήλθαν σε 1,257 δις δηνάρια και οι δαπάνες σε 1,716 δις. Το **έλλειμμα** τον Δεκέμβριο του 2019 ήταν 84,3 δις Δηνάρια. Σημειώνεται ότι σύμφωνα με τον Υπουργό Οικονομικών, κ. Sinisa Mali, η Σερβία «αντέδρασε αποφασιστικά» στην πανδημία, **διαθέτοντας περισσότερα από 6 δις ευρώ για την στήριξη της οικονομίας το 2020**. Επιπλέον σύμφωνα με τον ίδιο το 2021 θα δοθεί βαρύτητα στις **επενδύσεις κεφαλαίου, για τις οποίες θα διατεθούν περίπου 2,8 δις ευρώ.**

Η Κυβέρνηση της Σερβίας ενέκρινε στα τέλη του 2020 το **σχέδιο προϋπολογισμού για το 2021** το οποίο προβλέπει **έλλειμμα ισοδύναμο με το 3% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος** (ΑΕΠ) ή 178 δις RSD. Το σχέδιο προϋπολογισμού στοχεύει σε έσοδα 1,336 τρις δηναρίων (11,4 δις ευρώ) και έξοδα 1,515 τρις δηναρίων. Το ίδιο σχέδιο προέβλεπε αύξηση των συντάξεων κατά 5,9% από την 1η Ιανουαρίου 2021, καθώς και αύξηση του ελάχιστου μισθού, όπως και των μισθών στον τομέα της υγείας κατά 6,6% και 5%, αντίστοιχα. Οι προβλεπόμενες αυξήσεις στο δημόσιο τομέα ανέρχονται σε 5% από την 1η Απριλίου 2021. Οι προγραμματιζόμενες επενδύσεις κεφαλαίου ανέρχονται σε 273,9 δις δηνάρια ή 18,08% των συνολικών δαπανών. Επίσης, στον προϋπολογισμό του 2021, η Κυβέρνηση της Σερβίας πρόκειται να διαθέσει 500 εκατ. δηνάρια για μια νέα εκστρατεία επιδοτούμενων διακοπών στη Σερβία[14].

Το Δημοσιονομικό Συμβούλιο της Σερβίας άσκησε αυστηρή **κριτική** για τον τρόπο σύνταξης και τις αναθεωρήσεις του προϋπολογισμού. Σύμφωνα με την κριτική, η προταθείσα από τη σερβική Κυβέρνηση στις αρχές του 2021, αναθεώρηση του προϋπολογισμού, δείχνει ότι η τρέχουσα υγειονομική κρίση είχε μεγαλύτερο αντίκτυπο στα δημόσια οικονομικά από το αναμενόμενο. Ειδικότερα, ως σημαντικό πρόβλημα αναφέρει την **έλλειψη διαφάνειας** σχετικά με τις δημόσιες δαπάνες, που είναι ιδιαίτερα αυξημένες σε σχέση με τους προηγούμενους προϋπολογισμούς. Η αύξηση αυτή του δημοσιονομικού ελλείμματος δεν δικαιολογείται μόνο από τον αντίκτυπο των μέτρων κατά της κρίσης, αλλά οφείλεται και στο γεγονός, ότι η υγειονομική κρίση έφερε στην επιφάνεια παγιωμένες εδώ και χρόνια παθογένειες. Παραδείγματος χάριν, σύμφωνα με την κριτική του Συμβουλίου**, τα προβλήματα των κρατικών εταιρειών (**Air Serbia, EPS βλ. κατωτέρω) δεν είναι νέα και "η κρίση χρησίμευσε για κρατική παρέμβαση, η οποία κάλυψε μέρος του κόστους της μη αποδοτικής λειτουργίας. Τέλος, το έτος έκλεισε με μη βιώσιμες υψηλές δαπάνες για τους **μισθούς του δημόσιου** τομέα, οι οποίοι αυξήθηκαν κατά περίπου 10% το 2020.

Στον αντίποδα, σύμφωνα με τις δηλώσεις του Υπουργού Οικονομικών, κ. Mali, οι κύριοι λόγοι για τους οποίους το φετινό **έλλειμμα του προϋπολογισμού ξεπέρασε το 8% αντί του αναμενόμενου 0,5%,** είναι η κατασκευή και ο εξοπλισμός των νοσοκομείων **Covid**, η γενική ανακατασκευή των νοσοκομείων και των κέντρων υγείας, καθώς και η βοήθεια στους εργαζόμενους στον **τομέα της υγείας**. - Εξάλλου το φετινό δημοσιονομικό ισοζύγιο προέβλεπε έσοδα RSD1,29 δις και δαπάνες RSD1,774 δις, και επομένως το έλλειμμα θα ανερχόταν σε RSD **483 δις ή 8,75% του ΑΕΠ**. Επιπλέον, ο τελευταίος ανέφερε ότι το έλλειμμα είναι μεν μεγάλο σαν απόλυτος αριθμός, αλλά χαμηλότερο αυτού πολλών ανεπτυγμένων χωρών, όπως του Ηνωμένου Βασίλειου, της Γαλλίας, της Ισπανίας και της Ιταλίας, όπου, το έλλειμμα υπερβαίνει το 10%. Ο Υπουργός τόνισε επιπλέον, ότι η Σερβία παραμένει κάτω από το όριο του 60% του Δημοσίου Χρέους σε σχέση με το ΑΕγχΠ, σε αντίθεση με άλλα κράτη

[14] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 11/2020 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

όπως η Ιταλία όπου το Δημόσιο Χρέος ανέρχεται σε 157% του ΑΕγχπ ή οι ΗΠΑ όπου αυτό ξεπέρασε το 100%. Ειδικότερα κατά τον κ. Μάλι:

Η **πρόβλεψη για το 2021 αφορά έλλειμμα της τάξεως του 3% και Δημόσιο Χρέος κάτω από το 60%** ενώ οι δαπάνες αφορούσαν σημαντικές **δημόσιες επενδύσεις**, σε δρόμους, νοσοκομεία και παρόμοια έργα. Ο δε προϋπολογισμός του 2021 προβλέπει μεγαλύτερες, παρεμφερείς, δημόσιες επενδύσεις. Η αναθεώρηση του προϋπολογισμού περιλαμβάνει δαπάνες 2,8 δις RSD για εξοπλισμό των δύο νοσοκομείων Covid και 6,1 δις RSD για την κατασκευή δύο νοσοκομείων στο Βελιγράδι (1000 κλινών) και το Krusevac (500 κλινών). Επιπρόσθετα, από την 1η Ιανουαρίου 2021, οι συντάξεις είναι κατά 5,9% υψηλότερες – πραγματική αύξηση κατά 4% με πληθωρισμό στο 1,5-2%, καθώς και αύξηση των μισθών του δημόσιου τομέα.

Για την **στήριξη της οικονομίας** έχουν επενδυθεί, άμεσα ή έμμεσα, περίπου **5,8 δις** - λίγο πάνω από το 12% του ΑΕΠ, συμπεριλαμβανόμενης της πρώτης αναθεώρησης του Απριλίου 2021, Η πρόβλεψη για το ΑΕγχΠ αφορούσε **ύφεση κατά 1%,** που αποτελεί το καλύτερο ανάλογο επίτευγμα στην Ευρώπη.

- Άνω του **65% των ΑΞΕ στα Δυτικά Βαλκάνια πραγματοποιήθηκαν στη Σερβία** και το ύψος αυτών κατά τους πρώτους εννέα μήνες του 2020 ανήλθε σε 1,9 δις ευρώ. Η δε αναθεώρηση του προϋπολογισμού του 2020 αφορούσε το μεταβατικό βήμα προς τον προϋπολογισμό του 2021, καθώς αναμένονται μεγάλες προκλήσεις, αφού ο κορωνοϊός θα συνεχίσει να επηρεάζει τη σερβική, αλλά και την παγκόσμια οικονομία[15]. Το έλλειμμα, τελικά, ανήλθε σε 8,3% και οι εισροές επενδύσεων σε περίπου 3 δις ευρώ. Το ύψος αυτό των επενδύσεων επιβεβαιώνεται και από την ετήσια έκθεση για τις επενδύσεις του UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development), σύμφωνα με την οποία οι εισροές Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στη Σερβία ανήλθαν σε 3,44 δις δολάρια το 2020 (ετήσια μεταβολή -19%). Η Σερβία καταλαμβάνει την τρίτη θέση - μετά τη Ρωσία (9,7 δις δολάρια) και το Καζακστάν (3,9 δις δολάρια) - ως προς τις εισροές επενδύσεων σε οικονομίες υπό μετάβαση.[16]

-Ο **συνολικός αριθμός των εργαζομένων** στη Σερβία το 2020 ανήλθε σε 2.215.475, παρουσιάζοντας αύξηση 1.9% σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά. Ειδικότερα, ο αριθμός των υπαλλήλων σε εταιρείες ανήλθε σε 1.764.127, παρουσιάζοντας αύξηση 2,3% σε σχέση με το 2019. Οι επιχειρηματίες και οι υπάλληλοί τους, καθώς και οι ελεύθεροι επαγγελματίες ανέρχονται σε 384.972 ή 2,0% περισσότεροι από το προηγούμενο έτος. Τέλος, οι αυτοαπασχολούμενοι στον αγροτικό τομέα ανήλθαν σε 66.376, παρουσιάζοντας μείωση 7,6% σε σχέση με το 2019.[17] Η **ανεργία** μειώθηκε από 10.4 σε 9% σύμφωνα με τα στοιχεία της σερβικής στατιστικής υπηρεσίας.

-Οι **ακαθάριστοι μισθοί** ανήλθαν σε 90.849 RSD, και οι μέσοι καθαροί μισθοί σε 66.092 RSD. Η αύξηση των ακαθάριστων μισθών την περίοδο Ιανουαρίου - Δεκεμβρίου 2020, σε σχέση με την ίδια προηγούμενη περίοδο, ανήλθε σε 9,5% σε ονομαστικούς όρους, και 7,8% σε πραγματικούς. Ταυτόχρονα, οι καθαροί μισθοί αυξήθηκαν κατά 9,4% σε ονομαστικούς όρους

[15] Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 11/2020 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[16] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Ιουνίου 2021
[17] Στατιστική Υπηρεσία της Σερβίας

και κατά 7,7% σε πραγματικούς, σύμφωνα με τη Στατιστική Υπηρεσία της Δημοκρατίας της Σερβίας.[18]

-Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της πανδημίας, παρατηρήθηκε αύξηση της **αποταμίευσης** του ιδιωτικού τομέα. Σύμφωνα με τα στοιχεία της NBS, η **ιδιωτική αποταμίευση,** σε τοπικό νόμισμα, ανήλθε σε 93 δις δηνάρια στο τέλος του 2020, 13,4 δις ή 16,9 % υψηλότερη από ότι στο τέλος του 2019. Οι αποταμιεύσεις σε ''σκληρό'' νόμισμα ανήλθαν σε 11,433 δις ευρώ, ήτοι 629,2 εκατ. ευρώ ή 5,8% υψηλότερες από το προηγούμενο έτος. Σύμφωνα με την εφημερίδα «Politika» η δυναμική αυτή αύξηση αντανακλά την εμπιστοσύνη του κοινού στις εγχώριες τράπεζες.

-Σύμφωνα με προκαταρκτικά στοιχεία της Εθνικής Τράπεζας της Σερβίας (NBS), τα **ακαθάριστα συναλλαγματικά διαθέσιμα** της κεντρικής τράπεζας ανήλθαν σε **13,5 δις ευρώ στα τέλη του 2020**. Κατά το 2020, για να διατηρηθεί η σχετική σταθερότητα στην αγορά συναλλάγματος, η NBS πούλησε 1,45 δις ευρώ. Στα τέλη Δεκεμβρίου 2020, τα συναλλαγματικά αποθέματα, μετά τις αφαιρέσεις των διαθεσίμων για σχηματισμό ελάχιστου υποχρεωτικού αποθεματικού κτλ, ανήλθαν **σε 11,1 δις ευρώ.** Η αύξηση τον Δεκέμβριο 2020, προήλθε από μερικές πράξεις της κυβέρνησης, όπως πχ η ιδιωτικοποίηση της Komercijalna Banka. Η πώληση αυτή απέφερε εισροές ύψους 395 εκατ. Ευρώ, που μείωσαν περαιτέρω τις υποχρεώσεις σε ξένο νόμισμα, κυρίως δάνεια και χρεόγραφα.

-Τον Δεκέμβριο 2020, όπως και κατά τη διάρκεια ‘όλης της περασμένης χρονιάς, η **αξία του δηναρίου** έναντι του ευρώ παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητη. Σύμφωνα δε με την ανακοίνωσή της, η NBS, στο τέλος του έτους, προέβη σε αγορά 170 εκατ. ευρώ στη διατραπεζική αγορά συναλλάγματος.

-Το βασικό επιτόκιο της Σερβίας παρέμεινε από το 2020 μέχρι και τον Ιούλιο 2021 στο 1%. Σύμφωνα με την ανακοίνωση της NBS, τη λήψη της απόφασης αυτής επηρέασε η θετική επίδραση των μέτρων νομισματικής και φορολογικής πολιτικής, καθώς και το ανακοινωθέν τρίτο πακέτο φορολογικών μέτρων.

-Σύμφωνα με στοιχεία της Υπηρεσίας Μητρώων Επιχειρήσεων (APR), το 2020 ξεκίνησε με **121.690 εγγεγραμμένες εταιρείες και 278.956 επιχειρηματίες - φυσικά πρόσωπα**. Κατά τη διάρκεια του έτους εγγράφηκαν ακόμη 9.176 εταιρείες και 29.810 επιχειρηματίες - 19% περισσότερες εταιρείες και 25% περισσότεροι επιχειρηματίες από ότι το προηγούμενο έτος.
Οι περισσότερες από τις εταιρείες δραστηριοποιούνται στο χονδρικό εμπόριο, τον κλάδο της πληροφορικής, τις κατασκευές, τις συμβουλευτικές υπηρεσίες καθώς και τις εμπορευματικές μεταφορές, τα ταχυδρομεία και τον κλάδο ακινήτων. Αντίστοιχα, η πλειονότητα των επιχειρηματιών δραστηριοποιούνται στην εστίαση, τις συμβουλευτικές υπηρεσίες, κομμωτήρια και ινστιτούτων καλλωπισμού, οδικές μεταφορές, συντήρηση οχημάτων και τεχνικές συμβουλές. Συνολικά 7.982 εταιρείες και 22.052 επιχειρηματίες διαγράφηκαν από το μητρώο επιχειρήσεων το 2020, συμπεριλαμβανομένων 5.797 εταιρειών και 5.868 επιχειρηματιών των οποίων οι τραπεζικοί λογαριασμοί είχαν παγώσει για περισσότερα από δύο χρόνια. Ιαν 2020

[18] https://www.ekapija.com/en/news/3184042/average-net-salary-in-december-rsd-66092

-Τέλος, ως **αρνητικά χαρακτηριστικά της Σερβικής Οικονομίας**, ξένοι αναλυτές[19] υπογραμμίζουν την **έλλειψη υποδομών** ως προς τις μεταφορές σε μια **περίκλειστη χώρα**, μεγάλο και **αναποτελεσματικό δημόσιο τομέα**,, ευαισθησία στις **κλιματικές μεταπτώσεις** (γεωργία και ενέργεια), **μειωμένη παραγωγικότητα**, άτυπη ευρεία **χρήση του ευρώ (67%),** περιορισμένη ανάπτυξη των **πιστώσεων (46%)**, ακόμη σημαντική αλλά μειούμενη **παραοικονομία (24% του ΑΕΠ** και 20% ως προς την εργασία) και **μετανάστευση** του πλέον εξειδικευμένου και νεαρού εργατικού δυναμικού (σε 30% ανέρχεται η ανεργία των νέων). Κατά τη διάρκεια του φετινού Kopaonik Business Forum, μεταξύ των θεμάτων που συζητήθηκαν ήταν και τα κύρια προβλήματα που πρέπει να επιλυθούν στο επιχειρηματικό περιβάλλον της Σερβίας. Οι απαντήσεις εστιάστηκαν στα θέματα της **διαφθοράς** και διαφάνειας, της **αναποτελεσματικότητας του δικαστικού σώματος** και της δημόσιας διοίκησης, της ανάγκης δημιουργίας ενός σύγχρονου νομικού συστήματος-**κράτους δικαίου**, καθώς και στην **έλλειψη εργατικού δυναμικού σε ορισμένους τομείς**. Τέλος, ως σημαντικό πρόβλημα τέθηκε και η **στάση του κράτους απέναντι στις τοπικές επιχειρήσεις**, χωρίς τις επενδύσεις των οποίων, δεν θα υπήρχαν οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης της τάξεως του 6-7%.

-Στα **θετικά χαρακτηριστικά της Σερβικής Οικονομίας** περιλαμβάνονται κατά τα **τελευταία 10 χρόνια**: οι **άμεσες ξένες επενδύσεις που έχουν αυξηθεί από 3 σε 8,3% του ΑΕΠ**, ως συνέπεια της ύπαρξης καλής και **φθηνής εργασίας**, **εμπορικών συμφωνιών** και εγγύτητας σε διάφορες αγορές, καθώς και της **μακροοικονομικής σταθερότητας**, των **χαμηλών τιμών** και της σταθερής **συναλλαγματικής ισοτιμίας**. Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα του Εμπορικού Επιμελητηρίου Γερμανίας-Σερβίας (AHK Srbija), το 90% των γερμανικών οίκων (από τους μεγαλύτερους επενδυτές στη χώρα) που δραστηριοποιούνται στη Σερβία, θα επένδυε ξανά στην ίδια χώρα, ενώ σχεδόν οι μισές από αυτές τις γερμανικές εταιρείες (44,1%) σχεδιάζουν αύξηση του αριθμού των εργαζομένων που απασχολούν. Μόνο το 20,5% των γερμανικών επιχειρήσεων στη Σερβία δήλωσαν ότι σκοπεύουν να προβούν σε μείωση των επενδύσεων τους. Σχεδόν το ήμισυ των γερμανικών εταιρειών στη Σερβία (44,1%) αξιολογούν τη λειτουργία τους ως καλή, 47% ως ικανοποιητική, ενώ μόνο το 8,7% δεν είναι ικανοποιημένες. Οι επιχειρηματικές προσδοκίες για το 2021 είναι επίσης αισιόδοξες σε σύγκριση με το 2019, με το 48,8% επιχειρήσεων να αναμένει βελτίωση, το 41,7% σταθερότητα, ενώ μόνο το 9,4% εκφράζει φόβο για επιδείνωση της επιχειρηματικής κατάστασης.

Σύμφωνα με την έρευνα, οι περισσότερες γερμανικές εταιρείες στη Σερβία είναι ικανοποιημένες με την ποιότητα του εργατικού δυναμικού, επισημαίνοντας ως θετικά στοιχεία, την παραγωγικότητα, την εμπειρία και την εκπαίδευση των εργαζομένων. Επιπλέον, για πρώτη φορά, στη λίστα των θετικών παραγόντων του επιχειρηματικού περιβάλλοντος της χώρας, συγκαταλέγονται το φορολογικό σύστημα και η φορολογική διοίκηση.

Παραδοσιακά, η χειρότερη βαθμολογία αφορά την καταπολέμηση της διαφθοράς και του εγκλήματος, τη νομική ασφάλεια, το κράτος δικαίου, τη διαφάνεια στις δημόσιες συμβάσεις και τη διαθεσιμότητα κατάλληλου εργατικού δυναμικού. Ειρήσθω εν παρόδω, όταν κάποιες γερμανικές εταιρείες αντιμετωπίζουν εμπόδια στην σερβική αγορά, για ευνόητους λόγους, αυτά συνήθως επιλύονται γρηγορότερα και ευκολότερα από τα αντίστοιχα προβλήματα επιχειρήσεων πχ ελληνικών συμφερόντων.

[19] πχ "Coface for Trade", Synthesis, 9.3.2020, www.coface.com/Economic-Studies-and-Country-Risks/

Η έρευνα, η οποία διεξήχθη για 16η φορά, περιελάμβανε 128 εταιρείες μέλη του ΑΗΚ, οι περισσότερες εκ των οποίων δραστηριοποιούνται στη μεταποιητική βιομηχανία και τους τομείς των υπηρεσιών και του εμπορίου.

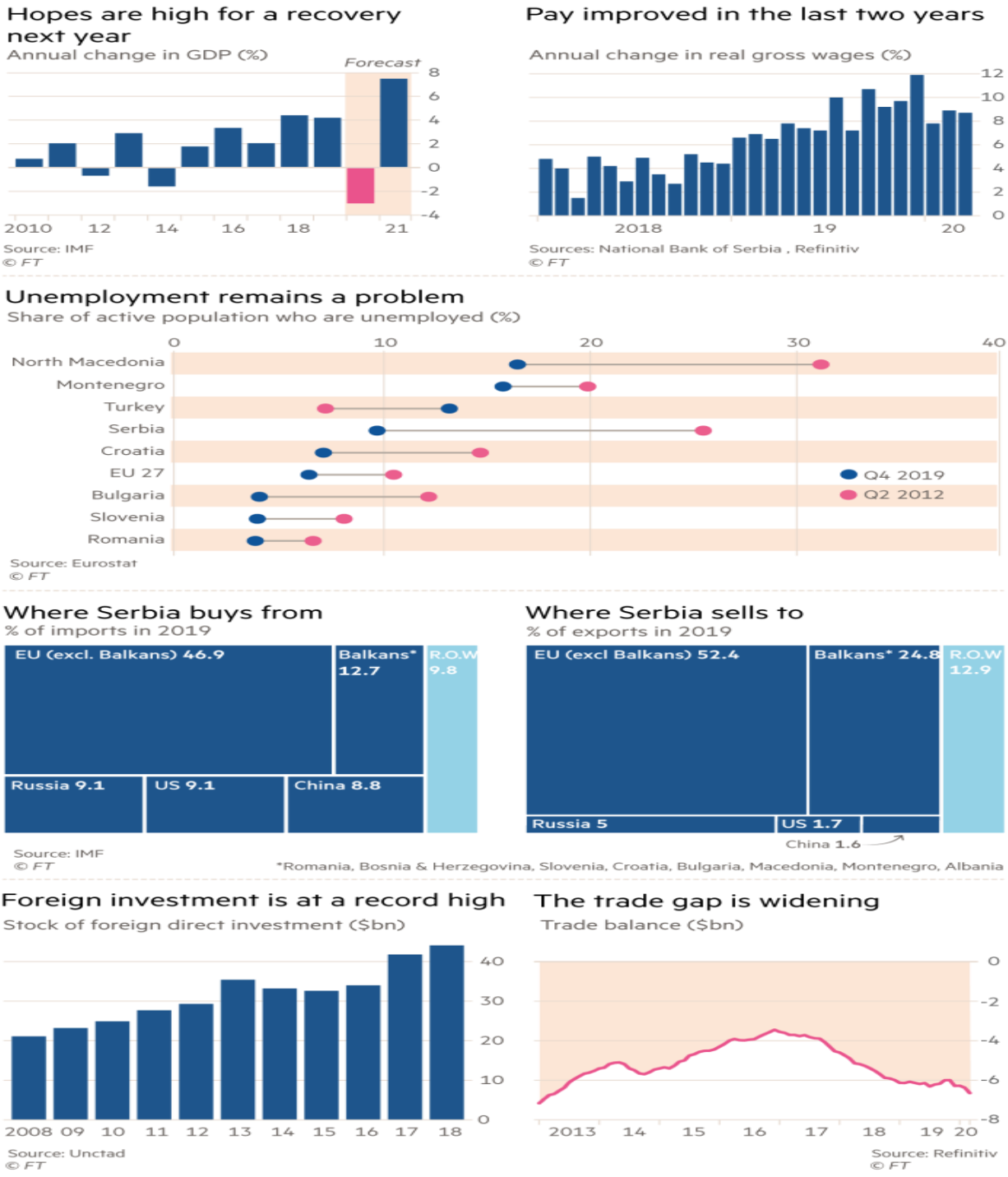

1.1.2 Οικονομικές Συνέπειες Πανδημίας (Covid-19) και Προβλέψεις 2021

Οι αρχικές προβλέψεις

Έως τα μέσα του 2020, οι προβλέψεις για την πορεία της σερβικής οικονομίας εξαιτίας της πανδημίας του κορωνοϊού ήταν δυσοίωνες[20].

Όσον αφορά το **ΑΕΠ,** τον Απρίλιο του 2020, λόγω της αύξησης των δαπανών που αφορούσαν στην πανδημία, έγιναν προβλέψεις για πτώση του κατά 1,8%.. Οι εκτιμήσεις του **Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ)[21]**, τον Ιούλιο του 2020, ανέφεραν μείωση του ΑΕΠ για το έτος 2020 κατά 3%. Όμως, το Δ.Ν.Τ. κατά την πέμπτη και τελική εποπτεία[22] της Σερβικής οικονομίας στο πλαίσιο του Μέσου Συντονισμού Πολιτικής -PCI - (5/10 Οκτ. 2020), αναθεώρησε τις εκτιμήσεις του προς μια ευνοϊκότερη κατεύθυνση. Σύμφωνα με αυτή, η ύφεση της οικονομίας θα περιοριζόταν στο 1,5% κατά το 2020 (και θα ανέκαμπτε το έτος 2021 έως +5%), το συνολικό δημοσιονομικό έλλειμμα θα ήταν μικρότερο από 9% του ΑΕΠ, ενώ το δημόσιο χρέος θα παρέμενε κάτω του 60% του ΑΕΠ. Αντίστοιχες, πιο αρνητικές, ήταν αρχικά και οι προβλέψεις της Παγκόσμιας Τράπεζας (Π.Τ.). Στην εξαμηνιαία έκθεση της (Regular Economic Report-RER, Απρίλιος 2020) για τις οικονομικές εξελίξεις στα Δυτικά Βαλκάνια[23] χρησιμοποιώντας διαθέσιμα δεδομένα στις 15 Απριλίου 2020, η Π.Τ. εκτιμούσε ότι η οικονομία της Σερβίας αναμενόταν να συρρικνωθεί από 2,5% έως 5,3% το 2020. [24].

Τον Σεπτέμβριο 2020, σε **Έκθεση των Ην. Εθνών** για τις κοινωνικοοικονομικές συνέπειες του COVID-19 κατά τους πρώτους έξι μήνες μετά το ξέσπασμα της πανδημίας, αναφέρθηκε ότι η Κυβέρνηση της Σερβίας προέβη σε έγκαιρη και αποτελεσματική αντίδραση στην πρώτη φάση, αντιμετωπίζοντας την κατάσταση έκτακτης ανάγκης στην υγεία και τον άμεσο οικονομικό αντίκτυπο. Με την υποστήριξη ενός πακέτου ταχείας δημοσιονομικής τόνωσης, η οικονομία έδειξε βραχυπρόθεσμη ανθεκτικότητα στο αρχικό ''σοκ''. Η Σερβία δεν είχε τόσο μεγάλη πτώση στο ΑΕγχΠ, την απασχόληση και τους μισθούς όπως άλλες χώρες στην Ευρώπη. Η έκθεση κατέδειξε, επίσης, ότι ορισμένα τμήματα του πληθυσμού όπως οι Ρομά και τα φτωχότερα νοικοκυριά, επηρεάστηκαν περισσότερο από άλλα. Οι μεσαίου μεγέθους εταιρείες αποδείχθηκαν πιο ανθεκτικές και προσαρμόστηκαν ταχύτερα στη νέα κατάσταση. [25]. Ανάλογα ήταν και τα αποτελέσματα της έκθεσης της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD) και της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ILO), η οποία δημοσιεύθηκε στις 15 Σεπτεμβρίου 2020. Σύμφωνα με αυτή, η πανδημία του κορωνοϊού φαίνεται ότι έπληξε σφοδρότερα τις μικρές επιχειρήσεις στη Σερβία και προκάλεσε μείωση των ωρών εργασίας στη διάρκεια του δεύτερου τριμήνου του 2020, που ισοδυναμεί με την απώλεια 510.000 θέσεων εργασίας πλήρους απασχόλησης. Παρ' όλα αυτά, με την παροχή «του πιο γενναιόδωρου και συνεκτικού οικονομικού πακέτου μεταξύ των οικονομιών των Δυτικών Βαλκανίων», η σερβική κυβέρνηση συγκράτησε με επιτυχία «την εξάπλωση της φτώχειας» [26].

[20] Βλ. πχ . εβδομαδιαίο δελτίο του πρακτορείου *Beta-16.7.20 κλπ*
[21] βλ. IMF Country Report No 20/270, August 2020
[22] βλ. IMF Country Report No 2021/008, Διαθ. Στο: https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2021/01/07/Republic-of-Serbia-Fifth-Review-under-the-Policy-Coordination-Instrument-Press-Release-and-49994
[23] (Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κοσσυφοπέδιο, Μαυροβούνιο, Βόρεια Μακεδονία και Σερβία),
[24] βλ. https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/western-balkans-regular-economic-report
[25] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 9/2020 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[26] 16.9.2020

Κατά τη διάρκεια της πανδημίας, τα περισσότερα **έργα υποδομής** συνεχίστηκαν σε ικανοποιητικό βαθμό.

Όσον αφορά το **διεθνές επιχειρηματικό πλαίσιο**, κατά τη διάρκεια διαδικτυακού σεμιναρίου που διοργανώθηκε από το Γαλλικό Εμπορικό Επιμελητήριο (Απρίλιος 2020), οι συμμετέχοντες του τομέα των **μεγάλων δικτύων διανομής** και εφοδιαστικής αλυσίδας (logistics), συμφωνήσαν ότι η κρίση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων ήταν βαθιά. Σύμφωνα με το σεμινάριο, η πανδημία είχε επηρεάσει ουσιαστικά τις μεταφορές, κυρίως τις οδικές, λόγω προβλημάτων που υπήρξαν με την έλλειψη προσωπικού, έχοντας ως αποτέλεσμα πολλές συνοριακές διαβάσεις να παραμείνουν κλειστές για μεγάλο χρονικό διάστημα, προκαλώντας ‘’σοκ’’ στην εφοδιαστική αλυσίδα. Στο πλαίσιο αυτό, μεγάλες **αυτοκινητοβιομηχανίες** έπαυσαν να λειτουργούν. Στην ευρωπαϊκή αγορά, η παραγωγή μειώθηκε κατά 24%-25% τον Μάρτιο και τον Απρίλιο 2020. Σύμφωνα με τη Στατιστική Υπηρεσία της Σερβίας, η **κυκλοφορία επιβατών και εμπορευμάτων** μειώθηκε κατά 43% κατά το πρώτο εξάμηνο του 2020. Οι εσωτερικές μεταφορές επιβατών μειώθηκαν κατά 42,1% και οι διεθνείς κατά 56,4%. Η εναέρια κυκλοφορία σημείωσε πτώση 57,3%,, όπως και η οδική κίνηση 42,3% ενώ η σιδηροδρομική κίνηση επιβατών περιορίστηκε κατά 45,3%. Οι εμπορευματικές μεταφορές ήταν 1,2% υψηλότερες από ό, τι την ίδια περίοδο του 2019, αλλά ο λόγος τόνων ανά χιλιόμετρο ήταν 2,1% χαμηλότερος. Οι αεροπορικές, ποτάμιες και σιδηροδρομικές εμπορευματικές **μεταφορές** κατέγραψαν πτώση. Οι συμβατικές **υπηρεσίες αλληλογραφίας** υποχώρησαν το πρώτο εξάμηνο του 2020 κατά 4,5% όσον αφορά τα γράμματα και 35,3% τα δέματα. Οι **πληρωμές** μειώθηκαν κατά 23,9%, οι υπηρεσίες σταθερής τηλεφωνίας σημείωσαν άνοδο 4,7% και οι υπηρεσίες κινητής τηλεφωνίας ανέφεραν αύξηση 16,7%.[27]

Η κρίση κατέδειξε, λοιπόν, την αλληλεξάρτηση μεταξύ των χωρών, ιδιαίτερα στα δίκτυα της τροφοδοτικής/εφοδιαστικής αλυσίδας. Οι μεγάλες **καθυστερήσεις στα συνοριακά σημεία** ελέγχου αποτέλεσαν κατά την έναρξη της κρίσης, ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα. Ωστόσο, η **εγκαινίαση της πρωτοβουλίας των "Πράσινων Διαδρόμων-GreenCorridors[28]"**, από την Κοινότητα των Μεταφορών και τη CEFTA, στα μέσα Απριλίου 2020, φαίνεται ότι επέτρεψε την ταχύτερη ροή εμπορευμάτων στην πιο κρίσιμη φάση της πανδημίας του κορωνοϊού. Η ημερήσια ροή 2.000 φορτηγών, τα οποία προηγουμένως περίμεναν έως και 20 ώρες στα συνοριακά σημεία ελέγχου, αυξήθηκε σε 13.000 φορτηγά την ημέρα. Η κύρια ιδέα της πρωτοβουλίας ήταν να δίνεται προτεραιότητα στη μεταφορά ζωτικών προμηθειών μέσω των πράσινων διαδρόμων και τη χρήση καινοτόμων συστημάτων και διαδικασιών, έναντι όλων των άλλων αγαθών, ώστε να διασφαλισθεί η απρόσκοπτη ροή εμπορευμάτων υψηλής ζωτικής σημασίας.

Η στήριξη της Οικονομίας

Υπενθυμίζεται ότι κατά το ‘’πρώτο κύμα’’ της πανδημίας, η Σερβική κυβέρνηση υιοθέτησε ένα γενναιόδωρο πρόγραμμα μέτρων οικονομικής στήριξης, το οποίο περιελάμβανε αναβολές και απαλλαγές καταβολής φόρων, επιδοτήσεις για τους εργοδότες για τη διευκόλυνση καταβολών μισθών και εισφορών, εφάπαξ ενισχύσεις σε μετρητά, μέτρα ρευστότητας όπως διασφάλιση πιστωτικών εγγυήσεων και επιδοτούμενων δάνειων κ.ά.[29]. Κατά τη διάρκεια του 2020, δόθηκαν δύο «πακέτα» στήριξης, μετά τα οποία ο Πρόεδρος της Σερβίας, δήλωνε ότι δε θα υπάρξει επόμενο – ή εάν υπάρξει δε θα είναι τόσο γενναιόδωρο όσο τα πρώτα. Τελικά, το πιο

[27] Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 9/2020 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[28] https://europeanwesternbalkans.com/tag/wb-green-corridor/
[29] βλ. ετήσια έκθεση Γραφείου ΟΕΥ 2019-2020 στο https://agora.mfa.gr/

πρόσφατο «**πακέτο», τρίτο κατά σειρά, εγκρίθηκε στις 11 Φεβρουαρίου 2021**, και ανέρχεται σε 249,4 δις RSD (περίπου 2,13 δις ευρώ). Κατά την παρουσίαση των νέων μέτρων, η Πρωθυπουργός, κα Μπερναμπιτς, τόνισε ότι τα δύο προηγούμενα πακέτα ήταν επιτυχημένα, έγκαιρα και καλά σχεδιασμένα, και ότι η οικονομία είχε δείξει «ανθεκτικότητα» κάτι που οι ξένοι επενδυτές εκτίμησαν. Με τα δύο προηγούμενα πακέτα, η συνολική βοήθεια του κράτους ανέρχεται σε 953 δις RSD ή 8 δις ευρώ.

Ειδικότερα το **''τρίτο πακέτο''** αφορά τα εξής:

-**Ελάχιστοι μισθοί και άμεσες πληρωμές**: Άμεση υποστήριξη του 50% του ελάχιστου μισθού για τρεις μήνες χορηγείται σε 1.505.093 επιχειρηματίες και εργαζόμενους, σε πολύ μικρές, μικρές, μεσαίες και μεγάλες επιχειρήσεις. Εκτός από το 50% του ελάχιστου μισθού κατά τη διάρκεια μιας περιόδου τριών μηνών, ένας ακόμη ελάχιστος μισθός (32.000 RSD ανά εργαζόμενο) δίδεται σε διαχειριστές εγκαταστάσεων φιλοξενίας, ταξιδιωτικά γραφεία, εξουσιοδοτημένους τουριστικούς οδηγούς και συνοδούς, καθώς και ξενοδοχεία, θέρετρα και γραφεία ενοικίασης αυτοκινήτων.

-Τα **ξενοδοχεία** της πόλης δικαιούνται μια μορφή άμεσης κρατικής στήριξης ύψους 350 EUR ανά μεμονωμένο κρεβάτι και 150 EUR ανά μονάδα καταλύματος. Παρέχεται επίσης άμεση υποστήριξη στον τομέα των **μεταφορέων επιβατών**, των οδικών μεταφορών και των σταθμών λεωφορείων, ο οποίος συνεπάγεται 600 ευρώ ανά λεωφορείο σε περίοδο έξι μηνών.

-Σύστημα **εγγύησης ρευστότητας**: Προκειμένου να διατηρηθεί η ρευστότητα του ιδιωτικού τομέα, το κράτος αποφάσισε να επεκτείνει το τρέχον καθεστώς εγγύησης κατά επιπλέον 500 εκατ. ευρώ. Θα θεσπιστεί επιπλέον ένα νέο σύστημα εγγυήσεων για την υποστήριξη των πλέον ''διακυβευμένων'' εταιρειών.

-Χρήματα για **πολίτες και συνταξιούχους**: Οι Σέρβοι πολίτες δικαιούνται 60 ευρώ ο καθένας μέσω αυτής της δέσμης μέτρων ενώ η πληρωμή καταβάλλεται σε δύο δόσεις, τον Μάιο και τον Νοέμβριο 2021. Επίσης, στους συνταξιούχους καταβάλλονται επιπλέον 50 ευρώ και έτσι το συνολικά καταβαλλόμενο ποσό σε αυτούς ανέρχεται συνολικά σε 110 ευρώ.[30]Σύμφωνα με τον Πρόεδρο της Σερβίας κ. Αλεξάνταρ Βούτσιτς, το κράτος δεν θα αντιμετωπίσει προβλήματα λόγω του πακέτου τόνωσης της οικονομίας και το δημόσιο χρέος της χώρας δεν θα υπερβεί το 61%.

-Σημαντική είναι και η **στήριξη της οικονομίας από την Κεντρική Τράπεζα της Σερβίας - NBS**[31]. Μεταξύ των μέτρων που υιοθέτησε αξίζει να αναφερθεί η πολιτική της στον τομέα των κατασκευών. Η NBS **υιοθέτησε** ένα σύνολο μέτρων για την υποστήριξη του **κατασκευαστικού κλάδου,** εκδίδοντας τον Αύγουστο του 2020 απόφαση για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση φυσικών προσώπων από τις τράπεζες. Ειδικότερα τα μέτρα αφορούν την έγκριση νέων στεγαστικών δανείων σε νοικοκυριά για νεόδμητα ημιτελή διαμερίσματα, διευκόλυνση των όρων αποπληρωμής των στεγαστικών δανείων για τους πολίτες που έχουν μειωμένο ή αβέβαιο εισόδημα, καθώς και εκείνους που

[30] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 2/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[31] https://nbs.rs/en/drugi-nivo-navigacije/pres/covid19/index.html

επιθυμούν να παρατείνουν την αρχικά προγραμματισμένη προθεσμία αποπληρωμής[32]. Τέλος, εισήχθη μια ρυθμιστική λύση που επιτρέπει στις τράπεζες να χορηγούν δάνειο έως και 90.000 RSD σε φυσικά πρόσωπα που δεν λαμβάνουν μισθό ή σύνταξη επί δύο το πολύ χρόνια. Οι τράπεζες οφείλουν να εφαρμόσουν το σύνολο των μέτρων που έχουν υιοθετηθεί έως το τέλος του 2021.

-Επιπλέον, η Σερβία συνεχίζει να λαμβάνει μέτρα για τη στήριξη της επιχειρηματικότητας, την ανάπτυξη της βιομηχανίας και τη ταχύτερη ψηφιοποίηση της οικονομίας, Χαρακτηριστικές ήταν οι δηλώσεις της Πρωθυπουργού κας Μπρνμπιτς, κατά το 27ο Kopaonik Business Forum, η οποία τόνισε ότι το 2020 θα αποτελέσει σημείο καμπής λόγω της έναρξης της τρίτης φάσης της μεταμόρφωσης της χώρας, κατά την οποία η **έμφαση θα δοθεί στην ψηφιοποίηση και την βιομηχανία**. [33]

Η Υπουργός Οικονομίας κα Atanaskovic ανακοίνωσε πρόσφατα ότι το μεγαλύτερο μέρος του προϋπολογισμού για το 2021 θα κατευθύνεται σε προγράμματα στήριξης της οικονομίας για νέες επενδύσεις, ενώ θα συνεχιστεί η υποστήριξη σε μεγάλες επενδύσεις, η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και η προώθηση επιχειρηματικών υποδομών, τονίζοντας ότι πάνω από 160 δις δηνάρια διατέθηκαν για την στήριξη των ΜμΕ [34]. Ειδικότερα, το Υπουργείο Οικονομίας ξεκίνησε στις αρχές του 2021 τρία προγράμματα υποστήριξης σε πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις και επιχειρηματίες, ύψους 450 εκατ. RSD., τα οποία αποτελούν συνδυασμό επιχορηγήσεων και ευνοϊκών πιστώσεων. Το πρώτο πρόγραμμα, για το οποίο θα διατεθούν συνολικά επιχορηγήσεις ύψους 100 εκατ. RSD, αφορά γυναίκες επιχειρηματίες και νέους, το δεύτερο αφορά νέους επιχειρηματίες, και οι επιχορηγήσεις θα ανέλθουν σε 150 εκατ. RSD, ενώ το τρίτο, ύψους 200 εκατ. RSD, αφορά αναπτυξιακά έργα. Οι δημόσιες προσκλήσεις είναι θα παραμείνουν ενεργές έως ότου εξαντληθούν τα διαθέσιμα κεφάλαια και το αργότερο έως τις 31 Δεκεμβρίου 2021. Τέλος, αρκετές, περισσότερο εξειδικευμένες μεταρρυθμίσεις έχουν πρόσφατα εγκριθεί, οι οποίες στοχεύουν σε ειδικότερους, επιμέρους τομείες της οικονομίας, όπως πχ η πρόσφατη έγκριση **διατάγματος για παροχή κινήτρων για επενδυτές σε οπτικοακουστικά έργα, η επέκταση** των ελεύθερων ζωνών στο Krusevac[35] και στο Kragujevac - "Sumadija"[36] κ.ά.

Αξίζει να σημειωθεί ότι προκειμένου να διευκολυνθεί η είσοδος επιχειρηματιών στη χώρα, το Εμπορικό Επιμελητήριο της Σερβίας από τις αρχές του έτους παρέχει μια υπηρεσία, η οποία είναι διαθέσιμη στο inocovid.pks.rs, και επιτρέπει στους επιχειρηματίες να ταξιδεύουν στη Σερβία χωρίς δοκιμή PCR και αντ 'αυτού να κάνουν ένα γρήγορο τεστ αντιγόνου σε ένα τοπικό εργαστήριο και να αποστέλλουν τα αποτελέσματα στην ηλεκτρονική διεύθυνση inocovid19@pks.rs

Σημαντική ήταν και **η στήριξη της ΕΕ προς τη Σερ**βία κατά τη διάρκεια της πανδημίας, είτε μέσω παροχής βοήθειας προς τα Δυτικά Βαλκάνια, είτε άμεσα–διμερώς είτε σε συνεργασία με άλλους φορείς.[37] . Σύμφωνα με δηλώσεις του Sem Fabrizi, επικεφαλής της αντιπροσωπείας της ΕΕ στη Σερβία, με συνολική επιχορήγηση 93 εκατ. ευρώ, η ΕΕ είναι **ο κορυφαίος εταίρος** και χορηγός στη Σερβία για τον μετριασμό των επιδημικών συνεπειών. Νωρίτερα, την άνοιξη

[32] Κατά τη διάρκεια αυτού και του επόμενου έτους, οι τράπεζες μπορούν να προσφέρουν διευκολύνσεις σε δανειολήπτες που έλαβαν δάνειο πριν από την έναρξη ισχύος της απόφασης, παρατείνοντας την προθεσμία αποπληρωμής για στεγαστικά δάνεια κατά πέντε χρόνια το πολύ, χωρίς καμία αλλαγή, δηλαδή επιδείνωση της κατάστασης όσον αφορά την αποπληρωμή του δανείου του οφειλέτη.
[33] Diplomacy and Commerce
[34] Πηγή: Rs.n1info.com, Krstarica.com, Espreso.rs 3/12/2020
[35] κατά 16 εκτάρια και 84 άρια
[36] κατά 6 εκτάρια και 10 άρια,
[37] Περισσότερες πληροφορίεςwww.wb6cif.eu/support-to-western-balkans/ &www.wb6cif.eu/2020/03/30/eu-mobilises-immediate-support-for-its-western-balkan-partners-to-tackle-coronavirus/

του 2020, πρόσθεσε, η ΕΕ χορήγησε άμεση βοήθεια, με τη μορφή ιατρικού εξοπλισμού και εξοπλισμού προστασίας, όπως αναπνευστικές συσκευές, μάσκες, δοχεία οξυγόνου, καθώς και πακέτα τροφίμων και υγιεινής για περιθωριοποιημένες ομάδες, αξίας 15 εκατ. ευρώ συνολικά. Η στήριξη αφορά επιχορηγήσεις αλλά και δάνεια μέσω της ΕΤΕπ και της ΕΤΑΑ, που αφορούν είτε το μετριασμό των επιπτώσεων της πανδημίας συνολικά, είτε συγκεκριμένους τομείς όπως ο τουρισμός, οι ΜμΕ, η ψηφιοποίηση κ.ά

Τελικά αποτελέσματα και προβλέψεις

Εν τέλει, παρά τις απαισιόδοξες προβλέψεις, το 2020 «έκλεισε» με πτώση μόλις 1% του ΑΕΠ ενώ οι εκτιμήσεις για το 2021 ανέρχονται σε ανάπτυξη έως και 6%[38]. Ειδικότερα, η Κεντρική Τράπεζα της Σερβίας(NBS) αναμένει οικονομική ανάκαμψη ή ρυθμό αύξησης του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος που κυμαίνεται από 5% έως 6% για το 2021.
Επιπλέον, εκτιμά ότι η αύξηση του ΑΕΠ θα εξαρτηθεί από την εγχώρια ζήτηση και τις εξαγωγές, οι οποίες επηρεάζονται από την οικονομική ανάπτυξη της ζώνης του ευρώ που κυμαίνεται σήμερα σε περίπου 4% το 2021.
Σύμφωνα με τη NBS, η έγκαιρη και επαρκής ανταπόκριση στις προκλήσεις των υπευθύνων οικονομικής πολιτικής στη Σερβία θα συμβάλει στην ανάπτυξη, και σε αυτή τη βάση, θα παρασχεθούν ευνοϊκές συνθήκες χρηματοδότησης στις παραγωγικές ικανότητες. Επιπλέον, σύμφωνα με την Τράπεζα, δεδομένης της έγκρισης ενός νέου πακέτου οικονομικής βοήθειας και του γρήγορου ρυθμού εμβολιασμού του πληθυσμού στη χώρα, η ανάκαμψη της εγχώριας ζήτησης θα μπορούσε να είναι ταχύτερη από το αναμενόμενο. [39]

Επιπλέον, το ΔΝΤ αναθεώρησε την πρόβλεψη για ανάπτυξη στη Σερβία από 5% σε 6%, όπως είχε υπολογίσει και η Τράπεζα της Σερβίας, ενώ ομοίως έπραξε και **η ΕΕ, με την εκτίμησή της να ανέρχεται πλέον στο 5,3%**. Για το 2022 και το 2023, το ΔΝΤ, επίσης, άλλαξε την πρόβλεψη του από 3,8% σε 4,5%. Ως προς το Δημόσιο Χρέος, επεσήμανε ότι παρά τις τεράστιες επενδύσεις, δε θα ξεπεράσει το 60,3% το 2021, ενώ η αύξηση του ΑΕΠ, το οποίο θα ξεπεράσει τα 50 δις ευρώ στο τέλος του έτους, θα οδηγήσει σε αύξηση του μέσου μισθού σε πάνω από 600 ευρώ στη Σερβία και 770 με 780 ευρώ στο Βελιγράδι.[40]

Τέλος, η Παγκόσμια Τράπεζα αναθεώρησε και αυτή, πρόσφατα, την πρόβλεψη ανάπτυξης για το 2021 για τη Σερβία κατά 1,9%, ήτοι στο 5%. Επίσης, αναβάθμισε την πρόβλεψη αύξησης του ΑΕΠ το 2022 για τη Σερβία κατά 0,3%, σε 3,7%. Στην προηγούμενη έκθεσή της, τον Ιανουάριο, η Παγκόσμια Τράπεζα είχε προβλέψει την ανάπτυξη της σερβικής οικονομίας στο 3,1% το 2021 και 3,4% το 2022. Η νέα έκθεση ανέφερε ότι η σερβική οικονομία είχε σημειώσει μόνο μια ήπια -1% ύφεση το 2020 χάρη στο εκτεταμένο πρόγραμμα τόνωσης της οικονομίας, το οποίο ανήλθε σχεδόν σε 13% του ΑΕΠ.

Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της Σερβίας (RZS), το **ΑΕΠ της χώρας αυξήθηκε κατά 1,2% το πρώτο τρίμηνο του 2021**, ενώ η προβλεπόμενη αύξηση για το 2021 συνολικά, ανέρχεται σε 6%. Σύμφωνα με πρόσφατες δηλώσεις του Προέδρου, κ. Βούτσιτς, το ΑΕγχΠ της Σερβίας, υπολογίζεται να ανέλθει σε 50,5-51 δις ευρώ στο τέλος του 2021, το οποίο υποδηλώνει αύξηση κατά 50% από το 2012, ενώ το δευτερο τρίμηνο η Σερβία θα είχε οικονομική ανάπτυξη 15%. Τέλος, σύμφωνα με τον ίδιο, έχουν επιτευχθεί η υψηλότεροι μισθοί από το 1989: ο μέσος μισθός στη Σερβία αναμένεται να φτάσει περίπου τα

[38] Εκτιμήσεις Σερβικών αρχών, αλλά και ΔΝΤ
[39] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 2/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[40] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 5/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

612 ευρώ στις αρχές του 2022 και ο μέσος μισθός στο Βελιγράδι στα 770 ευρώ από 705 που είναι σήμερα.

Επιπλέον, σύμφωνα με την Εθνική Τράπεζα της Σερβίας (NBS), στο τέλος του ά εξαμήνου 2021, η αξία των αποθεμάτων χρυσού ανήλθε σε 1,8 δις ευρώ, τα αποθεματικά σε σκληρό νόμισμα σε 14,1 δις ευρώ, η αποταμίευση σε Δηνάριο υπερέβη τα 100 δις (ποσό υψηλότερο κατά 5,6 φορές από το 2012) και οι άμεσες ξένες επενδύσεις σε 1,73 δις ευρώ (αύξηση 18,9% σε σχέση με το α΄ εξάμηνο 2020). Τέλος, ο πληθωρισμός ανήλθε σε 3% και αναμένεται να μειωθεί σε 2% το δεύτερο εξάμηνο του έτους.

Όπως όλα δείχνουν, η οικονομία έχει ήδη ανακάμψει, ενώ αν λάβει κανείς υπ' όψιν την ευρεία στήριξη που δέχεται από την Κυβέρνηση αλλά και τους Διεθνείς Θεσμούς, αναμένεται έως τα τέλη του 2021 να έχει φθάσει σε επίπεδα, ίδια, ίσως και καλύτερα, από την περίοδο πριν την κρίση.

1.1.3 Η Δομή της Οικονομίας

Πίνακας 1.3 - Συμβολή κάθε κλάδου στο ΑΕΠ (2019)

*Συμβολή κάθε κλάδου στο ΑΕΠ **(2019)***	*Αγροτικός Τομέας*	*Βιομηχανία*	*Υπηρεσίες*
(%ΑΕΠ)	6.3	25.5	50.0
(% ετήσιας μεταβολής)	15.2	2.8	2.8
Απασχόληση ανά κλάδο (% επί της συνολικής απασχόλησης)	16.9	25.1	58.0

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα. Η ανωτέρω εικόνα παραμένει ίδια και για το 2020

Α. Γεωργία

Η συμβολή της γεωργίας στο ΑΕΠ της Σερβίας παραμένει υψηλή παρά την **υποχώρησή της κατά την τελευταία δεκαετία.** Το έτος 2019 καθώς και το 2020, ο γεωργικός τομέας αντιπροσώπευε περίπου το **6,3% του ΑΕΠ** της χώρας, απασχολώντας σχεδόν το 16,9% του εργατικού δυναμικού (βλ. Παγκόσμια Τράπεζα). Η Σερβία έχει πολύ ευνοϊκές φυσικές συνθήκες (γη και κλίμα) για **ποικίλη γεωργική παραγωγή**. Το ηπειρωτικό κλίμα με κρύους χειμώνες και ζεστά υγρά καλοκαίρια είναι ιδανικό για **εντατική παραγωγή φρούτων**.

Η χώρα διαθέτει περίπου 5 εκ. εκτάρια γεωργικής γης (0,7 εκτάρια κατά κεφαλήν), εκ των οποίων περίπου 3,3 εκ. εκτάρια είναι αρόσιμη γη (0,45 εκτάρια κατά κεφαλή). Η γεωργική παραγωγή είναι πιο εμφανής **στη Βοϊβοντίνα (Βόρεια Σερβία**), η οποία αντιπροσωπεύει το 84% της συνολικής καλλιεργήσιμης γης. Άλλες **γεωργικές περιοχές** περιλαμβάνουν τις Macva, Pomoravlje, Tamnava, Rasina και Jablanica.

Η **δομή της γεωργικής παραγωγής** αποτελείται κατά 70% από την παραγωγή αγροτικών προϊόντων και 30% κτηνοτροφικών. Περίπου το 90% της αρόσιμης γης είναι ιδιόκτητο και το 10% ανήκει στο κράτος. Σύμφωνα με την απογραφή της Σερβικής Γεωργίας του 2012, το 99,6% των γεωργικών οντοτήτων ήταν οικογενειακά νοικοκυριά και το 0,4% νομικά πρόσωπα. Το μέσο μέγεθος της οικογενειακής εκμετάλλευσης ανέρχεται σε 4,5 εκτάρια και το μέσο μέγεθος των εμπορικών εγγεγραμμένων εκμεταλλεύσεων εκτιμάται σε 10,6 εκτάρια[41].

Οι **γεωργικές εξαγωγές** αποτελούν περισσότερο από το ένα πέμπτο όλων των πωλήσεων της χώρας στην παγκόσμια αγορά. Η Σερβία είναι ένας από τους μεγαλύτερους **προμηθευτές κατεψυγμένων φρούτων** στην ΕΕ. Σύμφωνα με τη Eurostat, η Σερβία προμηθεύει 34,2% όλων των κατεψυγμένων φρούτων στην ΕΕ.[42]. Η ίδια χώρα είναι επίσης από τους μεγαλύτερους προμηθευτές φρούτων στην αγορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τη Γερμανία και τη Γαλλία να αποτελούν τις σημαντικότερες χώρες πελάτες της. Η Σερβία εξάγει στην ΕΕ περισσότερο από το 2% της παραγωγής τροφίμων. Η καπνοβιομηχανία κατατάσσεται επίσης σε υψηλή θέση (4η) ακολουθώντας την Πολωνία, τη Γερμανία και τη Ρουμανία.. Η σερβική

[41] βλ. "Αγορά Ελαιολάδου και Αγρο-Βιομηχανία στη Σερβία", Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδος στη Σερβία, Σεπτέμβριος 2021, https://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/76286

[42] σημειώνεται ότι σύμφωνα με τη Eurostat η κατεψυγμένη παραγωγή φρούτων είναι μέρος της βιομηχανίας επεξεργασίας τροφίμων και όχι της γεωργικής παραγωγής

παραγωγή ηλιελαίου κατατάσσεται τέταρτη στην ΕΕ, μετά τη Βουλγαρία, την Ουγγαρία και τη Ρουμανία [43].

Η Σερβία είναι ο **δεύτερος μεγαλύτερος παραγωγός δαμάσκηνων στον κόσμο** (582.485 τόνους), ο δεύτερος μεγαλύτερος παραγωγός σμέουρων (89.602 τόνους), σημαντικός παραγωγός αραβοσίτου (6,48 εκατ. τόνους ή 32η στον κόσμο) και σίτου (2,07 εκατ. τόνους ή 35η παγκοσμίως). Άλλα σημαντικά σερβικά γεωργικά προϊόντα είναι τα εξής: ηλίανθος, ζαχαρότευτλα, σόγια, πατάτες, μήλα, χοιρινό κρέας, βόειο κρέας, πουλερικά και γαλακτοκομικά προϊόντα. Η παραγωγή **φρούτων** αποτελείται κυρίως από μήλα, σταφύλια, δαμάσκηνα, ροδάκινα, αχλάδια και μούρα. Στη Σερβία χρησιμοποιείται ευρέως η επεξεργασία φρούτων για δημιουργία τελικών προϊόντων όπως το μπράντι, οι μαρμελάδες, οι χυμοί και οι κομπόστες. Οι κύριες **καλλιέργειες** είναι ο αραβόσιτος και το σιτάρι, μαζί με το κριθάρι, τη βρώμη και τη σίκαλη. Τα **ζωικά προϊόντα** που εξάγονται περιλαμβάνουν χοιρινό κρέας, γαλακτοκομικά προϊόντα, πουλερικά και βόειο κρέας

Στη Σερβία υπάρχουν 56.000 εκτάρια **αμπελώνων**, που παράγουν περίπου 230 εκατ. λίτρα κρασί ετησίως. Οι πιο διάσημες περιοχές αμπελουργίας βρίσκονται στη Βοϊβοντίνα και τη Σουμαντίγια. Σημειώνεται ότι, στο πλαίσιο του αναπτυξιακού σχεδίου της Σερβίας 2020-2025, 300 εκατ. ευρώ προορίζονται για τη γεωργία, και ειδικότερα για την άρδευση, την αυτοματοποίηση, την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των εξαγωγών και την υποκατάσταση μέρους των εισαγωγών. Όσον αφορά τον τομέα των σταφυλιών και του κρασιού, η Κυβέρνηση της Σερβίας σε συνεργασία με την Ένωση Οινοποιών και Αμπελουργών της Σερβίας (SVVS), υιοθέτησε το 2020 μια αναπτυξιακή στρατηγική ανάπτυξης του αμπελοοινικού τομέα, η οποία αφορά τον εκσυγχρονισμό της εγχώριας οινοποίησης και αμπελουργίας έως το 2030. Σημειώνεται ότι ο εν λόγω τομέας προστατεύεται ακόμη μέσω συστήματος ποσοστώσεων στις εισαγωγές οίνου από την ΕΕ και τρίτες χώρες[44].

Το σερβικό **φορολογικό σύστημα διαφοροποιεί** τις γεωργικές εταιρείες και τις μεμονωμένες, ατομικές ιδιοκτησίες κατά τη φορολόγησή τους. Στον τομέα της φορολογίας, οι γεωργικές νομικές οντότητες έχουν την ίδια μεταχείριση με όλα τα άλλα νομικά πρόσωπα και εμπίπτουν στο εταιρικό φορολογικό σύστημα. Όμως οι μεμονωμένοι αγρότες είναι φυσικά πρόσωπα και φορολογικά εμπίπτουν στο ατομικό σύστημα φόρου εισοδήματος.

Η άνοδος των **τιμών των καυσίμων** επηρεάζει ιδιαίτερα τον γεωργικό τομέα αυξάνοντας σημαντικά το κόστος της συγκομιδής των σπόρων. Το έτος 2020 οι τιμές των καυσίμων αυξήθηκαν στα μέσα της γεωργικής περιόδου, πριν από τη συγκομιδή τους. Μαζί με άλλους παράγοντες (πχ επιδημία Covid-19), αυτό οδήγησε σε αύξηση των τιμών των βασικών γεωργικών προϊόντων όπως σιτάρι, σόγια, καλαμπόκι.
Από την άλλη πλευρά, η σερβική κυβέρνηση παρείχε υψηλότερες τιμές αγοράς καλαμποκιού, σίτου και άλλων δημητριακών, για να στηρίξει τον γεωργικό τομέα, ο οποίος υπέστη σοβαρές **ζημιές τον Μάρτιο-Μάιο του 2020**, λόγω απαγόρευσης λειτουργίας των λαϊκών, υπαίθριων ή **''πράσινων αγορών''**. Η αποζημίωση με τη μορφή υψηλότερων τιμών αγοράς σιτηρών, ωστόσο, αποτελεί σημαντική ενίσχυση μόνο για τους παραγωγούς δημητριακών, ενώ οι καλλιεργητές φρούτων και ιδιαίτερα οι καλλιεργητές λαχανικών υπέστησαν μεγάλες απώλειες. Στα μέσα Ιουνίου 2020, στους παραγωγούς βύσσινου προσφέρθηκε τόσο χαμηλή

[43] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 9/2020 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[44] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 1/2020 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

τιμή αγοράς που πολλοί από αυτούς εγκατέλειψαν τη συγκομιδή. Η απαγόρευση της λειτουργίας των ‘’πράσινων αγορών’’ διήρκεσε κατά την περίοδο της αρχικής σοδιάς φρούτων και λαχανικών, ακριβότερης και πιο κερδοφόρας. Περαιτέρω πτώση αυτών των τιμών φαινόταν αναπόφευκτη μετά την λήξη της θερινής περιόδου του έτους 2020, με αποτέλεσμα οι παραγωγοί να μην έχουν την ευκαιρία να αντισταθμίσουν εν μέρει τις απώλειές τους.

Οι χαμηλότερες **τιμές χονδρικής** δεν σημαίνουν σημαντικά καλύτερες **τιμές για τους καταναλωτές**. Πολλά γεωργικά προϊόντα με χαμηλότερη τιμή αγοράς σημείωσαν σημαντικά υψηλότερες τιμές στις ‘’πράσινες αγορές’’ τον Ιούνιο του 2020 από ό,τι την αντίστοιχη περίοδο του 2019 (πατάτες, χοιρινό κρέας, φασολάκια κ.λπ.). Επίσης, οι τιμές καταναλωτή για την εισαγωγή φρούτων και λαχανικών (καρπούζια, πεπόνια, μπανάνες, σκόρδα και λεμόνια) ήταν πολύ ακριβές σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Αυτό οφείλεται στο **κλείσιμο ορισμένων** συνόρων που συνέβαλε σε υψηλότερες τιμές μεταφοράς.

Σύμφωνα με τον τότε Αναπληρωτή και μετέπειτα Υπουργό Γεωργίας, κ. Nedimovic, μία από τις κορυφαίες προτεραιότητες της Κυβέρνησης είναι τα κίνητρα για τις **βιολογικές καλλιέργειες**. Σύμφωνα με το Σερβικό Υπουργείο Γεωργίας, Δασών και Διαχείρισης Υδάτων, παρά την κρίση της πανδημίας COVID-19, η καλλιέργεια βιολογικών τροφίμων στη Σερβία αυξήθηκε το 2020 κατά 800 εκτάρια, ξεπερνώντας πλέον τα 21.000 εκτάρια. Η Σερβία έχει περίπου 7.000 παραγωγούς βιολογικών τροφίμων και ο τομέας των βιολογικών τροφίμων αναπτύσσεται συνεχώς. Επιπλέον σύμφωνα με τη ‘’Serbia Organica’’, σημαντικές αυξήσεις σημειώθηκαν στη βιολογική μελισσοκομία και τη βιολογική εκτροφή πουλερικών, ενώ η παραγωγή βιολογικών φυτών αντιπροσωπεύει 0,61% της συνολικής γεωργικής γης.

Η Σερβία δέχεται σημαντικές ενισχύσεις από την ΕΕ χάρις στο Μέσο Προενταξιακής Βοήθειας για την Αγροτική Ανάπτυξη (IPARD). Σε είκοσι εκατ. ευρώ ανέρχονται τα ‘’κονδύλια’’ που διατίθενται από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού στη Σερβία. Το πρόγραμμα IPARD 7, που εγκρίθηκε τέλη Μαρτίου 2020, αποσκοπεί **στην προώθηση μη γεωργικών δραστηριοτήτων σε αγροτικές περιοχές**. Το νέο IPARD επικεντρώνεται στην ανάπτυξη της φιλοξενίας και του τουρισμού σε αγροτικές περιοχές [45].[46]. Τα κίνητρα καλύπτουν έως και το 65% των επιλέξιμων δαπανών, με αποδόσεις που κυμαίνονται από 5.000 έως 300.000 ευρώ. Επιπλέον, με την αναθεώρηση του προγράμματος IPARD II της ΕΕ, καθώς και το Νόμο για τη Γεωργία και την Αγροτική Ανάπτυξη, κατέστη πιο εύκολη η χρηματοδότηση για τους νέους αγρότες. Ειδικότερα, η σημαντικότερη τροποποίηση αφορά τον τρόπο προσδιορισμού του όρου «νεαρός αγρότης», ενώ οι αλλαγές θα επιτρέψουν στους νέους, να λάβουν επιπλέον 5% της επιχορήγησης, ως προς τη συνολική αξία της επένδυσης.

Σημαντικές ξένες επενδύσεις πραγματοποιούνται κατά την τελευταία δεκαετία στον σερβικό γεωργικό τομέα. Δύο από τις πιο σημαντικές φαίνεται να είναι αυτές των Η.Α.Ε.
Τον Μάρτιο του 2013, υπεγράφη συμφωνία με την εμιρατινή **Al Dahra Agricultural Company,** που αφορά την εκμετάλλευση 9.000 εκταρίων καλλιεργήσιμης γης στη Βοϊβοντίνα, για την παραγωγή κρέατος και γαλακτοκομικών προϊόντων. Η αξία της ανέρχεται σε περίπου 400 εκατ. δολ. Τα ΗΑΕ θα παράσχουν χρηματοδότηση για τον εκσυγχρονισμό του δικτύου αρδευτικών καναλιών της Σερβίας, καθώς και σε ‘’logistics’’ για την εξαγωγή των

[45] https://ipard.co.rs/index.php/naslovna-lat
[46] Όπως αναφέρεται στον ιστότοπο IPARD, η πρώτη πρόσκληση υποβολής προτάσεων ξεκίνησε στις 8 Ιουνίου 2020

εμπορευμάτων. Το 2020, η Al Dahra Srbija ανακοίνωσε ότι θα επενδύσει 173 εκατ. για την κατασκευή γεωργικών-βιομηχανικών συγκροτημάτων στις περιοχές των δήμων Palilula και Surcin του Βελιγραδίου έως το τέλος του 2022. [47] Επιπλέον, κατά τη διάρκεια του 2020 ξεκίνησε η προετοιμασία της δεύτερης φάσης των αρδευτικών έργων στη Σερβία από τον εμιρατινό επενδυτή. Σημειώνεται ότι το έργο χρηματοδοτείται από δάνειο του Ταμείου Ανάπτυξης του Αμπού Ντάμπι, στο πλαίσιο του οποίου, προετοιμάζονται επίσης νέα έργα για τη δεύτερη φάση του έργου τα οποία θα καλύψουν περίπου 55.000 εκτάρια. [48]

Αντίστοιχη συμφωνία είχε υπογραφεί το 2014, με την εμιρατινή εταιρεία παραγωγής σιτηρών, **Elite Agro LLC**, η οποία είναι ο μοναδικός ιδιοκτήτης της σερβικής Yugo Elite Agro. Πρόσφατα η Elite Agro LLC απέκτησε την κυριότητα της Al Rawafed Holding, καθιστώντας την ιδιοκτήτη 12.000 εκταρίων αρόσιμης γης στη Σερβία και έναν από τους μεγαλύτερους γαιοκτήμονες της χώρας. Η Al Rawafed δραστηριοποιούνταν στην καλλιέργεια σιταριού, αραβόσιτου, ηλίανθου και σόγιας σε περίπου 10.400 εκτάρια γης ενώ η Yugo Elite Agro κατείχε 1.600 εκτάρια γης στη Zobnatica.

Β. Βιομηχανία

Ο βιομηχανικός τομέας χρίζει εκσυγχρονισμού και ξένων επενδύσεων. Η Σερβική βιομηχανία συνεισφέρει κατά 25,5% στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της χώρας και απασχολεί το 25,1% του εργατικού δυναμικού.

Β.1. Μεταποιητικός Τομέας

Ο σερβικός δευτερογενής τομέας χαρακτηρίζεται από τους τομείς της επεξεργασίας τροφίμων, αυτοκινητοβιομηχανίας, εξορύξεων βασικών μετάλλων, μη σιδηρούχων μετάλλων, φαρμακοβιομηχανίας, κλωστοϋφαντουργικών, χημικών, ελαστικών, μηχανημάτων, ηλεκτρονικών, ζάχαρης, επίπλων κ.ά. Η Σερβία διαθέτει **15 ελεύθερες εμπορικές ζώνες (Ε.Ζ.),** ενώ από τον Σεπτέμβριο του 2017 ο κλάδος προσελκύει πολλές άμεσες ξένες επενδύσεις (βλ. Κεφ. Επενδύσεις). Το 2020 εγκρίθηκε η περαιτέρω επέκταση δύο ζωνών, **αυτής** στο Krusevac[49] και της "Sumadija" στο Kragujevac - [50] .

Η βιομηχανία ήταν **ο οικονομικός τομέας που επλήγη περισσότερο** τόσο από τις κυρώσεις του ΟΗΕ ή το διεθνές εμπορικό εμπάργκο και τον βομβαρδισμό του ΝΑΤΟ κατά τη δεκαετία του 1990, όσο και από τη μετάβαση στην οικονομία της αγοράς κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 2000. Η βιομηχανική παραγωγή σημείωσε δραματική συρρίκνωση. Το 2013 η ανωτέρω παραγωγή ανερχόταν περίπου στο ήμισυ αυτής του 1989.
Η **αυτοκινητοβιομηχανία** της Σερβίας αποτελεί σημαντικό μέρος της οικονομίας της χώρας. Ο τομέας κυριαρχείται από γερμανικές παραγωγικές μονάδες. Ο εν λόγω κλάδος αντιπροσωπεύει το 10% των εξαγωγών της Σερβίας καθώς και το 14% των ξένων επενδύσεων. Η αυτοκινητοβιομηχανία παρέχει απασχόληση σε περισσότερα από 40.000 άτομα. Η Fiat Chrysler Automobile είναι ο μεγαλύτερος ''κλαδικός'' επενδυτής στη Σερβία. Η εταιρεία παράγει τουλάχιστον 100.000 οχήματα ετησίως, τα οποία εξάγονται κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες, στις χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας και στη Ρωσία, καθώς και στις

[47] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 8/2020 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[48] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 9/2020 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[49] κατά 16 εκτάρια και 84 άρια
[50] κατά 6 εκτάρια και 10 άρια,

αγορές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ρωσία εισάγει το 31% των αυτοκινήτων της Σερβίας.
Η αυτοκινητοβιομηχανία εντοπίζεται, κυρίως, στο σύμπλεγμα που βρίσκεται στην ευρύτερη περιοχή της πόλης Kragujevac ενώ οι εξαγωγές της υπερβαίνουν τα δύο δισεκατομμύρια δολάρια.

Η **βιομηχανία τροφίμων** είναι γνωστή τόσο σε περιφερειακό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Μερικά από τα διεθνή εμπορικά ''σήματα'' του κλάδου τροφίμων και ποτών είναι εγκατεστημένα στη Σερβία όπως οι PepsiCo, Nestlé , Coca-Cola (Βελιγράδι), Heineken (Νόβι Σαντ), Carlsberg (Backa Palanka) και Nordzucker της βιομηχανίας ζάχαρης.

Η βιομηχανία **ηλεκτρικών** και **ηλεκτρονικών** της Σερβίας βρέθηκε στην κορύφωσή της τη δεκαετία του 1980, αλλά σήμερα αντιπροσωπεύει το ένα τρίτο του τότε μεγέθους της. Την τελευταία δεκαετία αναζωογονήθηκε μέσω επενδύσεων εταιρειών όπως η Siemens (ανεμογεννήτριες) στη Subotica και της Panasonic (συσκευές φωτισμού) στο Svilajnac και στο Valjevo. Η Σερβία κατασκευάζει, επίσης, Intel smartphones με την ονομασία Tesla smartphones.

Η **φαρμακευτική βιομηχανία** στη Σερβία περιλαμβάνει δώδεκα κατασκευαστές γενόσημων φαρμάκων, εκ των οποίων η Hemofarm στη Vrsac και η Galenika στο Βελιγράδι, αντιπροσωπεύουν το 80% του όγκου παραγωγής. Η εγχώρια παραγωγή καλύπτει πάνω από το 60% της τοπικής ζήτησης.

Β.2 Μεταλλευτική Βιομηχανία

Εκτιμάται ότι η Σερβία διαθέτει **ορυκτούς πόρους** αξίας 263 δις δολαρίων. Ωστόσο, η αξία των εξορύξεων περιορίζεται, προς το παρόν, μόνο στο ποσό των 3,7 δις δολαρίων ΗΠΑ.

Δεδομένου ότι ο εξορυκτικός τομέας αποτελεί μια επιχείρηση έντασης κεφαλαίου, η χώρα έχει ''ανοίξει τις πόρτες της'' σε **ξένους επενδυτές**. Πολλές ξένες εταιρείες που ασχολούνται με την εξόρυξη προέρχονται από τον Καναδά και τις ΗΠΑ. Υπάρχουν, επίσης, άνω των 100 πεδίων γεωλογικής εξερεύνησης στη Σερβία ενώ ξένες εταιρείες επενδύουν 10-100 εκατ. USD κάθε χρόνο στο χώρο αυτό.

Συνεπώς η **εξορυκτική βιομηχανία** της Σερβίας είναι συγκριτικά ισχυρή. Η χώρα είναι πλούσια σε ορυκτούς πόρους όπως ο άνθρακας , ο χαλκός ή ο χρυσός.

Η Σερβία είναι πολύ μεγάλος παραγωγός **άνθρακα** στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (7ος στην Ευρώπη) και 18ος διεθνώς. Οι εξορύξεις πραγματοποιούνται στις περιοχές Kolubara και Kostolac. Η χώρα αποτελεί, επίσης, τον 23ο μεγαλύτερο παραγωγό **χαλκού** στον κόσμο (3ο στην Ευρώπη). Η εξόρυξή του γίνεται από την Zijin Bor Copper, σημαντική εξορυκτική εταιρεία που εξαγοράστηκε από την κινεζική Zijin Mining το 2018. Τα ορυχεία εξόρυξης **χρυσού** βρίσκονται στην ανατολική Σερβία σε περιοχές όπως Bor, Raska, Majdanpek, Negotin, Zajecar ή Medvedja. Σημαντική εκχύλιση **χρυσού** αναπτύσσεται στη περιοχή του Majdanpek.

Οι πλούσιοι ορυκτοί πόροι συνέβαλαν στη ανάδειξη της χώρας σε κορυφαίο παραγωγό **χάλυβα.** Η ετήσια παραγωγή, περίπου, 2 εκατομμυρίων τόνων ακατέργαστου χάλυβα,

προέρχεται εξ ολοκλήρου από τη χαλυβουργεία του Smederevo, συμφερόντων του κινεζικού ομίλου Hesteel.

Ιδιαίτερα σημαντικό αλλά και αμφιλεγόμενο είναι το έργο εξόρυξης λιθίου και βορίου, **Jadar**, κοντά στη Λοζνίτσα, που έχει αναλάβει η Rio Tinto. Η εταιρεία ανακοίνωσε ότι ενέκρινε μια νέα επένδυση ύψους 200 εκατ. δολαρίων ΗΠΑ για την περαιτέρω ανάπτυξη του έργου και ότι επένδυσε μέχρι τώρα περισσότερα από 250 εκατ. δολάρια.[51]

Γ. Τομέας Πληροφορικής

Ως γνωστόν, η βιομηχανία τεχνολογιών-πληροφοριών και επικοινωνιών (ΤΠΕ) γνωρίζει μεγάλη ανάπτυξη διεθνώς. Το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται και στη Σερβία όπου οι αρχές της έθεσαν την ψηφιοποίηση ως προτεραιότητα. Το περιβάλλον της βιομηχανίας ΤΠΕ στη Σερβία, που αφορά κυρίως το κανονιστικό, πολιτικό και εκπαιδευτικό πλαίσιο, προσφέρει μεγάλα περιθώρια βελτίωσης.

Η Ένωση Πληροφορικής της Σερβίας (DIS) εκτιμά ότι, σύντομα, η αξία της αγοράς πληροφορικής στη χώρα θα ξεπεράσει το ποσό των 580 εκατ. ευρώ. Οι δε εξαγωγές λογισμικού θα μπορούσαν να προσεγγίσουν το ποσό των 1,4 δις ευρώ.

Σύμφωνα με το DIS, στη Σερβία, το 80% των νοικοκυριών διαθέτουν σύνδεση στο διαδίκτυο. Το 73% αυτών διαθέτει υπολογιστές, καθιστώντας τη Σερβία μια μεσαία ανεπτυγμένη χώρα σε αυτόν τον τομέα. Η τοπική αγορά πληροφορικής αναπτύσσεται με ρυθμό που ξεπερνά το 10%[52].

Το 2020 ολοκληρώθηκε η κατασκευή του Science -Tchnology Park Nis (STP Nis), που ξεκίνησε τον Νοέμβριο του 2018. Η αξία της επένδυσης είναι 12,5 εκατ. ευρώ. Μαζί με την επένδυση στην ίδρυση του Startup Center Nis, μέρος του STP Nis, και την κατασκευή της Πολυχρηστικής Εργαστηριακής Μονάδας της Σχολής Ηλεκτρονικών Μηχανικών, η συνολική επένδυση στην ανάπτυξη του οικοσυστήματος καινοτομίας υπερβαίνει 20 εκατ. ευρώ. Τα **κεφάλαια διατέθηκαν από το δάνειο της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων**. Τα πρώτα μέλη του STP είναι νεοσύστατες εταιρείες, ήδη ηγέτες στην αγορά. Μερικά από αυτά είναι το Κέντρο Έρευνας-Ανάπτυξης Sentronis[53], το Webelix[54] και το στούντιο παιχνιδιών Sozap[55] . Ένα από τα έργα που πρόκειται να αναπτυχθούν στο STP Nis είναι το RoboShepherd - ένα πρωτότυπο ενός ρομπότ βοσκού. Το έργο είναι αποτέλεσμα της συνεργασίας της εταιρείας Comin-Computer Engineering και της Σχολής Μηχανολόγων Μηχανικών στο Nis.

Το 2020 υιοθετήθηκε επίσης το σχέδιο δράσης για την ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης (AI) για την περίοδο 2020-2022, το οποίο, προβλέπει, μεταξύ άλλων, **την ίδρυση του Ινστιτούτου Τεχνητής Νοημοσύνης**. Το Ινστιτούτο θα χρηματοδοτείται κυρίως από τον κρατικό προϋπολογισμό, αλλά επίσης και από ιδιωτικές εταιρείες και διεθνείς οργανισμούς.

---

[51] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 52020 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/& https://www.riotinto.com/operations/projects/jadar

[52] Περισσότερες πληροφορίες για τον κλάδο αυτό μπορούν να αναζητηθούν στην έρευνα ''Ο τομέας τεχνολογίας και νεοφυών εταιρειών στη Σερβία, Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδος στο Βελιγράδι, 2020, σελ 14

[53] αναπτύσσει και παράγει όργανα υψηλής τεχνολογίας για τη μέτρηση μαγνητικών πεδίων και ηλεκτρικών ρευμάτων, και τα οποία είναι γνωστά για την παραγωγή του καλύτερου 3D Teslameter στον κόσμο

[54] κλάδος τυχερών παιχνιδιών - υποστηρίζεται από την Google μέσω του προγράμματος επιταχυντή ως μία από τις 10 εταιρείες από την Ευρώπη

[55] του οποίου το παιχνίδι κινητού τηλεφώνου Armed Heist έχει πάνω από 10 εκατομμύρια ενεργούς παίκτες παγκοσμίως

Εκτός από τα επιστημονικά ερευνητικά έργα, το ινστιτούτο θα είναι υπεύθυνο για την ανάλυση και παρακολούθηση του πεδίου της AI στη Σερβία και θα παρέχει γενική υποστήριξη στην προσαρμογή λύσεων AI για τη σερβική γλώσσα, μαζί με τον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα. Το Ινστιτούτο προβλέπεται να απασχολεί 50 ερευνητές που α απασχοληθούν σε 10 πολυτομεακά έργα και άλλα 10 έργα σε συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα έως το 2025[56].

Η HTEC, ο κορυφαίος διεθνής πάροχος υπηρεσιών έρευνας και ανάπτυξης τεχνολογίας (R&D), συνήψε συμφωνία δανεισμού 12 εκατ. ευρώ με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (ΕΤΑΑ). Το δάνειο συγχρηματοδοτείται κατά 50% από το Ταμείο Επέκτασης Επιχειρήσεων (ENEF), το οποίο χρηματοδοτεί μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις με υψηλό δυναμικό ανάπτυξης. Η HTEC, σερβική εταιρεία με έδρα το Σαν Φρανσίσκο διαθέτει διευρυμένο δίκτυο γραφείων R&D στη νοτιοανατολική Ευρώπη. Παρέχει υπηρεσίες σε ευρεία ‘’γκάμα’’ εταιρειών –από εταιρείες blue chip έως νεοσύστατες επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογίας -σε τομείς όπως το λιανικό εμπόριο, η υγειονομική περίθαλψη, οι μεταφορές, η εφοδιαστική αλυσίδα, τα ψηφιακά μέσα, οι τηλεπικοινωνίες, οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και οι υπηρεσίες πληρωμών. Το δάνειο θα υποστηρίξει το πρόγραμμα ανάπτυξης της HTEC, η πρώτη ‘’φάση’’ του οποίου προβλέπει την εξαγορά της σερβικής εταιρείας πληροφορικής Execom. Η νέα εταιρεία θα έχει εργατικό δυναμικό 600 μηχανικών που εργάζονται για την ανάπτυξη προϊόντων, ‘’πλατφόρμες cloud’’, τεχνολογίες ιστού-κινητών συσκευών και τεχνητή νοημοσύνη[57].

Τέλος, το 2020 η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ), ανακοίνωσε ότι θα επενδύσει 65 εκατ. ευρώ στον εκσυγχρονισμό του ψηφιακού εξοπλισμού σχολείων στη Σερβία. Ο εκσυγχρονισμός αυτός, πλην της υλικοτεχνικής υποστήριξης, περιλαμβάνει βελτίωση των διαδικτυακών συνδέσεων και επιμόρφωση του εκπαιδευτικού προσωπικού. Το έργο αναμένεται να δημιουργήσει έως και 700 νέες θέσεις εργασίας. Μέχρι στιγμής, η ΕΤΕπ έχει επενδύσει 50 εκατ. ευρώ για τον εκσυγχρονισμό των σχολείων στη Σερβία και τη βελτίωση των συνθηκών εκπαίδευσης για περίπου 28.000 μαθητές, σε περισσότερα από 200 εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Δ. Ενεργειακός Κλάδος-Περιβάλλον

Ο ενεργειακός τομέας όλων των χωρών αντιμετωπίζει μια μεγάλη πρόκληση: την προσαρμογή του κλάδου σε νέες πολιτικές, πρακτικές και τεχνολογίες, με σκοπό την σταθερή μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα. Η διαδικασία αυτή, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της ΕΕ, θα **πρέπει να έχει ολοκληρωθεί έως το έτος 2050.** Συνεπώς οι περισσότερες χώρες, μεταξύ των οποίων και αυτές των Δυτικών Βαλκανίων, συμπεριλαμβανομένης της Σερβίας, κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου θα χρησιμοποιούν ορυκτά καύσιμα, αλλά θα βασίζονται περισσότερο σε ΑΠΕ.

Παρόλο που από τα τέλη του 2018 η ενέργεια της Σερβίας προέρχεται κατά 20,3% από τις **ΑΠΕ**, ο πρώην Υπουργός Μεταλλείων και Ενέργειας, κ. Αλεξάνταρ Άντιτς, εκτιμά ότι η ΕΕ είχε έναν ρεαλιστικό στόχο για τη Σερβία: η κατανάλωση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, έως τα τέλη **του 2020, να καλύπτει το 27%** της συνολικής παραγωγής ενέργειας της χώρας.

[56] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 5/2020 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[57] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 8/2020 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

Υπάρχουν μεγάλες δυνατότητες, πρωτίστως όσον αφορά τη βιομάζα, την αιολική, την ηλιακή, τα υδροθερμική (αποθηκευμένη θερμότητα σε ύδωρ) και γεωθερμική ενέργεια κλπ., ενώ πραγματοποιούνται σημαντικές επενδύσεις στον τομέα αυτό.

Σύμφωνα με την Υπουργό Ορυχείων και Ενέργειας της Σερβίας κα Ζόρανα Μιχάιλοβιτς, το 2021 θα είναι σημαντικό για τον ενεργειακό τομέα λόγω της υιοθέτησης νέων νόμων, την αναδιοργάνωση των δημοσίων επιχειρήσεων και ένα νέο σχέδιο επενδύσεων στον τομέα αυτό. Ειδικότερα, το **Επενδυτικό Σχέδιο για την Ενέργεια** προβλέπει επενδύσεις περίπου 350 εκατ. ευρώ στο **σύστημα διανομής** κατά τα επόμενα τρία χρόνια**.** Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ) για τα Δ. Βαλκάνια, θα συνεισφέρει 1 δις ευρώ για την υποστήριξη των επενδύσεων σε περιβαλλοντικά σχέδια για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής.

Ο τομέας της ενέργειας είναι ένας από τους μεγαλύτερους και σημαντικότερους τομείς για την οικονομία της χώρας. Όπως αναφέρθηκε στο υπο-Κεφάλαιο της Σερβικής Μεταλλευτικής Βιομηχανίας, η Σερβία διαθέτει αφθονία άνθρακα, όπως και μη αμελητέα αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου. Τα αποδεδειγμένα αποθέματα της Σερβίας ύψους 5,5 δις τόνων **λιγνίτη**, είναι τα πέμπτα μεγαλύτερα παγκοσμίως (δεύτερο στην Ευρώπη, μετά τη Γερμανία). Ο άνθρακας βρίσκεται σε δύο μεγάλες γεωλογικές αποθέσεις: Kolubara (4 δις τόνοι κοιτασμάτων) και Kostolac (1,5 δις τόνοι).

Η Σερβία είναι **καθαρός εξαγωγέας ηλεκτρικής ενέργειας** και **εισαγωγέας βασικών καυσίμων** (όπως πετρέλαιο και φυσικό αέριο). Το μεγαλύτερο μέρος της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται προέρχεται από θερμοηλεκτρικούς σταθμούς (72,7% του συνόλου της ηλεκτρικής ενέργειας) και σε μικρότερο βαθμό από υδροηλεκτρικούς σταθμούς (27,3%). Υπάρχουν 6 σταθμοί θερμικής ισχύος που λειτουργούν με λιγνίτη, με εγκατεστημένη ισχύ 3.936 MW (πχ στο Obrenovac, οι 1.502 MW-Nikola Tesla 1 και 1.160 MW-Nikola Tesla 2). Η συνολική εγκατεστημένη ισχύς των 9 υδροηλεκτρικών σταθμών είναι 2.831 MW, εκ των οποίων η μεγαλύτερη είναι του Djerdap 1 με ισχύ 1.026 MW. Εκτός από αυτό, υπάρχουν μονάδες θερμικής ενέργειας που λειτουργούν με αέριο, συνολικής εγκατεστημένης ισχύος 353 MW.

Η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας συγκεντρώνεται στην **Elektroprivreda Srbije (EPS),** τη δημόσια εταιρεία ηλεκτρικής ενέργειας. Στις 29 Δεκεμβρίου 2020, υπεγράφη η συμφωνία για τη μεταβίβαση των ιδρυτικών δικαιωμάτων της EPS επί του Διαχειριστή Συστήματος Διανομής «EPS Distribucija» στην Κυβέρνηση της Σερβίας, μεταξύ της Υπουργού Μεταλλείων και Ενέργειας κας Zorana Mihajlovic, και του Διευθυντή της EPS κ. Milorad Grcic.

Από τα μεγαλύτερα ενεργειακά έργα αποτελεί ο **διαβαλκανικός διάδρομος** μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας στη Σερβία**,** ο οποίος αποτελεί μέρος της διασύνδεσης μεταξύ Σερβίας, Μαυροβουνίου και Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, Ρουμανίας και Ιταλίας. Είναι ενταγμένο στα εμβληματικά έργα της ΕΕ που επιδοτεί τμήματα του συγκεκριμένου έργου, μέσω του επενδυτικού πλαισίου των Δυτ. Βαλκανίων. Το έργο συμβάλλει στην εκπλήρωση των υποχρεώσεων της Δημοκρατίας της Σερβίας σχετικά με το **υποχρεωτικό μερίδιο 27% των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.** Η πρώτη ‘’φάση’’ στη Σερβία ολοκληρώθηκε τον Δεκέμβριο του 2017. Το συνολικό μήκος των εναέριων γραμμών ισχύος 400 kV στην πρώτη ‘’φάση’’ του έργου ανέρχεται περίπου σε 350 km, εκ των οποίων τα 300 km αποτελούν εναέριες γραμμές διπλού κυκλώματος. Ο σερβικός διαχειριστής συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας Elektromreža Srbije (EMS) και η κοινοπραξία αποτελούμενη από την

Energotehnika Južna Bačka, Elektromontaža Kraljevo και Elnos BL, υπέγραψαν το 2020 συμβόλαιο 6,5 εκατ. ευρώ για τις εργασίες της δεύτερης ''φάσης'' του Trans-Balkan Electricity Corridor στη Σερβία. Η εν λόγω επένδυση εκτιμάται σε 29,6 εκατ. ευρώ και χρηματοδοτείται από δάνειο 15 εκατ. ευρώ που εξασφαλίστηκε από τη **Γερμανική Τράπεζα Ανάπτυξης (KfW),** επιχορήγηση 6,5 εκατ. ευρώ από το επενδυτικό πλαίσιο των Δυτικών Βαλκανίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και από ιδίους πόρους του EMS. **Στις** 22.2.2021 υπεγράφη ανάμεσα στη Σερβική Κυβέρνηση και τη Γερμανική Τράπεζα Ανάπτυξης (KfW) συμφωνία για τη χορήγηση 12,5 εκατ. ευρώ ως επενδυτικά κεφάλαια για το έργο από το Obrenovac στην Bajina Basta) [58].

Τέλος σημειώνεται ότι η τιμή της ηλεκτρικής ενέργειας αυξήθηκε από την 1η Φεβρουαρίου 2021, κατά 3,4%.Η μέση τιμή ηλεκτρικής ενέργειας για τους αγοραστές που έχουν δικαίωμα εγγυημένης προμήθειας σε ρυθμιζόμενες τιμές, δηλαδή για τα νοικοκυριά και τους μικρούς αγοραστές, είναι πλέον 7,867 RSD ανά KWh, χωρίς τέλη και φόρους. Η αύξηση αυτή, είχε εγκριθεί από τον Οργανισμό Ενέργειας τον Δεκέμβριο του 2020, ενώ η τελευταία μεταβολή είχε πραγματοποιηθεί την 1η Δεκεμβρίου 2019, όταν η τιμή του ηλεκτρικού ρεύματος αυξήθηκε κατά 3,9%.

Οι πόροι **πετρελαίου και φυσικού αερίου** της Σερβίας δεν συγκρίνονται, φυσικά, με τα μεγάλα διεθνή κοιτάσματα. Όμως εξαιρουμένων αυτών της Ρουμανίας, πρόκειται για τους σημαντικότερους πόρους στην περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας, καθώς και στα Βαλκάνια (77,4 εκατ. τόνοι ισοδύναμου πετρελαίου και 48,1 δις κυβικά μέτρα αντίστοιχα). Σχεδόν το 90% του ανακαλυφθέντος πετρελαίου και φυσικού αερίου βρίσκεται στο Banat και στη λεκάνη Pannonian. Η τρέχουσα παραγωγή πετρελαίου στη Σερβία ανέρχεται σε πάνω από 1,1 εκατ. τόνους ισοδυνάμου πετρελαίου και ικανοποιεί περίπου το 43% των αναγκών της χώρας, ενώ το υπόλοιπο εισάγεται. Η εθνική εταιρεία καυσίμων, Naftna Industrija Srbije (NIS), εξαγοράστηκε το 2008 από την Gazprom Neft. Το διυλιστήριο της εταιρείας στο Pancevo (χωρητικότητας 4,8 εκατ. τόνων) είναι ένα από τα πιο σύγχρονα διυλιστήρια πετρελαίου στην Ευρώπη. Διαχειρίζεται επίσης δίκτυο 334 πρατηρίων καυσίμων στη Σερβία (74% της εγχώριας αγοράς) και επιπλέον 36 πρατηρίων στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, 31 στη Βουλγαρία και 28 στη Ρουμανία. Υπάρχουν 155 χιλιόμετρα αγωγών αργού πετρελαίου που συνδέουν τα διυλιστήρια Pancevo και Novi Sad ως μέρος του διακρατικού αγωγού πετρελαίου Adria. Σύμφωνα με την NIS (Naftna Industrija Srbije - Petroleum Industry of Serbia), από το 2009 έχουν επενδυθεί πάνω από 800 εκατ. ευρώ στον εκσυγχρονισμό του διυλιστηρίου πετρελαίου στο Pancevo, και πλέον αποτελεί μία από τις πιο σύγχρονες μονάδες στην περιοχή. Επιπλέον επενδύθηκαν πάνω από 300 εκατ στη μονάδα «βαθιάς επεξεργασίας» («Deep Processing»), που αποτελεί σημαντική επένδυση όχι μόνο για τη Σερβία, αλλά και για ολόκληρη την περιοχή, αποφέροντας σημαντικά οφέλη για τις επιχειρήσεις και το περιβάλλον. Μετά την έναρξη λειτουργίας της νέας εγκατάστασης, δίνεται η δυνατότητα παραγωγής μεγαλύτερων ποσοτήτων, καλύτερης ποιότητας καυσίμων, καθώς και ενός νέου προϊόντος - του οπτάνθρακα, που διαφορετικά θα εισαγόταν στη Σερβία.

Η Σερβία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από ξένες πηγές **φυσικού αερίου**. Μόνο το 17% φυσικού αερίου προέρχεται από την εγχώρια παραγωγή (άνω των 491 εκατ. κυβικών μέτρων) ενώ το υπόλοιπο εισάγεται, κυρίως από τη Ρωσία (μέσω αγωγών φυσικού αερίου που διέρχονται από την Ουκρανία και την Ουγγαρία). Η Srbijagas, δημόσια εταιρεία, λειτουργεί το σύστημα μεταφοράς φυσικού αερίου που περιλαμβάνει 3.177 χιλιόμετρα

[58] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 2/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

κορμών και περιφερειακών αγωγών φυσικού αερίου και 450 εκατομμύρια κυβικά μέτρα υπόγειου χώρου αποθήκευσης φυσικού αερίου στο Banatski Dvor.
Το έτος 2019, οι ηγέτες της Ρωσίας, της Τουρκίας, της Βουλγαρίας και της Σερβίας εγκαινίασαν τον αγωγό TurkStream που θα μεταφέρει ρωσικό φυσικό αέριο στην Ευρώπη μέσω της Μαύρης Θάλασσας. Ο αγωγός TurkStream εκτείνεται σε 930 χλμ. και η Gazprom σχεδιάζει να μεταφέρει περίπου 3 δις κυβικά μέτρα φυσικού αερίου ετησίως στη Βουλγαρία μέσω αυτού. Ο αγωγός αντικαθιστά την προηγούμενη διαδρομή μέσω της Ουκρανίας και της Ρουμανίας, ενώ θα εκτείνεται από τη Βουλγαρία στη Σερβία και την Ουγγαρία**.** Την 1η Ιανουαρίου 2021, εγκαινιάστηκε το σερβικό τμήμα **του αγωγού φυσικού αερίου επ' ονόματι «Balkan Stream».** -μήκους 403χλμ από το Zajecar (σύνορα με τη Βουλγαρία) έως το Horgoš (σύνορα με Ουγγαρία)-. Ο Σέρβος Πρόεδρος, Aleksandar Vucic, δήλωσε, ότι η Σερβία θα προμηθεύεται φυσικό αέριο μέσω του αγωγού σε τιμή έως και 155 δολάρια ανά 1.000 κυβικά μέτρα, με πολύ χαμηλότερο κόστος μεταφοράς. Επίσης, η Σερβία θα χρεώνει φόρο διαμετακόμισης και τα έσοδα θα συμβάλλουν στην κάλυψη των εξόδων της κατασκευής του αγωγού. Σημειώνεται ότι ο «Balkan Stream» αποτελεί την διακλάδωση του «Turkish Stream», η οποία διασχίζει τη Βουλγαρία, τη Σερβία και την Ουγγαρία. Πριν την αποπεράτωση του έργου αυτού, η Σερβία λάμβανε φυσικό αέριο μόνο μέσω της Ουκρανίας[59].
Επιπλέον, στις 16 Μαρτίου 2021, οι εταιρείες Srbijagas και Gas-Res υπέγραψαν Συμφωνία για την κατασκευή διασυνδετήριου αγωγού φυσικού αερίου μεταξύ της Σερβίας και της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας και ειδικότερα τον αγωγό Balkan Stream. Σύμφωνα με τη σερβική κρατική εταιρεία Srbijagas, ο αγωγός θα εκτείνεται σε 90 χιλιόμετρα στη Σερβία και 320 χιλιόμετρα στη Σερβική Δημοκρατία της Βοσνίας, ενώ η προγραμματισμένη χωρητικότητα ανέρχεται σε 1,2 δις κυβικά μέτρα φ.α. ετησίως. [60]

Το Υπουργείο Μεταλλείων και Ενέργειας της Σερβίας και η ρωσική εταιρεία φυσικού αερίου Gazprom υπέγραψαν το 2019 συμφωνία για **την κατασκευή σταθμών υγροποιημένου φυσικού αερίου (LNG) στη Σερβία.** Τον Μάρτιο του 2019, η σερβική κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι εξετάζει την κατασκευή τεσσάρων εργοστασίων που τροφοδοτούνται με LNG στο Κράγκουγιεβατς, το Νις, το Βελιγράδι και το Νόβι Σαντ, καθώς και στη δυτική Σερβία.

Από τα σημαντικότερα έργα την περίοδο αυτή είναι αυτό του **αγωγού φυσικού αερίου με τη Βουλγαρία[61].**. Η προβλεπόμενη χωρητικότητα του αγωγού φυσικού αερίου Nis-Dimitrovgrad ανέρχεται σε 1,8 δις κυβικά μέτρα ετησίως και το συνολικό μήκος της διασύνδεσης μέσω της Σερβίας είναι 109 χιλιόμετρα. Η κατασκευή του αγωγού αποτελεί το πρώτο βήμα προς τη **διαφοροποίηση** όχι μόνο των διαδρομών φυσικού αερίου, αλλά και της δυνατότητας λήψης **φυσικού αερίου από άλλες πηγές**, δηλαδή προμήθεια φυσικού αερίου όχι μόνο από το Αζερμπαϊτζάν, αλλά και τον τερματικό σταθμό ΥΦΑ (LNG) στην Ελλάδα, όπως και τον μελλοντικό αγωγό φυσικού αερίου της Ανατολικής Μεσογείου (EASTMED). Επιπλέον θα δημιουργήσει μεγαλύτερες δυνατότητες σύνδεσης εντός της περιοχής, κυρίως με το Μαυροβούνιο και τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη αλλά και την ανάπτυξη του δικτύου διανομής φυσικού αερίου στην κεντρική, ανατολική και νότια Σερβία. Ο αγωγός φυσικού αερίου αναμένεται να τεθεί σε λειτουργία το 2023. 1/2021 Το Μάιο του 2021 υπεγράφη η οικονομική συμφωνία για το έργο κατασκευής του αγωγού φ.ά. Σερβίας-Βουλγαρίας, από τον Υπουργό Οικονομικών της Σερβίας, κ. Sinisa Mali, και την Αντιπρόεδρο της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ), κα Lilyana Pavlova. Η συνολική αξία του έργου, σύμφωνα με

[59] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 1/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[60] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 3/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[61] Στις 11.1, προκηρύχθηκε η δημόσια πρόσκληση για την επιλογή του επιβλέποντα για το έργο διασύνδεσης φυσικού αερίου Σερβίας-Βουλγαρίας

την εκτίμηση της ΕΤΕπ, ανέρχεται σε 85,5 εκ. ευρώ, εκ των οποίων η ΕΤΕπ θα χορηγήσει τα 25 εκατ. σε μορφή δανείου, 49,6 εκατ. προέρχονται από επιχορηγήσεις μέσω του ευρωπαϊκού προγράμματος IPA, ενώ το υπόλοιπο ποσό θα καλυφθεί από τον προϋπολογισμό της Σερβίας καθώς και από ίδια κεφάλαια της Δημόσιας Επιχείρησης Srbijagas. Βάσει σχεδιασμού, η κατασκευή αναμένεται να ξεκινήσει στα τέλη του 2021 και αναμένεται να τεθεί σε λειτουργία έως το 2023.5/2021. **Σημειώνεται ότι η Βουλγαρία τον Ιανουάριο του 2020 ανακοίνωσε ότι έχει ήδη ξεκινήσει τη διαδικασία** για την κατασκευή του βουλγαρικού τμήματος του αγωγού φυσικού αερίου μεταξύ και ο αναθέτων φορέας είναι η Bulgartransgaz.)[62].

Κινέζοι επενδυτές ενδιαφέρονται, επίσης, για την κατασκευή **διυλιστηρίου πετρελαίου στο Smederevo,** αξίας περίπου 2,6 δις USD . Η προθεσμία για την ολοκλήρωση των εργασιών θα είναι τέσσερα έτη, ενώ γερμανικές και αμερικάνικες εταιρείες θα συμμετάσχουν στον εξοπλισμό του διυλιστηρίου.

Σε ό,τι αφορά τις **ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ),** σύμφωνα με την Γραμματεία της Ενεργειακής Κοινότητας, οι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων στη σύνοδο κορυφής της Σόφιας τον Νοέμβριο του 2020, στο πλαίσιο της ''Διαδικασίας του Βερολίνου'', υποχρεώθηκαν να ακολουθήσουν το ευρωπαϊκό σχέδιο για απαλλαγή από τον άνθρακα έως το 2050. Δηλαδή οφείλουν να εφαρμόζουν, αρχικά, πληρωμές για τις εκπομπές άνθρακα βάσει του Συστήματος Εμπορίας Εκπομπών και στη συνέχεια, να καταργήσουν σταδιακά τις επιδοτήσεις άνθρακα. Οι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων υπέγραψαν τη Διακήρυξη της Σόφιας σχετικά με την Πράσινη Ατζέντα για τα Δυτικά Βαλκάνια, για ανάληψη σειράς ενεργειών προς την κατεύθυνση αυτή.

Το 2021 αποτελεί σημείο καμπής στην ενεργειακή πολιτική της Σερβίας **ως προς τα αιολικά και ηλιακά ενεργειακά έργα**, μετά την υπογραφή της Διακήρυξης της Σόφιας και την έγκριση των σχετικών νομοθετημάτων. Όσον αφορά τη νομοθεσία, το σερβικό Κοινοβούλιο υπερψήφισε στις **19 Μαρτίου 2021 τον Νόμο για την Κλιματική Αλλαγή.** Σύμφωνα με την Υπουργό Περιβαλλοντικής Προστασίας, κα Vujović, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε το νόμο για το κλίμα, ως μία από τις προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Μεταξύ άλλων, ο νόμος αυτός ρυθμίζει τη δημιουργία ενός συστήματος αναφοράς προς τη διεθνή κοινότητα, και ειδικότερα τη Σύμβαση-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή - UNFCCC (Συμφωνία του Παρισιού), ενώ υποχρεώνει την Σερβία να συνεργαστεί με άλλα θεσμικά όργανα για την υλοποίηση της στρατηγικής ανάπτυξης με χαμηλές εκπομπές αερίων θερμοκηπίου[63]. Επίσης, **τ**ο Κοινοβούλιο της Σερβίας υπερψήφισε τον **Απρίλιο 2021** τέσσερα νομοσχέδια. Ειδικότερα, ψηφίστηκαν οι Νόμοι για τις **εξορύξεις και τις γεωλογικές έρευνες, την Ενέργεια, την ενεργειακή απόδοση και την ορθολογική χρήση της ενέργειας, καθώς και τις ΑΠΕ**. Επιπλέον, ένα από τα υποστηρικτικά διατάγματα θα καθορίσει το μοντέλο για τις **δημοπρασίες ανανεώσιμης ενέργειας**[64]. Ο νέος νόμος αναμένεται να ''ξεκλειδώσει'' περισσότερα από 2 δις ευρώ σε **επενδύσεις σε αιολικά πάρκα**, κάτι που υπερβαίνει κατά πολλές φορές τις επενδύσεις όλων των άλλων ανανεώσιμων πηγών[65]. Τέλος εγκρίθηκε το διάταγμα για τη **μίσθωση κρατικής γεωργικής γης για μη γεωργική χρήση**, το οποίο επιτρέπει στους τοπικούς δήμους να εκδώσουν δημόσιες προσκλήσεις για τη μίσθωση γης ως προς την εγκατάσταση μονάδων παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, αλλά και για τη διάθεση επικίνδυνων-επιβλαβών απορριμάτων.

---

[62] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 1/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[63] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 3/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[64] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 4/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[65] Τα σημαντικότερα σημεία του νομοσχεδίου παρατίθενται στην κάτωθι ιστοσελίδα: https://www.ekapija.com/en/news/3162565/numerous-new-features-in-regulations-regarding-res-and-energy-efficiency-in-serbia

Επιπλέον, σύμφωνα με δηλώσεις της Υπουργού Ενέργειας, κας Zorana Mihajlovic, το Υπουργείο Ενέργειας της Σερβίας έχει προετοιμάσει **επενδυτικό σχέδιο** στον τομέα της ενέργειας και των ορυχείων, αξίας 10 δις ευρώ, το μεγαλύτερο μέρος του οποίου, αφορά την ηλεκτρική ενέργεια. Προτεραιότητες του σχεδίου θα είναι η κατασκευή υδροηλεκτρικών σταθμών, η μείωση των τιμών της ηλεκτρικής ενέργειας, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και η αναβάθμιση του δικτύου διανομής ηλεκτρικής ενέργειας .Η ανωτέρω Υπουργός, στα τέλη Απριλίου 2021, ανακοίνωσε ότι ετοιμάζονται δύο ''στρατηγικά σχέδια'', ένα ολοκληρωμένο εθνικό σχέδιο για τον ενεργειακό τομέα και το κλίμα και μια νέα αναπτυξιακή στρατηγική για τον ενεργειακό τομέα[66] .

Ο εθνικός φορέας διανομής ηλεκτρικής ενέργειας της Σερβίας - Elektromreža Srbije (EMS), το 2020, συνδέθηκε με τον κόμβο AIB (Association of Issuing Bodies), καθιστώντας πλέον δυνατή την **πώληση εγγυήσεων προέλευσης ενέργειας από ΑΠΕ στη Σερβία, προς ευρωπαϊκές** χώρες και αντιστρόφως.[67]. Στη Σερβία, οι εγγυήσεις προέλευσης ηλεκτρικής ενεργείας από συνδυασμένη παραγωγή, εκδίδονται από την Elektroprivreda Srbije (EPS) και αφορούν την παραγωγή σε υδροηλεκτρικούς σταθμούς και σε εταιρείες ηλιακής ενέργειας. Δεδομένου του μικρού αριθμού συμμετεχόντων στη σερβική αγορά εγγυήσεων, η δυνατότητα συναλλαγών με ευρωπαϊκές χώρες αναμένεται να αυξήσει τον ανταγωνισμό.

Εκτός των ηλιακών και των αιολικών μονάδων, η Σερβία αναπτύσσει έργα αξιοποίησης της **υδροηλεκτρική ενέργειας**, της **βιομάζας,** του **υδρογόνου** κ.ά.. Για παράδειγμα, το 2020 υπεγράφη Κοινή Δήλωση Σερβίας – Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας σχετικά με την υλοποίηση του έργου Gornja Drina, αξίας περίπου 520 εκατ. Ευρώ, το οποίο περιλαμβάνει την κατασκευή τριών εγκαταστάσεων υδροηλεκτρικής ενέργειας στο ανώτερο τμήμα του ποταμού Drina.

Επιπλέον, πρόσφατα ανακοινώθηκε από τον Υφυπουργό Εξορύξεων και Ενέργειας, κ. Ilić, ότι σχεδιάζεται η κατασκευή πλωτών εγκαταστάσεων στους ποταμούς Σάβα και Δούναβη, παραγωγής ενέργειας, με αξιοποίηση αιολικών, ηλιακών καθώς και **μονάδων υδρογόνου**[68].

Τέλος, ένας ανερχόμενος τομέας παραγωγής ενέργειας στη Σερβία είναι **αυτός της χρήσης βιομάζας**. Η βιομάζα έχει τεράστιο ενεργειακό δυναμικό λαμβάνοντας υπόψη ότι το 2020, μετά την ολοκλήρωση γεωργικών εργασιών σε 3,47 εκατ. εκτάρια στη Σερβία, περισσότεροι από 12,5 εκατ. τόνοι βιομάζας παρέμειναν αχρησιμοποίητοι[69]. Επιπλέον, λόγω των προσπαθειών της Σερβικής Ένωσης Βιοαερίου (SBA) και της υποστήριξης του Υπουργείου Ορυχείων και Ενέργειας, έχουν γίνει σημαντικά βήματα προς την ενίσχυση και τη σταθεροποίηση του τομέα του βιοαερίου. Ο σερβικός τομέας βιοαερίου σημείωσε σημαντική πρόοδο σε σύντομο χρονικό διάστημα, δημιουργώντας ευνοϊκό επιχειρηματικό περιβάλλον για τους επενδυτές. Το 2020 ξεκίνησε η διαδικασία κατασκευής σταθμού παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος βιοαερίου με εγκατεστημένη ισχύ 999 kW στο δήμο Secanj στη Βοϊβοντίνα.[70] . Επιπλέον, σε δώδεκα πόλεις (Priboj, Mionica, Despotovac, Loznica, Osecina, Svilajnac, Nova Varos, Arilje, Lebane, Kosjeric, Kladovo και Surdulica) σχεδιάζεται να στραφούν στην αξιοποίηση της βιομάζας, η οποία έχει το μεγαλύτερο δυναμικό στη Σερβία[71].

---

[66] Βλ. Ενημερωτικά Δελτία Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 2 & 4/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

[67] Ο AIB συγκεντρώνει ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα που είναι υπεύθυνα για τις εγγυήσεις προέλευσης (διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς, ρυθμιστές, διαχειριστές αγοράς) σε 26 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου και της Ενεργειακής Κοινότητας

[68] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 5/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

[69] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 112020 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

[70] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 8/2020 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

[71] Περισσότερες πληροφορίες : https://www.ekapija.com/en/retrospective/2019/7

Περιβαλλοντικά Έργα –Εξοικονόμηση Ενέργειας

Σύμφωνα με μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας για την **ατμοσφαιρική ρύπανση στο Βελιγράδι** και τη γύρω περιοχή (συμπεριλαμβανομένων των κοντινών πόλεων Smederevo και Pančevo), οι κύριες πηγές ατμοσφαιρικών ρύπων είναι η θέρμανση, οι οδικές μεταφορές και οι σταθμοί ηλεκτροπαραγωγής με άνθρακα. Οι εκπομπές PM2.5 ανέρχονται σε 27,4 μικρογραμμάρια, με τον ΠΟΥ να συνιστά να διατηρούνται σε επίπεδα κάτω των 10 μικρογραμμαρίων. Το Βελιγράδι είναι η μόνη πόλη στην Ευρώπη που δεν διαθέτει **σύστημα επεξεργασίας λυμάτων**, ενώ κάθε χρόνο, 190 εκατ. κυβικά μέτρα αποβλήτων χύνονται στους ποταμούς Σάβα και Δούναβη, όγκος που αντιστοιχεί σε 60 χιλιάδες ολυμπιακές πισίνες. Σημειώνεται ότι, μόνο το 10% περίπου των λυμάτων στη Σερβία υφίσταται επεξεργασία, ενώ το 46% περίπου των νοικοκυριών συνδέεται με την αποχέτευση[72].

Η Σερβία σχεδιάζει να διαθέσει μέσω του **επενδυτικού σχεδίου Σερβία 2025**, περίπου ένα δις ευρώ στη μονάδα επεξεργασίας λυμάτων στο Βελιγράδι, στο Βέλικο Σέλο[73]. Επιπλέον, στις αρχές του 2020, η Κυβέρνηση της Σερβίας υπέγραψε με τον Διευθυντή του Γραφείου Αντιπροσωπείας της Μηχανικών της Κίνας (CMEC) στη Σερβία, και τον Διευθυντή του PUC "Water Supply and Sewerage", συμφωνία συνεργασίας για το σχέδιο συλλογής και επεξεργασίας λυμάτων στο κεντρικό αποχετευτικό δίκτυο του Δήμου Βελιγραδίου Σύμφωνα με τον Αντιδήμαρχο Βελιγραδίου κ. Vesic, θα κατασκευαστούν συνολικά πέντε εργοστάσια επεξεργασίας λυμάτων στο Βελιγράδι και το αμέσως επόμενο, είναι η εγκατάσταση επεξεργασίας λυμάτων στην Batajnica, της οποίας η κατασκευή θα ξεκινήσει μετά το έργο στο Veliko Selo.[74]

Επιπλέον, στα μέσα του 2020, το Υπουργείο Προστασίας του Περιβάλλοντος ανακοίνωσε ότι, από κοινού με τις τοπικές αυτοδιοικήσεις, προετοιμάζονται τα έργα για την κατασκευή 29 εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων και 11 για την κατασκευή δημοτικών εγκαταστάσεων επεξεργασίας αποβλήτων. Για τα έργα αυτά έχει διασφαλιστεί η οικονομική υποστήριξη ύψους 500 εκατ. ευρώ της Τράπεζας Ανάπτυξης του Συμβουλίου της Ευρώπη[75].[76]. Τον Φεβρουάριο του 2021, η Σερβία υπέγραψε συμφωνία ύψους 3,2 δις ευρώ με το CRBC (ChinaRoad and BridgeCorporation) της Κίνας για δεκάδες τοπικά έργα επεξεργασίας λυμάτων και χώρους υγειονομικής ταφής. Πρόκειται για την μεγαλύτερη προγραμματισμένη επένδυση στη χώρα και μέρος του σχεδίου Σερβίας 2020-2025. Οι σχετικές συμβάσεις ‘’ανοίγουν το δρόμο’’ για την κατασκευή μονάδων επεξεργασίας λυμάτων και δικτύων αποχέτευσης σε 65 δημοτικές μονάδες, μέσω 73 έργων, μαζί με την αποκατάσταση ή την κατασκευή έξι περιφερειακών χώρων υγειονομικής ταφής.[77].

[72] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 3/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

[73] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 1/2020 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

[74] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 5/2020 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

[75] Βλ. στην ιστοσελίδα λεπτομερή καταγραφή των σχεδιαζόμενων έργων στην ιστοσελίδα: http://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/72337

[76] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου11/2020 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/Στο τέλος του έτους, το Υπουργείο Προστασίας Περιβάλλοντος της Σερβίας προκήρυξε το πρώτο διαγωνισμό σχετικά με την κατασκευή εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων σε 8 δήμους (Apatin, Backa Palanka, Pecinci, Priboj, Boljevac, Babusnica, Bela Palanka και Lapovo)

[77] Η CRBC, που ελέγχεται από την China Communications Construction Co., δραστηριοποιείται σε έργα κατασκευής δρόμων και σιδηροδρόμων. Χτίζει επίσης αυτοκινητόδρομο στο Μαυροβούνιο.Σημειωτέον, το Βελιγράδι υπέγραψε συμφωνία συνεργασίας με την ChinaMachineryEngineering Corp. πριν από ένα χρόνο για την χρηματοδότηση της έρευνας και του σχεδιασμού ενός συστήματος συλλογής και επεξεργασίας λυμάτων. Σε ξεχωριστή συμφωνία, η πρωτεύουσα της Σερβίας εξουσιοδότησε την CMEC να ξεκινήσει τις προπαρασκευαστικές δραστηριότητες για το έργο, εκτιμώμενη συνολικά έως 771 εκατομμύρια ευρώ / 2/2021

Επιπλέον, σύμφωνα με την Διευθύντρια της ΕΤΑΑ για τα Δυτικά Βαλκάνια, κα Zsuzsanna Hargitai, μετά τη Subotica, περισσότερες πόλεις στη Σερβία θα επενδύσουν στις υποδομές επεξεργασίας λυμάτων. Οι ΕΤΑΑ, ΕΕ και διμερείς δωρητές υποστηρίζουν τη μετάβαση της Σερβίας προς μια πράσινη οικονομία. Ο δήμος της Subotica σε συνεργασία με την ΕΤΑΑ, ολοκλήρωσαν ένα έργο αναβάθμισης του συστήματος επεξεργασίας λυμάτων, το οποίο υλοποιήθηκε με την οικονομική υποστήριξη της ΕΕ και του Επενδυτικού Πλαισίου για τα Δυτικά Βαλκάνια (WBIF).[78]

Στα τέλη Φεβρουαρίου 2021, ο **Δήμος Βελιγραδίου** παρουσίασε τα Σχέδια Δράσης για μια Πράσινη Πόλη, όπως και για Βιώσιμο Κλίμα και Ενέργεια. Στα Σχέδια αυτά προβλέπονται περιβαλλοντικές επενδύσεις άνω των 5 δις ευρώ για τα επόμενα δέκα χρόνια. Σύμφωνα με τις δηλώσεις του Δημάρχου Βελιγραδίου, κ. Zoran Radojicic, περίπου 770 εκατ. ευρώ θα επενδυθούν σε έργα επεξεργασίας λυμάτων, 33 εκατ. ευρώ σε έργα ενεργειακής απόδοσης και 100 εκατ. για αναδάσωση και αύξηση του ποσοστού των πράσινων περιοχών στο Βελιγράδι σε 20%. Ο κύριος στόχος των ανωτέρω Σχεδίων Δράσης είναι η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά 40% έως το 2030. Για τα έργα αυτά ο Δήμος Βελιγραδίου συνεργάζεται ήδη με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης[79]. Επιπλέον, σύμφωνα με τον αντιδήμαρχο Βελιγραδίου, κ. Vesic, έως το τέλος του 2021 θα έχουν ολοκληρωθεί οι εργασίες για την κατασκευή του νέου χώρου υγειονομικής ταφής στη Vinca, το οποίο έχουν αναλάβει η γαλλική εταιρεία Suez και η ιαπωνική Itochi. Στο νέο χώρο υγειονομικής ταφής, θα υπάρχει μια μονάδα παραγωγής ηλεκτρισμού από απόβλητα, ενώ το παραχθέν μεθάνιο θα χρησιμοποιείται για τη θέρμανση του εργοστασίου Konjarnik[80].

Ως προς τα θέματα ενεργειακής απόδοσης ανακοινώθηκε ένα πρόγραμμα επιδοτήσεων για την **ενεργειακή αναβάθμιση των κτηρίων**, ύψους 4-5 δις ευρώ. Σύμφωνα με την Υπουργό Ενέργειας, αυτή τη στιγμή η Σερβία δαπανά περίπου τέσσερις φορές περισσότερη ενέργεια από τις γειτονικές χώρες και έξι φορές περισσότερη από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σύμφωνα με εκτιμήσεις περίπου 300.000 κτίρια, ήτοι το 70%, στη Σερβία δεν έχουν επαρκή μόνωση και περίπου 1,5 εκατ. χρειάζονται επισκευές. Ως αποτέλεσμα, η ενέργεια που απαιτείται για τη θέρμανση των νοικοκυριών της Σερβίας είναι διπλάσια από τη μέση ενέργεια που απαιτείται στην ΕΕ, γεγονός που οδηγεί στην αύξηση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα.
Τέλος, σημειώνεται ότι η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης και η Γερμανική Τράπεζα Ανάπτυξης KfW, υποστηρίζουν την Κυβέρνηση της Σερβίας στον καθορισμό ενός μοντέλου για την Αρχή Ενεργειακής Απόδοσης[81].

<u>Προεδρία Σερβίας στην Ενεργειακή Κοινότητα</u>

Η Υπουργός Ορυχείων και Ενέργειας της Σερβίας κα Ζόρανα Μιχάιλοβιτς, εξ ονόματος της Σερβίας, ανέλαβε (17.12.2020) την Προεδρία της Ενεργειακής Κοινότητας για το 2021, ανακοινώνοντας ότι το 2021 θα σηματοδοτηθεί από αναζήτηση κοινών απαντήσεων σε ενεργειακές και οικολογικές προκλήσεις, καθώς και καλύτερη σύνδεση της περιοχής.

[78] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 3/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[79] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 2/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[80] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 3/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[81] Βλ. Ενημερωτικά Δελτία Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 3-4-5/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

Ε. Υπηρεσίες

Οι υπηρεσίες αποτελούν τον κύριο τομέα οικονομικών δραστηριοτήτων και αντιπροσωπεύουν το 50% του ΑΕΠ της Σερβίας, απασχολώντας παράλληλα το 58% του εργατικού δυναμικού. Ο τραπεζικός και χρηματο-οικονομικός τομέας, ο τουριστικός κλάδος, οι μεταφορές, οι τηλεπικοινωνίες κλπ, αποτελούν το μεγαλύτερο και ανερχόμενο τμήμα της Σερβικής οικονομίας.

Ε.1. Τραπεζικό Σύστημα[82]

Στη Δημοκρατία της Σερβίας, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, μέσω των τραπεζικών χορηγήσεων, αποτελούν την κύρια πηγή άντλησης κεφαλαίων των επιχειρήσεων όλων των κλάδων της οικονομίας, τόσο για ικανοποίηση της ρευστότητάς τους, όσο και για χρηματοδότηση καινοτόμων επενδυτικών σχεδίων. Αντίθετα, η εξασφάλιση άμεσων κεφαλαίων μέσω χρηματοπιστωτικών αγορών, όπως αγορά ομολόγων και μετοχών, είναι σπάνια και περιορισμένη.

i) Η **Εθνική Τράπεζα της Σερβίας** (**ΕΤΣ** ή NBS[83]), Κεντρική Τράπεζα της χώρας, υπόκειται στον έλεγχο της Εθνοσυνέλευσης της Δημοκρατίας της Σερβίας. Η ΕΤΣ, λειτουργικά ανεξάρτητη, αποτελεί τον συντονιστή των εγχώριων τραπεζών σε ότι αφορά την γενική πολιτική τους και εποπτεύει τις εμπορικές τράπεζες. Στις κύριες αρμοδιότητές της περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, η παρακολούθηση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, η διαχείριση κρατικών και συναλλαγματικών αποθεμάτων, η έκδοση, διαχείριση και ο έλεγχος των χαρτονομισμάτων και κερμάτων σε κυκλοφορία. Στόχοι της Εθνικής Τράπεζας της Σερβίας, όπως κάθε κεντρικής τράπεζας, είναι η επίτευξη και η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών και η ενίσχυση του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Λόγω της τότε ικανοποιητικής κατάστασης και τάσεων των βασικών οικονομικών δεικτών της χώρας, η Κεντρική Τράπεζα αποφάσισε να μειώσει το **βασικό επιτόκιο** από τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 2019 στο επίπεδο της τάξης του 2,5%, παρέχοντας έτσι πρόσθετη στήριξη στην οικονομική ανάπτυξη. Από την έναρξη της πανδημίας και έως σήμερα, το βασικό επιτόκιο μειώθηκε περαιτέρω στο 1%.

ii) Οι Εμπορικές Τράπεζες (Ε.Τ.)

Οι Τράπεζες στη Σερβία αποτελούν επιχειρήσεις, οι οποίες διαθέτουν τη νομική μορφή της ανώνυμης εταιρείας, δανειοδοτούνται ως προς την λειτουργία τους από την Εθνική Τράπεζα της Σερβίας (ETS) και εγγράφονται σε ειδικό μητρώο. Οι Ε.Τ. ασκούν τις δραστηριότητές τους με σκοπό την κερδοφορία, διασφαλίζοντας την επάρκεια ρευστότητας.

Πιο συγκεκριμένα, στο **μετοχικό κεφάλαιο** μια εμπορικής τράπεζας δύνανται όπως συμμετέχουν γηγενείς ή ξένοι επενδυτές εφόσον η κεφαλαιακή συμμετοχή τους ανέρχεται τουλάχιστον σε € 10.000.000, ισοδύναμο σε RSD[84].

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Εθνικής Τράπεζας της Σερβίας, λειτουργούν σήμερα στην χώρα είκοσι οκτώ (28) εμπορικές τράπεζες.

Ο τραπεζικός τομέας στη Σερβία χαρακτηρίζεται από **υψηλά επιτόκια** εξαιτίας των

[82] https://www.nbs.rs/internet/english/50/50_2.html
[83] https://www.nbs.rs/internet/english/
[84] Guide to Do Business in Serbia, JPM 2019, σελ. 32

σημαντικών κινδύνων επιχειρηματικής δραστηριότητας, του πληθωρισμού, του περιορισμού της νομισματικής πολιτικής, του ελλιπούς ανταγωνισμού κ.ά., καθώς και από τις αυξανόμενες εγγραφές επισφαλειών λόγω της υπερχρέωσης και της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης.

Μετά τον τελευταίο πόλεμο στη Σερβία, οι **μεγάλες ελληνικές τράπεζες** δημιούργησαν θυγατρικές τους στη χώρα αυτή. Το συνολικό ύψος των επενδύσεων χαρτοφυλακίου υπερέβαινε τα δύο δις ευρώ. Όμως κατά την βαθιά οικονομική κρίση που γνώρισε η ελληνική οικονομία, από το έτος 2010 και επί πέντε τουλάχιστον χρόνια, οι πιστωτές της (Ε.Ε., Ευρ. Τραπ. Επενδύσεων και ΔΝΤ) αποφάσισαν την πώληση των περισσότερων, συνήθως κερδοφόρων, θυγατρικών των ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό.

Στη Σερβία παρέμεινε μόνο η **Eurobank** (https://www.eurobank.rs/pocetna.1.html) με 80 υποκαταστήματα σε όλη τη χώρα. Η τράπεζα συγκαταλέγεται μεταξύ των δέκα πρώτων της χώρας. Την 1η Ιουλίου 2021 ανακοινώθηκε η συγχώνευση της Eurobank Σερβίας με την Direktna Bank (συμπεριλαμβάνει και θυγατρική της πρώην Πειραιώς). Η Eurobank θα ελέγχει περίπου το 70% , ενώ οι μέτοχοι της Direktna Banka θα κατέχουν το υπόλοιπο 30%. Το μερίδιο αγοράς της νέας τράπεζας θα υπερβεί το 6,5%, όσον αφορά τα συνολικά δάνεια. Πιο συγκεκριμένα, μετά τη συγχώνευση η νέα τράπεζα θα είναι η 7η στη Σερβία σε συνολικό ενεργητικό και σε δάνεια και 8η στις καταθέσεις. Η νέα ονομασία θα είναι **Eurobank Direktna**, με ενεργητικό άνω των 2 δις ευρώ, ίδια κεφάλαια περισσότερα των 300 εκατ. ευρώ και δανειακό χαρτοφυλάκιο που θα υπερβαίνει το 1.5 δισ. ευρώ. Η ολοκλήρωση της συναλλαγής υπόκειται σε εγκρίσεις ''ρουτίνας'' από τις αρμόδιες ρυθμιστικές και εποπτικές αρχές και αναμένεται να ολοκληρωθεί κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2021. Η Eurobank διατηρεί επίσης το ''management'' του νέου σχήματος και τη δυνατότητα να διορίζει Δ/νοντα Σύμβουλο (για περισσότερες πληροφορίες βλ. 2.2 ''Ελληνικές Επενδύσεις στη Σερβία'').

Στις 30 Δεκεμβρίου 2020 ολοκληρώθηκε η **διαδικασία εξαγοράς της κρατικης Komercijalna Banka από τη Σλοβενική NLB**. Μέσω της σύμβασης μεταβίβασης του 83,23% των κοινών μετοχών της Komercijalna banka στην NLB, το τίμημα ανήρθε στα 395 εκατ. ευρώ[85]. Σημειώνεται ότι η ιδιωτικοποίηση της Komercijalna Banka αφορούσε μέρος της συμφωνίας με το ΔΝΤ, η οποία έληγε στο τέλος του έτους 2020. **Η** σλοβενική Nova Ljubljanska Banka (NLB) **ανακοίνωσε πρόσφατα ότι** προτίθεται να εξαγοράσει το 16,77% των μετοχών της Komercijalna Banka AD. Ελέγχοντας ήδη το 83,23% των μετοχών της τράπεζας, αν η εξαγγελθείσα εξαγορά ολοκληρωθεί, η NLB θα γίνει ο μοναδικός ιδιοκτήτης της Komercijalna Banka[86].

Οι ανωτέρω δύο τραπεζικές συγχωνεύσεις υποδηλώνουν μια γενικότερη ανάγκη-τάση συγκέντρωσης του σερβικού τραπεζικού συστήματος.

Κατωτέρω ακολουθεί ο **Κατάλογος των συστημικά σημαντικών τραπεζών** στη Δημοκρατία της Σερβίας και των **κεφαλαιακών ρυθμιστικών επιτοκίων** τους, σύμφωνα με την απόφαση των Σερβικών Αρχών της 7ης Μαΐου 2020:

[85] Σημειώνεται ότι επιπλέον, περίπου 60 εκατ. ευρώ είχαν ήδη καταβληθεί στο κράτος μέσω μερισμάτων, το οποίο είχε τεθεί ως όρος για την ολοκλήρωση της εξαγοράς. Τμήμα του συνολικού ποσού θα χρησιμοποιούνταν για την αποπληρωμή του χρέους στο Αζερμπαϊτζάν, ύψους 170 εκατ. ευρώ, το οποίο αφορά δάνειο ληφθέν το 2012 με επιτόκιο 4% και αποτελεί την πιο ακριβή πίστωση της χώρας

[86] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 2/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

Πίνακας 1.4 - Συστημικά σημαντικές Τράπεζες στη Δημοκρατία της Σερβίας

Συστημικά σημαντικές Τράπεζες στη Σερβία	***Επιτόκιο αποθεματικού κεφαλαίου (ισχύς έως (29/06/2021)***
BANCA INTESA AKCIONARSKO DRUŠTVO BEOGRAD (NOVI BEOGRAD)	2%
OTP BANKA SRBIJA A.D. BEOGRAD	2%
UNICREDIT BANK SRBIJA A.D., BEOGRAD (STARI GRAD)	2%
KOMERCIJALNA BANKA AD, BEOGRAD (VRAČAR)	2%
RAIFFEISEN BANKA AD BEOGRAD	1%
BANKA POŠTANSKA ŠTEDIONICA AKCIONARSKO DRUŠTVO, BEOGRAD (PALILULA)	1%
ERSTE BANK AKCIONARSKO DRUŠTVO, NOVI SAD	1%
AGROINDUSTRIJSKO KOMERCIJALNA BANKA AIK BANKA AKCIONARSKO DRUŠTVO, BEOGRAD	1%

Πηγή: https://nbs.rs/en/ciljevi-i-funkcije/finansijska-stabilnost/zastitni_slojevi_kapitala/sistemski-znacajne-banke/

Μια συστημικά σημαντική τράπεζα είναι μια τράπεζα της οποίας η επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης ή η αποτυχία θα είχε σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Το αποθεματικό κεφαλαίων για μια συστηματικά σημαντική τράπεζα είναι ένα μακρο-προληπτικό μέσο που επιβάλλει υποχρέωση σε τράπεζες -που αναγνωρίζονται ως συστημικά σημαντικές για μια δεδομένη χώρα- να διατηρούν πρόσθετο κεφάλαιο κοινών μετοχών (ή ‘’κατηγορίας 1’’) στο επίπεδο του 0% έως 2% των σταθμισμένων περιουσιακών στοιχείων της τράπεζας.[87]

Τέλος, κρίνοντας από τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από το Παγκόσμιο Συμβούλιο Χρυσού, οι κεντρικές τράπεζες σε όλο τον κόσμο αύξησαν τις αγορές χρυσού τους κατά 68% το πρώτο τρίμηνο του 2020, σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του 2019. Ως γνωστό σε περιόδους διεθνών κρίσεων και αβεβαιότητας, ο χρυσός αποτελεί το ‘’καταφύγιο’’ των επενδυτών. Η Κίνα και η Ρωσία ξεχωρίζουν μεταξύ των μεγαλύτερων αγοραστών χρυσού. Την τελευταία δεκαετία η Κίνα και η Ρωσία αύξησαν τα αποθέματα χρυσού τους κατά τρεις και πέντε φορές, αντίστοιχα. Σήμερα, η Κίνα έχει αποθέματα 1.800 τόνων, ενώ η Ρωσία έχει περισσότερους από 2.000 τόνους.

Η Σερβία ανακοίνωσε το 2019 ότι θα αύξανε τα αποθέματα χρυσού από 20 σε 30 τόνους μέχρι το τέλος του έτους 2020 και, στη συνέχεια, σε 50 τόνους το έτος 2021. Το συνολικό άλμα του μεριδίου του χρυσού στα συναλλαγματικά αποθέματα της Σερβίας θα αυξηθεί από 6% σε περίπου 10%, το οποίο, κατά την άποψη των οικονομολόγων, δεν αποτελεί ισχυρό κερδοσκοπικό ‘’σοκ’’ . Ορισμένοι ειδικοί αναλυτές ωστόσο προειδοποιούν ότι θα ήταν σκοπιμότερο να είχαν αυξηθεί τα αποθέματα χρυσού πριν από αρκετά χρόνια, όταν η τιμή του χρυσού ανά ουγκιά ήταν χαμηλότερη. Παραδοσιακά, το NBS αγοράζει χρυσό στο ορυχείο Bor στην ανατολική Σερβία. Ωστόσο, δεδομένου ότι το εσωτερικό εμπόριο πραγματοποιείται σε RSD, η αγορά μεγάλου ποσού χρυσού θα μπορούσε να σημαίνει την έκδοση πρόσθετων

[87] Η ‘’Επιτροπή της Βασιλείας’’ για την εποπτεία των τραπεζών εξέδωσε ένα μεθοδολογικό πλαίσιο για τον προσδιορισμό της παγκόσμιας συστημικής σημασίας των τραπεζών στα τέλη του 2011 και ένα πλαίσιο για τον προσδιορισμό της συστημικής σημασίας των τραπεζών σε εθνικό επίπεδο στα τέλη του 2012. Η μεθοδολογία αυτή, εντάχθηκε στο νομικό πλαίσιο της ΕΕ μέσω των κανονισμών CRR / CRD IV. Σε συνέχεια αυτών, το 2014, η Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών (ΕΑΤ) δημοσίευσε κατευθυντήριες γραμμές για τον προσδιορισμό συστημικά σημαντικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων . Κατ’ αυτό τον τρόπο προσδιορίζονται οι συστηματικά σημαντικές τράπεζες στη Σερβία. Το απόθεμα κεφαλαίου για μια συστημικά σημαντική τράπεζα ισχύει από τις 30 Ιουνίου 2017 και η Κεντρική Τράπεζα της Σερβίας το επανεξετάζει ετησίως.

τραπεζογραμματίων, τα οποία, με τη σειρά τους, θα αυξήσουν επίσης την πληθωριστική πίεση. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση, τα ορυχεία στο Bor δεν μπορούν να παράγουν τη συνολική προαναφερθείσα ποσότητα χρυσού, καθώς η παραγωγή τους υπολογίζεται σε περίπου έναν τόνο ετησίως.

Υπενθυμίζεται ότι οι Σέρβοι ιθύνοντες, στην αρχή της πανδημίας, ανέφεραν ότι η χώρα τους διαθέτει επαρκή αποθέματα ξένου συναλλάγματος και 31 τόνους χρυσού [88]. Σύμφωνα με την Εθνική Τράπεζα της Σερβίας (NBS), στις 31 Ιανουαρίου 2021, τα ακαθάριστα συναλλαγματικά αποθέματα της χώρας ανήλθαν σε 13,6 εκατ. ευρώ, εκ των οποίων το 13% αποτελούσε αποθεματικό χρυσού. Συνολικά, η Εθνική Τράπεζα της Σερβίας (NBS) διαθέτει 35,75 τόνους χρυσού, αξίας 1,77 δις ευρώ. Το μερίδιο του χρυσού στα αποθέματα συναλλάγματος αυξήθηκε από 5,7% στα τέλη του 2020 σε 13% στις 31 Ιανουαρίου 2021.

Ε.2. Τουριστικός κλάδος

Η Σερβία δεν είναι προορισμός μαζικού τουρισμού, ωστόσο διαθέτει μια **ποικιλία από τουριστικά προϊόντα**. Ο τουρισμός επικεντρώνεται στα **βουνά και τα ιαματικά λουτρά** της χώρας, τα οποία επισκέπτονται κυρίως εγχώριοι τουρίστες, το Βελιγράδι και σε μικρότερο βαθμό, το Νόβι Σαντ. Αυτές οι δύο πόλεις είναι οι προτιμώμενες επιλογές ξένων τουριστών αλλά και τα δύο τρίτων όλων των ξένων. Τα πιο διάσημα **ορεινά θέρετρα** είναι το Kopaonik, το Stara Planina και το Zlatibor. Υπάρχουν επίσης πολλά **ιαματικά λουτρά-spa**-, τα μεγαλύτερα από τα οποία είναι η Vrnjacka Banja, η Soko Banja και η Banja Koviljaca. Ο τουρισμός διακοπών πόλης και συνεδρίων αναπτύσσεται στο Βελιγράδι και στο Νόβι Σαντ. Άλλα τουριστικά προϊόντα που προσφέρει η Σερβία είναι μερικά ''φυσικά θαύματα'', όπως το Djavolja varos, το προσκύνημα σε πολλά ορθόδοξα μοναστήρια και ο Δούναβης. Υπάρχουν πολλά, διεθνώς δημοφιλή, μουσικά φεστιβάλ στη Σερβία, όπως το ''EXIT'' , με 25-30.000 ξένους επισκέπτες που προέρχονται από 60 διαφορετικές χώρες και το φεστιβάλ τρομπέτας ''Guca''.

Ο τουρισμός στην Σερβία, από το 2014 έως και το 2019, σημειώνει συνεχή αύξηση. Όμως αυτή η πορεία ανακόπηκε απότομα το 2020, λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού, με τις αφίξεις ξένων τουριστών, αλλά και τον εσωτερικό τουρισμό, να παρουσιάζουν σημαντική μείωση.

[88] Ekapija, 14.4.20, σελ.1

Η τουριστική **θερινή περίοδος του 2020** αναδείχθηκε ως η πιο δύσκολη για τον εγχώριο τουρισμό. Η διακήρυξη της πανδημίας του ιού COVID-19 και η προσωρινή αναστολή όλων των εμπορικών διεθνών πτήσεων στη Σερβία, καθώς και το κλείσιμο των συνόρων, επηρέασαν τα ξενοδοχεία και άλλες εγκαταστάσεις διαμονής, καφετέριες, εστιατόρια, καθώς και ταξιδιωτικά γραφεία. Σύμφωνα με τον Σύλλογο Τουρισμού του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Σερβίας (SCC), οι απώλειες στον τουρισμό λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού τους πρώτους έξι μήνες του 2020, εκτιμώνται σε περίπου 300 εκατ. ευρώ. Οι ξενοδόχοι υπολόγισαν τις απώλειές τους σε 230 εκατ. ευρώ εξ αιτίας ακυρωμένων κρατήσεων, ενώ τα πρακτορεία είχαν αντίστοιχες ζημίες ύψους 50-70 εκατ. ευρώ. Παρόλο που περίπου 200.000 κουπόνια διακοπών διανεμήθηκαν στη Σερβία, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του Επιχειρηματικού Συλλόγου της Βιομηχανίας Ξενοδοχειακών και Εστιατορίων της Σερβίας (HORES), έως τα τέλη Ιουνίου 2020, μόνο τα μισά ξενοδοχεία στη Σερβία ήταν ανοιχτά με ποσοστό πληρότητας λίγο περισσότερο από 10%.

Κατά το έτος 2020 καταγράφηκαν 6,2 εκατ. διανυκτερεύσεις στην Σερβία, μέγεθος μειωμένο κατά 38,4% σε σχέση με το προηγούμενο έτος, με την μεγαλύτερη πτώση να παρατηρείται τον Απρίλιο 2020 (-94,6% σε σχέση με τον Απρίλιο του 2019). Εξ' αυτών των 6,2 εκατ. διανυκτερεύσεων, οι 4,9 εκατ. Αφορούσαν εγχώριους τουρίστες (περίπου 80%) και οι υπόλοιπες περίπου 1,3 εκατ. Διανυκτερεύσεις, ξένους τουρίστες. Σε σχέση με το 2019, οι διανυκτερεύσεις από εγχώριους τουρίστες μειώθηκαν κατά 18,6%, ενώ οι διανυκτερεύσεις από ξένους τουρίστες μειώθηκαν κατά 68,5%[89].

Πίνακας 1.5 Αφίξεις ανά έτος

Έτος	Αφίξεις στη Σερβία	Εσωτερικές	Εξωτερικές
2018	3,430,522	1,720,008	1,710,514
2019	3,689,983	1,843,432	1,846,551
2020	1,820,000	1,374,000	445.000

Στατιστική Υπηρεσία της Σερβίας

Ο συνολικός αριθμός των τουριστών εκτιμήθηκε σε περίπου 1.820.000 εκατ. τουρίστες (μειωμένος κατά 50,7% σε σχέση με το 2019), με τους εγχώριους τουρίστες να ανέρχονται σε περίπου 1.374.000 (αριθμός μειωμένος κατά 25,4% σε σχέση με το 2019). Οι δε ξένοι τουρίστες υπολογίστηκαν σε περίπου 445.000 (αριθμός μειωμένος κατά 76% σε σχέση με το 2019). [90]

Οι περισσότεροι ξένοι τουρίστες που επισκέφτηκαν τη Σερβία ήταν από τη Βοσνία & Ερζεγοβίνη, ακολουθούμενοι από τους Κροάτες, τους Βούλγαρους, τους Τούρκους, τους Ρώσους, τους Μαυροβούνιους, τους Ρουμάνους, τους Κινέζους και τους Γερμανούς.

Τέλος, αναφέρεται ότι κυριότερους προορισμούς αποτέλεσαν οι εγκαταστάσεις ''spa'' (κυρίως Vrnjacka Banja και Sokobanja) και οι ορεινά θέρετρα (κυρίως Zlatibor και Kopaonik).

[89] https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/PdfE/G20218001.pdf
[90] Οι τουριστικές εισροές της Σερβίας κατά τα έτη 2018 και 2019 ανήρθαν σε 1.578.713 και 1.757.722 εκατ. δηνάρια (RSD) αντίστοιχα (Πίνακας-Αφίξεις τουριστών – Σερβία)
https://seenews.com/news/foreign-tourist-arrivals-to-serbia-slump-759-in-2020-729702

Ε.3. Τομέας Μεταφορών & Υποδομών

Η Σερβία αποτελεί **στρατηγική τοποθεσία μεταφορών**, καθώς η ‘’ραχοκοκαλιά’’ της χώρας, η Morava Valley, αντιπροσωπεύει την ευκολότερη διαδρομή χερσαίων ταξιδιών από την ηπειρωτική Ευρώπη προς τη Μικρά Ασία και την Εγγύς Ανατολή.

Το **οδικό δίκτυο** της Σερβίας καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος των μεταφορών της χώρας. Το συνολικό μήκος των οδών ξεπερνά τις 40.000 χλμ από τα οποία τα περισσότερα από 1000 χλμ είναι «κρατικοί δρόμοι κατηγορίας-ΙΑ» (δηλαδή αυτοκινητόδρομοι). Περίπου 4.517 χλμ από αυτά αποτελούν «κρατικούς δρόμους κατηγορίας-ΙΒ» (ή εθνικούς δρόμους). Οι περιφερειακοί δρόμοι ανέρχονται σε 10.941 χλμ. και αποκαλούνται "κρατικοί δρόμοι κατηγορίας ΙΙ". Οι "δημοτικοί δρόμοι" είναι 23.780 χλμ. Το οδικό δίκτυο, εκτός από τους περισσότερους δρόμους κατηγορίας ΙΑ, είναι συγκριτικά χαμηλότερης ποιότητας από τα πρότυπα της Δυτικής Ευρώπης, λόγω έλλειψης συντήρησης κατά τα τελευταία 20 χρόνια. Περισσότερα από 300 χιλιόμετρα νέων αυτοκινητόδρομων έχουν ολοκληρωθεί την τελευταία δεκαετία, ενώ πολλά ακόμη βρίσκονται υπό κατασκευή.

Ως προς τις μεταφορές, ιδιαίτερα εκτεταμένη είναι η μεταφορά με λεωφορεία-‘’πούλμαν’’ Σχεδόν κάθε σημείο της χώρας συνδέεται με λεωφορείο, από τις μεγαλύτερες πόλεις προς τα χωριά και αντίστροφα. Επιπλέον υπάρχουν διεθνείς διαδρομές, κυρίως προς χώρες της Δυτικής Ευρώπης όπου διαμένει σημαντική σερβική διασπορά. Διαδρομές, τόσο εσωτερικές όσο και διεθνείς, εξυπηρετούνται από εκατοντάδες υπηρεσίες υπεραστικών λεωφορείων, οι μεγαλύτερες από τις οποίες είναι οι Lasta και Nis-Ekspres. Από το 2018, κυκλοφορούν 1.999.771 εγγεγραμμένα επιβατικά αυτοκίνητα ή 1 επιβατικό αυτοκίνητο ανά 3,5 κατοίκους. Περί τους 55,8 εκατ. επιβάτες και 13 εκατ. αγαθών μεταφέρονται ετησίως μέσω του οδικού δικτύου της Σερβίας[91].

Η Σερβία διαθέτει 3.800 χιλιόμετρα **σιδηροδρομικών γραμμών**, εκ των οποίων 1.500 είναι ηλεκτρικές και 280 χιλιόμετρα σιδηροδρομικές γραμμές δύο διαδρομών. Ο κύριος σιδηροδρομικός κόμβος είναι το Βελιγράδι (και σε μικρότερο βαθμό η Νις), ενώ οι σημαντικότερες σιδηροδρομικές συνδέσεις είναι οι ακόλουθες: Βελιγράδι – Μπαρ (Μαυροβούνιο), Βελιγράδι – Σιντ - Ζάγκρεμπ (Κροατία) / Βελιγράδι – Νις – Σόφια (Βουλγαρία - μέρος του Pan-European Corridor X), Βελιγράδι – Subotica – Βουδαπέστη (Ουγγαρία) και Nis – Θεσσαλονίκη (Ελλάδα). Αν και εξακολουθεί να αποτελεί ένα σημαντικό τρόπο μεταφοράς εμπορευμάτων, οι σιδηρόδρομοι αντιμετωπίζουν αυξανόμενα προβλήματα με τη συντήρηση της υποδομής και την αναπόφευκτη μείωση των ταχυτήτων. Οι σιδηροδρομικές υπηρεσίες εκτελούνται από τη Srbija Voz (μεταφορά επιβατών) και τη Srbija Kargo (εμπορευματικές μεταφορές). Υπολογίζεται ότι μέσω του σιδηροδρομικού δικτύου της Σερβίας, μεταφέρονται ετησίως περίπου 5,1 εκατ. Επιβάτες και 12,323 εκατ. τόννοι αγαθών[92].

Υπάρχουν μόνο **τρία αεροδρόμια** με τακτική κίνηση επιβατών. Το πρώτο είναι το Αεροδρόμιο Nikola Tesla του Βελιγραδίου. Αναφέρουμε, ενδεικτικά, ότι εξυπηρέτησε 255 εκατομμύρια επιβάτες το 2019 και αποτελεί ένα κόμβο της ναυαρχίδας της αεροπορικής εταιρείας Air Serbia που πετά σε 59 προορισμούς σε 32 χώρες. Ωστόσο, κατά το 2020, ο αριθμός αυτός μειώθηκε σε 76,6 εκατομμύρια, σημειώνοντας μείωση 70%. Τον Ιούνιο του 2021 οι αριθμοί ήταν επίσης χαμηλότεροι κατά περίπου 80% σε σχέση με την ίδια περίοδο του

[91] https://www.srbija.gov.rs/tekst/en/130033/infrastructure.php
[92] https://www.srbija.gov.rs/tekst/en/130033/infrastructure.php

2019[93]. Το δε αεροδρόμιο Nis-Constantine the Great εξυπηρετεί, κυρίως, αεροπορικές εταιρείες χαμηλού κόστους. Πρόσφατα άρχισε να δέχεται πτήσεις και το πρώην στρατιωτικό αεροδρόμιο Μοράβα.

Η Σερβία έχει αναπτύξει εσωτερικές **πλωτές μεταφορές,** δεδομένου ότι υπάρχουν 1.716 χιλιόμετρα πλωτών εσωτερικών οδών (1.043 χιλιόμετρα πλωτών ποταμών και 673 χιλιόμετρα πλωτών καναλιών). Τα ανωτέρω βρίσκονται, σχεδόν όλα, στο βόρειο τμήμα της χώρας. Η σημαντικότερη εσωτερική πλωτή οδός είναι ο Δούναβης που αποτελεί μέρος του πανευρωπαϊκού διαδρόμου VII. Άλλες πλωτές οδοί περιλαμβάνουν τους ποταμούς Sava, Tisza, Begej και Timiș. Οι ποταμοί αυτοί συνδέουν τη Σερβία με τη Βόρεια και Δυτική Ευρώπη μέσω του καναλιού Ρήνου-Μάιν-Δούναβη. Η σύνδεση προς την Βόρεια Θάλασσα, στην Ανατολική Ευρώπη, πραγματοποιείται μέσω των διαδρομών Tisza, Begej και Δούναβη, ενώ στη Νότια Ευρώπη μέσω του ποταμού Sava. Περισσότεροι από 12 εκατ. τόνοι φορτίου μεταφέρονται μέσω Σερβικών ποταμιών και καναλιών. Τα μεγαλύτερα ‘’ποταμίσια’’ λιμάνια είναι τα Νόβι Σαντ, Βελιγράδι, Παντσέβο, Σμεντέρεβο, Πράχοβο και Σάμπατς.[94] Η Σερβία έχει αναπτύξει, επίσης, εσωτερικές **πλωτές μεταφορές**, οι περισσότερες από τις οποίες βρίσκονται στο βόρειο τμήμα της χώρας. Τον Ιούλιο 2020 επαναπροκηρύχθηκε ο διαγωνισμός για την ανακατασκευή του **λιμένα του Smederevo**, ο οποίος είχε διακοπεί τον Απρίλιο 2020. Το έργο θα χρηματοδοτηθεί κατά 50% από την ΕΤΕπ. Επιπλέον, προκηρύχθηκε διαγωνισμός προετοιμασίας του τεχνικού φακέλου για την κατασκευή του νέου λιμένα του Βελιγραδίου. Η **εταιρεία DP World**, η οποία έχει αναλάβει τη διαχείριση του λιμένα του Νόβι Σαντ, ξεκίνησε την ανακατασκευή του διεθνούς τερματικού σταθμού επιβατών. Υπενθυμίζουμε ότι η εμιρατινή DP World προγραμματίζει την υλοποίηση αναπτυξιακών έργων αξίας 35 εκατ. ευρώ στο λιμάνι του Νόβι Σαντ[95].

Τα τελευταία χρόνια η αναβάθμιση των **υποδομών για μεταφορές** αποτελεί βασική πτυχή της οικονομικής πολιτικής, με σημαντικά οδικά έργα εν εξελίξει. Τα περισσότερα από αυτά υλοποιούνται βάσει του προγράμματος "SERBIA 2025", ύψους 14 δις ευρώ, από τα οποία περισσότερα από 5 δις προβλέπεται να επενδυθούν σε οδικές υποδομές. Το Οικονομικό και Επενδυτικό Σχέδιο για τα Δυτικά Βαλκάνια προβλέπει ποσό 9 δις ευρώ για έργα στους τομείς των μεταφορών, ενέργειας, ψηφιακής συνδεσιμότητας κ.ά.. Η δε Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων έχει επενδύσει πάνω από 2,3 δις ευρώ για τις μεταφορές στη Σερβία. Για το 2021 το Υπουργείο Κατασκευών, Μεταφορών και Υποδομών της Σερβίας προγραμματίζει επενδύσεις αξίας 126,3 δις RSD για 49 έργα. Μεταξύ αυτών βρίσκονται το έργο του ουγγρικού-σερβικού σιδηροδρόμου, ο αυτοκινητόδρομου Βελιγραδίου-Σεράγεβο, και ο αυτοκινητόδρομος Nis-Merdare, (τμήμα Nis-Plocnik), τμήμα του αυτοκινητόδρομου Preljina-Pozega, καθώς και τμήμα του αυτοκινητόδρομου Pojate-Preljina, οι διαδρομές υψηλής ταχύτητας Ruma-Sabac-Loznica, Novi Sad-Ruma και Iverak-Lajkovac, η περιφερειακή οδός Βελιγραδίου καθώς επίσης και για τις ανακατασκευές των σιδηροδρόμων και προμήθειες τραίνων, τις ανακατασκευές λιμένων κ.α.

Το 2020, βρίσκονταν **υπό κατασκευή 250 χιλιόμετρα οδικών δικτύων**. Μετά την ολοκλήρωση της κατασκευής, το 2019, του Διαδρόμου 10 από βορρά προς νότο, τα σημαντικότερα οδικά έργα υπό κατασκευή είναι αυτά του αυτοκινητόδρομου Α2 «Μίλος Βελικι» (Διάδρομος 11) ,ο οποίος θα συνδέει τη Σερβία με το Μαυροβούνιο, καθώς και του Α5 - «Διάδρομος Μοράβα», ο οποίος θα συνδέει τους αυτοκινητόδρομους Α1(Διάδρομος 10) και Α2.

[93] https://beg.aero/eng/node/404 & https://beg.aero/eng/press/press_release
[94] https://www.srbija.gov.rs/tekst/en/130033/infrastructure.php
[95] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 4/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

Σημειώνεται ότι, η αμερικανό-τουρκική κοινοπραξία Bechtel-Enka υπήρξε ο μοναδικός υποψήφιος για το έργο κατασκευής του «Διαδρόμου Μοράβα», η σύμβαση του οποίου υπεγράφη το 2019 και ανήλθε σε 745 εκατ. ευρώ. Η αντιπολίτευση στην Σερβία έχει καταγγείλει αδιαφανείς διαδικασίες. Η Κυβέρνηση θέσπισε νόμο, ο οποίος ορίζει το ειδικό δημόσιο συμφέρον και τις απαιτούμενες διαδικασίες για την κατασκευή του αυτοκινητόδρομου Ε-761, αναφέροντας ότι ο νόμος αυτός ψηφίστηκε για λόγους επιτάχυνσης των απαλλοτριώσεων.

Σύμφωνα με τον Πρόεδρο της Σερβίας κ. Aleksandar Vucic, θα υπογραφεί εντός του 2021 συμφωνία με τις China Shandong και την China Communications Construction Company (CCCC), για τη συνέχιση των έργων του **αυτοκινητόδρομου Α2. Η** αξία των έργων θα ξεπεράσει το 1,5 δις ευρώ. Επιπλέον, το υπό κατασκευή τμήμα Preljina - Pozega,το οποίο έχει αναλάβει η επίσης κινεζική CCCC, θα έχει αποπερατωθεί το αργότερο τον Ιανουάριο ή τον Φεβρουάριο του έτους 2022. Όταν ο αυτοκινητόδρομος ολοκληρωθεί, η μετάβαση από το Βελιγράδι στο Μαυροβούνιο θα πραγματοποιείται σε μόλις 2 ώρες και 15 λεπτά ενώ θα διευκολύνει και την πρόσβαση της χώρας στο λιμάνι του Μπαρ. Επιπλέον, το πρώτο τμήμα (Pojate-Krusevac) των 27,8 χλμ. στον αυτοκινητόδρομο Morava Corridora, αναμένεται να παραδοθεί έως τον Ιανουάριο του 2022 [96].

Επιπλέον, ξεκίνησαν στις 31 Μαρτίου, οι εργασίες για την κατασκευή του κεντρικού δρόμου **Νέου Βελιγραδίου-Surcin**, ο οποίος θα συνδέει το Βελιγράδι με τον αυτοκινητόδρομο Milos the Great (Σερβία-Μαυροβούνιο). Ο νέος δρόμος θα συντομεύσει την απόσταση από τον αυτοκινητόδρομο Milos the Great κατά περίπου 10 χλμ, και η προθεσμία για την αποπεράτωση του έργου είναι 18 μήνες. Σημειώνεται ότι το έργο ανέλαβε, το 2019, η China Communications Construction Company (CCCC) και η αξία του συμβολαίου ανέρχεται σε 70,5 εκατ. ευρώ[97].

Υπό κατασκευή, από την τουρκική Tasyapi, βρίσκεται και το τμήμα Kuzmin-SremskaRača του αυτοκινητόδρομου **Βελιγραδίου-Σαράγεβο**. Η κυβέρνηση της Σερβίας ολοκλήρωσε το 2020 σχέδιο νόμου για τη συμφωνία μεταξύ της Δημοκρατίας της Σερβίας και της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης σχετικά με τη συνεργασία για την υλοποίηση του έργου. Το Ινστιτούτο Μεταφορών CIP έχει ετοιμάσει την τεκμηρίωση του έργου για δύο τμήματα της εθνικής οδού Βελιγραδίου-Σεράγεβο, (δηλαδή την Kuzmin-Sremska Raca, και Pozega-Kotroman, 61 χιλιομέτρων.)

Μέσα στο 2020 υπεγράφησαν δύο συμφωνίες δανειοδότησης με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (ΕΤΑΑ) για τη χρηματοδότηση του λεγόμενου **«Αυτοκινητόδρομου Ειρήνης» από τη Nis στο Merdare (σύνορα με Κόσοβο).** Ο νέος αυτοκινητόδρομος θα επιτρέψει την πρόσβαση της Σερβίας στους λιμένες της Αλβανίας. Το Μάρτιο 2021 εκδόθηκε η δημόσια πρόσκληση για την κατασκευή του πρώτου τμήματος. Η πρώτη ‘’φάση’’ του αυτοκινητόδρομου Ε-80, από τη Nis έως το Beloljin, μήκους 37,4 χλμ., θα χρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (ΕΤΑΑ) και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ). Το δάνειο της ΕΤΑΑ ανέρχεται σε 85 εκατ. ευρώ, το δάνειο της ΕΤΕπ σε 100 εκατ. ευρώ, ενώ η επιχορήγηση της ΕΤΕπ (μέσω του WBIF) ανέρχεται σε 40,6 εκατ. ευρώ[98]. Τέλος, σύμφωνα με τον Πρόεδρο Βούτσιτς, η κατασκευή του αυτοκινητόδρομου Nis-Merdare (Σερβία-Κόσοβο) θα ξεκινήσει τον Αύγουστο 2021.

[96] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 3-4/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[97] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 3/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[98] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 3/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

Επιπλέον, το 2020 ανακοινώθηκε η έναρξη κατασκευής του αυτοκινητοδρόμου **Sombor-Kikinda, ο οποίος θα συνδέει τη Ρουμανία, την Ουγγαρία και τη Σερβία**,. Ταυτόχρονα ξεκίνησε στα τέλη του 2020 η διαδικασία διαγωνισμού για την εθνική οδό Vozd Karadjordje που θα συνδέει το Βελιγράδι με την ανατολική Σερβία.[99]

Τέλος, υπεγράφη συμφωνία με την κινεζική CRBC, για την κατασκευή του διαδρόμου **Fruska Gora**, η συνολική αξία του οποίου ανέρχεται σε 606 εκατ. ευρώ και χρηματοδοτείται από την κινεζική Exim Bank. Ο διάδρομος Fruska Gora θα συνδέσει τον διάδρομο 10 και τον διάδρομο 4, δημιουργώντας τον συντομότερο σύνδεσμο μεταξύ Βοσνίας και Ρουμανίας. Κατά τη διάρκεια του 2021, πρόκειται να γίνει η έναρξη των έργων στον διάδρομο Fruska Gora.

Όπως προαναφέρθηκε, η Σερβία διαθέτει ένα εκτεταμένο -πλην απαρχαιωμένο- **σιδηροδρομικό δίκτυο**, με εσωτερικές συνδέσεις αλλά και διεθνείς με τις γειτονικές χώρες. Από το πρόγραμμα «Serbia 2025», 3,5 δισ. ευρώ προορίζονται για σιδηροδρομικές υποδομές. Τα σιδηροδρομικά έργα περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τον εκσυγχρονισμό της γραμμής Βελιγράδι-Μπαρ (Μαυροβούνιο), το οποίο υλοποιείται από τη ρωσική RZD International. Η ίδια έχει αναλάβει και την κατασκευή ενός ολοκληρωμένου κέντρου ελέγχου της κυκλοφορίας των σερβικών σιδηροδρόμων, ο σχεδιασμός του οποίου ξεκίνησε το 2020. Οι εργασίες αυτές θα χρηματοδοτηθούν από τον κρατικό προϋπολογισμό καθώς και ρωσικό δάνειο.

Οι διαδικασίες αναβάθμισης του σιδηροδρομικού Διαδρόμου 10 μεταξύ **Βελιγραδίου, Nis και Dimitrovgrad (σύνορα με Βουλγαρία)/Preševo (σύνορα με Βόρεια Μακεδονία**) έχουν επίσης ξεκινήσει.100 Σύμφωνα με τον Πρόεδρο της Σερβίας, η κατασκευή του σιδηροδρόμου ενδέχεται να ξεκινήσει την άνοιξη του 2022, με την υποστήριξη της ΕΕ. Ο κ. Βούτσιτς τόνισε ότι, χάρη στην υποστήριξη της ΕΕ, η Σερβία θα εξοικονομήσει από 700 έως 800 εκατ. ευρώ. Το έργο αναμένεται να κοστίσει στη Σερβία 1,2 δις ευρώ, ενώ η ΕΕ θα χρηματοδοτήσει επιπλέον 35-50% του συνολικού έργου[101].
Η αναβάθμιση της γραμμής από το Novi Sad **προς Ουγγαρία** βρίσκεται σε εξέλιξη, από κινεζικές εταιρείες και όπως προαναφέρθηκε, χρηματοδότηση από την Exim Bank of China. Ο σιδηρόδρομος Novi Sad-Subotica, μήκους 108 χιλιομέτρων, αποτελεί το τρίτο τμήμα του σιδηροδρόμου υψηλής ταχύτητας Βελιγραδίου-Βουδαπέστης. Η αξία της συμφωνίας ανέρχεται σε περίπου 1,16 δις δολάρια. Ο ανάδοχος του έργου είναι η κοινοπραξία της «China Railway International» και της «China Communications Construction Company» ενώ η χρηματοδοτική συμφωνία υπεγράφη με την κινεζική Exim Bank[102]. Το τμήμα από το Βελιγράδι έως το Novi Sad έχει αναλάβει η ρωσική RZD International, με την οποία υπεγράφη στα τέλη Δεκεμβρίου, συμφωνία για τη δεύτερη φάση του έργου. Ο σιδηρόδρομος υψηλής ταχύτητας από το Βελιγράδι στο Νόβι Σαντ θα ολοκληρωθεί έως το τέλος του 2021[103].

Παρά το γεγονός ότι τα σχέδια των έργων, οι πιστώσεις, αλλά και η τεχνική τεκμηρίωση ετοιμάστηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση για τον εκσυγχρονισμό περίπου 400 χιλιομέτρων των σερβικών σιδηροδρόμων, τα έργα αυτά έχουν παραχωρηθεί ως επί το πλείστον στην Κίνα, αλλά και την Ρωσία. Η Radio Slobodna Evropa αναφέρει ότι, μέσω επιχορηγήσεων, η ΕΕ

[99] Βλ ετήσια Έκθεση Πρεσβείας. Συνεισφορά Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου
[100] Το Μάρτιο 2021 Προκηρύχθηκε ο Διαγωνισμός για την παροχή υπηρεσιών εποπτείας επί των κατασκευαστικών έργων εκσυγχρονισμού του τμήματος Nis-Brestovac μήκους 34 χλμ. του σιδηροδρόμου Σερβίας-Βορείου Μακεδονίας, (σχετικός σύνδεσμος: https://ted.europa.eu/udl?uri=TED:NOTICE:122198-2021:TEXT:EN:HTML&src=0) 3/2021
[101] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 5/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[102] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 3/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[103] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 2/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

συμμετείχε σε πολλά σχέδια εκσυγχρονισμού των σιδηροδρόμων στο κρίσιμα τμήματα - προς τα ουγγρικά σύνορα στα βόρεια και στα σύνορα με τη Βόρεια Μακεδονία σύνορα στα νότια. Το έργο του σιδηροδρόμου μεταξύ Βελιγραδίου και Νις, του οποίου το συνολικό μήκος είναι 240 χιλιόμετρα, είναι μεταξύ των βασικών πρωτοβουλιών που αναγνωρίζονται ως μέρος του σχεδίου οικονομικής επένδυσης της ΕΕ για τα Δυτικά Βαλκάνια..

Από το πρόγραμμα «Serbia 2025», προβλέπεται επίσης, δαπάνη ύψους 1,37 δισ. ευρώ **για το μετρό του Βελιγραδίου**. Στα μέσα Μαΐου 2020, οι κυβερνήσεις της Σερβίας και της Γαλλίας υπέγραψαν συμφωνία για δωρεά 8,3 εκατ ευρώ για την υλοποίηση και χρηματοδότηση του έργου του μετρό του Βελιγραδίου. Τον Νοέμβριο 2021 ακολούθησε δεύτερη συμφωνία για την υλοποίηση έργων υποδομής, αξίας 581 εκατ. ευρώ, από τα οποία 454 εκατ. ευρώ αφορούν την κατασκευή του μετρό. Στις 22 Ιανουαρίου 2021 υπεγράφη μνημόνιο για την κατασκευή του μετρό του Βελιγραδίου, μεταξύ του Υπουργού Οικονομικών της Σερβίας κ. Sinisa Mali, του Δήμου Βελιγραδίου, της κινεζικής εταιρείας PowerChina και των γαλλικών εταιρειών Alstom και EgisRail. Υπενθυμίζεται ότι η EgisRail είναι η εταιρεία που έχει αναλάβει τον σχεδιασμό και τη μελέτη σκοπιμότητας του έργου. Ο Πρόεδρος της Σερβίας, κ. AleksandarVucic, δήλωσε ότι η κατασκευή των δύο πρώτων γραμμών του μετρό αναμένεται να έχει ολοκληρωθεί έως το 2030, ενώ σχεδιάζεται και η κατασκευή μιας τρίτης γραμμής. Οι εργασίες .κατασκευής της πρώτης γραμμής θα ξεκινήσουν τον Νοέμβριο του 2021, ενώ της δεύτερης το 2022[104],

Τέλος, το Νοέμβριο του 2020 ξεκίνησε, επίσης, η κατασκευή του **πρώτου χερσαίου διατροπικού τερματικού σταθμού** στην Batajnica, με χρηματοδότηση από το IPA 2015[105].

Όσον αφορά την εναέρια κυκλοφορία, ο **αερολιμένας Νίκολα Τέσλα στο Βελιγράδι** έχει παραχωρηθεί στη γαλλική εταιρεία Vinci Airports. Σημειώνεται ότι η Terna S.A, θυγατρική του ελληνικού ομίλου GEK Terna, υπέγραψε συμφωνία με την Vinci Airports, ως υπεργολάβος. Τα έργα περιλαμβάνουν την κατασκευή νέων εγκαταστάσεων επιβατικών τερματικών συνολικής επιφάνειας 42.000 m2 και την ανακαίνιση υφιστάμενων τερματικών σταθμών συνολικής επιφάνειας 15.000 m2. Ο συνολικός προϋπολογισμός του έργου ανέρχεται σε 262 εκατ. ευρώ και η περίοδος κατασκευής είναι πέντε έτη.
Το δε αεροδρόμιο της Niš εξυπηρετεί περισσότερους από 350.000 επιβάτες (στοιχεία έτους 2018). Τον Ιούνιο του 2019, ο αερολιμένας Morava, κοντά στο Kraljevo, εγκαινίασε τις μη στρατιωτικές αερομεταφορές ως τρίτο διεθνές αεροδρόμιο στη Σερβία.

Το Δεκέμβριο του 2020, η **Etihad Airways, η οποία αποτελούσε μέτοχο της Air Serbia** με ποσοστό 49%, ανακοίνωσε διακοπή των πτήσεων της προς Βελιγράδι[106]. Εν συνεχεία, η σερβική κυβέρνηση προχώρησε σε ανακεφαλαιοποίηση του εθνικού αερομεταφορέα, με το μερίδιο πλέον της Σερβίας να ανέρχεται σε 82% και της Etihad σε 18%. Επίσης, την ίδια περίοδο ξεκίνησαν οι πρώτες πτήσεις μόνο για φορτίο (cargo), προς Κίνα από την Jisheng Airlines. Τέλος, η Air Serbia και η Turkish Airlines σύνηψαν συμφωνία χρήσης κοινών κωδικών (codeshare), στις πτήσεις Κωνσταντινούπολης-Βελιγραδίου.

[104] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 2/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[105] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 1/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[106] Σημειώνεται ότι Η Air Serbia το καλοκαίρι είχε ζητήσει από -τον στρατηγικό της εταίρο- την εταιρεία Etihad να διαγράψει ένα χρέος 120 εκατομμυρίων δολαρίων. Το αίτημα απορρίφθηκε.. Επίσης Ο εθνικός αερομεταφορέας, ,ανακοίνωσε ότι κατέγραψε κέρδη 9,5 εκατ. ευρώ, ενώ 2,8 εκατ. επιβάτες χρησιμοποίησαν την εταιρεία για το 2019. Οι πτήσεις ''τσάρτερ'' συνεχίζουν να είναι το ισχυρό χαρτί για την εταιρεία, με αύξηση κερδών από το 2018 κατά 24,17 τοις εκατό. Τους πρώτους μήνες του 2020, συνεχίστηκε η αυξητική τάση με 20% περισσότερους επιβάτες για το διάστημα Ιανουάριου/Φεβρουάριου σε σύγκριση με την ίδια περίοδο το 2019.

Σύμφωνα με το Χωροταξικό Σχέδιο της Σερβίας 2021-2035, το οποίο εκδόθηκε από το Υπουργείο Κατασκευών, Μεταφορών και Υποδομών, η χώρα θα αποκτήσει **δύο νέα διεθνή αεροδρόμια, ένα κοντά στο Dobanovci - 10 χλμ δυτικά από το Nikola Tesla - και το δεύτερο κοντά στο Νόβι Σαντ.** Επιπλέον, σχεδιάζεται η αναβάθμιση των εγκαταστάσεων και για τα υπάρχοντα αεροδρόμια Nikola Tesla, Nis και Morava. Ειδικότερα, θα επενδυθούν 20 εκατ. ευρώ στο αεροδρόμιο «Constantine the Great» κατά την περίοδο 2021-2022. Επιπλέον, σύμφωνα με δηλώσεις του διευθυντή της «Aerodromi Srbije», κ. Mihajlo Zdravkovic, η Κυβέρνηση της Σερβίας θα διενεργήσει, το 2021, επενδύσεις, ύψους 300 εκατ. RSD, για την ανάπτυξη του Αεροδρομίου Ponikve[107].

Η Παγκόσμια Τράπεζα ανακοίνωσε τον Αύγουστο 2020, ότι ενέκρινε 123,2 εκατ. ευρώ για τη Σερβία, τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη και το Μαυροβούνιο για τη δημιουργία ενός **Ολοκληρωμένου Προγράμματος Ανάπτυξης Υδάτινου Διάδρομου** για τους ποταμούς Sava και Drina, μέσω του οποίου θα ενισχυθεί η διασυνοριακή συνεργασία[108]. Σύμφωνα με την τότε Υπουργό Κατασκευών κα Zorana Mihajlovic (Αύγουστος 2020), έχουν επενδυθεί 11 εκατ. ευρώ για την ασφάλεια των πλωτών μεταφορών ενώ σχεδιάζονται να επενδυθούν ακόμη 400 εκατ.

Κατά τη διάρκεια της πανδημίας, τα περισσότερα έργα υποδομής συνεχίστηκαν σε ικανοποιητικό βαθμό, ωστόσο, σύμφωνα με τη Στατιστική Υπηρεσία της Σερβίας, η κυκλοφορία επιβατών και εμπορευμάτων μειώθηκε σημαντικά κατά το πρώτο εξάμηνο του 2020. Οι μεγάλες καθυστερήσεις στα συνοριακά σημεία ελέγχου αποτέλεσαν ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα. Ωστόσο, η εγκαινίαση της πρωτοβουλίας από την Κοινότητα των Μεταφορών και τη CEFTA, **των "Πράσινων Διαδρόμων-Green Corridors",** στα μέσα Απριλίου 2020, φαίνεται ότι επέτρεψε την ταχύτερη ροή εμπορευμάτων στην πιο κρίσιμη φάση της πανδημίας του κορωνοϊού.

Σημαντικές είναι και οι επενδύσεις για την ανοικοδόμηση περίπου **19 εγκαταστάσεων υγειονομικής περίθαλψης**, συνολικής αξίας πάνω από 10 δις δηνάρια, η οποία βρίσκεται σε εξέλιξη στη Σερβία. Μερικά από αυτά αφορούν την ανοικοδόμηση της πανεπιστημιακής παιδικής κλινικής, γνωστής ως Tirsova 2, του «Ινστιτούτου Υγείας μητέρας και παιδιού» στο Βελιγράδι, τη συνέχιση των εργασιών για το Κλινικό Κέντρο της Βοϊβοντίνα και την επισκευή της Κλινικής για τις Λοιμώδεις Νόσους κ.ά. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της πανδημίας κατασκευάστηκαν δύο νέα νοσοκομεία για την αντιμετώπιση της πανδημίας.

Σύμφωνα με ανακοίνωση του NALED (National Alliance for Local Economic Development), **το 2020 υποβλήθηκαν στη Σερβία 116.737 αιτήσεις για έκδοση οικοδομικών αδειών, 8% περισσότερες σε σχέση με το 2019,** ενώ μέχρι τον Φεβρουάριο 2021, το 98% των αιτήσεων είχε διεκπεραιωθεί και το 86% είχε λάβει έγκριση. Σύμφωνα με το NALED, τα στοιχεία δείχνουν ότι παρότι η πανδημία έθεσε σε κίνδυνο πολλούς κλάδους της οικονομίας, ο κατασκευαστικός τομέας βρίσκεται ακόμη σε άνοδο[109]. Σύμφωνα με τον Υπουργό Κατασκευών, Μεταφορών και Υποδομών της Σερβίας, κ. Μομίροβιτς, η ανάπτυξη του κατασκευαστικού τομέα της Σερβίας ανήλθε σε 20% κατά το πρώτο τρίμηνο του 2021. Η αύξηση αυτή αντιπροσωπεύει σχεδόν τα δύο τρίτα της αύξησης του ΑΕΠ για το ίδιο χρονικό διάστημα, η οποία ανήλθε σε 1,2%. Κατά τον κ. Μομίροβιτς, ο στόχος για το δεύτερο τρίμηνο ανέρχεται σε 40%.

[107] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 3/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[108] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 8/2020 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[109] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 2/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

Η **βιομηχανία κτιριακών κατασκευών** βρίσκεται κυρίως στην πρωτεύουσα της χώρας. Αυτός ο τομέας αναπτύσσεται ραγδαία λόγω του εκσυγχρονισμού των τριών μεγάλων πόλεων της Σερβίας, του Βελιγραδίου, του Νόβι Σαντ και του Νις. Ο κλάδος επηρεάστηκε δυσμενώς από την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008. Εκείνη την εποχή, άνω των 2.000 κατασκευαστικών εταιρειών έπαυσαν τις δραστηριότητές τους, 100 χρεοκόπησαν και περισσότεροι από 20.000 εργαζόμενοι έχασαν τη δουλειά τους. Παρ' όλα αυτά, η βιομηχανία ανέκαμψε τα επόμενα χρόνια και τώρα αναπτύσσεται με ταχύ ρυθμό λόγω των ευνοϊκών φορολογικών συντελεστών και των σημαντικών επενδύσεων από ξένους επενδυτές. Ολόκληρη η χώρα και ειδικά η πρωτεύουσα θυμίζει εργοτάξιο. Ως προς τα κτηριακά έργα, αναμφίβολα το σημαντικότερο αυτή τη στιγμή, αλλά και αμφιλεγόμενο, είναι το Belgrade Waterfront στο κέντρο του Βελιγραδίου και επί του ποταμού Σάβα, που αποτελεί ένα πολυτελές συγκρότημα κατοικιών και γραφείων συνολικής αξίας 3,5 δις ευρώ. Το έργο υλοποιείται από τη Σερβία και αραβικά κεφάλαια.

Ε.4. Κλάδος Τηλεπικοινωνιών

Σταθερές τηλεφωνικές γραμμές συνδέουν το 81% των νοικοκυριών στη Σερβία με περίπου 9,1 εκατομμύρια χρήστες ενώ ο αριθμός των κινητών τηλεφώνων ξεπερνά τον συνολικό πληθυσμό κατά 28%. Ο μεγαλύτερος πάροχος κινητής τηλεφωνίας είναι η Telekom Srbija με 4,2 εκατομμύρια συνδρομητές, ακολουθούμενη από την Telenor με 2,8 εκατομμύρια χρήστες και τη Vip mobile με άλλα 2 εκατομμύρια περίπου. Το 58% των νοικοκυριών διαθέτουν ευρυζωνική σύνδεση στο διαδίκτυο σταθερής γραμμής (μη κινητή), ενώ το 67% παρέχεται με υπηρεσίες συνδρομητικής τηλεόρασης (δηλαδή 38% καλωδιακή τηλεόραση, 17% IPTV και 10% δορυφορική). Η μετάβαση στην ψηφιακή τηλεόραση ολοκληρώθηκε το 2015 με πρότυπο DVB-T2 για μετάδοση σήματος.

Κατά τη διάρκεια του 2020 ξεκίνησε ένα φιλόδοξο πρόγραμμα κατασκευής **ευρυζωνικών επικοινωνιών σε αγροτικές περιοχές**. Για την πρώτη φάση του έργου ανακοινώθηκαν τρεις προσκλήσεις υποβολής προσφορών, έως το Δεκέμβριο του 2020. Η προγραμματισμένη επέκταση του γρήγορου διαδικτύου αναμένεται ότι θα επιτρέψει την πρόσβαση του σε αγροτικές περιοχές, θα διευκολύνει δημόσιες εγκαταστάσεις 600 σχολείων, δημόσια ιδρύματα, τοπικές κοινότητες και άλλες κρατικές και τοπικές αρχές να συνδεθούν στο διαδίκτυο. Το πρόγραμμα θα διαρκέσει έως το 2022[110].

[110] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 9&12/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

1.1.4 Εξωτερικό Εμπόριο Σερβίας

Η Σερβία, όπως και άλλες οικονομίες σε μεταβατικό στάδιο από την ''σοσιαλιστική'' οικονομία σε αυτή της ελεύθερης αγοράς'', πραγματοποιεί περιορισμένες εξαγωγές ενώ παρουσιάζει μεγάλη **εξάρτηση από τις εισαγωγές**. Συνεπώς το εμπορικό της έλλειμμα είναι σημαντικό. Η δε εξάρτηση από το εμπόριο στο πλαίσιο των ''παγκόσμιων αλυσίδων αξίας'' (GVC) δεν είναι αμελητέα.

Κατά την περίοδο της μη κανονικής λειτουργίας των κύριων αλυσίδων εφοδιασμού λόγω της πανδημίας ''Covid-19'', έγιναν εμφανείς οι συνέπειες της υπερβολικής εξάρτησης της χώρας από τις εισαγωγές, είτε των τελικών προϊόντων είτε των προϊόντων εντός των GVC. Αποδείχθηκε **ότι η Σερβία δεν παράγει μεγάλο αριθμό βασικών προϊόντων**, ούτε καν εκείνα για τα οποία έχει τις προϋποθέσεις, τις ικανότητες, την τεχνολογία, την εργασία και τα οποία συνήθιζε να παράγει και εξάγει πριν η οικονομία της εισέλθει σε μεταβατικό στάδιο.

Το κατωτέρω σχήμα δείχνει μια απότομη πτώση των εισαγωγών και εξαγωγών της Σερβίας κατά το πρώτο κύμα της επιδημίας, τον Μάρτιο και τον Απρίλιο του 2020, καθώς και τις γραμμικές τάσεις που προβλέπονταν για τον Ιούνιο και τον Ιούλιο του 2020.

Διάγραμμα 1- Εξωτερικό Εμπόριο Σερβίας κατά την προ-Covid 19 περίοδο

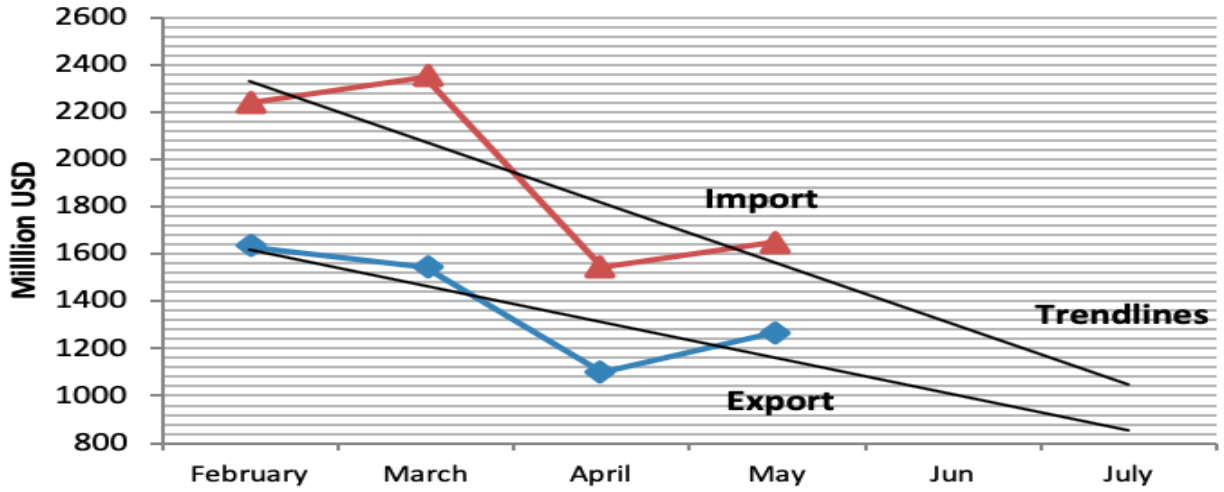

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Σερβίας

Σύμφωνα με τη Στατιστική Υπηρεσία της Σερβίας:

Πίνακας 2.1 - Στοιχεία Εξωτερικού Εμπορίου Σερβίας – Συνολικά Μεγέθη

	Εξαγωγές		Εισαγωγές		Όγκος		Ισοζύγιο	
Εκατ.ευρώ	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020
Σύνολο	**17536,4**	**17051,9**	**23875,3**	**22957,1**	**41411,7**	**40009,0**	**-6338,9**	**-5905,2**
Μεταβολή		-2,76%		-3,85%		-3,39%		6,84%

-Το **συνολικό εξωτερικό εμπόριο** στη Δημοκρατία της Σερβίας για την περίοδο Ιανουαρίου - Δεκεμβρίου 2020 ανήλθε σε 40 δις Ευρώ – Μείωση 3,39% σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους (Όγκος Εμπορίου 2019: 41,4δις Ευρώ)

Πίνακας 2.2 - Στοιχεία Εξωτερικού Εμπορίου Σερβίας

Εξωτερικό εμπόριο Σερβίας	Εξαγωγές		Εισαγωγές		Μερίδιο επί των συν. Εξαγωγών %		Μερίδιο επί των συν. Εισαγωγών %		Ισοζύγιο	
σε εκατ. Ευρώ	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	**2020**
Σύνολο	**17536,4**	**17051,9**	**23875,3**	**22957,1**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**-6338,9**	**-5905,2**
Ενέργεια	468,2	389,7	2557,5	1683,2	2,7	2,3	10,7	7,3	-2089,3	**-1293,6**
Ενδιάμεσα Αγαθά	6929,0	6557,1	8761,1	8364,7	39,5	38,5	36,7	36,4	-1832,1	**-1807,7**
Κεφαλαιουχικά Αγαθά	4103,3	3795,4	5083,6	4944,6	23,4	22,3	21,3	21,5	-980,3	**-1149,2**
Διαρκή καταναλωτικά αγαθά	967,8	947,4	487,2	505,3	5,5	5,6	2,0	2,2	480,6	**442,0**
Μη διαρκή κατ. Αγαθά	3773,9	3867,8	3650,7	4039,5	21,5	22,7	15,3	17,6	123,2	**-171,7**
Μη ταξινομημένα	**1294,3**	**1494,6**	**3335,3**	**3419,8**	**7,4**	**8,8**	**14,0**	**14,9**	**-2041,1**	**-1925,2**

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία της Σερβίας

-Η **αξία των εξαγωγών** (2020) ανήλθε σε 17,05 δις ευρώ, δηλαδή μείωση 2,76%%, σε σύγκριση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο (2019).

-Η **αξία των εισαγωγών** (2020) ανήλθε σε 22,95 δις ευρώ, ήτοι μείωση κατά 3,85% % σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους (2019).

-Το **έλλειμμα** εκφρασμένο σε ευρώ ανήλθε σε 5,9 δις, δηλαδή μείωση 6,84% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο (2019).

-Ο **λόγος εξαγωγών - εισαγωγών** ανήλθε σε 74,28%% και ήταν ελαφρως υψηλότερος σε σύγκριση με την ίδια περίοδο (2019) όταν ήταν 73,4%.

Οι χώρες μέλη της **Ευρωπαϊκής Ένωσης** αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο ποσοστό του συνολικού εξωτερικού εμπορίου της Σερβίας. Ο δεύτερος μεγάλος εταίρος είναι οι χώρες CEFTA (Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Βόρεια Μακεδονία, Μολδαβία, Μαυροβούνιο, Σερβία και UNMIK-Κόσοβο). Ειδικότερα, τα κράτη μέλη της ΕΕ αντιπροσώπευαν το 61,4% του εξωτερικού εμπορίου της Σερβίας, ενώ με τις χώρες CEFTA, η Σερβία παρουσίασε πλεόνασμα ύψους 1,8 δις ευρώ.

Πίνακας 2.3 Εμπόριο ΕΕ-Σερβίας 2020

Εξωτερικό εμπόριο Σερβίας	Εξαγωγές		Εισαγωγές		Όγκος	
σε εκατ. Ευρώ	2019	2020	2019	2020	2019	2020
Συν. Εμπόριο	17536,4	17051,9	23875,3	22957,1	41411,7	40009,0
ΕΕ	11361,6	11069,6	13671,6	13494,0	25033,2	24563,6
Μερίδιο επί του συνόλου %	**64,79%**	**64,92%**	**57,26%**	**58,78%**	**60,45%**	**61,40%**

Σύμφωνα με τα πρότυπα Ταξινόμησης Διεθνούς Εμπορίου (SITC), **τα πρώτα πέντε είδη εξαγωγής** αντιπροσώπευαν το 31,71% των συνολικών εξαγωγών. Η **εισαγωγή των πέντε πρώτων ειδών** αντιπροσώπευε το 33,6% των συνολικών εισαγωγών. Το τμήμα των **μη**

ταξινομημένων εμπορευμάτων, που περιλαμβάνει τόσο εμπορεύματα τελωνειακής αποθήκευσης, όσο και εμπορεύματα σε ελεύθερη ζώνη, έχει το μερίδιο του στις συνολικές εισαγωγές 12,37%.

Πίνακας 2.4 Τα 5 πρώτα είδη σερβικών εξαγωγών-εισαγωγών 2019 κατά SITC (εκατ ευρώ)

Εξαγωγές		*Εισαγωγές.*	
Ηλεκτρικές μηχανές και συσκευές	2064.0	*Πετρέλαιο και παράγωγα αυτού*	1583.9
Οδικά οχήματα	849.0	*Ηλεκτρικές μηχανές και συσκευές*	1439.7
Ηλεκτροκινητήρες και κινητήρες	832.3	*Οδικά οχήματα*	1382.4
Καουτσούκ και προϊόντα από καουτσούκ	828.6	Σίδερο και ατσάλι	962.2
Σίδηρο και ατσάλι	825.9	Βιομηχανικά μηχανήματα γενικής χρήσης	906.4

Πηγή: Statistical Office of the Republic of Serbia

Πίνακας 2.5 Τα 5 πρώτα είδη σερβικών εξαγωγών-εισαγωγών 2020 κατά SITC σε εκατ ευρώ

Εξαγωγές		*Εισαγωγές*	
77 Ηλεκτρικές μηχανές και συσκευές	2112,9	*99 Μη ταξινομημένα αγαθά*	22957,1
04 Δημητριακά	867,8	*77 Ηλεκτρικές μηχανές και συσκευές*	5974,4
05 Λαχανικά και φρούτα	860,5	*54 Ιατρικά και φαρμακευτικά προϊόντα*	4240,3
71 Ηλεκτροκινητήρες και κινητήρες	819,0	*74 Βιομηχανικά μηχανήματα γενικής χρήσης.*	3604,4
62 Καουτσούκ και προϊόντα από καουτσούκ	747,0	*78 Οδικά οχήματα*	2869,0
Μερίδιο 5 πρώτων εξαγ. ειδών	**31,71%**	***Μερίδιο 5 πρώτων εισαγ. ειδών***	**33,60%**

Πηγή: Statistical Office of the Republic of Serbia

Σημειώνεται ότι οι εισαγωγές πετρελαίου και παραγώγων ήρθαν στην έκτη θέση με 1 δις. ευρώ.
Οι κύριοι εμπορικοί εταίροι της Σερβίας κατά το έτος 2020, αλλά και τα αμέσως προηγούμενα χρόνια, είναι οι ΕΕ, Ρωσία, Κίνα, Γερμανία, Ιταλία, η Ρουμανία, η Ουγγαρία (κά).

Πίνακας 2.6.1 - Κύριοι εμπορικοί εταίροι Σερβίας (2019 & 2020)

Χώρα	*Εξαγωγές εκατ. Ευρώ 2019*	*Χώρα*	*Εξαγωγές εκ. Ευρώ 2020*
Γερμανία	2212.7	*Γερμανία*	2196,6
Ιταλία	1769.6	*Ιταλία*	1427,9
Βοσνία - Ερζεγοβίνη	1352.3	*Βοσνία - Ερζεγοβίνη*	1209,8
Ρουμανία	1026.5	*Ρουμανία*	1109,2
Ρωσία	872.5	*Ουγγαρία*	805,0

Πίνακας 2.6.2 - Κύριοι εμπορικοί εταίροι Σερβίας (2019 & 2020)

Χώρα	*Εισαγωγές εκ. Ευρώ 2019*	*Χώρα*	*Εισαγωγές εκ. Ευρώ 2020*
Γερμανία	3080.2	*Γερμανία*	3121,7
Ρωσία	2307.0	*Κίνα*	2875,1
Κίνα	2241.1	*Ιταλία*	1926,8
Ιταλία	2074.7	*Ρωσία*	1388,1
Ουγγαρία	1019.4	*Ουγγαρία*	1138,8

Πηγή: Statistical Office of the Republic of Serbia

Πίνακας 2.7 - Κύριοι εμπορικοί εταίροι Σερβίας (2019) βάσει του όγκου εμπορίου

1. Γερμανία	***11. Βουλγαρία***
2. Ιταλία	***12. Κροατία***
3. Κίνα	***13. Αυστρία***
4. Ρουμανία	***14. Πολωνία***
5. Ρωσία	***15. Γαλλία***
6. Μαυροβούνιο	***16. Σλοβακία***
7. Ουγγαρία	***17. Ολλανδία***
8. Βόρεια Μακεδονία	***18. Ηνωμένο Βασίλειο***
9. Τσεχία	***19. Κίνα***
10. Σλοβενία	***20. Τουρκία***

Πηγή: Statistical Office of the Republic of Serbia

Όσον αφορά το εμπόριο μεταξύ Σερβίας και λοιπών χωρών, σημειώθηκε σερβικό εμπορικό **πλεόνασμα** με τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, το Μαυροβούνιο, τη Β.Μακεδονία, τη Ρουμανία, τη Βουλγαρία, τη τη Τσεχία, τη Σλοβακία, την Κροατία, τη Μεγάλη Βρετανία, τη Σουηδία, την Ολλανδία και τη Μολδαβία.
Αντίθετα το **μεγαλύτερο έλλειμμα** παρατηρήθηκε στο εμπόριο με την Κίνα, με τη Ρωσική Ομοσπονδία, με τη Γερμανία, με την Τουρκία, την Ιταλία, την Πολωνία, το Ιράκ, την Ουγγαρία, το Βέλγιο, την Ουκρανία, την Κορέα, την Αυστρία, τις ΗΠΑ, τη Γαλλία και τη Κορέα, την Ισπανία, την Ελβετία, την **Ελλάδα** και τη Σλοβενία.

Η **Ελλάδα** κατατάσσεται πλέον στην τρίτη δεκάδα (28η το 2020), σε αντίθεση με τον πρωταγωνιστικό ρόλο που διαδραμάτιζε κατά την δεκαετία του 2000[111].

Σύμφωνα με έκθεσή του Υπουργείου Οικονομικών για τις «Τρέχουσες μακροοικονομικές τάσεις», η συνολική αξία των εξαγωγών των 15 μεγαλύτερων εξαγωγέων της Σερβίας, μεταξύ Ιανουαρίου και Νοεμβρίου 2020, ήταν 3,5 εκατ. ευρώ. Ο σημαντικότερος εξαγωγέας είναι η εταιρεία χάλυβα Smederevo - HBIS, ακολουθούμενη από την Tigar και τη Zijin Bor.Η αξία των

[111] βλ. "Ελλάς & Σερβία ως παράγοντες σταθερότητας στο παρελθόν και στη Βαλκανική προοπτική", Aleksandra Pecinar-Γ. Δουδούμη, op.cit., σελ.233-238

εξαγωγών, της HBIS, ήταν 395,3 εκατ. ευρώ και ακολουθείται από την Tigar Tires Pirot με 332,2 εκατ. ευρώ. Η Zijin Bor, που κατέλαβε τη δέκατη θέση πέρυσι, κατατάσσεται πλεόν τρίτη με 330,6 εκατ. ευρώ. Σύμφωνα με τον ιστότοπο του Υπουργείου Οικονομικών, η αξία των εξαγωγών της Fiat Kragujevac (FCA Σερβία), από τον Ιανουάριο έως τον Νοέμβριο 2020, ήταν 295,6 εκατ. Ευρώ. Η δε NIS εξήγαγε αγαθά και πρώτες ύλες αξίας 254,4 εκατ. Ευρώ. Οι εξαγωγές της Grundfos Srbija ανήλθαν σε 219 εκατ.ευρώ, της Henkel 213,2 εκατ. Ευρώ, της Hemofarm 211,6 εκατ. ευρώ και της Yura 211,1 εκατ. Η Philip Morris εξήγαγε αγαθά αξίας 205,1 εκατ. ευρώ, η Bosch 200,7 εκατ. ευρώ και η Leoni 194,7 εκατ. αντίστοιχα. Ακολουθούν η Tetra Pak με 165,7 εκατ. ευρώ, η HIP Petrohemija με 145,3 εκατ. ευρώ, και η Gorenje, με εξαγωγές αξίας 130,1 εκατ. ευρώ.[112] Κατά το α' εξάμηνο 2021, η αξία των εξαγωγών των 15 μεγαλύτερων εξαγωγέων της Σερβίας ανήλθε σε 2,4 δις ευρώ. Οι μεγαλύτεροι εξαγωγείς ήταν η Zijin Bor Copper, της οποίας οι εξαγωγές ανήλθαν σε 356,7 εκατ. ευρώ και το χαλυβουργείο του Smederevo, του Ομίλου HBIS, με εξαγωγές ύψους 269,6 εκατ. ευρώ. Στην τρίτη θέση βρίσκεται η Tigar Tyres, με εξαγωγές ύψους 200,6 εκατ. ευρώ, ακολουθούμενη από τη βιομηχανία πετρελαίου της Σερβίας (NIS) με 180,7 εκατ. ευρώ.

Σύμφωνα με τον Υπουργό Γεωργίας της Σερβίας, κ. Branislav Nedimovic, τα τελευταία δύο χρόνια οι σερβικές γεωργικές εξαγωγές σημείωσαν αύξηση κατά 50%, ενώ πέρυσι τα έσοδα ανήλθαν σε 4,2 δις δολάρια. Ο κ. Nedimovic ανέφερε επίσης ότι η σερβική γεωργία, έπειτα από 30 χρόνια, εισήλθε ξανά στις πιο απαιτητικές παγκόσμιες αγορές, όπως τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (ΗΑΕ), το Μπαχρέιν, αλλά και η Ινδία ή Κίνα, το Βιετνάμ και η Ινδονησία. Επιπλέον, πρόσθεσε ότι ολόκληρος ο Περσικός Κόλπος δείχνει έντονο ενδιαφέρον για σερβικά προϊόντα, όπως μήλα και σμέουρα, τα οποία εξάγονται ήδη σε χώρες όπως τα ΗΑΕ, αλλά και σημαντικές ποσότητες βοείου κρέατος στον Λίβανο. Σύμφωνα με τον ίδιο, η αγορά του Βιετνάμ, ούσα μία χώρα 80 εκατ. καταναλωτών, παρουσιάζει σημαντικό ενδιαφέρον, καθώς φαίνεται να υπάρχει ζήτηση για εισαγωγή χοιρινού σερβικού κρέατος. Για το χοιρινό κρέας αναμένει να «ανοίξουν» επίσης, οι αγορές της ΕΕ και της Κίνας. Όσον αφορά την Ινδία, ο Υπουργός επεσήμανε ότι παρουσιάζει ενδιαφέρον για την εξαγωγή σερβικών φρούτων, προσθέτοντας ότι σε λιγότερο από έξι μήνες, διενεργήθηκαν σχεδόν 40 αποστολές, με περίπου 800 τόνους να αποστέλλονται τους τρεις προηγούμενους μήνες. Τέλος, σχετικά με την πιθανή εξαγωγή φρούτων, ιδίως μούρων, στις ΗΠΑ, ο κ. Nedimovic δήλωσε ότι η Σερβία εξάγει ήδη φρούτα στην χώρα αυτή, όχι μόνο βατόμουρα, αλλά και σμέουρα. Ωστόσο, τόνισε, ότι το πρόβλημα είναι, ότι η αμερικανική αγορά εισάγει μεγάλες ποσότητες βατόμουρων από τη Νότια Αμερική, κάτι που δυσχεραίνει τη θέση των σερβικών προϊόντων. Σύμφωνα με ανακοίνωση του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου της Σερβίας (PKS), η Σερβία εξήγαγε, το 2020, 2.701 τόνους μελιού. Κύριοι προορισμοί ήταν η Ιταλία, η Νορβηγία και η Γερμανία. Η συνολική αξία των εξαγωγών ανήλθε σε 13.096.000 ευρώ, το οποίο αντικατοπτρίζει μια αύξηση της τάξης του 46%, σε σχέση με το 2019. Σε αντίθεση με τα προηγούμενα χρόνια, οι εισαγωγές σερβικού μελιού αυξήθηκαν μέσω 548 τόνων να έχουν εξαχθεί το 2020, κυρίως στη Μολδαβία, στην Ουκρανία, στην Ελλάδα και στη Νέα Ζηλανδία. Σύμφωνα με το ανωτέρω Επιμελητήριο, η αυξανόμενη ζήτηση για μέλι ανοίγει σημαντικές δυνατότητες για την ανάπτυξη της μελισσοκομίας στη Σερβία, της οποίας η τεχνολογία, όπως φαίνεται από την αύξηση του αριθμού των κυψελών ανά φάρμα, καθώς και από τις εξαγωγές μελιού σε αγορές με υψηλές τιμές, αναπτύσσεται διαρκώς[113].

Οι εξαγωγές υπηρεσιών πληροφορικής της Σερβίας αποκτούν ενδιαφέρον, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια. Βάσει στοιχείων της Εθνικής Τράπεζας, ανήλθαν σε 1,37 δις ευρώ το 2020,

[112] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 12/2020 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[113] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 2/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

σημειώνοντας αύξηση 4,4% σε σχέση με το 2019. Οι εξαγωγές κατά τον Δεκέμβριο 2020 ήταν υψηλότερες κατά ένα τρίτο, σε σχέση με τον ίδιο μήνα προηγούμενου έτους. Σύμφωνα με το ''σχηματισμό'' καινοτομίας, Vojvodina ICT Cluster, οι εξαγωγές υπηρεσιών πληροφορικής είχαν επιστρέψει σε ανοδική πορεία ήδη από το τελευταίο τρίμηνο του 2020, το οποίο αποτελεί σημαντικό επίτευγμα, εν μέσω της πανδημίας του κορωνοϊού. Συνολικά, τα τελευταία χρόνια, οι εξαγωγές υπηρεσιών πληροφορικής αυξήθηκαν με μέσο ρυθμό άνω του 25%. Τέλος, φαίνεται πως οι σερβικές εταιρείες πληροφορικής κατάφεραν να διατηρήσουν τη ρευστότητα και το ανθρώπινο δυναμικό τους, από τον Μάρτιο του 2020, όταν τα έσοδα και ο όγκος εργασίας μειώθηκαν, ενώ οι εξαγωγές υπηρεσιών πληροφορικής κατά την περίοδο αυτή ήταν πολύ σημαντικές για τη Σερβία, καθώς και για τους 20.000 επαγγελματίες πληροφορικής που δραστηριοποιούνται στη χώρα.

Ως προς τις εισαγωγές, αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με δηλώσεις του Διευθυντή για την κυκλική οικονομία του Σερβικού Εμπορικού Επιμελητηρίου, κ. Sinisa Mitrovic, η Σερβία δεν έχει αρκετές δευτερογενείς πρώτες ύλες - καλής ποιότητας - για τις ανάγκες τις βιομηχανίας της, με αποτέλεσμα να πρέπει να τις εισάγει σε μεγάλες ποσότητες[114].

Τέλος, αναφέρεται ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση παρατείνει έως και το 2025, την Απόφαση για τα Αυτόνομα Εμπορικά Μέτρα. Σύμφωνα με αυτή, τα σερβικά γεωργικά προϊόντα -πλην κάποιων εξαιρέσεων- απολαμβάνουν αδασμολόγητης πρόσβασης στην ευρωπαϊκή αγορά. Εκτός των μήλων, δαμάσκηνων κτλ, τα επόμενα πέντε χρόνια, τα προϊόντα που μπορούν να εξαχθούν χωρίς δασμούς στην ΕΕ, περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, πατάτες, κολοκυθάκια, μανιτάρια, σταφύλια, βερίκοκα, κεράσια, νεκταρίνια, ροδάκινα, φράουλες, ξηρούς καρπούς, πεπόνια και διάφορα εσπεριδοειδή. Επιπλέον, σύμφωνα με τα Αυτόνομα Εμπορικά Μέτρα, επεκτείνεται η δυνατότητα εξαγωγής επιπλέον 30.000 εκατολίτρων ετησίως για τους οινοπαραγωγούς από την περιοχή, αφού εξαντληθούν οι ποσοστώσεις που έχει εγκρίνει η ΕΕ για τις οικονομίες των Δυτικών Βαλκανίων ξεχωριστά.

Θεσμικό & Κανονιστικό πλαίσιο εξωτερικού εμπορίου της Σερβίας

Για το Θεσμικό & Κανονιστικό πλαίσιο εξωτερικού εμπορίου της Σερβίας, βλ. Επιχειρηματικό Οδηγό Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 2020-2021, σελ 23, διαθ. στο: https://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/76120

[114] EU Morning Media Review9.9.2020

1.1.5 Επενδύσεις

Οι Σερβικές Αρχές παρέχουν οικονομικά και φορολογικά κίνητρα σε εταιρείες που επιθυμούν να προβούν σε άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ). Η μακροοικονομική σταθερότητα και η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος συνέβαλαν σε υψηλές καθαρές εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων. Η Σερβία γνωρίζει σχεδόν ασταμάτητη αύξηση των ΑΞΕ τα τελευταία 7-8 χρόνια, με ιδιαίτερα αυξημένες εισροές από το 2015 και έπειτα, σύμφωνα με στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας. Το 2020 οι εισροές επενδύσεων, συμπεριλαμβανομένων των επανεπενδυθέντων κερδών, ανήλθαν σε περίπου 3 δις ευρώ. Κατά το 27ο ''Kopaonik Business Forum'' αναφέρθηκε ότι το μερίδιο των συνολικών επενδύσεων στη Σερβία υπερέβη το 27% του ΑΕΠ.[115]

Όπως προαναφέρθηκε, η **προσέλκυση Α.Ξ.Ε.**, κυρίως μεταξύ των ετών 2014 και αρχών του 2020 (προ πανδημίας ''covid-19''), αποτέλεσμα των προαναφερθέντων θετικών οικονομικών δεικτών και κάποιων μεταρρυθμίσεων, συνέβαλαν στη βελτίωση των **διεθνών πιστοληπτικών αξιολογήσεων της Σερβίας** κατά την τελευταία διετία. Εκτός αυτού, υπενθυμίζεται ότι η Σερβία βελτίωσε τη θέση της στο ''Doing Business List'' της Παγκόσμιας Τράπεζας (Π.Τ), σε συνέχεια των βελτιώσεων που πραγματοποιήθηκαν στην έκδοση αδειών κατασκευής, στη μείωση των διοικητικών φόρων και στην παροχή ηλεκτρικού ρεύματος. Επιπλέον, παράλληλα με τη δημοσιονομική εξυγίανση και τη χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής, η Σερβία έχει εφαρμόσει πολλές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, ειδικά όσον αφορά την ευελιξία της αγοράς εργασίας, τις μεταρρυθμίσεις του χρηματοπιστωτικού τομέα και της φορολογικής πολιτικής, τη μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, κ.λπ. " Οι βελτιώσεις αυτές, με την σειρά τους, ενίσχυσαν το **επιχειρηματικό κλίμα** και έτι περαιτέρω την προσέλκυση Α.Ξ.Ε.

Εισροές ΑΞΕ (εκατ. ευρώ)

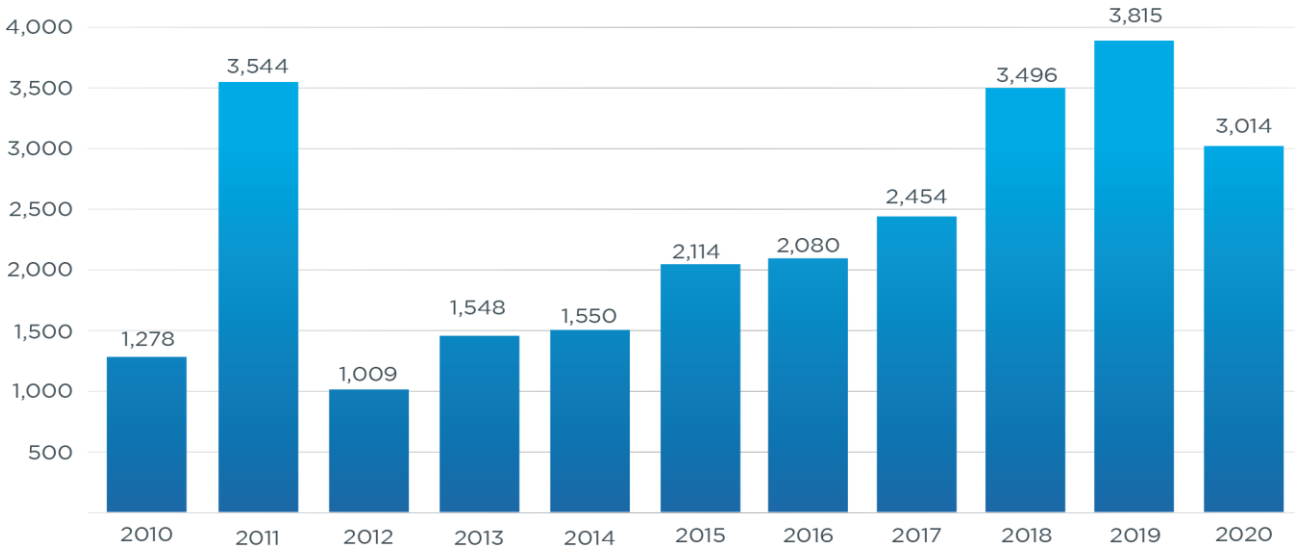

Εικόνα 1 Πηγή: RAS

[115] Περιοδικό FDI Γιατί η Σερβία υποστηρίζει τους επενδυτές

Σύμφωνα με την Σερβική Αναπτυξιακή Υπηρεσία (RAS), η χώρα έχει προσελκύσει πάνω από 34 δις ευρώ άμεσων ξένων επενδύσεων από το 2007έχοντας εξελιχθεί σε μια από τις κορυφαίες τοποθεσίες επενδύσεων στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Η λίστα των κορυφαίων ξένων επενδυτών περιλαμβάνει πολυεθνικές εταιρείες όπως οι Bosch, Michelin, Siemens, ZF, Yazaki, Brose, Toyo Tires, Fiat Chrysler Automobiles, Microsoft, Panasonic, Cooper Tires, Tarkett, Ling Long, MTU, NCR, Magna, Continental, Aunde, Calzedonia, Eaton, Stada, Swarovski, Mei Ta, Gorenje, Schneider Electric, Geox, Adient, Minth, Johnson Controls, Johnson Electric, Leoni, Barry Callebaut κ.ά.[116]

Κατά τον πρώην Διευθυντή του Γερμανοσερβικού εμπορικού επιμελητηρίου, κ. Martin Knapp που αποχώρησε τον Φεβρουάριο του 2020, η Σερβία δεν πάσχει από έλλειψη κινήτρων ως προς τις επενδύσεις. Υπάρχουν επιδοτήσεις αλλά και ευέλικτη πολιτική στις ελεύθερες ζώνες εμπορίου ή την προσφορά γης. Επίσης, οι κάθε είδους άδειες εκδίδονται γρήγορα. Σύμφωνα με τον ίδιο, η Σερβία βρίσκεται στις λίστες των κορυφαίων προορισμών για την πλειοψηφία των επενδυτών, ειδικά στον τομέα της βιομηχανίας, όχι λόγω των χαμηλότερων μισθών – αυτό ίσχυε στο παρελθόν– αλλά επειδή το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας προσφέρει καλούς μηχανικούς και επιστήμονες στον τομέα της πληροφορικής. Αντίθετα αυτό που λείπει είναι οι εργάτες με δεξιότητες. Ως μεγαλύτερο πρόβλημα, ο κ. Knapp, αναγνωρίζει την έλλειψη κράτους δικαίου καθώς και τη μετανάστευση των νέων με δεξιότητες.

Κυριότερες χώρες-Επενδυτές

Μεγαλύτεροι ξένοι επενδυτές στη Σερβία ανά αξία (%) & αριθμό έργων (%) αντίστοιχα

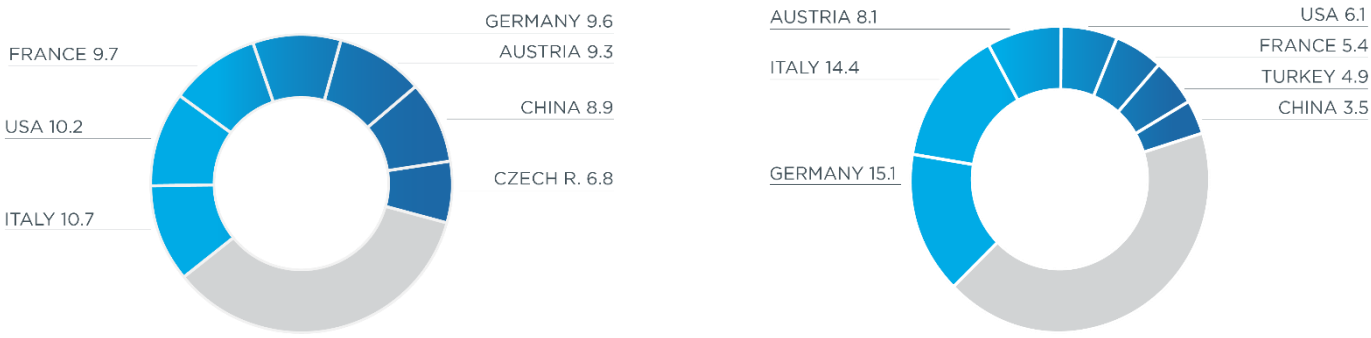

Εικόνα 2 Πηγή: RAS

Η πλειοψηφία των επενδύσεων, περίπου 70%, προέρχεται από χώρες της ΕΕ, ιδίως από τη Γερμανία, την Ιταλία, τη Γαλλία, την Αυστρία, την Κίνα, τις Ηνωμένες Πολιτείες τη Νορβηγία, την Ελλάδα, την Τουρκία κ.ά. Η πλειονότητα των ΑΞΕ κατευθύνεται σε τομείς όπως, αυτοκινητοβιομηχανία, βιομηχανία τροφίμων και ποτών, μηχανήματα, ορυχεία και

[116] https://ras.gov.rs/en/invest-in-serbia/why-serbia/join-the-pool-of-the-successful

μεταλλουργία, κατασκευές, χημικά, φαρμακευτικά, ελαστικά, υφάσματα, είδη ένδυσης, έπιπλα κ.ά. Οι εν λόγω τομείς συνθέτουν το μεγαλύτερο μέρος των σερβικών εξαγωγών[117].

Σύμφωνα με τον αριθμό έργων, ο μεγαλύτερος ''ανερχόμενος'' επενδυτής της Σερβίας είναι η **Γερμανία.** Κατά το Γερμανο-σερβικό επιμελητήριο (ΑΗΚ), στη Σερβία λειτουργούν περίπου 400 γερμανικές εταιρείες, οι οποίες απασχολούν περισσότερα από 65.000 άτομα. Οι γερμανικές επενδύσεις τα τελευταία χρόνια έχουν ξεπεράσει τα 2,5 δις ευρώ. Ο διμερής όγκος του γερμανο-σερβικού εμπορίου αυξήθηκε κατά 2,5 φορές τα τελευταία οκτώ χρόνια, εγγίζοντας τα 5 δις ευρώ το 2019, ενώ παρά την πανδημία, κατά το 2020 το εμπόριο παρέμεινε στα ίδια επίπεδα.

Κατά αξία, ο μεγαλύτερος επενδυτής είναι η **Ιταλία.** Υπάρχουν περισσότερες από 1.600 εταιρείες ιταλικών συμφερόντων εγγεγραμμένες στη Σερβία (περίπου 600 με συνεχή δραστηριότητα) και απασχολούν περί τους 50.000 εργαζόμενους (εκ των οποίων 39.000 άμεσα και 12.000 μέσω πρακτορείων). Σύμφωνα με σχετική μελέτη του Ιταλικο-Σερβικού Επιμελητηρίου σε συνεργασία με την Ιταλική Πρεσβεία στο Βελιγράδι, οι επενδύσεις αφορούν μεγάλες εταιρείες αλλά και ΜμΕ, οι οποίες δραστηριοποιούνται σε πολυάριθμους τομείς, όπως η γεωργία, η αυτοκινητοβιομηχανία, η κλωστοϋφαντουργία και η ένδυση, οι τεχνολογίες πληροφορικής, η βιομηχανική παραγωγή, οι συμβουλευτικές υπηρεσίες, καθώς και οι τραπεζικές υπηρεσίες ή ασφάλισης κλπ[118]. Μερικές από αυτές είναι οι Intesa, UniCredit, Unipol-DDOR, Generali κ.ά. [119]

Σύμφωνα με την πρεσβεία των **ΗΠΑ** στο Βελιγράδι, ο όγκος των επενδύσεων αμερικανικών εταιρειών στη Σερβία ανέρχεται τουλάχιστον σε 600 εκατ. Δολάρια. Εάν συμπεριληφθούν οι επενδύσεις των αμερικανικών θυγατρικών στην Ευρώπη τότε, συνολικά, αυτές ανέρχονται σε περίπου 4 δις και απασχολούν περίπου 20.000 πολίτες. Αρχικά, οι περισσότερες επενδύσεις αφορούσαν τον κλάδο της βιομηχανίας, με εταιρείες όπως η Ball Corporation, η Van Drunen Farms, η Coca-Cola Co. (μάζί με την Coca-Cola Hellenic Bottling) [120]και η Philip Morris. Αλλά τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια σημαντική στροφή στον τομέα της πληροφορικής και της ενέργειας. Η εγκατάσταση Γραφείου του DFC στη Σερβία το 2020, αναμένεται να δώσει ώθηση στις αμερικανικές επενδύσεις στη Σερβία, ιδιαιτέρως στον τομέα της ενέργειας, μετά από μία περίοδο στασιμότητας 17 ετών[121].

Από το 2010, η **Γαλλία** έχει επενδύσει περισσότερα από 2,5 δις ευρώ. Μεταξύ των μεγαλύτερων γαλλικών επενδύσεων ξεχωρίζουν η παραχώρηση του αεροδρομίου Νίκολα Τέσλα στη Vinci (1,46 δις ευρώ) [122], η "Michelin Tiger Tires" (367 εκατ. ευρώ - αυτοκινητοβιομηχανία), η "Agricole group" (264 εκατ. ευρώ - χρηματοοικονομικός τομέας), η "Lafarge" (160 εκατ. ευρώ - κατασκευαστικός κλάδος), " η Tarket »(136 εκατ. ευρώ - βιομηχανία ξυλείας), η Schneider Electric (100 εκατ. ευρώ στον τομέα της πληροφορικής)[123] κ.ά, καθώς και η συμφωνία για κατασκευή του μετρό Βελιγραδίου από την Alstorm σε συνεργασία με κινεζική εταιρεία.

---

[117] βλ. https://import-export.societegenerale.fr/en/country/serbia/market-sectors

[118] https://www.srbija.gov.rs/vest/en/169639/italy-one-of-most-important-partners-of-serbia.php & https://www.serbianmonitor.com/en/the-success-story-of-italian-companies-in-serbia/

[119] https://serbia-business.eu/the-growth-of-italian-companies-in-serbia-continues/

[120] https://rs.usembassy.gov/our-relationship/policy-history/commercial-partnership/

[121] https://serbia-business.eu/american-investors-in-serbia-have-the-same-requirements-as-domestic-ones/

[122] συμπεριλαμβανομένου ενός εφάπαξ τέλους 501 εκατομμυρίων ευρώ, των ελάχιστων ετήσιων τελών παραχώρησης και των επενδύσεων κεφαλαίου

[123] https://cordmagazine.com/news/france-invested-1-5-billion-euros-in-serbia/

Σύμφωνα με τον Υπουργό Εξωτερικών της Σερβίας, κ. Σελάκοβιτς, η **Αυστρία** έχει επενδύσει περισσότερα από 2,5 δις ευρώ στη Σερβία, ενώ οι 733 εγκατεστημένες στη χώρα, αυστριακές εταιρείες απασχολούν περίπου 22.000 άτομα.[124]. Οι περισσότερες αυστριακές εταιρείες δραστηριοποιούνται στους τομείς των τηλεπικοινωνιών, των χρηματοοικονομικών και ασφαλιστικών υπηρεσιών, στο εμπόριο προϊόντων πετρελαίου, στον τομέα ακινήτων, καθώς και στους τομείς της βιομηχανίας ξύλου-επίπλων, της αυτοκινητοβιομηχανίας, της γεωργίας, των μεταφορών και ''logistics'' και στον τουρισμό. Μεταξύ αυτών είναι ο όμιλος Soravia, οι οίκοι Falkensteiner, GebruderWeiss, Immofinanz και οι εταιρείες Rauch, Knauf, Tondach, Kronospan, Swarovski, Gierlinger, Agrana κ.λπ[125].

Ανερχόμενη Τουρκική Οικονομική παρουσία στη Σερβία

Από το 2015 και έπειτα, καταγράφεται απότομη αύξηση των τουρκικών επενδύσεων στη Σερβία, η οποία και συνεχίζεται. Σύμφωνα με δηλώσεις του Πρέσβυ της Σερβίας στην Τουρκία, κ. Zoran Markovic, πάνω από 700 τουρκικές εταιρείες δραστηριοποιούνται στη Σερβία, ενώ ο όγκος του διμερούς εμπορίου ξεπέρασε το 1 δις δολάρια το περασμένο έτος. Το τουρκικό Υπουργείο Εμπορίου έχει θέσει τη Σερβία ως «χώρα προτεραιότητας» για το 2020-2021. Είναι χαρακτηριστικό ότι το ένα τρίτο του συνολικού όγκου του εμπορίου μεταξύ Τουρκίας και των χωρών των Δ. Βαλκανίων αφορά το διμερές εμπόριο με την Σερβία, χώρα με μόλις 3% μουσουλμανικό πληθυσμό. Το τουρκικό επενδυτικό ενδιαφέρον εστιάζεται στον κατασκευαστικό και ενεργειακό τομέα. Στον κατασκευαστικό τομέα μείζον έργο είναι η κατασκευή του αυτοκινητόδρομου Βελιγραδίου-Σεράγεβο και στον ενεργειακό η κατασκευή του σερβικού τμήματος του αγωγού Turkish/Balkan Stream, που ολοκληρώθηκε τον Δεκέμβριο 2020 εντός Σερβίας.

Μέσω διαφόρων εμπορικών συμφωνιών, ιδίως με την ΕΕ, η Σερβία αποτελεί «χώρα-κλειδί» για το αδασμολόγητο εμπόριο. Ιδιάιτερα η Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών μεταξύ Σερβίας και Τουρκίας, κατήργησε τους δασμούς στις εισαγωγές σερβικών βιομηχανικών προϊόντων στην Τουρκία, ενώ για τα γεωργικά, ορισμένοι δασμοί μειώθηκαν και άλλοι καταργήθηκαν.[126] Σύμφωνα με την ανωτέρω Συμφωνία, εφόσον η προστιθέμενη αξία των σερβικών προϊόντων υπερβαίνει το 50%, αυτά εισάγονται στην ρωσική αγορά χωρίς την επιβολή τελωνειακών δασμών. Επίσης, τα ημι-επεξεργασμένα σερβικά προϊόντα μπορούν να εξάγονται στις Ρωσία, Τουρκία και χώρες ΚΕΣΕΕ (CEFTA), είτε αδασμολόγητα, είτε απολαμβάνοντας προτιμησιακούς δασμούς.

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η DenizBank (ο πέμπτος μεγαλύτερος δανειστής στην Τουρκία) και η Ziraat Bank (η δεύτερη μεγαλύτερη τουρκική τράπεζα σε σύνολο περιουσιακών στοιχείων), χρηματοδοτούν τη κατασκευή δύο έργων αυτοκινητοδρόμων στη Σερβία. Πιο συγκεκριμμένα, οι δύο αυτές τράπεζες, χρηματοδοτούν την ανακατασκευή του τμήματος Novi Pazar – Tutin και την κατασκευή του τμήματος Sremska Rača – Kuzmin, μιας γέφυρας πάνω από τον ποταμό

[124] https://rs.n1info.com/english/news/fm-selakovic-says-austrians-invested-more-than-2-5-billion-in-serbia/

[125] https://cordmagazine.com/interview/marko-cadez-president-chamber-commerce-industry-serbia-austrian-investments-contribute-serbias-competitiveness/ & http://www.diplomacyandcommerce.rs/serbian-austrian-economic-cooperation-external-trade-and-investments-are-growing/

[126] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 2/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

Sava και το σχεδιασμό του τμήματος Požega – Kotroman (αυτοκινητόδρομοι προς Βοσνία-Ερζεγοβίνη). Η παρουσία των **τουρκικών κατασκευαστικών** είναι ιδιαίτερα έντονη στη χώρα, ως αποτέλεσμα της εντατικοποίησης των σχέσεων Σερβίας-Τουρκίας[127]. Ενδεικτικά παραδείγματα αποτελούν η κατασκευή τμήματος του αυτοκινητόδρομου Α5 -«Διάδρομος Μοράβα» από την αμερικανό-τουρκική κοινοπραξία Bechtel-Enka, το τμήμα του αυτοκινητόδρομου Βελιγραδίου Σαράγεβο, από την τουρκική Tasyapi, καθώς και η κατασκευή του Balkanstream - διακλάδωση του TurkStream, ο οποίος διοχετεύει την αγορά της Σερβίας με ρωσικό φυσικό αέριο διαμέσου της Τουρκίας και της Βουλγαρίας. [128]

Επίσης, η τουρκική Acibadem Health Group, η οποία λειτουργεί από το 1991 στην Τουρκία, κατέστη ο κύριος ιδιοκτήτης του Bel Medic, του κορυφαίου ιδιωτικού ιδρύματος υγειονομικής περίθαλψης στη Σερβία. Το ιδιωτικό αυτό ίδρυμα υγείας θα λειτουργεί υπό την επωνυμία Acibadem Bel Medic.

Η τουρκική Halkbank αποτελεί την πρώτη τράπεζα στη Σερβία που υπέγραψε "Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Εγγυήσεων" με το Σερβικό Ίδρυμα Επιχειρηματικότητας (Serbian Entrepreneurship Foundation-SEF).Το SEF παρέχει υποστήριξη σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις, καθώς και σε εγγεγραμμένες γεωργικές ‘’φάρμες’’, προκειμένου να μετριαστούν οι συνέπειες της πανδημίας του κορωνοϊού. Το πρόγραμμα δημιουργήθηκε σε συνεργασία με το SEF, του οποίου ιδρυτές είναι η Γερμανική Τράπεζα Ανάπτυξης (KfW) και το Σερβικό Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο.

Ο Πρόεδρος της Σερβίας κ. Αλεξάνταρ Βούτσιτς, κατά την επίσκεψή του στην Κωνσταντινούπολη (25.9.2020), είχε συνομιλία με τον Τούρκο Πρόεδρο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν **για την κατασκευή βιομηχανικής ζώνης στην περιοχή της Βοϊβοντίνα**. Στη ζώνη αυτή, εφόσον δημιουργηθεί, πολλές τουρκικές εταιρείες θα έχουν την έδρα τους στην περιοχή. Κατά τον κ. Βούτσιτς, συζητήθηκαν επίσης έργα υποδομής με τη συμμετοχή εκπροσώπων εταιρειών που ετοιμάζουν την τεκμηρίωση του έργου για τον αυτοκινητόδρομο Karadjordje.

Επίσης, σερβική αντιπροσωπεία υπό τον Υπουργό Οικονομικών κ. Μάλι, πραγματοποίησε, στις 2.10.2020, επίσκεψη στην Τουρκία για να συζητήσει περί νέων έργων στη Σερβία. Σύμφωνα με τον κ. Μάλι, μετά τη συνάντησή του με τον Τούρκο Υπουργό Οικονομίας, Βιομηχανίας και Τεχνολογίας, κ. Varanka, η Σερβία προτίθεται να ανοίξει μια νέα μεγάλη βιομηχανική ζώνη.

Ανάλογη τουρκική οικονομική διείσδυση παρατηρείται και σε άλλες βαλκανικές χώρες κατά τα τελευταία χρόνια. Γενικότερα, σημειώνεται ότι η Τουρκία συνεχίζει την δραστηριοποίησή της στα Δυτικά Βαλκάνια προκειμένου να επεκτείνει και να εμβαθύνει περαιτέρω την εκεί επιρροή της. Αυτό γίνεται με πλήθος ‘’εργαλείων’’, μεταξύ των οποίων οικονομικά ή επιχειρηματικά, ενώ τουρκικές εταιρείες επιδιώκουν να εμπλακούν σε διάφορα στρατηγικής σημασίας έργα υποδομής. Η ‘’στρατηγική’’ αυτή οικονομικής διείσδυσης σε μια χώρα, θα μπορούσε να αναφέρει ένας ουδέτερος παρατηρητής, ότι αποτελεί ένα επιτυχές ‘’παράδειγμα προς μίμηση’’ .

[127]βλ. επίσκεψη πρόεδρου Ερντογάν, Οκτώβριος 2019, διεξαγωγή τριμερούς συνόδου κορυφής μεταξύ Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, Σερβίας και Τουρκίας, κατά τη διάρκεια της οποίας πραγματοποιήθηκε επίσημη τελετή για την έναρξη των κατασκευαστικών εργασιών στην εθνική οδό Σαράγεβο-Βελιγραδίου

[128]SerbiaReport 2020 – EuropeanCommissionp.66

Λοιπές ανερχόμενες επενδυτικές «δυνάμεις»

Ο Υπουργός Εξωτερικών της **Ουγγαρίας**, κ. Szijjarto, πραγματοποίησε επίσκεψη στο Βελιγράδι στις 29 Οκτωβρίου 2020, κατά την οποία ανακοίνωσε ότι η Ουγγαρία θα υποστηρίξει εννέα ουγγρικές εταιρείες να τοποθετηθούν στην Σερβία, χρηματοδοτώντας τις με κονδύλια ύψους 25 εκατ. ευρώ. Στις 5 Ιουλίου 2021, σε συνάντηση της Πρωθυπουργού της Σερβίας με τον Πρόεδρο της Εθνοσυνέλευσης της Ουγγαρίας, διαπιστώθηκε, η κα Brnabic αναγνώρισε ότι η Ουγγαρία είναι ο τρίτος πιο σημαντικός οικονομικός εταίρος της Σερβίας. Η συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών σε έργα υποδομής αναπτύσσεται σταθερά, ειδικά όσον αφορά τον εκσυγχρονισμό της σιδηροδρομικής γραμμής Βελιγραδίου-Βουδαπέστης, την έναρξη των εργασιών για την βελτίωση του σιδηροδρόμου Szeged-Subotica-Baja, την επέκταση της συνοριακής διέλευσης του Horgos και τις επενδύσεις ουγγρικών εταιρειών[129].

Από το 2015, οι **κινεζικές επενδύσεις** στη Σερβία αυξάνονται και έφτασαν σε αξιόλογα επίπεδα τα τελευταία χρόνια, αντιπροσωπεύοντας το 20% των συνολικών εισροών ΑΞΕ σύμφωνα με το fDi Markets και την NBS[130]. Το 2019 η Σερβία απορρόφησε το υψηλότερο ποσό κινεζικών ξένων επενδύσεων μεταξύ των χωρών της Πρωτοβουλίας «17+1». Η Κίνα φαίνεται να έχει καταστήσει τη Σερβία κόμβο της Πρωτοβουλίας Belt and Road στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Οι κινεζικές ΑΞΕ κατευθύνονται κυρίως προς τις εξαγωγικές δραστηριότητες της Σερβίας, όπως η παραγωγή χάλυβα και χαλκού, καθώς και στα βασικά έργα υποδομής. Επίσης, η Σερβία ήταν μια από τις πρώτες χώρες της Ευρώπης που έλαβε κινεζική βοήθεια για την πανδημία.
Η Σερβική Κυβέρνηση υπολογίζει ότι οι κινεζικές επενδύσεις ανέρχονται σε 10 δις ευρώ τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο, τα δεδομένα της Κεντρικής Τράπεζας μέχρι το 2019 δείχνουν ότι οι κινεζικές εισροές περιορίζονται μόνο σε 1,6 δις (πολύ μικρότερο ποσό σε σύγκριση με τις επενδύσεις από την ΕΕ). Οι επικριτές των κινεζικών επενδύσεων πιστεύουν ότι, ως επί το πλείστον, οι Κινέζοι δεν είναι άμεσοι επενδυτές, αλλά απλώς δανείζουν χρηματικά κεφάλαια για τα κατασκευαστικά έργα. Στη συνέχεια, η σύμβαση ανατίθεται σε μια κινεζική εταιρεία στην οποία απασχολούνται Κινέζοι εργάτες[131]. Όπως προαναφέρθηκε πολλά έργα χρηματοδοτούνται από κινεζικά δάνεια, όπως για παράδειγμα το σερβικό τμήμα της σιδηροδρομικής γραμμής Βουδαπέστη-Βελιγράδι (δάνεια 1,3 δις δολαρίων από την China Exim Bank που καλύπτει το 85% του κόστους του έργου).

Το ετήσιο διμερές εμπόριο ανάμεσα στη Σερβία και την Κίνα φθάνει τα 2,5 δις ευρώ[132], ενώ η οικονομική συνεργασία πραγματοποιείται μέσω διακυβερνητικών συμφωνιών. Από την έναρξη της Πρωτοβουλίας "Belt and Road" το 2016, οι κινεζικές επενδύσεις στη Σερβία εκτείνονται από ορυχεία και εργοστάσια έως αυτοκινητόδρομους και σιδηροδρόμους.

Η Κίνα εξακολουθεί να επεκτείνει την οικονομική της παρουσία στη Σερβία και το 2021, με νέες επενδύσεις όπως της Zijin Mining που διαχειρίζεται το ορυχείο εξόρυξης χαλκού στο Bor, ενώ ομάδα Κινέζων επενδυτών σχεδιάζει την κατασκευή διυλιστηρίου πετρελαίου στο Smederevo, αξίας περίπου 2,6 δις δολαρίων[133]. Πρόσφατα δημιουργήθηκε κοινό κινεζικό-

---

[129] *https://www.srbija.gov.rs/vest/en/175383/bilateral-relations-between-serbia-hungary-best-in-history.php*

[130] *Η πρωτοβουλία τη Κίνας και των Χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (σχήμα 17+1) που αποσκοπεί στην εντατικοποίηση και επέκταση της συνεργασίας με τα κράτη της Κεντρικής & Ανατολικής Ευρώπης. Στην Πρωτοβουλία μετέχουν 12 χώρες μέλη της ΕΕ: Βουλγαρία, Ελλάδα, Εσθονία, Κροατία, Λεττονία, Λιθουανία, Ουγγαρία, Πολωνία, Ρουμανία Σλοβακία, Σλοβενία, Τσεχία. Επίσης μετέχουν και οι: Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο, Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας, Σερβία. Με το καθεστώς του παρατηρητή μετέχει η ΕΕ (ΕΥΕΔ) και οι εξής χώρες: Λευκορωσία, Αυστρία, Ελβετία αλλά και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης. ΕΕ εκτιμά ότι η πρωτοβουλία αυτή είναι συμπληρωματική του Belt and Road Initiative-BRI και της πλατφόρμας συνδεσιμότητας ΕΕ-Κίνας.*

[131] *https://rs.n1info.com/english/news/a655424-report-says-chinese-loans-to-serbia-portrayed-as-investments*

[132] *Στοιχεία από τον Οργανισμό Ανάπτυξη της Σερβίας (Development Agency of Serbia (RAS))*

[133] *https://novimagazin.rs/ekonomija/238239-sastanak-sa-kineskim-investitorima-o-izgradnji-rafinerije-nafte-u-smederevu-za-26-milijardi-dolara*

σερβικό εργαστήριο για την παρασκευή φυσικών προϊόντων και ανάπτυξη νέων φαρμάκων[134]. Η κινεζική Huawei εγκατέστησε πρόσφατα περίπου 1.000 κάμερες υψηλής ευκρίνειας, οι οποίες χρησιμοποιούν λογισμικό αναγνώρισης προσώπου και πινακίδων κυκλοφορίας, αλλά και συστήματα κλειστού κυκλώματος, σε 60 βασικές τοποθεσίες στο Βελιγράδι.

Τον Ιανουάριο 2021, η κινεζική Power Construction Corporation, μαζί με την Alstom και Egis της Γαλλίας, υπέγραψαν μνημόνιο με τη σερβική κυβέρνηση σχετικά με την κατασκευή των δύο αρχικών γραμμών του μετρό του Βελιγραδίου. Μεγάλα έργα υποδομής και κεφαλαίων στη Σερβία, στα οποία συμμετέχουν κινεζικές εταιρείες, θα συνεχιστούν και το 2021, ενώ αναμένονται κινεζικές επενδύσεις σε ακίνητα, κέντρα ''logistics'', παραγωγή τροφίμων, σε συνεταιρισμούς στον τομέα της γεωργίας κλπ.

Η ΕΕ έχει επανειλημμένως εκφράσει την ανησυχία της για την εμβέλεια των κινεζικών επενδύσεων και το ύψος δανεισμού από μέρους της Κίνας προς την περιοχή των Βαλκανίων. Σύμφωνα με δημοσκόπηση η οποία διεξήχθη στις 18.11.2020 από το Belgrade Center for Security Policy, μόνο το 3% των συμμετεχόντων αναγνωρίζει ότι η ΕΕ αποτελεί τον μεγαλύτερο χρηματοδότη της Σερβίας, ενώ αντιθέτως θεωρούν ότι οι φιλικότερες προς τη Σερβία χώρες είναι η Κίνα και η Ρωσία[135]. Κατά το Ινστιτούτο Ευρωπαϊκών Υποθέσεων, από την έναρξη της πανδημίας ως σήμερα, το ποσοστό των Σέρβων οι οποίοι πιστεύουν ότι η Κίνα ήταν ο μεγαλύτερος δωρητής και επενδυτής της χώρας έφθασε το 40%, ακολουθούμενη από την ΕΕ με 17,6 % και τη Ρωσία με 14,6 %. Σημειωτέον ότι, η σερβική κοινή γνώμη, ως συνέπεια των βομβαρδισμών του ΝΑΤΟ, δεν φημίζεται για τα «φιλοδυτικά της αισθήματα».

Οι πιο ελκυστικοί επενδυτικοί τομείς κατά αριθμό έργων (%)

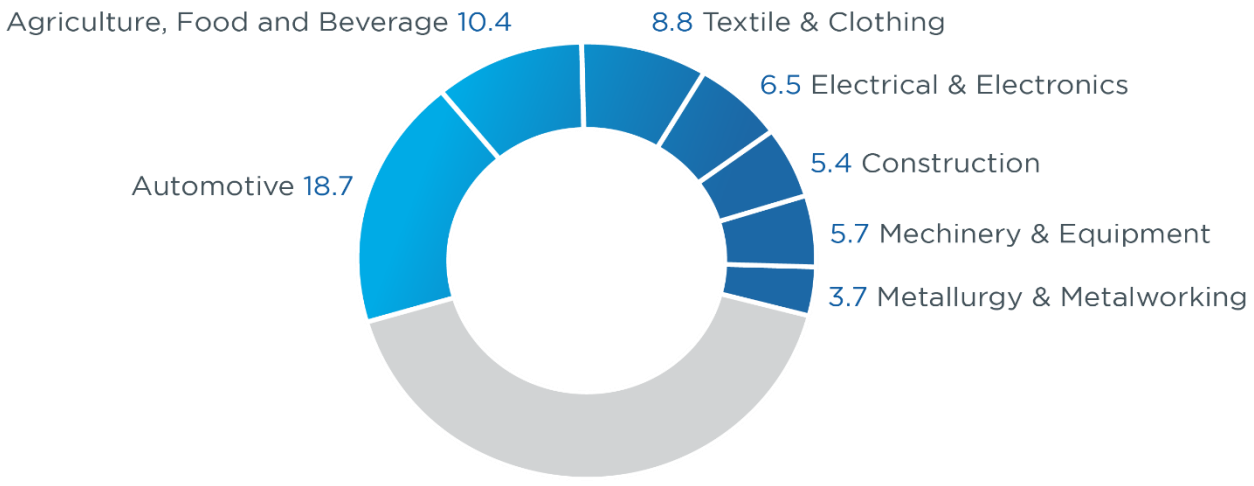

Εικόνα 3 Πηγή: RAS 2021

[134] https://www.ekapija.com/en/news/3284905/chinese-serbian-laboratory-for-natural-products-and-development-of-new-medicines-formed

[135] *Δημοσίευμα στο σημερινό δελτίο του πρακτορείου Beta στην αγγλική γλώσσα, με τον τίτλο: «Poll: more than half the people believe there is no democracy in Serbia»,*
N1 (18.11): «BCBP poll shows 90 pct of surveyed see Serbia's Vucic as crucial decision-maker» (πηγή: πρακτορείο FoNet).
http://rs.n1info.com/English/NEWS/a673501/BCBP-poll-shows-90-pct-of-surveyed-see-President-Vucic-as-crucial-decision-maker-in-Serbia.html

Υπενθυμίζουμε ότι οι σημαντικότερες επενδύσεις κατά τη διάρκεια της περιόδου 2020-2021 είναι:

-Η συμφωνία με την κινεζική Xingyu Automotive Lighting Systems (εταιρεία παραγωγής φωτισμού αυτοκινήτων), η οποία κατασκευάζει στη Niš εργοστάσιο αξίας 60 εκατ. ευρώ.

-η επένδυση της Kyungshin Cable στη Smederevska Palanka, καθώς και η επέκταση των παραγωγικών δυνατοτήτων των εταιρειών Cooper Tires και Henkel στο Kruševac.

-η κατασκευή του εργοστασίου της Toyo Tires στην Inđija.

-προετοιμάζεται το άνοιγμα του νέου εργοστασίου της εταιρείας Magna στο Aleksinac και του εργοστασίου της SMP Automotive στο Ćuprija, ενώ η ιρλανδική εταιρεία APTIV, η οποία κατασκευάζει ανταλλακτικά για την αυτοκινητοβιομηχανία, θα δραστηριοποιηθεί στο Zaječar δημιουργώντας περίπου 2.500 νέες θέσεις εργασίας.

-Τον Οκτώβριο 2020 ξεκίνησε τη λειτουργία του το Galerija Belgrade, το μεγαλύτερο εμπορικό κέντρο των Βαλκανίων της εταιρείας Eagle Hills, Μοχάμεντ Αλαμπάρ[136].

-Η Delta Holding αγόρασε το Sava Centar στην αρχική τιμή των 17,54 εκατ. ευρώ, με υποχρέωση να προβεί σε επενδύσεις ύψους, τουλάχιστον, 50 εκατ. ευρώ.

-Το εργοστάσιο της γερμανικής εταιρείας Continental Automotive Srbije, 500 εργαζομένων, ξεκίνησε τη λειτουργία του στο Νόβι Σαντ. Η αξία της επένδυσης είναι 140 εκατομμύρια ευρώ. Στο Νόβι Σαντ, η ανωτέρω εταιρεία διαθέτει από το Μάρτιο 2018, το Κέντρο Ερευνάς & Ανάπτυξης. όπου εργάζονται 600 ειδικοί.

-Η Telenor ανακοίνωσε τον Ιανουάριο 2021, ότι παρά την πανδημία του κορωνοϊού, επένδυσε το 2020 περισσότερα από 33 εκατ. Ευρώ. Η εταιρεία κατασκεύασε 44 νέους σταθμούς κινητής τηλεφωνίας και εγκατέστησε επιπλέον δίκτυα 4G σε 850 νέα σημεία. Η συμβολή της Telenor στη σερβική οικονομία το 2020 ανήλθε συνολικά σε 140 εκατ. ευρώ, από επενδύσεις σε υποδομές καθώς και από την καταβολή φόρων και μισθών.

-Επισημαίνονται, επίσης, οι επενδύσεις εγχώριων εταιρειών, όπως της εταιρείας Chemical Agrosava που κατασκευάζει εργοστάσιο τροφών για κατοικίδια ζώα στο δήμο Pećinci. Σε εξέλιξη βρίσκεται, επίσης, η επέκταση του εργοστασίου Inmold στο Požega, με νέες τεχνολογίες, καθώς και τα έργα του Natura Trade στη Loznica, του GIR στο Kraljevo, του Planet Bike στο Kruševac, καθώς και οι νέες εγκαταστάσεις τουρισμού στο Vranje και σε Kuršumlij.

Οι μεγαλύτερες **άμεσες ξένες επενδύσεις (Α.Ξ.Ε.)** στη Σερβία από το 2019 ήταν: ο γαλλικός όμιλος Vinci που ανέλαβε τις εργασίες επέκτασης του αεροδρομίου Nikola Tesla, η κινεζική Zijin Mining η οποία απέκτησε το 63% του μετοχικού κεφαλαίου της RTB Bor (τήξη χαλκού), η Shandong Linglong, κινεζική εταιρεία που παράγει ελαστικά στην πόλη Zrenjanin ή η γερμανική εταιρεία ZF Fridrichshafen που δημιούργησε εργοστάσιο παραγωγής εξαρτημάτων αυτοκινήτων στην πόλη Pančevo.

Οι εταιρείες **''blue-chip''** που επενδύουν στον μεταποιητικό τομέα περιλαμβάνουν τους ακόλουθους γνωστούς Ομίλους: Fiat Chrysler Automobiles, Bosch, Michelin, Siemens, Panasonic, Continental, Schneider Electric, Philip Morris, LafargeHolcim, Pepsico, Coca-Cola, Carlsberg και άλλα. Στον τομέα της **ενέργειας,** οι ρωσικοί ενεργειακοί ''γίγαντες'', Lukoil και Gazprom, έχουν προβεί σε μεγάλες επενδύσεις. Στον τομέα της μεταλλουργίας, οι κινεζικοί ''δράκοι'', Hesteel και Zijin Mining διαθέτουν χαλυβουργείο στο Smederevo και συγκρότημα εξόρυξης χαλκού στο Bor, αντίστοιχα. Ο **χρηματοπιστωτικός τομέας** έχει προσελκύσει

[136] *Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 10/2020 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/*

επενδύσεις από ιταλικές τράπεζες όπως η Intesa Sanpaolo και η UniCredit, γαλλικές (Crédit Agricole και η Société Générale), αυστριακές (Erste Bank και Raiffeisen) και άλλα ξένα πιστωτικά ιδρύματα. Οι **ΤΠΕ και οι τηλεπικοινωνίες** υποδέχθηκαν επενδυτές όπως η Microsoft, η Telenor, η Telekom Austria και η NCR. Στον τομέα της **λιανικής**, οι μεγαλύτεροι ξένοι επενδυτές είναι η ολλανδική Ahold Delhaize, η German Metro AG και η Schwarz Gruppe, η Κροατική Fortenova. η ελληνική Βερόπουλος (Vero) κλπ.

Τέλος, κατά την τελευταία διετία, στο προ πανδημίας Covid-19 αναπτυσσόμενο επιχειρηματικό πλαίσιο, υπενθυμίζεται ότι πραγματοποιήθηκαν μερικές μεγάλης κλίμακας συγχωνεύσεις ή εξαγορές, σε **επιχειρηματικό επίπεδο** στη Σερβία, όπως:
- Ιδιωτικοποίηση των μεταλλείων RTB Bor των οποίων το 66% ανήκει πλέον στον κινεζικό Όμιλο Zijin Mining
- Η BC Capital Partners αγόρασε από την KKR, την SBB, τον μεγαλύτερο πάροχο καλωδιακών τηλεοπτικών προγραμμάτων στη Σερβία.
- Η Coca Cola απέκτησε την σερβική εταιρεία Bambi.
- Η KINLOVERSKE MINERALNE VODE και η PEPSICO αγόρασαν την KNJAZ MILOS από τη MID EUROPA PARTNERS.
- Η MID EUROPA PARTNERS ελέγχει ποσοστό συμμετοχής της στο MEDIGROUP, το μεγαλύτερο ιδιωτικό πάροχο υπηρεσιών υγείας στη Σερβία, από την Blue Sea Capital.
- Η TELEKOM SRBIJA απέκτησε συμμετοχή στην KOPERNIKUS, τοπικό πάροχο τηλεοπτικών υπηρεσιών, από την ABRIS.
-Ολοκληρώθηκε στις 16 Ιανουαρίου 2021, η συγχώνευση μεταξύ της Peugeot-Citroen-Opel (Groupe PSA) και της Fiat Chrysler Automobiles N.V (FCA), με δημιουργία της εταιρείας Stellantis. [137]
-Μετά από χρόνια διαπραγματεύσεων, η σερβική κρατική Komercijalna banka, πωλήθηκε στη Σλοβενική Nova Ljubljanska banka (NLB), η οποία ελέγχεται από την Bank of New York Mellon. Η διαδικασία εξαγοράς ολοκληρώθηκε στις 30 Δεκεμβρίου 2020 με την υπογραφή της σύμβασης μεταβίβασης του 83,23% των κοινών μετοχών της Komercijalna banka στην NLB, με το τίμημα να ανέρχεται στα 395 εκατ. ευρώ[138]. Πρόσφατα η NLB ανακοίνωσε ότι προτίθεται να να αποκτήσει τη πλήρη κυριότητα της Komercijalna banka, εξαγοράζοντας και τις εναπομείναντες μετοχές της τράπεζας.

Επιπλέον για το προσεχές διάστημα έχουν ανακοινωθεί οι εξής μεγάλες επενδύσεις:
-Σύμφωνα με τον δήμαρχο του Νόβι Σαντ, κ. Milos Vucevic, η ιαπωνική εταιρεία Nidec, η οποία εξειδικεύεται στην παράγωγη ηλεκτρικών κινητήρων, ενδέχεται να επιλέξει το Νόβι Σαντ ως επενδυτικό προορισμό. Κατά τον ιαπωνικό Τύπο, το ύψος της επένδυσης θα φτάσει τα 2 δις δολ. ενώ οι επενδυτές σχεδιάζουν την αγορά 25 εκταρίων γης στη Βιομηχανική Ζώνη North 4 στο Νόβι Σαντ **αξίας περίπου 1 δις δηναρίων(RSD)**
-Όπως ανακόινωσε ο Προέδρος της Σερβίας, κ. Vucic, η Σερβία θα κατασκευάσει εργοστάσιο παραγωγής του κινεζικού εμβολίου Sinopharm, σε συνεργασία με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και την Κίνα. Η παραγωγή του εμβολίου θα ξεκινήσει στις 15 Οκτωβρίου 2021. Σημειώνεται ότι έχει ήδη αρχίσει η παραγωγή του ρωσικού εμβολίου Sputnik V στο Ινστιτούτο Torlak.

[137] *Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 1/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/*
[138] *Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 2/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/*

-Ο Πρόεδρος και Διευθύνων Σύμβουλος της DP World από τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, Sultan Ahmed bin Sulayem, εκδήλωσε ενδιαφέρον για επενδύσεις σε ελεύθερες ζώνες και διατροπικούς τερματικούς σταθμούς στη Σερβία. Η εταιρεία, κατέχει το λιμάνι του Νόβι Σαντ από το 2019. Η επένδυση στο Νόβι Σαντ ανέρχεται σε 35 εκατ. ευρώ.

-Η Metal Shredder Ουγγαρίας, εταιρεία ανακύκλωσης αποβλήτων από μέταλλα, **θα κατασκευάσει εργοστάσιο στη Βοϊβοντίνα με** κυβερνητική **συμμετοχή** 325 εκατ. φιορινιών για συνολική επένδυση 546 εκατ. φιορινιών. Όπως προαναφέρθηκε, η Ουγγαρία θα χρηματοδοτήσει εννέα ουγγρικές εταιρείες με κονδύλια ύψους 25 εκατ. ευρώ, ώστε να διενεργήσουν επενδύσεις στη Σερβία.

-Η γερμανική εταιρεία Bizerba κορυφαίος παραγωγός ζυγών (scales) **θα κατασκευάσει εργοστάσιο στο Valjevo αξίας 33 εκατ ευρώ**, το οποίο θα έχει αρχικά 305 υπαλλήλους (προβλέπεται να αυξηθούν στους 800),

-Σύμφωνα με ανακοίνωσή της, στις αρχές Απριλίου 2021, η κινεζική εταιρεία Zijin σχεδιάζει επενδύσεις ύψους 408 εκατ. δολαρίων στα ορυχεία Bor και Majdenapek στην ανατολική Σερβία, με τις οποίες, οι συνολικές επενδύσεις της κατά την τελευταία τριετία θα ξεπεράσουν τα 1,1 δις δολάρια.. Μόνο πέρυσι επενδύθηκαν 360 εκατ. δολάρια για την επέκταση τεσσάρων ορυχείων στο Bor, καθώς και για έργα ασφάλειας και προστασίας του περιβάλλοντος. Στις προσεχείς επενδύσεις, η Zijin έχει θέσει ως προτεραιότητα, μεταξύ άλλων, την κατασκευή ενός συστήματος αποθείωσης και ενός συστήματος επεξεργασίας λυμάτων. Τα έργα σχεδιάζεται να έχουν ολοκληρωθεί έως τον Οκτώβριο 2021.

Η Σερβία έχει προσελκύσει περισσότερες από τις μισές εισροές ξένων επενδύσεων των Δυτικών Βαλκανίων τα τελευταία 10 χρόνια, σύμφωνα με το ΔΝΤ. Ταυτόχρονα σημειώθηκε μέτρια πρόοδος στην επίτευξη του Οικονομικού Χώρου των Δυτικών Βαλκανίων, μιας ‘’μίνι’’ τελωνειακής ένωσης και μιας ενιαίας αγοράς με κάποιο επίπεδο ελεύθερης κυκλοφορίας. Αυτή η εξέλιξη θα επιτάχυνε την ένταξή τους στην ΕΕ, καθώς και την αναγκαία πολιτική συμφιλίωση μεταξύ ορισμένων βαλκανικών κρατών.

1.2 Οικονομικές Σχέσεις Σερβίας – Συμμετοχή σε Διεθνείς Οργανισμούς

Η Σερβία συμμετέχει εδώ και χρόνια στους εξής Διεθνείς οικουμενικούς ή Περιφερειακούς Οργανισμούς, όπως:

- Παγκόσμια Τράπεζα
- Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
- Λοιπούς Διεθνείς Εξειδικευμένους Οργανισμούς (βλ. Κεφ. 1.2.4)
- Έχει υποβάλλει αίτηση προς ένταξη στον ΠΟΕ
- Βρίσκεται σε καθεστώς υποψήφιας υπό ένταξη χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (επωφελείται χρηματοδότησης από ΕΤΑΑ, ΕΤΕπ κτλ)

1.2.1 Σερβία – ΠΟΕ (World Trade Organisation – WTO)

Η Σερβία έχει υποβάλει αίτηση προς ένταξη στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου. Το Γενικό Συμβούλιο του ΠΟΕ σύστησε Ομάδα Εργασίας για την εξέταση της αίτησης της Σερβίας στις 15/02/05. Το Μνημόνιο Καθεστώτος Εξωτερικού Εμπορίου της χώρας ανακοινώθηκε τον Μάρτιο 2005, ενώ η Ομάδα Εργασίας συνήλθε για πρώτη φορά, τον Οκτώβριο του ίδιου έτους. Σήμερα συνεχίζονται οι διμερείς διαπραγματεύσεις, βάσει αναθεωρημένου καταλόγου προσφορών αγαθών και υπηρεσιών. Επίσης, συνεχίζονται και οι πολυμερείς διαπραγματεύσεις. Οι διαπραγματεύσεις της Σερβίας με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου βρίσκονται σε πολύ προχωρημένο στάδιο, με μόνο βασικό σημείο τριβής την πλήρη απαγόρευση του εμπορίου και της καλλιέργειας προϊόντων αγροτικής βιοτεχνολογίας, την οποία έχει επιβάλει η Σερβία.

1.2.2 Σερβία, Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ)

Η Σερβία αποτελεί υποψήφιο Κράτος-Μέλος (Κ-Μ) της Ευρωπαϊκή Ένωσης, με άγνωστο προς το παρόν, το αποτέλεσμα και τον χρόνο ενδεχόμενης ολοκλήρωσης της χρονοβόρας αυτής διαδικασίας. Στο πλαίσιο του οικονομικού αυτού διάλογου με υποψήφιες ή εν δυνάμει υποψήφιες χώρες, η Σερβία έχει σημειώσει πρόοδο και είναι ικανοποιητικά προετοιμασμένη σε ό,τι αφορά την οικονομία της αγοράς. Η ΕΕ αποτελεί τον μεγαλύτερο εμπορικό και επενδυτικό εταίρο της Σερβίας κατά την τελευταία 20ετία. Το διμερές εμπόριο της Σερβίας με τα κράτη-μέλη της ΕΕ αντιπροσωπεύει το 62% του συνολικού εξωτερικού εμπορίου της, ενώ οι εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων από τις χώρες της ΕΕ (έστω και μειούμενες κατά τα τελευταία έτη) αποτελούν περίπου το 67% των συνολικών εισροών και ανέρχονται σε 15,4 δις ευρώ. Σύμφωνα με δηλώσεις του Sem Fabrizi, επικεφαλής της αντιπροσωπείας της ΕΕ στη Σερβία, με συνολική επιχορήγηση 93 εκατ. ευρώ, η ΕΕ το 2020 ήταν **ο κορυφαίος εταίρος** και χορηγός στη Σερβία για τον μετριασμό των επιδημικών συνεπειών.

α. Διαπραγματεύσεις Σερβίας –ΕΕ

Κατά τις ετήσιες συναντήσεις της Σερβικής Κυβέρνησης με τον αρμόδιο για την διεύρυνση Επίτροπο της Ε.Ε., γίνεται ανασκόπηση της προόδου εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων και των ετήσιων συστάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Οι σημαντικές δημοσιονομικές προσαρμογές από το 2014 και έπειτα, σε σχέση με τα προηγούμενα έτη, έχουν βελτιώσει την βιωσιμότητα του χρέους. Η σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα διατηρήθηκε και οι επιδόσεις της αγοράς εργασίας βελτιώθηκαν. Οι μείζουσες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις της δημόσιας διοίκησης προχωρούν αργά, παρατείνοντας τις μακροχρόνιες ανεπάρκειες. Το κράτος συνεχίζει να διατηρεί ισχυρή επιρροή στην οικονομία και ο ιδιωτικός τομέας επηρεάζεται από αδυναμίες στο κράτος δικαίου και τον αθέμιτο ανταγωνισμό.

Το θεσμικό πλαίσιο των σχέσεων ΕΕ - Σερβίας ορίζεται από **τη Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης με την ΕΕ, την οποία υπέγραψε η Σερβία στις 29.4.2008 και ετέθη σε ισχύ την 1.9.2013**. Τότε η Σερβία έλαβε καθεστώς υποψήφιας προς ένταξη χώρας την 1.3.2012 και οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν στις 21.1.2014, κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Προεδρίας του Συμβουλίου της ΕΕ. Ως προς τα Διαπραγματευτικά Κεφάλαια, έχουν, μέχρι σήμερα, ανοίξει 18 από τα 35 ενώ έχουν κλείσει προσωρινά 2 εξ αυτών. Τελευταίο κεφάλαιο που άνοιξε ήταν το 4 (περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας Κεφαλαίων), τον Δεκέμβριο του 2019. Εντός του 2020 δεν υπήρξε κάποια σχετική εξέλιξη, κάτι που συνέβη για πρώτη φορά από την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων[139].

Στις 17.12.2020 έλαβε χώρα, μέσω τηλεδιάσκεψης, το Συμβούλιο Σύνδεσης και Σταθεροποίησης Σερβίας και ΕΕ, όπου εξετάστηκε η πορεία των σχέσεων ΕΕ-Σερβίας. Συμμετείχαν, μεταξύ άλλων, η Πρωθυπουργός κα Μπέρναμπιτς και εκ μέρους της Ε.Ε. οι κκ. Μπορέλ και. Βαρέλυι.

Σύμφωνα με την Έκθεση της ΕΕ για το 2020, όσον αφορά την επίτευξη των οικονομικών κριτηρίων, η Σερβία έχει επιδείξει κάποια πρόοδο και κρίνεται ως μερικώς προετοιμασμένη για την ανάπτυξη μιας λειτουργικής οικονομίας της αγοράς. Πριν την πανδημία, ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ ήταν ανάλογος με την εγχώρια ζήτηση. Παρότι οι εξωτερικές ανισορροπίες διευρύνονταν, η χρηματοδότησή τους διατηρείτο σε ικανοποιητικά επίπεδα λόγω των αυξανόμενων ροών ΑΞΕ. Η Σερβία, επίσης, επιδεικνύει βελτίωση της βιωσιμότητας του δημόσιου χρέους και της αγοράς εργασίας (παρότι οι χαμηλοί ρυθμοί ανεργίας οφείλονται και στην μετανάστευση των νέων Σέρβων). Από την άλλη, η πανδημία του κορωνοϊού επιδείνωσε τους οικονομικούς δείκτες κατά το 2020, ως προς την αύξηση του ΑΕΠ, των δημόσιων οικονομικών και της ανεργίας. Παρά την κάποια πρόοδο που σημειώθηκε στις μεταρρυθμίσεις της φορολογικής διοίκησης και της ιδιωτικοποίησης των τραπεζών, οι υπόλοιπες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις της δημόσιας διοίκησης και των κρατικά ελεγχόμενων επιχειρήσεων δεν έχουν προχωρήσει αρκετά, με το κράτος να διατηρεί ένα ισχυρό αποτύπωμα στην οικονομία, ενώ ο ιδιωτικός τομέας μαστίζεται από τις αδυναμίες του κράτους δικαίου.

Η δομή της οικονομίας βελτιώθηκε περαιτέρω και η οικονομική σύγκλιση με την ΕΕ παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα. Ωστόσο υφίστανται ζητήματα με την εκπαίδευση και την απόκτηση

[139] Ετήσια Έκθεση Πρεσβείας Βελιγραδίου 2020 ΑΠΦ 172/10.2.2021

επαγγελματικών δεξιοτήτων. Ως προς τις επενδύσεις, αυτές θα πρέπει να ακολουθούν τα πρότυπα της ΕΕ για τις δημόσιες συμβάσεις, την κρατική βοήθεια και την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Τέλος, αναφορικά με τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, παρότι το κόστος δανεισμού τους μειώθηκε, συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν πλήθος προκλήσεων, συμπεριλαμβανομένου του ευμετάβλητου επιχειρηματικού περιβάλλοντος και του αθέμιτου ανταγωνισμού.

Ως προς τις υποχρεώσεις για ένταξη στην ΕΕ, η Σερβία προχώρησε στην ευθυγράμμιση της νομοθεσίας της με το κοινοτικό κεκτημένο, στους τομείς της οικονομίας και της εσωτερικής αγοράς. Ωστόσο η πρόοδος στην νομοθεσία για τις δημόσιες συμβάσεις ήταν περιορισμένη, με νόμους που επιτρέπουν την παράκαμψη των ευρωπαϊκών κανόνων και προτύπων. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για την εφαρμογή διακυβερνητικών συμφωνιών με τρίτες χώρες. Αναφορικά με την περιβαλλοντική διάσταση, η απομάκρυνση από την εξάρτηση από τον άνθρακα για τις ενεργειακές ανάγκες της χώρας, θα πρέπει να αποτελέσει προτεραιότητα για την μετάβαση προς μία περισσότερο ''πράσινη'' χρήση ενέργειας και την βελτίωση της ατμοσφαιρικής μόλυνσης.

β. Μηχανισμός προενταξιακής βοήθειας (IPA) και λοιπή χρηματοδότηση ΕΕ

Σύμφωνα με τις Σερβικές Αρχές, το ύψος της προενταξιακής χρηματοδοτικής βοήθειας (κονδύλια IPA από το 2014 έως το 2020) ανήλθε σε 1,5 δις ευρώ**.** Η δε Ευρωπαϊκή Ένωση δηλώνει ότι από το 2007 έχει χορηγήσει συνολικά 2,8 δισ. Ευρώ στη Σερβία. Η Σερβία έλαβε τα τελευταία 20 χρόνια συνολική **οικονομική βοήθεια από την ΕΕ ύψους 3 δις ευρώ** υπό την μορφή μη επιστρεφόμενων πόρων για την ενίσχυση συγκεκριμένων τομέων πολιτικής και δημόσιας διοίκησης (εκπαίδευση, υγεία, ενέργεια, μεταφορές, δικαιοσύνη, κλπ). Το ύψος της ενίσχυσης αυτής κατατάσσει την Σερβία στην 3η θέση του καταλόγου των χωρών που λαμβάνουν οικονομική βοήθεια από την ΕΕ.

Τα ποσά που έχουν διατεθεί για το Πρόγραμμα IPA 2014-2020 για τη Σερβία προβλέπονται από το πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο (Multiannual Financial Framework-MFF) 2014-2020 που αφορά το σύνολο των Δυτικών Βαλκανίων. Τα εν λόγω ποσά κατανέμονται στα κράτη, ανάλογα με τη δυνατότητα απορρόφησής τους. Μεταξύ των τομέων στους οποίους δόθηκε προτεραιότητα από την Ε.Ε. και τα Κ-Μ για την περίοδο 2014-20, είναι και οι ακόλουθοι οικονομικοί κλάδοι: δράσεις για το Περιβάλλον και το κλίμα, Μεταφορές, Ενέργεια, Ανταγωνιστικότητα και Καινοτομία, Εκπαίδευση, Απασχόληση και Κοινωνικές Πολιτικές, Γεωργία και Αγροτική Ανάπτυξη. Σε ότι αφορά τον Προγραμματισμό του **IPA II 2019-2020**, οι κύριες δράσεις αφορούσαν τους εξής τομείς: Περιβάλλον και Ενέργεια, Κοινωνική στέγαση και στατιστικές υπηρεσίες, Ανταγωνιστικότητα και Καινοτομία, Δράσεις Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης. Επιπροσθέτως, υπάρχουν εξειδικευμένα προγράμματα ανά κλάδο όπως:

- **Αγροτικός τομέας-Πρόγραμμα IPARDII**, το οποίο αφορά στη στήριξη μικρό-μεσαίων γεωργικών επιχειρήσεων (με νομική οντότητα εγκατεστημένη στη Σερβία) μέσω του οποίου προβλέπεται να εκταμιευθούν 230 εκατ. ευρώ μέχρι το 2022.
- **Υποδομές:** Κονδύλια μέσω του Επενδυτικού πλαισίου για τα Δυτικά Βαλκάνια (WBIF)
- **Ενεργειακή επάρκεια.**

Το IPA III για τη Σερβία θα έχει διάρκεια 7 έτη και οι οικονομικοί τομείς προτεραιότητας θα περιλαμβάνουν την Πράσινη ''ατζέντα'' (βλ. κατωτέρω) και συνδεσιμότητα, όπως και την ανταγωνιστικότητα ή την χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη. Στις 2 Ιουνίου 2021 υπεγράφη η πολιτική συμφωνία μεταξύ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το νέο μέσο προενταξιακής βοήθειας (IPA III), με συνολικό προϋπολογισμό άνω των 14 δις ευρώ, για την περίοδο του πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου 2021-2027. Η υιοθέτηση του μέσου αναμένεται το φθινόπωρο τρέχοντος έτους. Μόλις εγκριθεί, το IPA III θα ξεκινήσει να εφαρμόζεται μέσω της έγκρισης του Πλαισίου Προγράμματος για την περίοδο 2021-2027, το οποίο θα παρέχει το στρατηγικό πλαίσιο και τις προτεραιότητες προγραμματισμού για την οικονομική υλοποίηση των δράσεων.[140]

Σημειώνεται ότι σύμφωνα με την Αντιπροσωπεία της Ε.Ε. στη Σερβία, το **επικαιροποιημένο σχέδιο προγράμματος δράσης IPA 2020, το οποίο υλοποιείται έως τέλος του 2021,** προέβλεπε χρηματοδότηση, από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης- **ΕΤΑΑ** (European Bank for Reconstruction and Development – EBRD) ύψους 1,5-1,7 δις ευρώ για τα Δυτικά Βαλκάνια. Τα δύο τρίτα αυτών των κεφαλαίων αφορούν την αντιμετώπιση των επιπτώσεων του Covid, μέσω χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων για ενίσχυση της ρευστότητας Μικρο Μεσαίων Επιχειρήσεων, επενδύσεις κεφαλαίου, και της χρηματοδότησης του εμπορίου. Στη Σερβία, η χρηματοδότηση της ΕΤΑΑ ανέρχεται σε 750-850 εκατ. ευρώ. Σημειώνεται ότι η συνεργασία της Σερβίας με την EBRD ξεκίνησε το 2001 και μέχρι σήμερα η Τράπεζα έχει εγκρίνει συνολικά 207 έργα για τη Σερβία, αθροιστικών (ΕΤΑΑ) επενδύσεων ύψους € 4.2 δις σε τομείς όπως ο χρηματοπιστωτικός, η γεωργία, η ενέργεια, η μεταποίηση, οι μεταφορές κ.α.

Σύμφωνα με την ΕΤΑΑ οι επενδύσεις της στην οικονομία της Σερβίας ανήλθαν το 2020 σε 679 εκατ. ευρώ, τα οποία διατέθηκαν για τον ιδιωτικό τομέα, τις μικρές επιχειρήσεις και τις εμπορικές τράπεζες, με επείγουσα διαδικασία, μέσω του προγράμματος ανάκαμψης από την πανδημία. Το πρόγραμμα θα είναι ενεργό και το 2021.

Σημειώνεται ότι κατά το 2020 η ΕΤΑΑ υπέγραψε με την ελληνικών συμφερόντων Eurobank συμφωνία βάσει της οποίας η ελληνικών συμφερόντων τράπεζα θα διαχειρίζεται 40 εκατ. EUR (της ΕΤΑΑ), ως δάνεια προς μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ) προκειμένου να αμβλυνθούν τα κενά ρευστότητας που προκάλεσε η πανδημία του κορωνοϊού[141]. Μια αντίστοιχη συμφωνια μεταξύ της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων **(**ΕΤΕπ) και Erste Bank Serbia (EBS), **αφορά χορήγηση δανείων** ύψους 30 εκατ. ευρώ για την ανάκαμψη των **μικρομεσαίων επιχειρήσεων στη Σερβία** που δραστηριοποιούνται σε τομείς όπως το χονδρικό και λιανικό εμπόριο, η στέγαση, οι μεταφορές, τα τρόφιμα, τα ποτά και οι υπηρεσίες.. Η ΕΕ έχει διαθέσει 78 εκατ. ευρώ για οικονομική βοήθεια σε ΜμΕ στη Σερβία, σύμφωνα με δήλωση της εδώ Αντιπροσωπείας ΕΕ. Η ενίσχυση αποτελεί μέρος ενός μεγαλύτερου πακέτου 93 εκατ. ευρώ που είχε προσφέρει η ΕΕ μέσω του προγράμματος EU PRO. Κατά τον επικεφαλή της Περιφερειακής Αντιπροσωπείας της ΕΤΕπ για τα Δυτικά Βαλκάνια κ. Alessandro Bragonzi, η ΕΤΕπ έχει επενδύσει πάνω από 4,2 δις ευρώ σε ΜμΕ στην περιοχή. Στη Σερβία, η ΕΤΕπ επένδυσε 2,3 δις ευρώ, τα οποία συνέβαλαν στη διατήρηση περισσότερων από 300.000 θέσεις εργασίας.

[140] https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_2810 & https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes_en

[141] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 5/2020 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

Τα τελευταία 10 χρόνια, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ) έχει επενδύσει πάνω από 8 δις ευρώ στην περιοχή για τον εκσυγχρονισμό των ζωτικών υποδομών και την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα. Η ΕΤΕπ επενδύει στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ), σε βασικές υποδομές μεταφορών και διαχείρισης λυμάτων, στη βελτίωση των εγκαταστάσεων υγειονομικής περίθαλψης, εκπαίδευσης και στη ψηφιοποίηση. Η εν λόγω τράπεζα, το 2020, αποδέσμευσε 65 εκατ. ευρώ, για την παροχή εξοπλισμού πληροφορικής και διαδικτύου υψηλής ταχύτητας στα σερβικά σχολεία. Στα σχέδια της περιλαμβάνεται και η μετάβαση σε καθαρότερες και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στην περιοχή, μέσω της ανάπτυξης νέων έργων ενεργειακής απόδοσης.

Η **στήριξη της ΕΕ προς τη Σερ**βία κατά τη διάρκεια της **πανδημίας**, είτε μέσω παροχής βοήθειας προς τα Δυτικά Βαλκάνια, είτε άμεσα–διμερώς είτε σε συνεργασία με άλλους φορείς αφορούσε:

-άμεση ενίσχυση ύψους 15 εκατ. ευρώ για την κάλυψη του μεταφορικού κόστους υγειονομικού υλικού που παρέλαβε η Σερβία από το εξωτερικό (Κίνα και Ινδία), αγορά υγειονομικού υλικού, υποστήριξη ευπαθών και ευάλωτων ομάδων,

-μεσομακροπρόθεσμη ενίσχυση ύψους 78 εκατ. ευρώ προς ενίσχυση της απασχόλησης και υποστήριξη μικρομεσαίων επιχειρήσεων,

-χορήγηση προνομιακών δανείων από χρηματοδοτικούς μηχανισμούς – εταίρους της ΕΕ, όπως η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, προς όλα τα Δυτικά Βαλκάνια, ύψους 290 εκατ. ευρώ.

-χρηματοδότηση για την πρόσληψη 200 εργαζομένων στον υγειονομικό τομέα για περίοδο 6 μηνών, ιατρικό εξοπλισμό αξίας 4,9 εκατ. ευρώ, καθώς και 14 ασθενοφόρα και οχήματα απολύμανσης στα νοσοκομεία της Σερβίας.

Όπως προαναφέρθηκε, η στήριξη αφορά επιχορηγήσεις αλλά και δάνεια μέσω της ΕΤΕπ και της ΕΤΑΑ, που αφορούν είτε το μετριασμό των επιπτώσεων της πανδημίας, είτε συγκεκριμένους τομείς όπως ο τουρισμός, οι ΜμΕ, η ψηφιοποίηση κ.ά. Χαρακτηριστικό πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί το Πολιτιστικό Πρόγραμμα κληρονομιάς και τουρισμού μέσω του EU for YOU- «EUzaTebe, το οποίο υλοποιεί η ΕΕ σε συνεργασία με το Γερμανικό Υπουργείο Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης. Μέσω αυτού θα χορηγήσουν ένα εκατ. ευρώ για τον μετριασμό των επιπτώσεων της πανδημίας COVID-19 στον τουριστικό τομέα στη Σερβία.[142] Όλα τα ενεργά προγράμματα της ΕΕ στη Σερβία μπορούν να αναζητηθούν στην κάτωθι ιστοσελίδα : https://www.euzatebe.rs/en/eu-programs & https://www.mei.gov.rs/eng/funds/eu-funds/union-programmes/

γ. Επενδυτικό Πλαίσιο Δυτικών Βαλκανίων & Πράσινη Ατζέντα για τα Δυτικά Βαλκάνια

Τον Οκτώβριο του 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε ένα **ολοκληρωμένο οικονομικό και επενδυτικό σχέδιο για τα Δυτικά Βαλκάνια,** ύψους 9 δις ευρώ, το οποίο αποσκοπεί

[142] *Τα κεφάλαια θα χρησιμοποιηθούν ως μέρος 120 έργων και παραλήπτες θα είναι μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις, οικογενειακές επιχειρήσεις, αγροκτήματα και από 12ι δήμους στην νοτιοανατολική Σερβία. Οι περισσότεροι από τους δικαιούχους, οι οποίοι θα λάβουν επιχορήγηση έως 10.000 ευρώ ανά έργο, παρέχουν ιδιωτική διαμονή σε τουρίστες (52 επιχειρηματίες), αλλά η υποστήριξη παρέχεται επίσης για εστιατόρια και υπηρεσίες τροφοδοσίας, ''πανσιόν'', ξενοδοχεία και ξενώνες, ταξιδιωτικά γραφεία, οινοποιεία και μελισσοκομία.. Το έργο χρηματοδοτείται από την ΕΕ με επιχορήγηση 15 εκατ. ευρώ, με συνεισφορά του γερμανικού ομοσπονδιακού υπουργείου οικονομικής συνεργασίας και ανάπτυξης1,6 εκατ ευρώ και υλοποιείται από την Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.* https://www.euzatebe.rs/en/eu-solicitations & https://www.euzatebe.rs/en/eu-programs

στην τόνωση της μακροπρόθεσμης οικονομικής ανάκαμψης της περιοχής, τη στήριξη της πράσινης και της ψηφιακής μετάβασης, την προώθηση της περιφερειακής ολοκλήρωσης και σύγκλισης με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το εν λόγω πλαίσιο προβλέπει επενδύσεις στους τομείς των μεταφορών, της ενέργειας, της πράσινης και της ψηφιακής μετάβασης, με στόχο τη δημιουργία βιώσιμης ανάπτυξης και θέσεων εργασίας, ενώ αναμένεται να συμβάλλει στην περιφερειακή οικονομική ολοκλήρωση, καθώς και στην επιτάχυνση της σύγκλισης και της διαδικασίας ολοκλήρωσης με την ΕΕ.

Κατά τη σύνοδο κορυφής των Δυτικών Βαλκανίων στη Σόφια τον Νοέμβριο του 2020, εγκρίθηκε επιπλέον η **«Πράσινη Ατζέντα» για τα Δυτικά Βαλκάνια,** η οποία προβλέπει δράσεις που στηρίζονται σε πέντε πυλώνες. Οι πυλώνες αυτοί είναι i) η δράση για το κλίμα, συμπεριλαμβανομένων της απανθρακοποίησης, της ενέργειας και της κινητικότητας, ii) η κυκλική οικονομία, για την αντιμετώπιση ιδίως των αποβλήτων, της ανακύκλωσης, της βιώσιμης παραγωγής και της χρήσης των πόρων, iii) η βιοποικιλότητα, με σκοπό την προστασία και την αποκατάσταση του φυσικού πλούτου της περιοχής, iv) η καταπολέμηση της ρύπανσης του αέρα, των υδάτων και του εδάφους και v) τα βιώσιμα συστήματα τροφίμων και οι αγροτικές περιοχές. Η ψηφιοποίηση θα αποτελέσει βασικό καταλύτη για τους ανωτέρω πέντε πυλώνες σύμφωνα με την έννοια της διττής πράσινης και ψηφιακής μετάβασης.

Επιπλέον, η ανωτέρω Ατζέντα, προσδιορίζει δέκα επενδυτικές εμβληματικές πρωτοβουλίες για τη στήριξη μεγάλων οδικών και σιδηροδρομικών συνδέσεων στην περιοχή, την ανανεώσιμη ενέργεια και την απεξάρτηση από τον άνθρακα, την ανακαίνιση δημόσιων και ιδιωτικών κτιρίων για την αύξηση της ενεργειακής απόδοσης και τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, τις υποδομές διαχείρισης αποβλήτων και λυμάτων, την ανάπτυξη ευρυζωνικών υποδομών, την αύξηση επενδύσεων στον ιδιωτικό τομέα για την τόνωση της ανταγωνιστικότητας και της καινοτομίας, ιδίως των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εγκαινίασε στις Βρυξέλλες, αρχές Μαρτίου 2021, το Γραφείο Ενεργειακής Μετάβασης των Δυτικών Βαλκανίων, στόχος του οποίου είναι να βοηθήσει τις χώρες της περιοχής να τερματίσουν την παραγωγή ενέργειας από μη ανανεώσιμες πηγές, όπως ορίζεται στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Ατζέντας..[143]

Στο πλαίσιο αυτό, η Υπουργός Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης της Σερβίας η οποία έχει ορισθεί και ως ο Εθνικός Συντονιστής για το IPA, κα Γιαντράνκα Γιοξίμοβιτς (Joksimovic), πρότεινε εννέα σχέδια για την κατανομή επιχορηγήσεων από το **Επενδυτικό Πλαίσιο των Δυτικών Βαλκανίων** (Western Balkans Investment Framework). Η πλειονότητα των προτεινόμενων έργων αφορά το Cluster 4 - Πράσινη Ατζέντα, Ψηφιοποίηση και Διασύνδεση των Υποδομών , αλλά και για το Cluster 3, σχετικά με την αύξηση της ανταγωνιστικότητας και την ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς (inclusive growth).
Στον τομέα των **μεταφορών**, υποβλήθηκαν τρία έργα για επιχορήγηση, ένα εκ των οποίων αφορά τις σιδηροδρομικές μεταφορές, συγκεκριμένα το τμήμα Nis-Dimitrovgrad και το Διάδρομο 10. Τα άλλα δύο αφορούν την ανάπτυξη των **υποδομών των ποταμών** και την ολοκλήρωση των έργων στο Sava και στο Δούναβη. Κατά την κα Γιοξίμοβιτς, στον τομέα της **ενέργειας**, προτάθηκε η συνέχιση του Διασυνοριακού Διάδρομου - Τμήμα 4 - Bajina Basta-Pljevlja-Visegrad. Πρόκειται για μια περιφερειακή διασύνδεση μεταξύ Σερβίας, Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και Μαυροβουνίου. Στον δε τομέα του **περιβάλλοντος**, υποβλήθηκε σχέδιο-έργου που αφορά την κατασκευή εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων στις περιοχές Jagodina, Kikinda, Pirot, Pozarevac, Vrsac, Trstenik, Smederevo και Pancevo. Η κατασκευή των

[143] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 3/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

εγκαταστάσεων αναμένεται να ξεκινήσει το τέταρτο τρίμηνο του 2022 και η υλοποίηση του έργου θα αυξήσει σημαντικά την ποιότητα του περιβάλλοντος σε αυτές τις πόλεις.
Τέλος, υπήρξε, επίσης, σερβική αίτηση για επιχορήγηση επένδυσης ύψους 35 εκατ. ευρώ στο έργο κατασκευής του νέου **παιδικού νοσοκομείου** Tirsova 2.

Η συνολική επενδυτική αξία όλων των προτεινόμενων έργων πλησιάζει τα 760 εκατ. ευρώ, ενώ το ποσό των επιδιωκόμενων επιχορηγήσεων είναι περίπου 157 εκατ. ευρώ.

Παρά τις ανωτέρω προσπάθειες και την συνεργασία μεταξύ της Ε.Ε. και των Αρχών της Σερβίας, υπάρχει ένας αριθμός ''σκεπτικιστών'' ως προς την ευρωπαϊκή πορεία της σημερινής Σερβίας και την πραγματική επιθυμία της να καταστεί κάποτε Κ-Μ της Ε.Ε. Ένας από αυτούς τους ''σκεπτικιστές'' είναι και ο επιφανής φιλόσοφος Fukuyama, επικριτής της Σερβικής κυβέρνησης που υποστηρίζει ότι η Σερβία οδεύει προς μία αυταρχική κατεύθυνση, ενώ πλέον κινείται με περισσότερο αργό ρυθμό προς την Ευρωπαϊκή Ένωση (...). Κατ' αυτόν η διαδικασία ένταξης θα επιβραδυνθεί, ίσως θα σταματήσει ή ακόμη και θα οπισθοδρομήσει. Σύμφωνα με τον Fukuyama, η Σερβία παίζει ένα διπλό παιχνίδι, επιδιώκοντας να παρουσιάζεται στο κοινό των δυτικών χωρών, στις Βρυξέλλες, στο Βερολίνο και σε άλλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, ως παραμένουσα σε πορεία ένταξης στην ΕΕ, ενώ εμβαθύνει την συνεργασία με τη Ρωσία και την Κίνα Από την άλλη, η Συμφωνία της Ουάσιγκτων μεταξύ Σερβίας, ΗΠΑ και Κοσόβου, έδωσε αντίθετες εντυπώσεις ως προς την πορεία της Σερβίας προς τη Δύση έναντι αυτών που υποστηρίζει ο Φουκουγιάμα και οι λοιποί ''σκεπτικιστές''[144].

δ. Διεθνές Νομισματικό Ταμείο-ΔΝΤ (International Monetary Fund – IMF).

Η Σερβία έγινε μέλος του ΔΝΤ το 1992. Από τότε, έχει συνάψει σειρά συμφωνιών χρηματοδότησης ή προληπτικής χρηματοδότησης όπως αυτή του Φεβρουαρίου 2015, όταν η Σερβία υπέγραψε Συμφωνία Προληπτικού Διακανονισμού Διευκόλυνσης (Stand by Agreement), διάρκειας 36 μηνών και ύψους 1,2 δις ευρώ κατά τον χρόνο της έγκρισης.

Πρόγραμμα Σερβίας με ΔΝΤ

Το θέμα των περιοδικών συναντήσεων, κατά το 2019 και 2020, εκπροσώπων του **ΔΝΤ** με την Κυβέρνηση της Σερβίας αφορά την πρόοδο των μεταρρυθμίσεων που συμφωνήθηκαν στο πλαίσιο του **προγράμματος συνεργασίας** που υποστηρίζεται από το μέσο συντονισμού πολιτικής (PCI).Το πρόγραμμα αυτό ενέκρινε το ΔΝΤ τον Ιούλιο του 2018 για περίοδο 30 μηνών. Στο πλαίσιο των προγραμματισμένων μέτρων, είναι σημαντικές οι μεταρρυθμίσεις της φορολογικής διοίκησης, του δημόσιου τομέα και άλλων πτυχών (δημοσιονομικοί κανόνες, δημόσιες επενδύσεις, διαχείριση των κρατικών επιχειρήσεων κλπ). Το πρόγραμμα του ΔΝΤ στοχεύει στη διατήρηση της μακροοικονομικής και χρηματοπιστωτικής σταθερότητας και στη συνέχιση των διαρθρωτικών και θεσμικών μεταρρυθμίσεων για ταχύτερη ανάπτυξη, δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και βελτίωση του βιοτικού επιπέδου. 2/2021

[144] βλ. σχετικές κριτικές σε αγγλόφωνη ενημερωτική ιστοσελίδα ***N1-1.6.20-***,http://rs.n1info.com/English/NEWS/a604977/Fukuyama-Serbian-President-is-using-the-pandemic-to-expand-his-power.html όπως και δημοσιεύματα Πρακτορείου ΒΕΤΑ 07.10.2020, ιστοσελίδας N106 και 07.10.2020, Rs.n1info.com, Danas.rs 7.10.2020 κλπ).

Κατά **το 2020**, η αποστολή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου είχε διαβουλεύσεις με εκπροσώπους της σερβικής κυβέρνησης και της Εθνικής Τράπεζας της Σερβίας για τις μακροοικονομικές τάσεις και μεταρρυθμίσεις, στο Βελιγράδι από τις 24 έως τις 28 Φεβρουαρίου 2020, όπως και μεταξύ 24 Ιουνίου - 3 Ιουλίου του ιδίου έτους (τέταρτη αναθεώρηση στο πλαίσιο του PCI). Οι εκπρόσωποι του ΔΝΤ κατέληξαν σε συμφωνία σχετικά με τις πολιτικές που απαιτούνται για την ολοκλήρωση της τέταρτης επανεξέτασης στο πλαίσιο του Μέσου Συντονισμού Πολιτικής (PCI).[145]

Πέμπτη και τελική αναθεώρηση στο πλαίσιο του Μέσου Συντονισμού Πολιτικής (PCI).

Οι αξιωματούχοι του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), με επικεφαλής τον Jan Kees Martijn (5 - 16 Οκτωβρίου 2020), συμφώνησαν με τις Σερβικές Αρχές σχετικά με τις πολιτικές που απαιτούνται για την ολοκλήρωση της πέμπτης και τελικής αναθεώρησης στο πλαίσιο του Μέσου Συντονισμού Πολιτικής (PCI). Τα κυριότερα πορίσματα συνοψίζονται στα εξής:

-Η οικονομική δραστηριότητα ανέκαμψε μετά από μια απότομη συρρίκνωση το δεύτερο τρίμηνο του 2020. Τα νομισματικά και χρηματοοικονομικά μέτρα, όπως και το μεγάλο ‘’δημοσιονομικό πακέτο’’ που χρησιμοποιήθηκαν για την αντιμετώπιση της κρίσης, είχαν θετικά αποτελέσματα ή ταχύτερη ανάκαμψη από ό, τι αναμενόταν. Ωστόσο, οι προοπτικές παραμένουν αβέβαιες, αντικατοπτρίζοντας την απρόβλεπτη πορεία της επιδημίας.

-Ο πληθωρισμός διατηρήθηκε χαμηλός και παραμένει εντός των στόχων της Κεντρικής Τράπεζας το 2021. Το τραπεζικό σύστημα φαίνεται σταθερό και επαρκώς κεφαλαιοποιημένο. Τα φορολογικά έσοδα ήταν μεγαλύτερα από τα αναμενόμενα κατά την τέταρτη αναθεώρηση του PCI ενώ οι δαπάνες υψηλότερες, καθώς τα δημοσιονομικά μέτρα επεκτάθηκαν. Η εκτέλεση των δημοσίων επενδύσεων θα επιταχυνθεί το τελευταίο τρίμηνο του τρέχοντος έτους.

-Η αποστολή του ΔΝΤ συμφώνησε με τις σερβικές Αρχές σχετικά με τις βασικές παραμέτρους του προϋπολογισμού του 2021. Ο προϋπολογισμός πρέπει να εξισορροπήσει τη διατήρηση της οικονομικής ανάκαμψης και της δημοσιονομικής πειθαρχίας. Η μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος στο 3% του ΑΕΠ φαίνεται εφικτή για τον υπό προετοιμασία προϋπολογισμό ενώ το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ θα έχει πτωτική πορεία. Η αύξηση των δημοσίων επενδύσεων, συμπεριλαμβανομένων των πράσινων επενδύσεων, θα υποστηρίξει και θα ενισχύσει την ανάκαμψη. Λαμβανομένων υπόψη των αυξημένων δημοσιονομικών κινδύνων, συμπεριλαμβανομένων των προβληματικών κρατικών επιχειρήσεων και των εγγυήσεων δανείων, θα πρέπει ο μισθός του δημόσιου τομέα ως μερίδιο του ΑΕΠ, να προσαρμοστεί σε πιο βιώσιμα επίπεδα, μετά την άνοδο των τελευταίων τριών ετών. Οι αυξήσεις των συντάξεων οφείλουν να ακολουθούν τον συμφωνημένο τύπο και να αποφεύγονται πρόσθετες ad-hoc αυξήσεις ή πληρωμές. Οι δημοσιονομικές δαπάνες από τις κρατικές επιχειρήσεις πρέπει να παρακολουθούνται στενά και κάθε υποστήριξη προς αυτές τις εταιρείες να παρέχεται με διαφάνεια μέσω του προϋπολογισμού. Η πρόοδος προς την ολοκλήρωση της ιδιωτικοποίησης της τράπεζας Komercijalna Banka ήταν ικανοποιητική (ολοκληρώθηκε τον Δεκέμβριο 2020) ενώ θα πρέπει να ενθαρρύνονται οι προσπάθειες ιδιωτικοποίησης της βιομηχανίας Petrohemija. Οι μεσοπρόθεσμες προτεραιότητες περιλαμβάνουν επίσης την ενίσχυση του κράτους δικαίου και τη βελτίωση του δικαστικού συστήματος.[146]

[145] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 2/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/
[146] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 10/2020 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

Τον Ιανουάριο του 2021, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο αξιολόγησε ως επιτυχή την ολοκλήρωση της πέμπτης - και τελευταίας - επιθεώρησης του οικονομικού προγράμματος της Σερβίας. Όπως προαναφέρθηκε, το εν λόγω πρόγραμμα υποστηρίχθηκε από το Μέσο Συντονισμού Πολιτικής (PCI), είχε εγκριθεί τον Ιούλιο του 2018. Το Συμβούλιο του ΔΝΤ αξιολόγησε την εφαρμογή του προγράμματος ως επιτυχή, δηλώνοντας ότι επετεύχθησαν οι ποσοτικοί στόχοι για το τέλος Σεπτεμβρίου 2020, ενώ σημειώθηκε επαρκής πρόοδος ως προς την επίτευξη των στόχων των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Επισημαίνεται ότι το ΔΝΤ, μετά την έναρξη της ανάκαμψης από την πανδημία, το τρίτο τρίμηνο του 2020, προβλέπει οικονομική ανάπτυξη 5% για το 2021 και 4,5% για την επόμενη χρονιά.

Τον Απρίλιο 2021 ανακοινώθηκε ότι θα υπογραφεί νέα συμφωνία με το ΔΝΤ, κατόπιν αιτήματος της Σερβίας (Άρθρο IV αίτημα για ένα νέο μέσο συντονισμού πολιτικής). Ο κύριος στόχος του νέου συμβουλευτικού διακανονισμού με τη Σερβία, σε συνέχεια του προηγουμένου που έληξε τον Ιανουάριο του 2021, είναι η περαιτέρω υποστήριξη της μακροοικονομικής σταθερότητας και η ανάκαμψή της μετά την πανδημία. Η νέα ρύθμιση, δεν θα συνεπάγεται οικονομική υποστήριξη, αλλά θα έχει αποκλειστικά συμβουλευτικό χαρακτήρα και θα διαρκέσει δυόμισι χρόνια. Κατά τον εκπρόσωπο του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), η σερβική οικονομία ξεπέρασε την πανδημία του κορωνοϊού σχετικά καλά και σύμφωνα με προκαταρκτικές προβλέψεις, ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ το πρώτο τρίμηνο 2021 είναι υψηλότερος από το αναμενόμενο, ήτοι 1,2%. [147].

ε. Νόμοι και πρόσφατες Μεταρρυθμίσεις

Όπως προαναφέρθηκε ασκείται έντονη κριτική κατά της κυβέρνησης της χώρας, σε εθνικό αλλά ακόμη και σε διεθνές επίπεδο, ως προς την ελευθερία της έκφρασης, το κράτος δικαίου, κλπ. Σύμφωνα με την ΕΕ και το ΔΝΤ, σημαντικές προσπάθειες απαιτούνται, επίσης, σε τομείς όπως οι κρατικές ενισχύσεις, οι δημόσιες συμβάσεις και η εν γένει νομοθετική ευθυγράμμιση με το κοινοτικό κεκτημένο.

Μεταρρυθμίσεις περιόδου 2019-2020-2021

Όσον αφορά τη **νομοθεσία κατά το 2019/20**, παρουσιάστηκε πρόοδος μέσω της υιοθέτησης νόμων σχετικών με τις κατασκευές, όπως:

-Νόμος περί **χωροταξίας και μετατροπής χώρων**, νόμος περί νομιμοποίησης και μετατροπής χώρων, καταχώρηση σε κτηματολόγιο, νόμος για τα **δομικά υλικά**.

Μετά την ρύθμιση της ηλεκτρονικής αδειοδότησης, η μεταρρύθμιση του κτηματολογίου αποτελεί τη σημαντικότερη αλλαγή για τους πολίτες, αλλά και μία από τις σημαντικότερες μεταρρυθμίσεις για την βελτίωση του συνολικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Από το 2019, οι πολίτες δεν χρειάζεται πλέον να επισκέπτονται πέντε διαφορετικά γραφεία για να δηλώσουν την περιουσία τους, αλλά μπορούν να το πραγματοποιήσουν μέσω συμβολαιογραφικού γραφείου. Το επόμενο στάδιο είναι το Κτηματολόγιο να είναι σε θέση να παρέχει στους πολίτες αποτελεσματικές υπηρεσίες όταν πρόκειται για έκδοση οικοδομικών αδειών, με το ηλεκτρονικό κτηματολόγιο να αναμένεται να είναι έτοιμο εντός του 2021.

Το νομικό και θεσμικό πλαίσιο της Σερβίας για τις **δημόσιες συμβάσεις** ευθυγραμμίζεται με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Ένας νέος νόμος με στόχο την περαιτέρω ευθυγράμμιση με τις

[147] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 5/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

οδηγίες της ΕΕ, για τις δημόσιες συμβάσεις, τις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας και τα διορθωτικά μέτρα –(on utilities and on remedies)-εγκρίθηκε τον Δεκέμβριο του 2019 και τέθηκε σε ισχύ τον Ιούλιο του 2020 (Επίσημη Εφημερίδα της RS, αριθ. 91/2019, 24.12.2019). Ο νόμος αυτός εισάγει υποχρεωτικές πρακτικές ηλεκτρονικών συμβάσεων, όπως η ηλεκτρονική επικοινωνία και ανταλλαγή δεδομένων στις διαδικασίες δημοσίων συμβάσεων. Επιπλέον, περιλαμβάνει διατάξεις σχετικά με την εφαρμογή των αρχών της ίσης μεταχείρισης, της μη διάκρισης, της διαφάνειας και του ανταγωνισμού σε διεθνείς συμφωνίες. Ωστόσο, απαιτείται περαιτέρω εναρμόνιση σχετικά με τους κανόνες που διέπουν τη μεταχείριση των οικονομικών χρηστών (operators) στις διαδικασίες δημοσίων συμβάσεων. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι τον Φεβρουάριο του 2020, η Σερβία θέσπισε νόμο για τις Ειδικές διαδικασίες σχετικά με τα έργα υποδομής, που επιτρέπει στην κυβέρνηση να εξαιρεί τέτοιου είδους έργα (linear infrastructure projects), «ειδικής σημασίας για τη Δημοκρατία της Σερβίας», από την εφαρμογή κανόνων για τις δημόσιες συμβάσεις. Η εθνική νομοθεσία για τις δημόσιες συμβάσεις μπορεί να ανασταλεί για ολόκληρες ή συγκεκριμένες ‘’φάσεις’’ ενός έργου και η κυβέρνηση έχει την δυνατότητα να επιλέγει στρατηγικό εταίρο με απευθείας ανάθεση σε περιστάσεις που κρίνονται επείγουσες.

Από τον Μάρτιο του 2021, το Υπουργείο Οικονομικών εφαρμόζει τον νόμο για το **πόθεν έσχες**, ο οποίος είχε εγκριθεί στα τέλη Φεβρουαρίου του ίδιου έτους, καθώς και την επιβολή ειδικού φόρου. Ο φόρος αυτός στοχεύει πρωτίστως τα φυσικά πρόσωπα με τη μεγαλύτερη διαφορά μεταξύ νόμιμων κερδών και δαπανών. Μιλώντας στο σερβικό κοινοβούλιο, ο κ. Μάλι είπε ότι ο νέος νόμος αναμένεται ότι θα βελτιώσει την αποτελεσματικότητα της καταπολέμησης της διαφθοράς ενώ θα αποτρέψει τη φοροδιαφυγή και τα παράνομα κέρδη.

Το κύριο πρόβλημα που αναφέρεται από διεθνούς αναλυτές και ξένους επιχειρηματίες είναι ότι ναι μεν υιοθετείται αρκετά γρήγορα το νέο σερβικό νομοθετικό πλαίσιο, κυρίως το ‘’κοινοτικό κεκτημένο’’(acquis communautaire), αλλά δεν εφαρμόζεται κατά ένα μεγάλο μέρος του. Συνεπώς οι προσπάθειες θα πρέπει να εστιάζουν, πλέον, στην **εφαρμογή (enforcement)** αυτού του νέου νομοθετικού πλαισίου που συχνά το περιεχόμενό του μπορεί να ήταν τελείως άγνωστο στις Αρχές έως πρόσφατα (πχ θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας, ανταγωνισμού κλπ).

1.2.3 Συμμετοχή σε περιφερειακές οικονομικές/τελωνειακές Ενώσεις[148]

Η Σερβία έχει συνάψει σημαντικές διεθνείς συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών:

i. Συμφωνία **Σταθεροποίησης Σύνδεσης και Ενδιάμεση Συμφωνία για το Εμπόριο με την ΕΕ (2008)**
ii. Κεντρο-Ευρωπαϊκή Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου ή ΚΕΣΕΕ –**CEFTA**- (2006)
iii. Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών με την Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ/**EFTA**)
iv. Ε. Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών με τη **Λευκορωσία** (2009)
v. Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών με την Ευρασιατική Οικονομική Ένωση /**ΕΑΕU** (2019)
vi. Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών με το **Καζακστάν** (2010)
vii. Γενικευμένο Σύστημα Προτιμήσεων (ΣΓΠ) με τις **Η.Π.Α** (2005)
viii. Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών με την **Τουρκία** (2009)
ix. Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών με τη **Ρωσία** (2000)

Όπως προαναφέρθηκε, όσον αφορά την τελευταία αυτή ΣΕΣ, εφόσον η προστιθέμενη αξία των σερβικών προϊόντων υπερβαίνει το 50%, αυτά εισάγονται στην ρωσική αγορά χωρίς την επιβολή τελωνειακών δασμών. Επίσης, μέσω της Σ.Ε.Σ. με την **Τουρκία**, τα ημι-επεξεργασμένα σερβικά προϊόντα μπορούν να εξάγονται στις **Ρωσία**, Τουρκία και χώρες ΚΕΣΕΕ (CEFTA), είτε αδασμολόγητα, είτε απολαμβάνοντας προτιμησιακούς δασμούς.

Όσον αφορά την συμφωνία ελεύθερου εμπορίου της Σερβίας με την **Ευρασιατική Ένωση-ΕΑΕU** (Ρωσία, Καζακστάν, Λευκορωσία, Αρμενία και Κιργιστάν), αυτή τέθηκε σε ισχύ στις 10 Ιουλίου 2021. Η Υπουργός Εμπορίου, Τουρισμού και Τηλεπικοινωνιών, κα Μάτιτς δήλωσε ότι η εν λόγω συμφωνία διατηρεί το επίπεδο εμπορικής απελευθέρωσης που ίσχυε με τις υφιστάμενες διμερείς συμφωνίες (Ρωσία, Λευκορωσία Καζακστάν). Ωστόσο, επισημαίνεται η εξής αλλαγή:

«…στις εν λόγω συμφωνίες ως μία από τις προϋποθέσεις έγκρισης του καθεστώτος ελεύθερου εμπορίου ήταν και η λεγόμενη "άμεση αγορά", η οποία προϋπέθετε ότι το καθεστώς ελεύθερου εμπορίου θα μπορούσε να εγκριθεί εφόσον η εισαγωγή και η εξαγωγή των εμπορευμάτων πραγματοποιούταν βάσει συμφωνίας μεταξύ των κατοίκων των κρατών αμφότερων των συμβαλλόμενων μερών, το οποίο δεν ισχύει για την παρούσα Συμφωνία.

Υπό αυτή την έννοια τα εμπορεύματα μπορούν να πωλούνται και να αγοράζονται βάσει συμφωνητικών αγοραπωλησίας με τρίτα πρόσωπα ("μεσάζοντες"). Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι στη Σερβία υπάρχει η δυνατότητα να εφαρμοσθεί καθεστώς προτιμησιακής δασμολογικής μεταχείρισης εμπορευμάτων (προτιμησιακής καταγωγής) με τη Ρωσία για τα οποία, μαζί με τα απαραίτητα αποδεικτικά καταγωγής (των εμπορευμάτων), υποβάλλεται στις σερβικές αρχές τιμολόγιο από τρίτη χώρα, για παράδειγμα, από την Ευρωπαϊκή Ένωση.»

Στις 19 Απριλίου 2021 υπεγράφη συμφωνία για την υποστήριξη των διμερών εταιρικών σχέσεων και της εμπορικής συνεργασίας συνεργασίας Σερβίας - **Ηνωμένου Βασιλείου**. Η Συμφωνία παρέχει το νομικό πλαίσιο για τη ρύθμιση του διμερούς εμπορίου στη βάση των

[148] https://ras.gov.rs/export-promotion/free-trade-agreements

κανονισμών που έχουν διαμορφωθεί από τη Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Σερβίας. Σύμφωνα με την Υπουργό Εμπορίου κα Matic, η νέα Συμφωνία θα διατηρήσει το επίπεδο διμερούς συνεργασίας καθώς και το επίπεδο εμπορικής απελευθέρωσης που υφίστατο μεταξύ των δύο χωρών έως τις 31 Δεκεμβρίου 2020.[149]

[149] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 4/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

1.2.4 Συμμετοχή σε Διεθνείς Οργανισμούς, ''Φόρα'' και ομάδες χωρών

Η Σερβία συμμετέχει εδώ και χρόνια στους εξής Διεθνείς, οικουμενικούς ή Περιφερειακούς Οργανισμούς.

Παγκόσμια Τράπεζα-ΠΤ (World Bank – WB).
Η συνεργασία της Σερβίας με την WB ξεκίνησε το 2001. Από τότε, έχει εγκριθεί η χρηματοδότηση ή συγχρηματοδότηση 39 έργων, συνολικής αξίας άνω των $ 2 δις, σε τομείς όπως οι μεταφορές, η Δημόσια Διοίκηση, η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, η υγεία κλπ. Το τρέχον χαρτοφυλάκιο αποτελείται από 17 επενδυτικά σχέδια συνολικής αξίας περίπου 458,9 εκατομμυρίων δολαρίων. Σημειώνεται ότι τα ως άνω μεγέθη συμπεριλαμβάνουν τις χρηματοδοτήσεις ή συγχρηματοδοτήσεις έργων από τη **Διεθνή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης-ΔΤΑΑ** (International Bank for Reconstruction and Development – IBRD) και τον **Διεθνή Οργανισμό Ανάπτυξης** (International Development Association – IDA), που λειτουργούν κάτω από την «ομπρέλα» της WB. **Σημειώνεται ότι ε**ντός του 2020, ο Υπουργός Οικονομικών της Σερβίας κ. Μάλι, εκπρόσωποι της Γαλλικής Υπηρεσίας Ανάπτυξης και της Παγκόσμιας Τράπεζας, υπέγραψαν δανειακές συμφωνίες για την κλιματική αλλαγή και τον εκσυγχρονισμό των σιδηροδρόμων, ύψους περίπου 235 εκατ. ευρώ. Πρόσφατα το Διοικητικό Συμβούλιο της Παγκόσμιας Τράπεζας ενέκρινε την πρώτη φάση για το Πρόγραμμα Εκσυγχρονισμού του Σιδηροδρομικού Τομέα της Σερβίας, παρέχοντας 62,5 εκατ δολάρια. Η Παγκόσμια Τράπεζα συνεργάζεται με τον Γαλλικό Οργανισμό Ανάπτυξης με από κοινού συγχρηματοδότηση 50% της ''Φάσης 1'' - και η συνολική επένδυση για αυτήν ανέρχεται σε 125 εκατομμύρια δολάρια.

Συμβούλιο της Ευρώπης (ΣτΕ)
Σημαντική είναι και η συνεργασία της Σερβίας με το **Συμβούλιο της Ευρώπης** (ΣτΕ), αλλά και η στήριξη που δέχεται από την **Αναπτυξιακή Τράπεζα** του ΣτΕ Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν το Περιφερειακό Πρόγραμμα Κατοικίας (RHP), μέσω του οποίου θα παραδοθούν 7.000 κατοικίες σε Βοσνία Ερζεγοβίνη, Κροατία, Μαυροβούνιο και Σερβία, σε ευάλωτα άτομα που εκτοπίστηκαν κατά τις συγκρούσεις της δεκαετίας του 1990[150]. Σημειώνεται ότι μεταξύ των νεότερων προγραμμάτων συνεργασίας Σερβίας-ΣτΕ, συγκαταλέγονται η οικονομική στήριξη για εγκαταστάσεις παροχής καθαρού νερού αλλά και την αναβάθμιση πανεπιστημιακών υποδομών.[151]

Λοιποί Διεθνείς, Εξειδικευμένοι και Περιφερειακοί Οργανισμοί
-Πλην των ανωτέρω, η Σερβία είναι μέλος και των εξής **Διεθνών, Εξειδικευμένων αλλά και Περιφερειακών Οργανισμών:** Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών (Bank for International Settlements – BIS), Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας Εύξεινου Πόντου (Organisation of the Black Sea Economic Cooperation – BSEC), Οργανισμός Επισιτισμού & Τροφίμων των Ηνωμένων Εθνών (Food and Agriculture Organisation of the United Nations – FAO), Διεθνής Οργανισμός Ατομικής Ενέργειας (International Atomic Energy Agency – IAEA), Διεθνής Οργανισμός Πολιτικής Αεροπορίας (International Civil Aviation Organisation – ICAO), Διεθνές Εμπορικό Επιμελητήριο (International Chamber of Commerce – ICC-Εθνικές Επιτροπές), ICRM, Διεθνής Οργανισμός Χρηματοδότησης (International Finance Corporation – IFC), Διεθνής Υδρογραφικός Οργανισμός (International Hydrographic Organisation – IHO), Διεθνής

[150] Βλ. Έγγραφο ΜΑ Ελλάδος στο Στρασβούργο ΑΠΦ6772/ΑΣ593/29.6.20
[151] Βλ. Έγγραφο ΜΑ Ελλάδος στο Στρασβούργο ΑΠΦ6772/ΑΣ231/17.3.21

Οργανισμός Ναυτιλιακών Δορυφόρων (International Mobile Satellite Organisation – IMSO), Διεθνής Οργανισμός Ζάχαρης (International Sugar Organisation – ISO), Διεθνής Οργανισμός Δορυφορικών Τηλεπικοινωνιών (International Telecommunications Satellite Organisation – ITSO), Διεθνής Ένωση Τηλεπικοινωνιών (International Telecommunication Union – ITU), Διεθνής Συνομοσπονδία Εργατικών Σωματείων (International Trade Union Confederation – ITUC-Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις), Οργανισμός Πολυμερούς Ασφάλισης Επενδύσεων (Multilateral Investment Guarantee Agency – MIGA), Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (Organisation for Security and Co-operation in Europe – OSCE), Μόνιμο Διαιτητικό Δικαστήριο (Permanent Court of Arbitration – PCA), Κέντρο Επιβολής του Νόμου στη Νοτιο-Ανατολική Ευρώπη (Southeast European Law Enforcement Center – SELEC), Ηνωμένα Έθνη (United Nations – UN), Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (United Nations Conference on Trade and Development – UNCTAD), Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Επιμορφωτική Οργάνωση των Ηνωμένω Εθνών (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation – UNESCO), Οργανισμός Βιομηχανικής Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Industrial Development Organisation – UNIDO), Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (World Tourism Organisation – UNWTO), Παγκόσμια Ταχυδρομική Ένωση (Universal Postal Union – UPU), Παγκόσμιος Οργανισμός Τελωνείων (World Customs Organisation – WCO), Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (World Health Organisation – WHO), Παγκόσμια Οργάνωση Πνευματικής Ιδιοκτησίας (World Intellectual Property Organisation – WIPO), Παγκόσμιος Μετεωρολογικός Οργανισμός (World Meteorological Organisation – WMO) κ.ά.

Άλλη μία μορφή περιφερειακής συνεργασίας είναι η λεγόμενη **Πρωτοβουλία Μίνι Σένγκεν**, την οποία προωθεί ιδιαιτέρως ο Σέρβος Πρόεδρος κ. Βούτσιτς. Η εν λόγω Πρωτοβουλία ανακοινώθηκε στα τέλη του 2019 και αποσκοπεί στη δημιουργία μιας οικονομικής ζώνης στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων. Προς το παρόν, την απαρτίζουν οι Σερβία, Αλβανία και Βόρεια Μακεδονία, ενώ το Κόσοβο, παρά τη δέσμευσή του να εισέλθει, μετά τις συμφωνίες της Ουάσιγκτων (Σεπτ. 2020), δεν έχει υλοποιήσει την υπόσχεσή του μέχρι σήμερα. Το 2021, οι ηγέτες των τριών χωρών αποφάσισαν να υλοποιήσουν τη δέσμευσή τους για να αρχίσουν να εφαρμόζονται στην περιοχή οι 4 ελευθερίες της ΕΕ (ελεύθερη μετακίνηση ατόμων, αγαθών, κεφαλαίων και υπηρεσιών). Τελικά, στο περιφερειακό οικονομικό Φόρουμ που πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο 2021 στα Σκόπια, αποφασίστηκε η μετονομασία της Mini Schengen σε "**Open Balkan**". Ταυτόχρονα υπεγράφησαν τρεις συμφωνίες μεταξύ Σερβίας, Βόρειας Μακεδονίας και Αλβανίας, οι οποίες θα διευκολύνουν το εμπόριο στην περιοχή, θα επιτρέψουν τη δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς εργασίας, αλλά και την αμοιβαία βοήθεια σε εξαιρετικές καταστάσεις.

Επιπλέον το Βελιγράδι συμμετέχει στη δημιουργία του **Επιχειρηματικού Συμβουλίου των Δυτικών Βαλκανίων WB6 (WB6 CIF)**, το οποίο αποτελεί μια κοινή πρωτοβουλία εμπορικών και βιομηχανικών επιμελητηρίων από την Αλβανία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, το Κοσσυφοπέδιο, τη Βόρεια Μακεδονία, το Μαυροβούνιο και τη Σερβία. Το Επιχειρηματικό Συμβούλιο θα παρακολουθεί την πρόοδο στην άρση των εμποδίων στην περιοχή ενώ θα ενημερώνει τις κυβερνήσεις, προτείνοντας μέτρα που θα ανακουφίσουν τις επιχειρήσεις και θα μειώσουν το κόστος για τους επιχειρηματίες.

Η Σερβία συμμετέχει επίσης στην **Πρωτοβουλία «17+1»**. Το εν λόγω σχήμα αποτελεί προσπάθεια του κινεζικού υπουργείου Εξωτερικών για την προώθηση των επιχειρηματικών δεσμών μεταξύ της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (Κίνα-ΚΑΕ). Αξίζει δε να αναφερθεί

ότι ο υπουργός Οικονομικών της Σερβίας, κ. Sinisa Mali, συμμετείχε στις 25 Ιανουαρίου 2021, σε διαδικτυακή συνάντηση των εθνικών συντονιστών της Πρωτοβουλίας. Ο τελευταίος επιβεβαίωσε ότι ο Πρόεδρος της Σερβίας κ. Aleksandar Vucic, έχει αποδεχτεί την πρόσκληση του Κινέζου ομολόγου του, κ. Xi Jinping, για να συμμετάσχει στην επόμενη Διάσκεψη Κορυφής Κίνας-ΚΑΕ. Οι διμερείς σχέσεις Σερβίας – Κίνας, όπως και η συνεργασία στα πλαίσια της Πρωτοβουλίας «17+1», συνεχίζουν να αναπτύσσονται παρά την πανδημία.[152]

[152] Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 1/2021 & λοιπές ειδήσεις στο https://agora.mfa.gr/

1.2.5 Λοιπές χώρες-εταίροι οικονομικής και αναπτυξιακής συνεργασίας

Πλην των χωρών, οι οποίες αναφέρθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, αξίζει να καταγραφούν και κάποια σχέδια οικονομικής-αναπτυξιακής συνεργασίας της Σερβίας με τις εξής χώρες:

Σερβία, Κόσοβο και ΗΠΑ

Στις 4 Σεπτεμβρίου 2020 υπεγράφησαν οι **συμφωνίες της Ουάσιγκτων** μεταξύ της Σερβίας και του Κοσόβου υπό τον Πρόεδρο των ΗΠΑ κ. Ντόναλντ Τραμπ. σχετικά με την εξομάλυνση των οικονομικών σχέσεων των δύο χωρών. Στη συνέχεια, κυβερνητική αντιπροσωπεία των ΗΠΑ με επικεφαλής τον κ. Adam Boehler, εκτελεστικό διευθυντή του International Development Finance Corporation (DFC), επισκέφθηκε την Αθήνα, την Πρίστινα, το Βελιγράδι και την Ιερουσαλήμ (Σεπτέμβριος 2020), στο πλαίσιο της οικονομικής συνεργασίας και ανάπτυξης και της προετοιμασίας ανοίγματος γραφείου του DFC στο Βελιγράδι. Υπενθυμίζεται ότι το DFC και η EXIM υπέγραψαν δηλώσεις προθέσεων (Letter Of Intent) με το Βελιγράδι και την Πρίστινα για να χρηματοδοτήσουν σημαντικά έργα. Το ταξίδι της αντιπροσωπείας πραγματοποιήθηκε μετά την ιστορική συμφωνία μεταξύ Ισραήλ, ΗΑΕ και Μπαχρέιν. Το DFC συνεργάζεται στενά με την USAID, την EXIM και άλλους κυβερνητικούς φορείς για την προώθηση της ανάπτυξης και της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ. Επίσης, σύμφωνα με δηλώσεις των Προέδρων του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Σερβίας και του Εμπορικού Επιμελητηρίου του Κοσόβου, κ.κ. Marko Cadez και Berat Rukiqi, αντίστοιχα, θα υπάρξει κοινή ομάδα εργασίας που θα συνδράμει στην αποτελεσματική υλοποίηση των έργων και των επιχειρηματικών σχεδίων βάσει των Συμφωνιών που υπεγράφησαν στην Ουάσιγκτων.

Σερβία-Κίνα

Το Κέντρο Καινοτομιών και Ανάπτυξης της Huawei εγκαινιάστηκε το 2021, παρουσία της Πρωθυπουργού της Σερβίας κας Μπέρναμπιτς και της Κινέζας Πρέσβεως στο Βελιγράδι. Σύμφωνα με την κα Μπέρναμπιτς, το Κέντρο θα βοηθήσει σημαντικά την περαιτέρω ψηφιοποίηση στη Σερβία και παρά τη συμφωνία της Ουάσινγκτον, η Σερβία συνεργάζεται για διάφορες τεχνολογίες με την Huawei που αποτελούν προϋπόθεση για την εισαγωγή του 5G. Η Σέρβα Πρωθυπουργός διατείνεται ότι η συνεργασία με την Huawei για την εισαγωγή δικτύου 5G στη Σερβία, δεν αντιβαίνει στη συμφωνία που υπεγράφη στην Ουάσινγκτον. Η κινεζική εταιρεία έχει συνάψει συμβόλαιο 150 εκατ. ευρώ με την κρατική Telekom Srbija για την προμήθεια εξοπλισμού, υπηρεσιών και εργασιών ή εκσυγχρονισμό σταθερών δικτύων και ανακηρύχθηκε εταίρος στην ανάπτυξη του δικτύου 5G με την ιδιωτική σερβική εταιρεία κινητής τηλεφωνίας Telenor. Η Huawei και το σερβικό υπουργείο Εσωτερικών έχουν συνάψει, επίσης, συμφωνία συνεργασίας για την εισαγωγή των ασύρματων ευρυζωνικών τεχνολογιών «eLTE» και των συστημάτων δημόσιας ασφάλειας «Smart City», συμπεριλαμβανομένου ενός δικτύου παρακολούθησης μεγάλης κλίμακας που πρόκειται να εγκατασταθεί στην πρωτεύουσα της Σερβίας. Το Υπουργείο Τουρισμού, Εμπορίου και Τηλεπικοινωνιών συνήψε μνημόνιο συμφωνίας με την Huawei για το έργο «Smart City», το 2019. Το ίδιο Υπουργείο είχε

υπογράψει και μια συμφωνία στρατηγικής εταιρικής σχέσης για την ανάπτυξη του ευρυζωνικού δικτύου στη Σερβία το 2017.

ΗΠΑ-Σερβία

Το Σεπτέμβριο του 2020 εγκαινιάστηκε το γραφείο του [153] **Διεθνούς Αμερικανικού Φορέα Χρηματοδότησης για την Ανάπτυξη (U.S. International Development Finance Corporation- DFC)** στη Σερβία. Στις 21.1.2021 υπεγράφη διακρατική συμφωνία για τη διενέργεια επενδύσεων στη Σερβία, μεταξύ του Σέρβου Υπουργού Οικονομικών, κ. Sinisa Mali και του Πρέσβη των ΗΠΑ στη Σερβία, κ. Anthony Godfrey. Η εν λόγω συμφωνία αποτελεί προϋπόθεση για την έναρξη των δραστηριοτήτων του διεθνούς αμερικανικού Φορέα Χρηματοδότησης για την Ανάπτυξη (U.S. International Development Finance Corporation- DFC) στη Σερβία. Σύμφωνα με τον Σέρβο Υπουργό Οικονομικών, ο στόχος ήταν να συμφωνηθεί ένα εγγυοδοτικό σχήμα, αξίας 1 δις δολαρίων ΗΠΑ, έως το τέλος του πρώτου τριμήνου του 2021, και να καταστεί διαθέσιμο στις σερβικές πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις έως τα μέσα του 2021. Ένα μέρος της συμφωνίας θα αφορά άμεσες πιστώσεις και βοήθεια, οι οποίες θα χορηγηθούν από το DFC, ενώ το υπόλοιπο μέρος της βοήθειας θα προέρχεται από εμπορικές τράπεζες[154].

Στις 10 Μαΐου 2021, το Γραφείο του US AID στη Σερβία παρουσίασε την **Στρατηγική Συνεργασίας για την Ανάπτυξη της Σερβίας** (Country Development Cooperation Strategy-CDCS) για τα έτη 2020-2025. Τα κυριότερα σημεία της Στρατηγικής συνοψίζονται ως εξής:
Η εν λόγω στρατηγική, προϋπολογισμού 115 εκατ. δολαρίων, επικεντρώνεται σε δύο αναπτυξιακούς στόχους. Ο πρώτος αφορά την ανθεκτικότητα των δημοκρατικών παραγόντων και ο δεύτερος την υποστήριξη της επίτευξης της δίκαιης ευημερίας. Τα κύρια εργαλεία για τους στόχους αυτούς - ως προς το οικονομικό σκέλος - είναι η ανάπτυξη των Μικρομεσαίων επιχειρήσεων, μέσω της ενσωμάτωσής τους σε ανεπτυγμένες αγορές, της βελτίωσης των δυνατοτήτων πρόσβασης σε χρηματοδότηση και της ενίσχυσης - μιας βασισμένης στη γνώση - οικονομίας.

Σερβία & Γαλλία

Σύμφωνα με ανακοίνωση του Γραφείου του για τα Δυτικά Βαλκάνια, **ο Γαλλικός Οργανισμός Ανάπτυξης (AFD)** ενέκρινε δάνειο ύψους 50 εκατ. ευρώ για τη στήριξη των μεταρρυθμίσεων αναφορικά με την κλιματική αλλαγή στη Σερβία. Μέσω του δανειακού αυτού προγράμματος, το οποίο κατά την πρώτη – διετή – ''φάση'' του περιλαμβάνει δάνειο 50 εκατ. ευρώ και επιδότηση 500.000 ευρώ, θα μπορεί να στηριχθεί η υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων για τη μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και την επίτευξη μιας πράσινης ανάπτυξης στη χώρα.

Κατά τον **AFD,** η υιοθέτηση του νόμου για την κλιματική αλλαγή αποτελεί σημαντικό βήμα προς τις μεταρρυθμίσεις στους τομείς που καλύπτονται από την Πράσινη Συμφωνία της ΕΕ και την Πράσινη Ατζέντα για τα Δυτικά Βαλκάνια. Τέλος, σημειώνεται, ότι ο Γαλλικός Οργανισμός Ανάπτυξης σε συνεργασία με την Παγκόσμια Τράπεζα, χρηματοδοτούν μέρος του

[153] https://www.srbija.gov.rs/vest/en/161127/dfc-regional-office-opens-in-belgrade.php
[154] https://www.intellinews.com/us-dfc-signs-agreement-on-starting-activities-in-serbia-201279/

προγράμματος για τον εκσυγχρονισμό των σιδηροδρομικών υποδομών της Σερβίας (βλ. Κεφ. Διεθνείς Οργανισμοί – ΠΟΕ).

Σερβία & Ισραήλ

Σύμφωνα με τον Πρέσβη του Ισραήλ στη Σερβία, κ. Yahel Vilan, οι Ισραηλινοί επενδυτές ενδιαφέρονται για πρόσθετες επενδύσεις στη χώρα. Ταυτόχρονα, στα τέλη του 2020 αποφασίστηκε η έναρξη λειτουργίας σερβικού Γραφείου εμπορικών υποθέσεων στην Ιερουσαλήμ, αρμόδιου για την ανάπτυξη της οικονομικής συνεργασίας, ιδίως στο τομέα καινοτομιών. Τελικά, αυτό το σχέδιο δεν υλοποιήθηκε μέχρι σήμερα εξ' αιτίας της ψύχρανσης των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών, μετά την αναγνώριση του Κοσσόβου από το Ισραήλ στις αρχές του 2021.

2 Οικονομικές Σχέσεις Ελλάδας - Σερβίας

Όσον αφορά τις **διμερείς μας εμπορικές ροές αγαθών και υπηρεσιών**, αυτές είναι ακόμη πλεονασματικές για την χώρα μας.

2.1 Διμερείς Οικονομικο-Εμπορικές Ροές

Σημειώνεται, ότι για την Ελλάδα, η αξία των εξαγωγών του τομέα των υπηρεσιών (326,9 εκατ. Ευρώ) κατά το 2019 υπερτερούσε αυτής των αγαθών (250 εκατ. Ευρώ) ενώ το σύνολο των εξαγωγών μας (αγαθών και υπηρεσιών) δεν ήταν αμελητέο (576,9 εκατ. Ευρώ). Παραδόξως, το 2020 ή έτος πανδημίας, οι εξαγωγές ελληνικών προϊόντων αυξήθηκαν κατά 6,60% και ο όγκος εμπορίου κατά 5,55%, αποδεικνύοντας μια ανθεκτικότητα στις αντίξοες συνθήκες της χρονιάς αυτής. Ωστόσο, καθώς το μεγαλύτερο μέρος εξαγωγών υπηρεσιών αφορά τον εισερχόμενο τουρισμό από τη Σερβία, η τάση αυτή ανατράπηκε το 2020. Με την κατάλληλη εξαγωγική στρατηγική (πχ βλ. την τουρκική εμπειρία) και τις δέουσες προωθητικές (κά) δράσεις, το σύνολο των εξαγωγών θα μπορούσε να είναι πολύ υψηλότερο. Αντί όμως αυξητικής τάσης, παρατηρείται σταθερότητα των εξαγωγών αγαθών προς τη Σερβία με ταυτόχρονη διαχρονική αύξηση των εισαγωγών σερβικών προϊόντων. Αν συνεχιστεί αυτή η τάση, κατά τα επόμενα χρόνια, οι διμερείς εμπορικές ροές, κυρίως αγαθών, ενδέχεται να μετατραπούν σε αρνητικές για την χώρα μας.

2.1.2 Διμερείς Εμπορικές Ροές

Ο όγκος του διμερούς εμπορίου αγαθών Σερβίας – Ελλάδας κατά το 2020 ανήλθε στα 477,5 εκατ. ευρώ παρουσιάζοντας, όπως προαναφέρθηκε, αύξηση σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2019 κατά 5,55%.

Πίνακας 3.1 ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΛΛΑΔΑΣ – ΣΕΡΒΙΑΣ

(ποσά σε εκ. ευρώ)	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**Μεταβολή 2020/2019**
Εξαγωγές αγαθών	224,483,004	252,912,876	269,524,695	250,045,082	266,555,537	6.60%
Εισαγωγές αγαθών	149,988,699	168,702,917	195,606,377	202,369,879	210,975,501	4.25%
Όγκος εμπορίου	374,471,703	421,615,793	465,131,072	452,414,961	477,531,038	5.55%
Εμπορικό ισοζύγιο	74,494,305	84,209,959	73,918,318	47,675,203	55,580,036	

Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος

Συγκεκριμένα οι εισαγωγές από τη Σερβία για το 2020 έφθασαν τα 210,9 εκατ. ευρώ ενώ οι εξαγωγές στη Σερβία τα 266,6 εκατ. Ευρώ. Το εμπορικό πλεόνασμα υπέρ της χώρας μας διαμορφώθηκε στα 55,6 εκατ. Ευρώ.

Όσον αφορά τις εξαγωγές μας στο **τομέα των υπηρεσιών,** υπενθυμίζεται ότι αυτές συνίστανται από εισροές προερχόμενες από τον τουριστικό κλάδο, τις λοιπές υπηρεσίες και τις μεταφορές. Λόγω δε της πανδημίας (Covid-19), της απαγόρευσης από την χώρα μας υποδοχής Σέρβων τουριστών, καταγράφηκε κατακόρυφη πτώση της αξίας εισροών από τον εισερχόμενο σερβικό τουρισμό, αλλά και γενικότερα του κλάδου των υπηρεσιών, κατά το έτος 2020.

Πίνακας 3.2 ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ – ΣΕΡΒΙΑΣ

ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ-ΣΕΡΒΙΑΣ 2020 (*Ποσά σε εκατ. ευρώ)*	**6,6**
Εισπράξεις	**47,5**
Υπηρεσίες μεταποίησης αγαθών τα οποία ανήκουν σε άλλους	0,0
Υπηρεσίες συντήρησης και επισκευής που δεν περιλαμβάνονται αλλού	0,1
Ταξιδιωτικό	18,6
Θαλάσσιες μεταφορές	1,5
Λοιπές μεταφορές	7,6
Κατασκευαστικές	1,8
Ασφαλιστικές και συνταξιοδοτικές	1,0
Χρηματοοοικονομικές	0,1
Χρεώσεις για τη χρήση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας (Royalties)	0,7
Υπηρεσίες τηλεπικοινωνιών, πληροφορικής και πληροφόρησης	7,4
Λοιπές υπηρεσίες επιχειρηματικής δραστηριότητας	8,4
Υπηρεσίες αναψυχής,πολιτιστικές,προσωπικές, κλπ.	0,2
Υπηρεσίες δημοσίου	0,1
Πληρωμές	**40,8**
Υπηρεσίες μεταποίησης αγαθών τα οποία ανήκουν σε άλλους	0,0
Υπηρεσίες συντήρησης και επισκευής που δεν περιλαμβάνονται αλλού	0,0
Ταξιδιωτικό	7,5
Θαλάσσιες μεταφορές	0,3
Λοιπές μεταφορές	14,7
Κατασκευαστικές	4,0
Ασφαλιστικές και συνταξιοδοτικές	0,2
Χρηματοοοικονομικές	0,9
Χρεώσεις για τη χρήση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας (Royalties)	0,0
Υπηρεσίες τηλεπικοινωνιών, πληροφορικής και πληροφόρησης	1,0
Λοιπές υπηρεσίες επιχειρηματικής δραστηριότητας	7,5
Υπηρεσίες αναψυχής,πολιτιστικές,προσωπικές, κλπ.	4,0
Υπηρεσίες δημοσίου	0,7

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Ακολουθεί το Ισοζύγιο Υπηρεσιών Ελλάδος-Σερβίας προηγούμενων ετών σε συνοπτική μορφή:

Πίνακας 3.3 Εμπόριο Υπηρεσιών Ελλάδος – Σερβίας 2017-2019

	2017	2018	2019
Εισπράξεις	**414,8**	**349,2**	**385,3**
Ταξιδιωτικό	379,6	317,6	348,2
Μεταφορές	7,9	13,2	12,5
Λοιπές υπηρεσίες	27,3	18,4	24,6
Πληρωμές	**57,3**	**48,4**	**58,4**
Ταξιδιωτικό	36,1	23,8	22,8
Μεταφορές	4,4	8,1	15,5
Λοιπές υπηρεσίες	16,8	16,5	20,1

Πηγή: Τράπεζα Ελλάδος

Οι **σημαντικότερες κατηγορίες προϊόντων που συνθέτουν τις ελληνικές εξαγωγές** προς την Σερβία, σύμφωνα με την επίσημη τελωνειακή ονοματολογία, είναι (1) ‘’αργίλιο και τεχνουργήματα από αργίλιο’’, (2) ‘’καρποί και φρούτα βρώσιμα, φλούδες εσπεριδοειδών ή πεπονιών’’, (3) ‘’πυρηνικοί αντιδραστήρες, λέβητες, μηχανές, συσκευές και μηχανικές επινοήσεις, μέρη αυτών των μηχανών ή συσκευών’’, (5) ‘’πλαστικές ύλες και τεχνουργήματα από αυτές τις ύλες’’ και (4) ‘’χυτοσίδηρος, σίδηρος και χάλυβας’’.

Πίνακας 3.4 ΟΙ 5 ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2ψήφιο κεφάλαιο συνδυασμένης ονοματολογίας	2020		2019		Μεταβολή στην αξία
	Αξία	% στο σύνολο	Αξία	% στο σύνολο	
76 -ΑΡΓΙΛΙΟ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΑΡΓΙΛΙΟ	**39,360,248**	14.77%	38,753,021	15.50%	1.57%
08 - ΚΑΡΠΟΙ ΚΑΙ ΦΡΟΥΤΑ ΒΡΩΣΙΜΑ, ΦΛΟΥΔΕΣ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ Ή ΠΕΠΟΝΙΩΝ	**33,780,890**	12.67%	25,502,558	10.20%	32.46%
39 - ΠΛΑΣΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΥΛΕΣ	**28,478,385**	10.68%	25,890,236	10.35%	10.00%
84 - ΠΥΡΗΝΙΚΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΤΗΡΕΣ, ΛΕΒΗΤΕΣ, ΜΗΧΑΝΕΣ, ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΕΠΙΝΟΗΣΕΙΣ. ΜΕΡΗ ΑΥΤΩΝ ΤΩΝ ΜΗΧΑΝΩΝ Ή ΣΥΣΚΕΥΩΝ	**14,320,025**	5.37%	13,744,402	5.50%	4.19%
72 - ΧΥΤΟΣΙΔΗΡΟΣ, ΣΙΔΗΡΟΣ ΚΑΙ ΧΑΛΥΒΑΣ	**14,228,500**	5.34%	16,621,490	6.65%	-14.40%

Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος

Σημειώνεται ότι διαχρονικά το μερίδιο των γεωργικών προϊόντων & τροφίμων καταλαμβάνει περίπου το 50% του συνολικού διμερούς εμπορίου Ελλάδας-Σερβίας. Στα κυριότερα εξαγόμενα ελληνικά προϊόντα περιλαμβάνονται οι καρποί και τα φρούτα (κυρίως εσπεριδοειδή, αλλά και βερίκοκα, κεράσια, ροδάκινα, πεπόνια, καρπούζια, φράουλες, κεράσια κ.ά.), καπνά, λαχανικά, λιπάσματα, εκχυλίσματα βύνης, ελαιόλαδο και βαμβάκι. Στις εισαγωγές από τη Σερβία κυριαρχούν τα ποτά (κυρίως μεταλλικά και τα αεριούχα νερά και μπύρα), τα παγωτά, τα λάδια (κυρίως σογιέλαιο), οι ζωοτροφές, τα λιπάσματα, η ζάχαρη και η μελάσα, το καλαμπόκι, τα λαχανικά (κυρίως ντομάτες & κατεψυγμένα και παρασκευασμένα λαχανικά) και τα κατεψυγμένα φρούτα. [155]

2.1.3 Υπηρεσίες - Τουριστικές Ροές

Σύμφωνα με το Ελληνο-Σερβικό Επιμελητήριο Β. Ελλάδος (www.greekserbian.com), από τα 3,4 εκατ. τουριστών περίπου που συγκέντρωσε η Σερβία το 2018 και αλλά 3,7 εκατ. το 2019, το 30% κατευθύνθηκαν στο Βελιγράδι. Οι Έλληνες τουρίστες προβαίνουν, συνήθως, σε δύο διανυκτερεύσεις όταν επισκέπτονται τη Σερβία. Είναι χαρακτηριστικό πως το 2018 τη Σερβία επισκέφτηκαν 71.359 Έλληνες, οι οποίοι πραγματοποίησαν 129.750 διανυκτερεύσεις. Το έτος 2019, συνεχίστηκε η ίδια τάση,. Βέβαια, κατά το έτος 2020 (πανδημία Covid-19), οι εν λόγω ροές σημείωσαν κατακόρυφη πτώση (βλ. κατωτέρω πίνακα αφίξεων στη Σερβία από διάφορες χώρες.

Πίνακας 3.5: Αφίξεις στη Σερβία

Εισερχόμενος Τουρισμός στη Σερβία						
Έτος	**Αριθμός Τουριστών σε χιλ.**	**Αριθμός Ξένων Τουριστών σε χιλ.**	**Αρ. Διανυκτερεύσεων σε χιλ.**	**Αρ. Διανυκτερεύσεων Ξένων Τουριστών σε χιλ.**	**Ετήσια Μεταβολή Συν.Αρ. Τουριστών**	**Ετήσια Μεταβολή Αρ. Ξένων Τουριστών**
2010	2001	684	6413	1453		
2011	2069	765	6645	1643	3,40%	11,84%
2012	2080	810	6485	1796	0,53%	5,88%
2013	2192	900	6567	2099	5,38%	11,11%
2014	2192	1029	6086	2353	0,00%	14,33%
2015	2437	1132	6652	2.49	11,18%	10,01%
2016	2754	1281	7534	2739	13,01%	13,16%
2017	3086	1497	8325	3175	12,06%	16,86%
2018	3431	1711	9336	3658	11,18%	14,30%
2019	3690	1847	10073	4.01	7,55%	7,95%
2020	1820	446	6201	1265	-50,68%	-75,85%

Πηγή: https://nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents-eng/publikacije/sb/sb_01_21.pdf

[155] βλ. Σημείωμα Γρ.ΟΕΥ https://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/74764).

Όσον αφορά τις **αφίξεις Σέρβων τουριστών προς την χώρα μας κατά το έτος 2019**, αυτές υπερέβησαν σε αριθμό το ένα εκατομμύριο(*). Υπενθυμίζεται ότι η Σερβία είναι μία χώρα περίπου 7 εκατομμυρίων. Τα τουριστικά μας έσοδα από τους εν λόγω Σέρβους τουρίστες, ανήλθαν σε 356 εκατ. Ευρώ με μέση διάρκεια παραμονής τους τις 8,4 ημέρες.

Πίνακας 3.6: Αφίξεις στην Ελλάδα από τη Σερβία

	2016	2017	2018	2019	2020
Αφίξεις από τη (χώρα) στην Ελλάδα	721.800	1.079.879	922.365	1.027.300	60.151
Ποσοστό στο σύνολο των αφίξεων	2,57%	3,58%	2,79%	3,02%	0,81%
Μεταβολή	-0,83%	49,61%	-14,59%	11,38%	-94,14%

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, ΕΟΤ

Όπως προαναφέρθηκε, το 2020, λόγω της πανδημίας και του ξαφνικού κλεισίματος των συνόρων σημειώθηκε κατακόρυφη πτώση των αφίξεων από Σερβία (περίπου 60 χιλιάδες), ενώ έντονη ήταν η δυσαρέσκεια της σερβικής κοινής γνώμης. Προσπάθεια αντιστροφής του δυσάρεστου κλίματος, αποτέλεσε η επίσκεψη του Έλληνα Υπουργού Τουρισμού, κ. Χ. Θεοχάρη (Μάρτιος 2021) και η υπογραφή διμερούς μνημονίου για αμοιβαία αναγνώριση των πιστοποιητικών εμβολιασμού κτλ (βλ. κατωτέρω Διμερής Συνεργασίας: "**Εκατέρωθεν Ελληνο-Σερβικές Επισκέψεις Οικονομικού ενδιαφέροντος» & «Τουρισμός»).** Ωστόσο, για οικονομικούς λόγους, υπήρξε διστακτικότητα στην επιλογή της Ελλάδας ως προορισμού για το καλοκαίρι 2021. Πολλοί Σέρβοι, κυρίως μη εμβολιασθέντες νεαράς ηλικίας, επέλεξαν για τις διακοπές τους άλλους προορισμούς, όπως το Μαυροβούνιο, την Αλβανία, την Αίγυπτο αλλά και την Τουρκία**.** Σημαντικό ρόλο φαίνεται να έπαιξε ο «αθέμιτος ανταγωνισμός» από τις ανωτέρω χώρες, οι οποίες, σε αντίθεση με την Ελλάδα, δεν έθεσαν περιορισμούς (πχ πιστοποιητικό εμβολιασμού, τεστ PCR ή αντιγόνου αντισωμάτων) για την είσοδο στη χώρα. Το γεγονός αυτό εξηγείται υπό το ‘’φάσμα’’ των εξής τριών χαρακτηριστικών της Σερβίας: χαμηλά μέσα εισοδήματα, υψηλό κόστος διενέργειας τεστ PCR και έντονο αντιεμβολιαστικό κίνημα[156].

[156] Βλ. Παρουσίαση κ. Σκρόνια Γεν. Συμβούλου Α’ κατά την εκδήλωση του ΕλληνοΣερβικού Επιμελητηρίου Β. Ελλαδος «Καλοκαίρι 2021: Με το βλέμμα στραμμένο στον χερσαίο τουρισμό». Διαθ στο: https://www.facebook.com/greekserbianchamber/videos/2877546379161999/

2.2 Ελληνικές επενδύσεις στη Σερβία

Όσον αφορά στις ελληνικές επενδύσεις, κυριότεροι τομείς υλοποίησής τους είναι ο κατασκευαστικός κλάδος, η βιομηχανία τροφίμων και ποτών, το λιανικό εμπόριο, οι τηλεπικοινωνίες και τεχνολογίες πληροφορικής, οι ξενοδοχειακές υπηρεσίες, η παροχή συμβουλευτικών/νομικών υπηρεσιών κλπ. Θεωρείται, επίσης, σκόπιμο όπως υπογραμμισθεί η μικρή γεωγραφική διασπορά των ελληνικών επενδύσεων στο σύνολο της σερβικής επικράτειας καθώς οι περισσότερες από αυτές βρίσκονται στη περιοχή του Βελιγραδίου. Μεταξύ των ελληνικών εταιρειών που δραστηριοποιούνται σε Σερβία, περιλαμβάνονται οι: ΤΕΡΝΑ, ΕΛ.ΠΕ.-ΕΚΟ, Τσιμέντα TITAN, Coca Cola HBC, Eurobank EFG, Alumil, Isomat, Kleeman, Intracom, Chipita, ΒΙΟΧΑΛΚΟ, Καζίνο Λουτρακίου, Όμιλοι Δασκαλαντωνάκη και Λάμψα Α.Ε., Βερόπουλος (Vero), Autostop Interiors κλπ.

Σημειώνεται ότι στις αρχές Ιουλίου 2021, ανακοινώθηκε η συγχώνευση της Eurobank Σερβίας με την Direktna Bank. Η τελευταία, μεταξύ άλλων, συμπεριλαμβάνει και θυγατρική της πρώην Τράπεζας Πειραιώς στη Σερβία, η οποία, όπως προαναφέρθηκε, πωλήθηκε μαζί με τις τότε λοιπές ελληνικές τράπεζες που δραστηριοποιούνταν στην τοπική αγορά, μετά τις γνωστές αποφάσεις της «Τρόικα» των δανειστών της Ελλάδας. Η Eurobank θα ελέγχει περίπου το 70% , ενώ οι μέτοχοι της Direktna Banka θα κατέχουν το υπόλοιπο 30%, σύμφωνα με τις ανακοινώσεις. Το μερίδιο αγοράς της συνδυασμένης τράπεζας θα υπερβεί το 6,5%, όσον αφορά τα συνολικά δάνεια, καθιστώντας την τράπεζα την έβδομη μεγαλύτερη στη Σερβία. Πιο συγκεκριμένα, μετά τη συγχώνευση η νέα τράπεζα θα είναι η 7η στη Σερβία σε συνολικό ενεργητικό, 7η σε δάνεια και 8η στις καταθέσεις. Η νέα ονομασία θα είναι Eurobank Direktna, με ενεργητικό άνω των 2 δις ευρώ, συνολικά ίδια κεφάλαια άνω των 300 εκατ. ευρώ και δανειακό χαρτοφυλάκιο άνω του 1.5 δις. Η ολοκλήρωση της συναλλαγής αναμένεται να ολοκληρωθεί κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2021. Η παρούσα συγχώνευση, θα μπορούσε να θεωρηθεί και ως έμμεση επιστροφή μιας δεύτερης ελληνικών συμφερόντων τράπεζας στη σερβική αγορά.

Η τάση αυτή ενισχύεται από πρόσφατη αγορά μετοχικού κεφαλαίου του Χρηματιστηρίου Βελιγραδίου, από το Χρηματιστήριο Αθηνών (ΧΑΑ). Παρότι δεν υπάρχει ακόμα, άξια λόγου χρηματαγορά στη Σερβία, η ανωτέρω κίνηση αποτελεί προσπάθεια ελέγχου μέρους των μελλοντικών εξελίξεων στο χώρο αυτό. Αξίζει εδώ να αναφερθεί, ότι κατά το 2020, η Εθνοσυνέλευση της Σερβίας ενέκρινε τροποποιήσεις του νόμου για την κεφαλαιαγορά, επιτρέποντας την αύξηση της βάσης και της δομής των δυνητικών επενδυτών σε εγχώριες κινητές αξίες. Οι ξένοι επενδυτές και τα κεφάλαια θα είναι πλέον σε θέση να επενδύσουν σε εγχώριους τίτλους και στην κεφαλαιαγορά της Σερβίας με γρήγορο και αποτελεσματικό τρόπο.

Πίνακας 3.7.1 ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ (Απόθεμα)

(ποσά σε εκ.)	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
ΑΞΕ προς την Ελλάδα (απόθεμα) *	-	-	-	-	-
Ελληνικές άμεσες επενδύσεις στη (χώρα) (απόθεμα)	683,3	386,6	279,6	188,0	-

*Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος *Σύμφωνα με την Τράπεζα της Ελλάδος οι σερβικές ΑΞΕ στην Ελλάδα είναι αμελητέες. Η έρευνα επενδύσεων για το 2020 θα ολοκληρωθεί τον Σεπτέμβριο 2021*

Πίνακας 3.7.2 ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ(Ροές)

(ποσά σε εκ.)	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ΑΞΕ προς την Ελλάδα (ροές)	0,668	1,396	1,747	10,335	3,330	5,393
Ελληνικές άμεσες επενδύσεις στη (χώρα) (ροές)	-43,026	27,095	-99,839	-61,234	11,994	10,341

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος[157]

Εντελώς διαφορετικά είναι τα στατιστικά δεδομένα της Εθνικής Τράπεζας της Σερβίας (ή Κεντρικής Τράπεζας) για τις ελληνικές Α.Ξ.Ε. στην χώρα αυτή, λόγω διαφορετικής μεθοδολογίας υπολογισμού τους (για ΑΞΕ στη Σερβία, βλ. https://www.nbs.rs/en/drugi-nivo-navigacije/statistika/platni_bilans/index.html)

Πίνακας 3.8 Εισερχόμενες ΑΞΕ στη Σερβία (εκατ. ευρώ)[158]

2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
37,6	30,6	-317,6*	37,4	89,7	12,8	42,7	-150,0*	30,3	11,8	6,8

(*negative FDI amount means withdrawal of investments from Serbia /preliminary data, in million of euros)

Περί τις 250 επιχειρήσεις ελληνικών συμφερόντων έχουν επενδύσει μέχρι τώρα περισσότερα από 1,5 δισ. Ευρώ *(*βλ. ''Ελλάς & Σερβία ως παράγοντες σταθερότητας στο παρελθόν και στη Βαλκανική προοπτική'', Aleksandra Pecinar-Γ. Δουδούμη, op.cit., σελ.240). Υπενθυμίζεται ότι κατά την ''χρυσή εποχή'' της ελληνικής επιχειρηματικότητας στη Σερβία, δηλαδή αμέσως μετά τον πόλεμο στην τότε Γιουγκοσλαβία, οι ελληνικές επενδύσεις υπερέβησαν τα 2,5 δις. Ευρώ.

Για περισσότερες πληροφορίες όσον αφορά τις Ξένες Άμεσες Επενδύσεις, ανά χώρα προέλευσης και προορισμού:

Α. Σε επίπεδο ροών (https://www.bankofgreece.gr/statistika/ekswterikos-tomeas/ameses-ependyseis/roes) και

Β. Σε επίπεδο αποθεμάτων (https://www.bankofgreece.gr/statistika/ekswterikos-tomeas/ameses-ependyseis/apothemata)

[157] ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
(α) Το θετικό πρόσημο (+) σημαίνει αύξηση ενώ το αρνητικό πρόσημο (-) σημαίνει μείωση των καθαρών ξένων άμεσων επενδύσεων των μη κατοίκων στην Ελλάδα.
(β) Η γεωγραφική κατανομή βασίζεται στο Benchmark Definition of Foreign Direct Investment του ΟΟΣΑ (BMD4).
(γ) Τα στοιχεία των ξένων άμεσων επενδύσεων περιλαμβάνουν επανεπενδυθέντα κέρδη.
(δ) Ποσά σε εκατ. ευρώ.
* Προσωρινά στοιχεία

[158] 1. Foreign direct investments are recorded in line with BPM6 methodology,2. FDI data include investments in cash, goods, conversions of debt into equity, intercompany lending and reinvested earnings.
3. Table is in accordance with data available until March 31, 2021, and are subject to correction in line with the change in official data sources.
4. Due to rounding, figures presented in this table may not add up precisely to the totals provided.

2.2 Διμερής Συνεργασία σε επιμέρους Τομείς & Θεσμικό Πλαίσιο Οικονομικής Συνεργασίας

Σε γενικές γραμμές οι διμερείς σχέσεις Ελλάδας-Σερβίας εξελίσσονται ομαλά. Τα τελευταία δε χρόνια και έως τις αρχές Μαρτίου 2020 όταν λήφθηκαν έκτακτα μέτρα προστασίας κατά της πανδημίας του κορωνοϊού (Covid-19), είχαν πυκνώσει οι διμερείς επαφές, επίσημες ή επιχειρηματικού επιπέδου[159] .

Ενέργεια

Η ενέργεια συγκαταλέγεται στους τομείς προτεραιότητας στο πλαίσιο της διμερούς **συνεργασίας Ελλάδας-Σερβίας**. Κατά το 2019 διατυπώθηκε η βούληση από πλευράς μας για ενίσχυση συνεργασίας στους τομείς του φυσικού αερίου, των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και ενεργειακής αποδόσεως. Η Ελλάδα θα μπορούσε επί παραδείγματι, να τροφοδοτήσει την Σερβία με φυσικό αέριο μέσω του σχεδιαζόμενου δια συνδετήριου αγωγού Βουλγαρίας-Σερβίας[160].

Τουρισμός

Διμερής Συμφωνία Συνεργασίας στον τομέα του τουρισμού υπογράφηκε κατά την σύγκλιση του πρώτου Ανωτάτου Συμβουλίου Συνεργασίας (ΑΣΣ). Τον Σεπτέμβριο 2020 κυρώθηκε και από ελληνικής πλευράς. Εκκρεμεί η βάσει του άρθρου 6 αυτής σύναψη ειδικής συμφωνίας για την ίδρυση Γραφείων Τουρισμού εκατέρωθεν, η οποία θα ρυθμίζει και το καθεστώς τους. Υπολογίζεται ότι περισσότεροι από 1,2 εκατομμύρια Σέρβοι τουρίστες επισκέπτονταν ετησίως την Ελλάδα, έως και το 2019, κυρίως κατά τους θερινούς μήνες.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, την άνοιξη του 2021 υπεγράφη Κοινή Δήλωση στον τομέα του τουρισμού εν μέσω πανδημίας COVID-19. Η κοινή Δήλωση καθορίζει τις προϋποθέσεις εισόδου των ταξιδιωτών από τη Σερβία στην Ελλάδα και αντίστροφα για την περίοδο από την 1η Μαΐου 2021. Ταυτόχρονα η Δήλωση προβλέπει την αμοιβαία αναγνώριση των ηλεκτρονικών πιστοποιητικών εμβολιασμού, που επιτρέπουν την είσοδο στις δύο χώρες αντίστοιχα, στους πολίτες, οι οποίοι έχουν εμβολιασθεί. Οι υπόλοιποι οφείλουν να προσκομίζουν αρνητικό τεστ PCR ή αντιγόνου.

Μεταφορές

Το **Μνημόνιο Συνεργασίας του 2017,** προβλέπει Κοινή Ομάδα Εργασίας. Κατά την επίσκεψη του Υφυπουργού Μεταφορών κ. Ι. Κεφαλογιάννη στο Βελιγράδι **τον Σεπτέμβριο του 2019,** εκφράστηκε εκατέρωθεν η βούληση για ενίσχυση της συνεργασίας, ιδιαιτέρως στον τομέα των σιδηροδρομικών μεταφορών (γραμμή Θεσσαλονίκης-Σκοπίων-Βελιγραδίου).
Τον Σεπτέμβριο του 2019 ετέθη σε λειτουργία η Μόνιμη Γραμματεία της Κοινότητας Μεταφορών στο Βελιγράδι. Στην τελετή των εγκαινίων συμμετείχε και ο Έλληνας Υφυπουργός μεταφορών και Υποδομών κ. Κεφαλογιάννης, ο οποίος είχε εθιμοτυπική συνάντηση με την πρωθυπουργό και την Υπουργό Μεταφορών της Σερβίας, ενώ ο τότε Σέρβος Υφυπουργός Μεταφορών κ. Μίοτραγκ Πολέντιτσα του παρέθεσε γεύμα εργασίας. Στο γεύμα οι δύο Υπουργοί προέβησαν σε ανασκόπηση του επιπέδου διμερούς συνεργασίας στον τομέα των μεταφορών και την προοπτική υλοποίησης των στόχων που έχουν τεθεί από το

[159] βλ. ''Ετήσια Έκθεση Πρεσβείας 2019''-έγγρ. Υπ' Α.Π. 49/10.02.2020
[160] Βλ. Έγγραφο Πρεσβείας Βελιγραδίου ΑΠ1226/29.7.2021

διμερές Μνημόνιο Συνεργασίας του 2017, αρχής **γενομένης με την σιδηροδρομική σύνδεση Θεσσαλονίκης-Βελιγραδίου.** Με αφορμή την έναρξη λειτουργίας της Κοινότητας Μεταφορών, οι δύο Υφυπουργοί συζήτησαν, επίσης, τις προοπτικές που υφίστανται για αξιοποίηση του πλαισίου της Κοινότητας Μεταφορών για ενίσχυση και της διμερούς συνεργασίας. Ο κ. Υφυπουργός κάλεσε και εκ μέρους του Έλληνα Υπουργού, την Υπουργό Μεταφορών της Σερβίας να επισκεφτεί την Αθήνα. Επίσης, η σερβική πλευρά έχει αποστείλει σχέδιο διμερούς πρωτοκόλλου συνεργασίας στον τομέα των μεταφορών και των υποδομών (Δεκέμβριος 2019). **Υπάρχει εκατέρωθεν βούληση για ενίσχυση της συνεργασίας, ιδιαιτέρως στον τομέα των σιδηροδρομικών μεταφορών (γραμμή Θεσσαλονίκης – Σκοπίων – Βελιγραδίου)**, η οποία κινείται παράλληλα με τον Οδικό Άξονα 10 και μέσω Βουδαπέστης, καταλήγει στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Η Σερβία ήδη υλοποιεί τον εκσυγχρονισό της γραμμής από εδάφους της. Υπενθυμίζεται ότι κατά το Α' ΑΣΣ υπεγράφη Μνημόνιο Συνεργασίας για την ανάπτυξη των σιδηροδρομικών μεταφορών[161].
Τέλος, σημειώνεται επίσης, ότι έχει συσταθεί Κοινή Ομάδα Εργασίας μεταξύ του Οργανισμού Λιμένος Θεσσαλονίκης –ΟΛΘ και του Υπουργείου Μεταφορών & Υποδομών της Σερβίας.

Περιβάλλον

Η υφιστάμενη συνεργασία εδράζεται στο υπογραφέν τον Απρίλιο 2019 Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ των δύο Υπουργείων στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος και της αειφόρου ανάπτυξης. Υπάρχει εκατέρωθεν βούληση για συνεργασία στους τομείς της κυκλικής οικονομίας, επεξεργασίας λυμάτων, διαχειρίσεως στερεών αποβλήτων (δυνατότητα χρηματοδοτήσεως και από IPA), στην βάση της Ατζέντας 2030 και της Συνθήκης των Παρισίων. Επίσης, έχει προταθεί η από κοινού συμμετοχή των δύο χωρών σε χρηματοδοτικά προγράμματα, τα οποία αφορούν τα Δυτικά Βαλκάνια. Ο τότε Σέρβος Υπουργός Περιβάλλοντος, κ. Τρίβαν, επισκέφθηκε τη Θεσσαλονίκη στις 7.6.2019 και συμμετείχε σε υπουργική συνάντηση με θέμα «Επιχειρηματικές Ευκαιρίες για την κυκλική Οικονομία στα Βαλκάνια».

Υγεία

Εκκρεμεί η κύρωση από πλευράς μας της διμερούς Συμφωνίας Κοινωνικής Ασφάλισης (υπογραφή Ιούλιος 2017, κύρωση από Σερβική Εθνοσυνέλευση τον Ιούλιο του 2018).

Στο Βελιγράδι πραγματοποιήθηκε μεταξύ 19-21 Νοεμβρίου 2019, η Πέμπτη Σύνοδος των μερών του πρωτοκόλλου επί θεμάτων υγείας και ύδατος του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (ΟΗΕ). Συμπληρώνονται δε 20 χρόνια από την υπογραφή του εν λόγω πρωτοκόλλου. Σημειώνεται ότι η χώρα μας έχει μεν υπογράψει, όχι όμως και επικυρώσει το εν λόγω Πρωτόκολλο.

Θα πρέπει, επίσης, να δοθεί έμφαση σε ήδη υπάρχουσες ''συμφωνίες χαμηλής πολιτικής'' (όπως η συμφωνία κοινωνικής ασφάλισης και άλλες αντίστοιχες), έως και την συνεργασία για την υλοποίηση μεγάλων έργων, πολλαπλώς ωφέλιμων για την Χώρα μας και την περιοχή, με συγχρηματοδότηση από την ΕΕ. Σαν παράδειγμα αναφέρεται η σιδηροδρομική γραμμή Θεσσαλονίκης-Σκοπίων-Βελιγραδίου και η συνεργασία μεταξύ τελωνείων για την πάταξη του λαθρεμπορίου και των τελωνειακών παραβάσεων καθώς και την μείωση της γραφειοκρατίας.[162]

[161] Βλ. Έγγραφο Πρεσβείας Βελιγραδίου ΑΠ1226/29.7.2021
[162] Βλ. Έγγραφο Πρεσβείας Βελιγραδίου ΑΠ1226/29.7.2021

Τηλεπικοινωνίες

Την άνοιξη του 2021 υπεγράφη Μνημόνιο για την μείωση των τελών Περιαγωγής Ελλάδας-Σερβίας.

3η Σύνοδος του Ανώτατου Συμβουλίου Συνεργασίας (ΑΣΣ)

Στις 11 Δεκεμβρίου 2019 στην Αθήνα, διεξήχθησαν οι εργασίες του 3ου Ανωτάτου Συμβουλίου Συνεργασίας (ΑΣΣ) των Κυβερνήσεων Ελλάδας και Σερβίας, υπό την Προεδρία του Πρωθυπουργού κ. Μητσοτάκη και του Προέδρου της Σερβίας κ. Βούτσιτς. Στην Ελληνική αντιπροσωπεία συμμετείχαν οι Υπουργοί Εξωτερικών, Άμυνας, Παιδείας, ο Αναπληρωτής Υπουργός Προστασίας του Πολίτη, οι Υφυπουργοί Εξωτερικών κ. Φραγκογιάννης, Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Υποδομών και Μεταφορών, Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, ο Υφυπουργός παρά τω Πρωθυπουργό και Κυβερνητικός Εκπρόσωπος**.**

Επιστέγασμα των εργασιών του ΑΣΣ αποτέλεσαν η υπογραφή από τον κ. Πρωθυπουργό και Πρόεδρο της Σερβίας, **της Διακήρυξης για τη σύσταση Στρατηγικής Σχέσης Ελλάδας-Σερβίας** και από τους Υπουργούς (α) Εξωτερικών και (β) Εκπαίδευσης, Επιστημών και Τεχνολογικής Ανάπτυξης, Μορφωτικού Προγράμματος για τα έτη 2020-2022.

Στο περιθώριο του Ανωτάτου Συμβουλίου Συνεργασίας (ΑΣΣ) είχαν διμερείς συναντήσεις: ο Υπουργός Εξωτερικών κ. Δένδιας με τον τότε Σέρβο ομόλογό του κ. Ντάτσιτς, ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας κ. Παναγιωτόπουλος με τον πρώην Σέρβο ομόλογό του κ. Βούλιν, η Υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων κα Κεραμέως με τον τότε Σέρβο ομόλογό της κ. Σάρτσεβιτς, ο Αναπληρωτής Υπουργός Προστασίας του Πολίτη κ. Κουμουτσάκος με τον πρ. Σέρβο Υπουργό Εσωτερικών κ. Στεφάνοβιτς, ο Υφυπουργός Εξωτερικών κ. Φραγκογιάννης με τους πρ. Σέρβους Υφυπουργούς Οικονομίας κ. Στεβάνοβιτς και Εμπορίου Τουρισμού και Τηλεπικοινωνιών κ. Νικτσεβιτς, του Υφυπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας κ. Οικονόμου με τον πρ. Σέρβο Υπουργό Εξορύξεων και Ενέργειας κ. Αντιτς, του Υφυπουργού Υποδομών και Μεταφορών κ. Κεφαλογιάννη με τον πρ. Σέρβο ομόλογό του κ. Στογιάνοβιτς και του τότε Υφυπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων κ. Σκρέκα με τον πρ. Σέρβο ομόλογό του κ. Μαχμούτοβιτς.

Συνεργασία Ελλάδας-Σερβίας εντός πολυμερούς πλαισίου

Κατά το **2019 διεξήχθησαν στο Βουκουρέστι οι εργασίες της 7ης Συνόδου Κορυφής της Τετραμερούς Συνεργασίας Ελλάδας, Σερβίας Ρουμανίας και Βουλγαρίας** στις οποίες έλαβαν μέρος ο κ. Πρωθυπουργός, ο Πρόεδρος Σερβίας και οι Πρωθυπουργοί Ρουμανίας και Βουλγαρίας. Στη συνάντηση εξετάσθηκαν θέματα περιφερειακής συνεργασίας, μεταξύ άλλων στους τομείς της ενέργειας και διασυνδεσιμότητας στο εσωτερικό της Βαλκανικής αλλά και με τα ευρύτερα ευρωπαϊκά δίκτυα υποδομών**.**

Εκατέρωθεν Ελληνο-Σερβικές Επισκέψεις Οικονομικού ενδιαφέροντος

Οι σημαντικότερες αμοιβαίες επισκέψεις από το 2019 ήταν οι ακόλουθες:

Ο Πρόεδρος του Βιοτεχνικού Επιμελητηρίου της Αθήνας (ΒΕΑ), κ. Ραβάνης και μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του ΒΕΑ, επισκέφθηκαν το Βελιγράδι στις 31.1.2019 προκειμένου να διευρύνουν τις δυνατότητες επιχειρηματικής συνεργασίας με τα σερβικά επιμελητήρια.

Στο περιθώριο επιχειρηματικό Φόρουμ Ελλάδας-Σερβίας, ο τότε Αναπληρωτής Υπουργός Περιβάλλοντος κ. Φάμελλος επισκέφθηκε το Βελιγράδι στις 27-29.3.2019 και υπέγραψε με

τον τότε Σέρβο Υπουργό Περιβάλλοντος, κ. Τρίβαν, Μνημόνιο Συνεργασίας στο τομέα του Περιβάλλοντος.

Ο πρώην Γενικός Γραμματέας Τουριστικής Προβολής και Ανάπτυξης κ. Τζιάλλας, επισκέφθηκε το Βελιγράδι στις 20 και 21.2.2019 και συμμετείχε στο 7ο Adria Hotel Forum με στόχο τη διευκόλυνση της επικοινωνίας μεταξύ των μεγάλων ξενοδοχειακών μονάδων, διεθνών τουριστικών πρακτόρων και διεθνών επενδυτών.

Στις 28.3.19 πραγματοποιήθηκε στο Βελιγράδι διμερής συνάντηση του Γενικού Διευθυντή Τελωνείων, κ. Μουρτίδη, με τον ομόλογό του Γενικό Διευθυντή Τελωνείων Σερβίας, κ. Τόμιτς.

Στο 4ο Συνέδριο Κίνας-Χωρών Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης για την καινοτομία (17+1), το οποίο έλαβε χώρα στο Βελιγράδι (8-9.10.2019), την Ελλάδα εκπροσώπησε ο Υφυπουργός Ανάπτυξης και Επενδύσεων κ. Χρήστος Δήμας.

Στις 25.11.2019 ο Πρόεδρος του Οργανισμού Λιμένα Θεσσαλονίκης, κ. Θεοφάνης, συναντήθηκε στο Βελιγράδι με την τότε Υπουργό Κατασκευών Μεταφορών και Υποδομών της Σερβίας, κα Μιχαϊλοβιτς, προκειμένου να συζητήσουν την απευθείας σύνδεση του λιμένα με τους εμπορευματικούς σταθμούς της Σερβίας.

Στις 25.11.2019 ο ΥΠΕΞ, κ. Ν. Δένδιας, συνάντησε στο Βελιγράδι τον τότε Σέρβο Ομόλογό του όπως και εκπροσώπους μεγάλων ελληνικών εταιρειών.

Κατά τους πρώτους μήνες του 2020, πριν τη λήψη εκτάκτων μέτρων κατά την πανδημίας (Covid-19), **πραγματοποιήθηκαν μερικές επίσημες επισκέψεις: των κκ Χρ. Σταικούρα, Υπουργού Εθν. Οικονομίας και Υφυπουργού Εσωτερικών (Μακεδονίας-Θράκης), κ. Καράογλου.** Ο πρώτος συνάντησε τον Σέρβο ομόλογό του, κ. Μάλι και τον πρώην Υπουργό Ενέργειας και Ορυχείων, Ράσιμ Λιάιτς (βλ. τηλ/μα Πρεσβείας υπ' ΑΠ 412/4.3.2020), ενώ ο δεύτερος, αφού επισκέφτηκε την 42η Διεθνή Έκθεση Τουρισμού Βελιγραδίου, συνάντησε τις αρμόδιες για τον Τουρισμό Σερβικές Αρχές.

Επίσης, **ο τότε Γεν. Γραμματέας Δ.Ο.Σ.& Ε. του Υπουργείου Εξωτερικών,** κ. Γρ. Δημητριάδης, συμμετείχε σε Ελληνο-Σερβικό επιχειρηματικό Φόρουμ (5.3.2020) μαζί με τον Γεν. Γραμματέα του σερβικού Υπ. Εξωτερικών, κ. Στεφάνοβιτς και την κα Τατιάνα Μάτιτς, τότε Γενική Γραμματέα του Υπουργείου Εμπορίου, Τουρισμού & Τηλεπικοινωνιών και μετέπειτα Υπουργό του ίδιου υπουργείου. Ακολούθησε σύντομη συνάντηση με την κα Σάντρα Νεντέλκοβιτς, του Γραφείου Διαχείρισης Δημοσίων Επενδύσεων(ΓΔΔΕ). Με τους τελευταίους είχε διμερείς συναντήσεις, όπως και με τον πρώην Υπουργό Ενέργειας κ. Άντιτς, καθώς και άλλους θεσμικούς παράγοντες της Σερβικής Διοίκησης για θέματα προκήρυξης δημόσιων διαγωνισμών, ενέργειας, εμποδίων πρόσβασης στην σερβική αγορά κλπ.

Εκκρεμεί πρόσκληση του τότε (2019) Υφυπουργού Εξωτερικών αρμόδιου για οικονομική διπλωματία κ. Νέμανια Στεβάνοβιτς, Γεν. Γραμματέα του Σερβικού Υπ. Εξωτερικών, προς τον ΥΦΥΠΕΞ κ. Φραγκογιάννη να επισκεφτεί την Σερβία, ώστε να διερευνηθούν αναξιοποίητες πτυχές της διμερούς οικονομικής συνεργασίας.

Επίσημη επίσκεψη του Υπουργού Τουρισμού της Ελληνικής Δημοκρατίας κ. Χ. Θεοχάρη στις 28-30.3.2021: Στις συναντήσεις που λάβανε χώρα στη Παλάτι της Σερβίας (Palace of Serbia), με την Υπουργό Εμπορίου, Τουρισμού και Τηλεπικοινωνιών της Σερβίας, κα Τατιάνα Μάτιτς, την Βοηθό Υπουργό Τουρισμού, κα Ρενάτα Πίντζο, και λοιπά στελέχη τους, συζητήθηκαν οι λεπτομέρειες εφαρμογής της Κοινής Δήλωσής τους, της 29ης Μαρτίου 2021.
Στη συνέχεια κατά τη διάρκεια της συνάντησής του με εκπροσώπους επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων οι οποίες δραστηριοποιούνται στον τομέα του Τουρισμού, ο κ. Υπουργός

ενημέρωσε τους εκπροσώπους για το περιεχόμενο της Κοινής Δήλωσης της ίδιας ημέρας, και για επί μέρους θέματα του κλάδου για τα οποία ζητήθηκαν διευκρινήσεις, όπως υγειονομικό πιστοποιητικό, άνοιγμα χερσαίων συνόρων Ελλάδας-Βουλγαρίας καθώς και Ελλάδας-Βορείου Μακεδονίας κ.ά. Τέλος, ο Υπουργός αναφέρθηκε στον αθέμιτο ανταγωνισμό που ασκήθηκε (και ασκείται) από ορισμένες γειτονικές χώρες κατά τη διάρκεια της πανδημίας με σκοπό την απορρόφηση μεριδίου Σέρβων τουριστών, οι οποίοι παραδοσιακά επισκέπτονται τη χώρα μας. Υπενθυμίζεται ότι, οι τελευταίοι σε ετήσια βάση ανέρχονται σε περίπου 1 εκ τουρίστες, ενώ το 2020 ο αριθμός αυτός περιορίσθηκε στις 60.000. Η επίσκεψη αυτή του Υπουργού, η οποία προβλήθηκε εκτενώς από τα σερβικά μέσα ενημέρωσης, φαίνεται να ανέτρεψε, αρχικά, το αρνητικό κλίμα που είχε δημιουργηθεί στη σερβική κοινή γνώμη σε συνέχεια του κλεισίματος των συνόρων από το 2020, και το οποίο εκμεταλλεύτηκαν ορισμένα ανθελληνικά μέσα ενημέρωσης.

Ο ΥΠΕΞ κ. Δένδιας, συνοδευόμενος από τον ΥΦΥΠΕΞ κ. Φραγκογιάννη και τον Γενικό Γραμματέα ΔΟΣ & ΕΞ κ. Σμυρλή, καθώς και τον Υπουργό Αγροτικής Ανάπτυξης, κ. Λιβανό επισκέφθηκε στις 5 Απριλίου 2021 το Βελιγράδι. Ο ΥΦΥΠΕΞ και ο Γενικός Γραμματέας ΔΟΣ & ΕΞ πραγματοποίησαν από κοινού συναντήσεις με την Υπουργό Εμπορίου, Τουρισμού και Τηλεπικοινωνιών κα Matic και τον Υφυπουργό Περιβαλλοντικής Ανάπτυξης κ. Dujanovic. Στις συναντήσεις αυτές τέθηκαν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν μερικές ελληνικές επιχειρήσεις στη Σερβία και ζητήθηκε η διευθέτησή τους. Επίσης, έγινε αναφορά στην εκκρεμότητα υπογραφής δύο Μνημονίων Κατανόησης που αφορούν στην κατάργηση των τελών περιαγωγής, το οποίο υπεγράφη τελικά στις 29 Μαίου 2021στην Ελλάδα, και την συνεργασία στις ταχυδρομικές υπηρεσίες και τηλεπικοινωνίες. Επίσης, δόθηκαν επεξηγήσεις για τα ψηφιακά πιστοποιητικά εμβολιασμού. Στη συνέχεια κ.κ. ΥΦΥΠΕΞ και ΓΓΔΟΣ, είχαν συνάντηση με εκπροσώπους επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων οι οποίες δραστηριοποιούνται στη Σερβία, όπου συζητήθηκαν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν καθώς και οι δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης της διμερούς οικονομικής συνεργασίας. Τέλος, ο Υπουργός Αγροτικής Ανάπτυξης συνάντησε τον Σέρβο ομόλογο του, όπου συζητήθηκαν οι προοπτικές του διμερούς εμπορίου αγροτικών προϊόντων και τροφίμων ενώ πραγματοποιήθηκε και επίσκεψη σε κτηνοτροφική μονάδα.

2.4 Δράσεις οικονομικής διπλωματίας (2019-2021)

Προς διερεύνηση δυνατοτήτων επιχειρηματικών συνεργασιών στους ανωτέρω τομείς, το Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων Βελιγραδίου πραγματοποιεί και προγραμματίζει δράσεις οικ. διπλωματίας όπως π.χ προγράμματα και εκδηλώσεις προβολής ελληνικών προϊόντων, επιχειρηματικές αποστολές σε επιλεγμένους κλάδους, ανταλλαγές επισκέψεων επιχειρηματιών σε διεθνείς Εκθέσεις Ελλάδος-Σερβίας, στοχευμένες ενέργειες εμπορικής ή επενδυτικής συνεργασίας σερβικών και ελληνικών επιχειρήσεων με οργάνωση ενημερωτικών ημερίδων-workshops, αμφίδρομη συμμετοχή σε Συνέδρια και άλλα.

Μέχρι το ξέσπασμα του πρώτου κύματος της πανδημίας (Μάρτιος 2020), κατά το 2020, το Γραφείο Ο.Ε.Υ. Βελιγραδίου προέβη ή συμμετείχε, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, σε σειρά πρωτοβουλιών και δραστηριοτήτων, οι κυριότερες από τις οποίες είναι οι ακόλουθες[163]:

Α. Διακρατική συνεργασία.

- Επιχειρηματική Αποστολή με την συμμετοχή του Γεν. Γραμματέα ΔΟΣ, Διοργάνωση Επιχειρηματικού Φόρουμ και Επιχειρηματικές Συναντήσεις (B2B)-Βελιγράδι, 4-6 Μαρτίου 2020
- Επίσκεψη Υπουργού Οικονομικών κ. Σταϊκούρα στο Βελιγράδι, 28.2-2.3.2020, όπου είχε συναντήσεις με τον ομόλογό του κ. Mali και τον τότε Υπουργό Ενέργειας & Ορυχείων κ. Ljajic, καθώς και με στελέχη μεγάλων ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Σερβία.
- Επίσημη επίσκεψη του Υπουργού Τουρισμού της Ελληνικής Δημοκρατίας κ. Χ. Θεοχάρη 28-30.3.2021
- Ο ΥΠΕΞ κ. Δένδιας, συνοδευόμενος από τον ΥΦΥΠΕΞ κ. Φραγκογιάννη και τον Γενικό Γραμματέα ΔΟΣ & ΕΞ κ. Σμυρλή, καθώς και τον Υπουργό Αγροτικής Ανάπτυξης, κ. Λιβανό επισκέφθηκε στις 5 Απριλίου 2021 το Βελιγράδι.
- Παραλαβή και αποστολή προς τις Τελωνειακές Αρχές της Ελλάδας, των διμερών και ‘’transit’’ αδειών διέλευσης φορτηγών αυτοκινήτων που εκδίδει το Υπουργείο Υποδομών της Δημοκρατίας της Σερβίας (Δεκ. 2020).
- Παρακολούθηση διαδικασίας αδειοδότησης τακτικών λεωφορειακών γραμμών Ελλάδας-Σερβίας.
- Ενημερωτική συνάντηση των Οικονομικών & Εμπορικών Ακολούθων από τους εκπροσώπους της ΕΕ, Βελιγράδι, 23 Απριλίου 2020.
- Ενημερωτική συνάντηση των Οικονομικών & Εμπορικών Συμβούλων Κ-Μ της ΕΕ, Βελιγράδι, 30 Οκτωβρίου 2020
- Συνδρομή σε επίλυση προβλημάτων που δημιουργήθηκαν από την εξάντληση των ποσοστώσεων ευρωπαϊκού οίνου σε Αλυσίδα Σουπερ Μάρκετ SuperVero και άλλους Έλληνες εισαγωγείς. Πιο συγκεκριμένα, το Γραφείο μας σε συνεργασία και συντονισμό με: (ι) ενδιαφερόμενα Κ-Μ της ΕΕ, (ιι) με την Αντιπροσωπεία της ΕΕ στο Βελιγράδι καθώς και (ιιι) με εισαγωγείς οίνων, προέβη σε άτυπες επαφές με στελέχη της αρμόδιας σερβικής αρχής για τον εσωτερικό ανταγωνισμό. Ως αποτέλεσμα των ενεργειών αυτών η σερβική Κυβέρνηση εξέδωσε απόφαση με την οποία καθορίζει την κατανομή των ποσοστώσεων για την εισαγωγή 2,5 εκατ. λίτρων οίνου (wine quotas) από την ΕΕ με προτιμησιακή τιμή. Η απόφαση δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Σερβίας.
- Υποστήριξη και συναντήσεις με σερβικές αρχές για την υποστήριξη υποψηφιοτήτων Ελλάδας και Σερβίας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Τελωνείων (WCO).

[163] βλ. ‘’Ετήσια Έκθεση Πρεσβείας 2019’’-έγγρ. Υπ’ Α.Π. 49/10.02.2020

▪ Συνεχής και επικαιροποιημένη ενημέρωση καθώς και παρεμβάσεις για τη διευκόλυνση της διέλευσης και την επίλυση των προβλημάτων ελληνικών φορτηγών στις συνοριακές διαβάσεις λόγω της πανδημίας.
▪ Επικοινωνία με σερβικές Τελωνειακές Αρχές για την διευθέτηση προβλημάτων επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων.

Β. Στήριξη – Ανάπτυξη Επιχειρηματικότητας

- Συμμετοχή προϊσταμένου Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου σε Διαδικτυακή Ημερίδα του Ελληνο-Σερβικού Επιμελητηρίου Β. Ελλάδος με θέμα τις Οικονομικές Επιπτώσεις της Πανδημίας στις χώρες των Δ. Βαλκανίων – 2/12/2020
- Συμμετοχή προϊσταμένου Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου σε Διαδικτυακή Ημερίδα του Ελληνο-Σερβικού Επιμελητηρίου Β. Ελλάδος με θέμα «Καλοκαίρι 2021, Με το βλέμμα στραμμένο στο χερσαίο τουρισμό» – 17/6/2021
- Διεκπεραίωση 159 αιτημάτων παροχής επιχειρηματικών πληροφοριών προς ελληνικές επιχειρήσεις και φορείς.
- Διεκπεραίωση 16 αιτημάτων παροχής επιχειρηματικών πληροφοριών προς σερβικές εισαγωγικές επιχειρήσεις.
- Πραγματοποίηση σειράς συναντήσεων δια ζώσης και διαδικτυακά με διευθυντικά στελέχη σημαντικών εδώ δραστηριοποιούμενων ελληνικών και σερβικών επιχειρήσεων, όπως Kleeman, EBZ, ΑΚΤΩΡ, ΤΕΡΝΑ, ISOMAT, Διάσταση, Βερόπουλος, Merkator, DELHAIZE, ΕΚΟ-Ελληνικά Πετρέλαια, NIS-GAZPROM, κ.α., για γνωριμία και παροχή πληροφόρησης και στοιχείων που αφορούν στην σερβική οικονομία – αγορά, μετά από πρωτοβουλία του Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου.
- Συναντήσεις με επιχειρηματίες από την Ελλάδα οι οποίοι επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν στη Σερβία, μετά από σχετικά αιτήματα των ενδιαφερομένων .
- Συνεργασία σε τακτά διαστήματα, με Διοικητικό Συμβούλιο Συνδέσμου Ελληνικών Επιχειρήσεων Σερβίας.
- Επίσκεψη στις παραγωγικές εγκαταστάσεις ή showroom επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων που δραστηριοποιούνται στη Σερβία, όπως ISOMAT, ALUMIL, Kleeman, Ελλ Βιομηχανία Ζαχάρεως
- Γραπτές παρεμβάσεις υπέρ των συμφερόντων ελληνικών εταιρειών, σε περιπτώσεις που διαπιστώθηκαν προβλήματα-εμπ. διαφορές στη συνεργασία τους με αντίστοιχες σερβικές εταιρείες .
- Προφορική και γραπτή επικοινωνία με σερβικές Τελωνειακές, Κτηνιατρικές (κά) Αρχές για την διευθέτηση εμποδίων πρόσβασης στη σερβική αγορά επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων.
- Προφορικές και γραπτές παρεμβάσεις για τη διευθέτηση προβλημάτων με επιχειρήσεις ελληνικών συμφερόντων που δραστηριοποιούνται στη Σερβία (INOS BALKAN, ΟΜΙΛΟΣ ΒΙΟΧΑΛΚΟ, ΑΚΤΩΡ, ALUMIL, ΕΛΠΕ, κ.α.).

Γ. Παρακολούθηση κατωτέρω Συνεδρίων/Ημερίδων/Εκδηλώσεων

- Διαδικτυακό σεμινάριο «Κεντρική Ευρώπη - Προοπτικές της εφοδιαστικής αλυσίδας» Απρίλιος του 2020
- Ενημερωτική συνάντηση από τους εκπροσώπους της ΕΕ για τον Μηχανισμό προενταξιακής βοήθειας / IPA 2020 / μέρος ΙΙ, Βελιγράδι, 11 Ιούνιος 2020
- Συμμετοχή σε Εκδήλωση για νεοφυείς επιχειρήσεις - Βελιγράδι, 18/09/2020
- Συμμετοχή σε 3η Συνεδρίαση της Τεχνικής Οδικής Επιτροπής της Κοινότητας Μεταφορών- Βελιγράδι, 16 Σεπτεμβρίου 2020

- Διαδικτυακό Σεμινάριο (webinar)- Κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας Covid19 στη Σερβία- 28/9/2020,Βελιγράδι.
- Ενημέρωση για την Εφαρμογή του νέου τελωνειακού νόμου/κώδικα και τις αλλαγές που εισαγάγει
- 20ο Διεθνές Οικονομικό Συνέδριο – Βελιγράδι , 23-24 Νοεμβρίου 2020

Γ. Συνεργασία με συλλογικούς και κλαδικούς φορείς χωρών διαπίστευσης.

- Συνεργασία με τον σύνδεσμο Ελληνικών Επιχειρήσεων Σερβίας (Hellenic Business Association-H.B.A.) και το Ελληνο-Σερβικό Επιμελητήριο Βορ. Ελλάδος (ΕΣΕ), με στόχο την αποτελεσματική στήριξη των ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται ή ενδιαφέρονται να δραστηριοποιηθούν στη Σερβία και τη διοργάνωση εξειδικευμένων δράσεων προώθησης της ελληνικής επιχειρηματικότητας και ευρύτερης προβολής της χώρας μας.

Δ. Επιχειρηματική πληροφόρηση.

- Μηνιαία αποστολή Ενημερωτικού Δελτίου οικονομικών και εμπορικών εξελίξεων σε επιχειρηματικούς φορείς της Ελλάδας.
- Καθημερινή ανάρτηση πληροφοριών οικονομικής και εμπορικής φύσης στη διαδικτυακή πύλη του Υπ. Εξωτερικών, «Agora» (www.agora.mfa.gr/Σερβία).
- Τακτική αποστολή ενημερωτικών εγγράφων με τις κυριότερες οικονομικές και εμπορικές εξελίξεις στη Σερβία.
- Παρακολούθηση και ενημέρωση για κυριότερους Διεθνείς Διαγωνισμούς που προκηρύσσονται στη Σερβία.
- Σημείωμα Γραφείου μας για : Έργα και δυνατότητες χρηματοδότησης στους τομείς της ενέργειας, των υποδομών και της βιομηχανίας
- Συνδρομή και ενημέρωση Γραφείου μας για πιθανή συμμετοχή ελληνικών εταιρειών στην παροχή τεχνογνωσίας για Σύστημα Παρακολούθησης Εκπομπών Αερίων του Θερμοκηπίου στις χώρες των Δυτ. Βαλκανίων
- Αποστολή επικαιροποιημένου "Επιχειρηματικού Οδηγού Σερβίας 2020-2021"
- Αποστολή Έρευνας Αγοράς Ελαιολάδου και Αγρο-Βιομηχανίας -2020-2021
- Αποστολή Έρευνας Αγοράς για -Τομέας τεχνολογίας και νεοφυών εταιρειών στη Σερβία (Σεπτέμβριος 2020).

Ε. Προσέλκυση επενδύσεων.

- Κοινοποίηση και προώθηση αιτημάτων Ελλήνων επιχειρηματιών σχετικά με επενδυτικές δράσεις.
- Παρουσίαση επενδυτικών ευκαιριών και κινήτρων στις εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν στο Επιμελητήριο Βελιγραδίου και Σερβίας.

3. Συμπεράσματα – Προτάσεις

3.1. Προοπτική ενίσχυσης Ελληνικής Επιχειρηματικής Παρουσίας & Διμερούς Εμπορίου

Όσον αφορά τα θετικά στοιχεία της σερβικής οικονομίας, πέρα από μακροοικονομικούς δείκτες, οι ξένοι επενδυτές διαπιστώνουν ότι η Σερβία παρουσιάζει οικονομική σταθερότητα. Από το 2012 και κυρίως το 2014, η Σερβία πέτυχε και διατήρησε περιορισμένο πληθωρισμό και συναλλαγματικές ισοτιμίες, καθώς, ετήσια οικονομική ανάπτυξη και πολιτική σταθερότητα.
Σύμφωνα με παράγοντες της αγοράς, οι ξένοι επενδυτές συναντούν μερικά από τα χαμηλότερα λειτουργικά έξοδα της Ευρώπης, φορολογικά και τελωνειακά οφέλη, κρατικές επιδοτήσεις και τοπικά κίνητρα. Αυτού του είδους τα οφέλη συναντώνται, κυρίως, στις 15 ελεύθερες οικονομικές ζώνες της Σερβίας. Ένα άλλο πλεονέκτημα αποτελεί το ανθρώπινο δυναμικό της Σερβίας, αφού η Σερβία κατατάσσεται 27η από τις 157 χώρες του Δείκτη Ανθρώπινου Κεφαλαίου της Παγκόσμιας Τράπεζας, το υψηλότερο στην περιοχή των Βαλκανίων.
Από την άλλη, πάλι σύμφωνα με παράγοντες της αγοράς, παραμένουν ορισμένοι κίνδυνοι για τις ξένες εταιρείες, όπως η πολιτική ανταγωνισμού, η οποία μερικές φορές ευνοεί τους υφιστάμενους κρατικούς φορείς εκμετάλλευσης,
Οι ξένοι επενδυτές ανησυχούν για ορισμένους περιορισμούς στους συναλλαγματικούς ελέγχους, ενώ οι παρεμβατικοί έλεγχοι και οι μακροχρόνιες αναμονές σε μερικούς συνοριακούς σταθμούς, δημιουργούν μια σχετικά προβληματική κατάσταση.
Παρ'όλα αυτά, δε θα πρέπει να παραβλέπονται οι οικονομικές και γεωπολιτικές δυνατότητες της Σερβίας, αλλά και οι δυνατότητες περαιτέρω διμερούς συνεργασίας με τη χώρα μας. Η Σερβία, πολιτικά και οικονομικά, ακολουθεί πολιτική ''ανοιχτών θυρών'' προς την Ανατολή και τη Δύση. Το Βελιγράδι καταφέρνει να διατηρεί στενή συνεργασία, ταυτόχρονα με την ΕΕ και τις ΗΠΑ, τη Ρωσία, την Κίνα, την Τουρκία αλλά και τις γειτονικές της χώρες. (βλ. στρατηγικές συμφωνίες συνεργασίας, συμφωνίες ελευθέρων συναλλαγών, χρηματοδότηση, επενδύσεις, "Mini Schengen – Open Balkans" κτλ).

Επιχειρηματικές Ευκαιρίες

Οι κυριότεροι τομείς που παρουσιάζουν επιχειρηματικές ευκαιρίες είναι οι ακόλουθοι:

-Υπηρεσίες κοινής ωφέλειας: Η σχετική νομοθεσία αναμένεται να προσελκύσει ιδιωτικές επενδύσεις σε αυτόν τον τομέα μέσω ΣΔΙΤ**,** αφού διευκολύνει τις επενδύσεις στους τομείς λυμάτων**,** αποχέτευσης**,** ύδρευσης και διαχείρισης αποβλήτων**.**

-''Agri-Business'': Η σερβική γεωργία (6,3% του ΑΕΠ) συμβάλει στην ανάπτυξη αγροτικών περιοχών καθώς απασχολεί το 16,9% του εργατικού δυναμικού της χώρας. Τα κύρια εισαγόμενα στη Σερβία προϊόντα περιλαμβάνουν τον καφέ, τα καπνά, τη σόγια, τις μπανάνες, τα λαχανικά και τα ψάρια. Τα ''αδύνατα σημεία'' της σερβικής γεωργίας, μεταξύ άλλων, αφορούν τα χαμηλά εισοδήματα, τα πρότυπα που μερικές φορές αποκλίνουν από τους διεθνείς κανόνες, ζητήματα υποδομής και την παρουσία μονοπωλίων στην αλυσίδα παραγωγής και λιανικής. Όσον αφορά το ελαιόλαδο, μη παραδοσιακό προϊόν διατροφής των Σέρβων, παρουσιάζονται ορισμένες προοπτικές διότι αλλάζουν οι καταναλωτικές συνήθειες

και η ζήτηση παρθένου ελαιόλαδου σημειώνει σταθερή αύξηση. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι, σύμφωνα με αξιόπιστα στοιχεία[164] , η κατανάλωσή του ανερχόταν σε 2.663.621 λίτρα το έτος 2017 , αλλά τα επόμενα έτη υπερέβη τα 3.000.000 λίτρα[165].

-Ιατρικές συσκευές: Ο εκσυγχρονισμός του τομέα της υγειονομικής περίθαλψης, που ωθείται κυρίως από τον ιδιωτικό τομέα, δημιουργεί ζήτηση για προηγμένα ιατροτεχνολογικά προϊόντα και εξοπλισμό. Καθώς οι Σέρβοι απαιτούν όλο και περισσότερες σύγχρονες ιατρικές υπηρεσίες, η ζήτηση για ιατρικά αναλώσιμα και φαρμακευτικά προϊόντα θα αυξηθεί τα επόμενα χρόνια. Η οδοντιατρική είναι ένας άλλος τομέας που προσφέρει καλές δυνατότητες για εξαγωγές οδοντιατρικών προμηθειών και εξοπλισμού.

-Τηλεπικοινωνίες: Ο τομέας των τηλεπικοινωνιών αντιπροσωπεύει το 6% του ΑΕΠ της χώρας. Η Σερβία προσπαθεί να καταστήσει τον τομέα αυτό ανταγωνιστικό και να προσελκύσει ξένους επενδυτές ώστε να βελτιώσουν την ποιότητα των υπηρεσιών αυτών. Οι τηλεπικοινωνίες προσφέρουν ευκαιρίες στον τεχνολογικό εξοπλισμό και τις υπηρεσίες, καθώς οι φορείς εκμετάλλευσης επεκτείνουν τα υπάρχοντα κινητά και ευρυζωνικά δίκτυα.

-Ενέργεια: Γενικά, η ενέργεια αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους τομείς της σερβικής οικονομίας, αντιπροσωπεύοντας περίπου το 10% του σερβικού ΑΕΠ. Σημαντικές επενδύσεις στην **παραγωγή και διανομή ηλεκτρικής ενέργειας,** τόσο από τον ιδιωτικό όσο και από τον δημόσιο τομέα, αντιπροσωπεύουν ευκαιρίες στις εξαγωγές υπηρεσιών, εξοπλισμού και υλικών που είναι απαραίτητα για την ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό του τομέα. Οι συνεχιζόμενες και προγραμματισμένες σερβικές επενδύσεις σε ‘’πηγές νέας γενιάς’’ είναι άλλος ένας τομέας που λαμβάνουν υπόψη οι διεθνείς εταιρείες. Η τεχνολογία ενεργειακής απόδοσης μπορεί επίσης να προσφέρει ευκαιρίες στους Έλληνες εξαγωγείς. Ειδικότερα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο κλάδος της ηλεκτρικής ενέργειας, λαμβάνοντας υπόψη τα υψηλά επίπεδα παραγωγής αλλά και κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας στη Σερβία. Σημειώνουμε, επίσης, το γεγονός ότι το πραγματοποιούνται στη χώρα σημαντικές επενδύσεις υποδομών στον εν λόγω κλάδο. Οι επενδύσεις αυτές αφορούν κυρίως τους τομείς της παραγωγής αλλά και της διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ επωφελούνται σημαντικής εθνικής και διεθνούς χρηματοδότησης.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι **ΑΠΕ**. Μέσω του ενεργειακού νομοθετικού πλαισίου, αλλά και των συμφωνιών με την ΕΕ για την ενεργειακή μετάβαση της χώρας, δημιουργούνται δυνατότητες για σημαντική ανάπτυξη έργων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

-Έργα για τον εκσυγχρονισμό **συστημάτων θέρμανσης μεγάλων αστικών περιοχών** σε όλη τη Σερβία θα μπορούσαν να είναι ελκυστικά για ελληνικές εταιρείες.

-Εκσυγχρονισμός σιδηροδρομικού, οδικού δικτύου και υποδομών: Τα επόμενα 3-6 χρόνια τα περισσότερα έργα θα αφορούν σιδηροδρομικά δίκτυα, βιολογικό καθαρισμό, ενώ αναμένεται η κατασκευή του τμήματος του αυτοκινητοδρόμου μεταξύ Νις και των συνόρων με Κόσσοβο, ήτοι το τμήμα Merosina[166].

Εκτός των κύριων οργανισμών χρηματοδότησης (πχ EU, EIB EBRD, World Bank, UNDP κλπ), χρήσιμες πληροφορίες για τα υπό κατασκευή έργα μπορούν να αντληθούν μέσω: του Συμβουλίου της Αναπτυξιακής Τράπεζας της Ευρώπης (CEB-https://coebank.org/en), κυρίως για οικοδομικά έργα σε νοσοκομεία, δικαστικά μέγαρα, φυλακές κτλ, καθώς και από την

[164] Household Budget Survey, SORS, 2017/2019

[165] βλ.’’Αγορά Ελαιολάδου και Αγρο-Βιομηχανία στη Σερβία’’, Γραφείο Ο.Ε.Υ. –Πρεσβεία της Ελλάδος στο Βελιγράδι-, Σεπτ. 2020, 37 σελ. http://www.agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/71975

[166] **για έργα υποδομών βλ. ‘’Επιχειρηματικός Οδηγός 2020’’, op.cit., σελ. 48-52**

Γερμανική Τράπεζα Εξωτερικής Βοήθειας KFW (https://germancooperation.rs/kfw) που χρηματοδοτεί έργα υποδομών ιδιαίτερα σε κλάδους **ενέργειας και περιβάλλοντος.** Επίσης στην ιστοσελίδα του Γραφείου Δημοσίων Συμβάσεων http://www.obnova.gov.rs/english/public-procurement, στις ιστοσελίδες της ΕΕ https://europa.rs/open-tenders/?lang=en, https://ted.europa.eu/TED/main/HomePage.do, και https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/home. Τέλος, καθημερινή ενημέρωση για **προκηρύξεις διαγωνισμών και έργων** μπορούν να αναζητηθούν στη συνδρομητική ιστοσελίδα : https://www.ekapija.com/en/tender . Οι γνωστές ελληνικές κατασκευαστικές εταιρείες και γραφεία μελετών απευθύνονται πρωταρχικά στις ιστοσελίδες αυτών των οργανισμών. Συχνά δε αναλαμβάνουν τέτοιου είδους **μελέτες ή έργα, σε συνεργασία με βαλκανικές ή άλλες κατασκευαστικές εταιρείες ή γραφεία μελετών** από τον διεθνή χώρο.

Ως προς την ελληνική παρουσία στη Σερβία, κατά την πρόσφατη ελληνική οικονομική κρίση, ιδίως μετά την απόφαση της ‘’Τρόικα’’ για αναγκαστική αποχώρηση των ελληνικών τραπεζών (εκτός της EUROBANK) από την Σερβία συμπαρασύροντας και πολυάριθμες άλλες ελληνικές εταιρείες που είχαν μαζικά εισρεύσει στη σερβική αγορά κατά την δεκαετία του 2000, η εικόνα της Ελλάδας στον επιχειρηματικό τομέα υποχώρησε κατά την τελευταία δεκαετία (βλ. ’’Επιχειρηματικός Οδηγός 2020’’, op.cit., σελ. 44-45). Όμως **στον κατασκευαστικό τομέα, η Ελλάδα** διατηρεί ακόμα **θετικό ‘’brand name’’** στην αγορά της Σερβίας και οι κατασκευαστικοί της όμιλοι απέδειξαν ότι είναι σε θέση να προσφέρουν τεχνογνωσία σε ορισμένους τομείς για μεγάλα έργα (κυρίως ως ανάδοχοι), με θυγατρικές ελληνικών ομίλων να αναλαμβάνουν σημαντικά έργα. Όπως προαναφέρθηκε, η Terna S.A. εκτελεί έργα στο αεροδρόμιο Nikola Tesla του Βελιγραδίου, κατασκευής νέων εγκαταστάσεων επιβατικών τερματικών και ανακαίνισης υφιστάμενων τερματικών σταθμών. Το δε οδικό τμήμα Demir Kapija-Smokvica του σημαντικού ‘’Διαδρόμου 10’’, ένα έργο μήκους 28,2 χλμ και συνολικού προϋπολογισμού περίπου 230 εκατ. ευρώ, ολοκληρώθηκε από την θυγατρική εταιρεία AKTOR ATE OGRANAK. Δυστυχώς η επιτυχής ολοκλήρωση του έργου αυτού, επισκιάστηκε από τις οικονομικές απαιτήσεις του AKTOR ATE OGRANAK έναντι της κρατικής σερβικής εταιρείας ‘’Koridori Serbia’’ (κύριος του έργου), αλλά κυρίως από τις απαιτήσεις Σέρβων υπεργολάβων ή προμηθευτών έναντι της ελληνικής εταιρείας. Τα σερβικά ΜΜΕ, το έτος 2019, πρόβαλαν μια αρνητική εικόνα του AKTOR ATE OGRANAK (και ενίοτε γενικότερα κατά ‘’Ελληνικών εταιρειών’’), με ανάλογες αυστηρές δηλώσεις της τότε αρμόδιας υπουργού κας Ζ. Μιχαήλοβιτς. Τέλος, η ΕΓΝΑΤΙΑ ΑΕ συμμετείχε επίσης σε έργα του Διαδρόμου 10.

-Επιχειρηματικές **ευκαιρίες υπάρχουν και σε άλλους τομείς** όπως στη τεχνολογία για τα **τυχερά παίγνια, τον κλάδο διαχείρισης αποβλήτων, τις ΑΠΕ** κτλ. Συνοψίζοντας, με δεδομένο το υπόβαθρο των διμερών οικονομικών και εμπορικών σχέσεων, εκτιμάται ότι η μεγαλύτερη έμφαση δίνεται σε ένα ευρύ φάσμα τομέων με προοπτικές για συνεργασίες, μερικοί από τους οποίους είναι:

- κατασκευές και δομικά υλικά
- αγορά ακινήτων,
- μεταφορές-logistics
- αγροτο-διατροφικός τομέας
- ενέργεια - ανανεώσιμες πηγές ενέργειας,
- ανακύκλωση - διαχείριση αποβλήτων και λυμάτων- αρδευτικά συστήματα
- τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνίας,
- τομέας υγείας - ιατρο-φαρμακευτικά προϊόντα και εξοπλισμός
- ξενοδοχειακός τομέας –τουριστικές υπηρεσίες

- τομέας ορυκτού πλούτου

Εμπόδια & Προβλήματα

Η Σερβική αγορά προσφέρει μεν επιχειρηματικές ευκαιρίες, αλλά παρουσιάζει και εμπόδια και προβλήματα. Η χώρα φέρει ακόμη **κάποια χαρακτηριστικά των πρώην σοσιαλιστικών καθεστώτων** που προσπαθούν να προσαρμοστούν στην ελεύθερη οικονομία. Η γραφειοκρατία, τα εγχώρια επιχειρηματικά συμφέροντα, η εμβρυακή λειτουργία των κανόνων ανταγωνισμού (κ.λπ), αποτελούν μερικά από αυτά. Όπως ήδη προαναφέρθηκε, παρατηρείται, **σημαντική διαφορά μεταξύ του υπάρχοντος, νομοθετικού πλαισίου και της εφαρμογής του.**

Παρά τις βελτιώσεις των τελευταίων ετών, προβλήματα με τις Σερβικές Αρχές αντιμετωπίζουν πολλές ξένες εταιρείες, μεταξύ των οποίων και Ελληνικές. Είτε λόγω αλλαγών στη νομοθεσία, είτε λόγω τοπικών ‘’πρακτικών’’, ως προς τον χωροταξικό σχεδιασμό, των νέων προτύπων κτλ, ξαφνικά βρίσκονται αντιμέτωπες με καταστάσεις οι οποίες θέτουν σε κίνδυνο τη λειτουργία και τη βιωσιμότητά τους.

Επιπλέον, συχνά είναι και τα προβλήματα και οι κίνδυνοι που προκύπτουν από τη συνεργασία Ελληνικών επιχειρήσεων με Σερβικές εταιρείες. Υπάρχουν αρκετά παραδείγματα παύσης πληρωμών, αθέτησης όρων συμβολαίου κ.λπ. Το πρόβλημα γίνεται εντονότερο λόγω των αδυναμιών και των καθυστερήσεων του δικαστικού συστήματος της χώρας, με αποτέλεσμα οι πληγείσες εταιρείες να επιβαρύνονται με σημαντικά κόστη και να κινδυνεύει η βιωσιμότητά τους.

Πιο συγκεκριμένα, τα προβλήματα των ελληνικών – και όχι μόνο - επιχειρήσεων στη Σερβία, σύμφωνα με τον Σύνδεσμο Ελληνικών Επιχειρήσεων Σερβίας (HBA)[167], είναι συνοπτικά τα εξής:

-ΝΟΜΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ - Μη ξεκάθαροι όροι του μισθοδοτικού κανονισμού

Ο υπολογισμός των εργατικών αποδοχών σύμφωνα με το εργατικό δίκαιο της Σερβίας είναι εξαιρετικά περίπλοκος και ρυθμίζεται από επιτακτικούς κανονισμούς. Οι διεθνείς εταιρείες που λειτουργούν στη Σερβία δεν είναι σε θέση να υπολογίσουν τον μισθό του εργαζομένου με τον ίδιο τρόπο όπως σε άλλες χώρες, μιας και η δομή αυτού διαφοροποιείται στις περιπτώσεις απουσίας του εργαζομένου σε περίοδο ασθενείας, σε εθνικές αργίες, σε ετήσιες άδειες, σε άδειες μετ’ αποδοχών κ.λπ. Άμεση συνέπεια είναι η αδυναμία προγραμματισμού του προϋπολογισμού της εταιρείας.

-ΕΡΓΑΣΙΑ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ - Χρονοβόρα διαδικασία χορήγησης άδειας εργασίας αλλοδαπού

Παρά τα οφέλη που προκύπτουν από τις τροποποιήσεις του Νόμου περί απασχόλησης αλλοδαπών και του Νόμου περί αλλοδαπών στη Σερβία, προβληματίζουν ορισμένες διατάξεις που προβλέπουν ότι η άδεια εργασίας μπορεί να εκδοθεί βάσει της προσωρινής άδειας διαμονής του αλλοδαπού εργαζομένου. Είναι γνωστό ότι στη Σερβία η λήψη προσωρινής άδειας διαμονής είναι αρκετά δύσκολη και χρονοβόρα διαδικασία και παρά ταύτα, οι κανονισμοί που εγκρίθηκαν από την κυβέρνηση της χώρας τον Αύγουστο του 2018,

[167] www.hba.rs

περιπλέκουν περαιτέρω τη διαδικασία για την απόκτηση άδειας εργασίας, διότι όλα τα έγγραφα θα πρέπει να υποβάλλονται σε πρωτότυπο ή επικυρωμένο αντίγραφο.

-ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ - Χρονοβόρες δικαστικές διαδικασίες επιχειρηματικών αντιπαραθέσεων

Τα έγγραφα των δικαστικών υποθέσεων θα πρέπει να είναι προσβάσιμα σε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη και οι ακροάσεις να πραγματοποιούνται ανά μικρότερες χρονικές περιόδους. Στην πράξη έχει παρατηρηθεί ότι οι Σέρβοι δικαστές είτε δεν τηρούν το καθιερωμένο χρονοδιάγραμμα των ακροάσεων, είτε αφιερώνουν άσκοπα μεγάλο χρονικό διάστημα (δύο ή και περισσότερων ετών), γεγονός που συμβάλλει στην καθυστέρηση της περάτωσης των δικαστικών διαδικασιών.

-ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - Μειωμένη διακίνηση εμπορευμάτων μέσω **σιδηροδρομικών γραμμών** και μικρός αριθμός αδειών εισαγωγής προϊόντων από Ελλάδα. Ο εκσυγχρονισμός του σιδηροδρομικού τομέα στη Σερβία αποτελεί πολύ σημαντικό ζήτημα για τις εμπορευματικές της σχέσεις με Ελλάδα. Μεγάλος αριθμός σιδηροδρομικών γραμμών δεν χρησιμοποιείται, ενώ παράλληλα οι ταχύτητες μεταφοράς των εμπορευμάτων δεν είναι ικανοποιητικές.

Ένα ακόμη πρόβλημα στον τομέα των μεταφορών, αφορά το οδικό κομμάτι και συγκεκριμένα τις άδειες εισαγωγής προϊόντων από την Ελλάδα. Στη Σερβία υπάρχει **όριο έκδοσης ετήσιων αδειών για την εισαγωγή** προϊόντων**,** το οποίο, έως περίπου τον Νοέμβριο κάθε έτους, εξαντλείται, με αποτέλεσμα στο τέλος του έτους και αρχές του επομένου, οι ελληνικές εταιρείες να μην μπορούν να εισάγουν προϊόντα από την Ελλάδα.

-ΟΙΚΟΔΟΜΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ - Περαιτέρω απλούστευση της **καταχώρησης δικαιωμάτων ιδιοκτησίας**.

Παρόλο που η διαδικασία απόκτησης οικοδόμησης στη Σερβία έχει απλουστευτεί, οι αρμόδιες αρχές της χώρας θα πρέπει να εκδίδουν άδειες με το κατάλληλο περιεχόμενο, που σύμφωνα με τους ισχύοντες κανονισμούς, θα επιτρέπουν στον επενδυτή την καταχώρηση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας του για τις νεόδμητες εγκαταστάσεις, χωρίς να τον εκθέτουν σε πρόσθετες απώλειες χρόνου και σπατάλη κεφαλαίων για την απόκτηση επιπλέον ειδικών εγγράφων.

-ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ - Αδιαφανείς διαδικασίες ως προς την επιλογή του αναδόχου για τα υπό σχεδιασμό κρατικά έργα και μη εφαρμογή του Κανονισμού της ΕΕ περί προμηθειών

Παρά την έγκριση νέων νομοθετικών διατάξεων που συμβαδίζουν με τους Κανονισμούς της ΕΕ, δεν σημειώθηκαν σημαντικές βελτιώσεις όσον αφορά την καταπολέμηση της διαφθοράς στις δημόσιες συμβάσεις και την επιβολή κυρώσεων για σχετικά αδικήματα. Το πεδίο ελέγχου της εφαρμογής των συμβάσεων αγνοείται. Υφίστανται προβλήματα ανταγωνισμού στις Δημόσιες Συμβάσεις λόγω του γεγονότος ότι επιτρέπεται εξαίρεση, βάσει του ψηφισθέντος νόμου (Φεβρ. 2020), από την εφαρμογή κανόνων για τις Δημόσιες Συμβάσεις σχετικά με έργα «ειδικής σημασίας για τη Δημοκρατία της Σερβίας», αλλά και λόγω των κενών στη νομοθεσία για έργα συμπράξεων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ). Τα έργα πολλές φορές δεν προκηρύσσονται, αλλά δίνονται με απ' ευθείας ανάθεση σε ξένες, κυρίως, εταιρείες προερχόμενες από συγκεκριμένες συνήθως χώρες (πχ Κίνα), βάσει του ανωτέρω νόμου. Επιπλέον, συχνά είναι και τα φαινόμενα «φωτογραφικών προκηρύξεων» και διακριτικής μεταχείρισης, με περιπτώσεις μη έγκαιρων και σαφώς αιτιολογημένων ακυρώσεων Διαγωνισμών κτλ[168]. Τέλος, οι μεγαλύτερες ελληνικές εταιρείες στη Σερβία αντιμετωπίζουν

[168] Ετήσια Έκθεση ΕΕ για τη Σερβία 2020

ακόμη το πρόβλημα της «ασυνήθιστα χαμηλής τιμής» στις δημόσιες συμβάσεις της χώρας. Παρότι, δε, όταν υποψιάζονται ότι η σύμβαση έχει ανατεθεί σε μία προσφορά με ασυνήθιστα χαμηλή τιμή, έχουν τη δυνατότητα να το καταγγείλουν στην Επιτροπή Προστασίας Δικαιωμάτων, αυτή μέχρι σήμερα έχει απορρίψει τέτοιου είδους αιτήματα.

-ΕΜΠΟΡΙΟ - Ασάφειες στις νομικές υποχρεώσεις των εμπόρων

Οι ασάφειες αναφορικά με την εισαγωγή προϊόντων και οι μη πλήρως καθορισμένες νομικές υποχρεώσεις που πρέπει να πληροί ένα κατάστημα λιανικής πώλησης στη Σερβία, αποτελούν σημαντικούς παράγοντες της δύσρυθμης λειτουργίας του εμπορίου στη Σερβία. Για ορισμένα έγγραφα που πρέπει να υποβάλλονται κατά την εισαγωγή ελληνικών προϊόντων στη Σερβία, η νομοθεσία είναι αμφιλεγόμενη, με αποτέλεσμα οι εισαγωγείς να βασίζονται σε γενικές οδηγίες που δημοσιεύονται στους δικτυακούς τόπους των αρμόδιων σερβικών αρχών. Επίσης, κατά την εισαγωγή υπάρχει και το πρόβλημα της αιτιολόγησης του αριθμού ληφθέντων δειγμάτων. Τέλος, έχει παρατηρηθεί ότι λόγω μη ύπαρξης συγκεκριμένης ερμηνείας της ρύθμισης που αφορά τις νομικές υποχρεώσεις των εμπόρων, σε διαφορετικές περιοχές της Σερβίας οι υπηρεσίες επιθεώρησης εφαρμόζουν διαφορετικά κριτήρια για τον έλεγχο και την επιβολή κυρώσεων.

-ΤΕΛΩΝΕΙΑΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ - Καθυστερήσεις λόγω συνοριακών ελέγχων, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται επιπρόσθετα κόστη και δυσκολίες κατά την εισαγωγή προϊόντων στη Σερβία, επηρεάζοντας αρνητικά την ανταγωνιστικότητα αυτών.

Κατά τη διαδικασία του εκτελωνισμού στη Σερβία αντιμετωπίζονται τεχνικά εμπόδια και η εφαρμογή της διαφοροποιείται από τελωνείο σε τελωνείο. Αυτά που έχουν σημειωθεί ως συχνά προβλήματα είναι π.χ. η απαίτηση το εμπορικό έγγραφο να φέρει τη σφραγίδα του Έλληνα πωλητή (παρόλο που διεθνώς η ύπαρξη σφραγίδας δεν αποτελεί προϋπόθεση), η απαίτηση γραπτής σύμβασης ακόμη και αν αυτή δεν είναι υποχρεωτική και τέλος, η προσκόμιση τιμολογίου σε πρότυπη γραπτή και όχι ηλεκτρονική μορφή.

Επιπλέον, οι έλεγχοι ποιότητας (π.χ. λιπάσματα, τρόφιμα κτλ) είναι τακτικοί και εφαρμόζονται σε κάθε εισαγωγή, επιβραδύνοντας άσκοπα τη διαδικασία του εκτελωνισμού για τα τακτικά εισαγόμενα εμπορεύματα που έχουν επιθεωρηθεί από ελληνικά διαπιστευμένα εργαστήρια.

Η απλοποίηση των τελωνειακών διαδικασιών θα επηρέαζε κατά το μέγιστο την επιχειρηματική δραστηριότητα των υφιστάμενων και μελλοντικών ελληνικών επιχειρήσεων στη χώρα. Επίσης, θα ήταν χρήσιμο να εξεταστεί η δυνατότητα μείωσης ή ακόμη και κατάργησης των εισαγωγικών δασμών στις βιομηχανικές πρώτες ύλες. Κάτι, βέβαια, που αναμένεται να συμβεί με την Ε.Ε., την μεγαλύτερη αγορά παγκοσμίως, εφόσον και όταν η Σερβία ενταχτεί σε αυτήν.

-ΝΟΜΟΣ ΠΕΡΙ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΜΗΤΡΩΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ

Βάσει των διατάξεων του σερβικού Νόμου περί κεντρικού μητρώου πραγματικών ιδιοκτητών, η εγγραφή των στοιχείων των ιδιοκτητών μίας νεοϊδρυθείσας εταιρείας στο Κεντρικό Μητρώο απαιτείται να πραγματοποιηθεί με τη χρήση πιστοποιημένου πιστοποιητικού ηλεκτρονικής υπογραφής του προσώπου που είναι εξουσιοδοτημένο να εκπροσωπεί την εν λόγω εταιρεία, το αργότερο εντός 15 ημερών από την ίδρυση της εταιρείας. Εάν το πρόσωπο που είναι εξουσιοδοτημένο να εκπροσωπεί την εταιρεία είναι Έλληνας πολίτης που δεν κατοικεί στο έδαφος της Σερβίας, απαιτείται η άφιξή του στη χώρα ώστε να ολοκληρωθεί η προαναφερόμενη διαδικασία.

-ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ - Απαρχαιωμένο γραφειοκρατικό σύστημα

Στη Σερβία υπάρχει μεγάλο πρόβλημα με τη γραφειοκρατία, η οποία οδηγεί σε δυσλειτουργική διοίκηση και ‘’αργό’’ φορολογικό σύστημα. Καίριο ρόλο σε αυτό θα αποτελούσε η απλοποίηση και ψηφιοποίηση της διαδικασίας φορολογικής συμμόρφωσης και η ενδυνάμωση της φορολογικής εκπαίδευσης.

Εκτός των ανωτέρω εμποδίων υπάρχουν και άλλα προβλήματα που συναντούν οι Ελληνικές και άλλες ξένες εταιρείες στη Σερβία, όπως το θέμα κατοχύρωσης **δικαιωμάτων ιδιοκτησίας ως προς τη χρήση γης, ο αθέμιτος ανταγωνισμός** κλπ. Ένα από τα σημαντικότερα όλων που παραμένει ως ζητούμενο, αποτελεί η ίση μεταχείριση των υποψηφίων κατά τη διαδικασία συμμετοχής και επιλογής του ‘’μειοδότη’’ σε δημόσιους ή και ιδιωτικούς διαγωνισμούς.

Επί πλέον, τα **σημαντικότερα προβλήματα** που τέθηκαν, μεταξύ άλλων, από τις εδώ ελληνικές εταιρείες, στο Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων (Γραφείο Ο.Ε.Υ.) της Ελληνικής Πρεσβείας στο Βελιγράδι, περιγράφονται ως κατωτέρω:

- **Φορολογία και Δασμοί** σε προϊόντα (πχ γαλακτοκομικά προϊόντα) καθώς και εισαγωγικές **ποσοστώσεις** σε μερικά προϊόντα που δημιουργούν συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού.

- **Διοικητικά/Γραφειοκρατικά τελωνειακά** προβλήματα που σχετίζονται με καθυστερήσεις στην αποδέσμευση των προϊόντων από το τελωνείο και εκδόσεων των αναγκαίων πιστοποιητικών.

- Η **καθυστέρηση στην έκδοση αδειών εγκεκριμένου εξαγωγέα** καθιστά τα προϊόντα του εξαιρετικά ακριβά και άρα μη ανταγωνιστικά.

- Κατά καιρούς παρατηρούνται προβλήματα στην ελεύθερη διακίνηση αγαθών μεταξύ Σερβίας και Ελλάδας, τα οποία προκύπτουν είτε από ελλείψεις στο θεσμικό πλαίσιο ή τις πρακτικές χρήσης μη δασμολογικών εμποδίων (ΜΔΕ) στις εισαγωγές αγαθών. Ειδικότερα:

-Μη Δασμολογικά Εμπόδια (ΜΔΕ):Σε σχέση με τα Μη Δασμολογικά Εμπόδια, παρατηρείται κατ’ επανάληψη το πρόβλημα, στην εισαγωγή προϊόντων χοιρινού κρέατος στη Σερβία, καθώς οι απαιτούμενες προϋποθέσεις/κτηνιατρικά πιστοποιητικά, στην πραγματικότητα αποκλείουν την εισαγωγή προϊόντων χοιρινού κρέατος από Ελλάδα. Σημειώνουμε ότι μετά από συνεννοήσεις του Γραφείου ΟΕΥ της Πρεσβείας με την Αντιπροσωπεία της ΕΕ στη Σερβία και το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων / Διεύθυνση Κτηνιατρικών Υπηρεσιών, το ζήτημα αφενός επιλύεται, αλλά αφετέρου επανέρχεται σχεδόν κάθε χρόνο.

-Συχνά παρατηρούνται καταχρήσεις σχετικά με τα προϊόντα ΠΟΠ και ΠΓΕ, αλλά και αυτά που υποδηλώνουν συγκεκριμένο τρόπο ή τόπο παραγωγής, όπως ο όρος «ελληνικό γιαούρτι».

- **Μη-δασμολογικά εμπόδια στις διαδικασίες εξαγωγών** σε προϊόντα ζωικής ή φυτικής παραγωγής και σε δευτερογενείς πρώτες ύλες -πχ όταν πρόκειται για εξαγωγές μη επικίνδυνων αποβλήτων. Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι δεν υπάρχει οικολογική δικαιολογία για την απαγόρευση της εξαγωγής τέτοιων αποβλήτων. Συνεπώς, οι αρχές της ελεύθερης αγοράς παραβιάζονται σοβαρά όταν χωρίς επίσημες διευκρινήσεις, επί μήνες, δεν χορηγούνται εξαγωγικές άδειες (κλπ) ή εξαναγκάζεται κάποια εταιρεία να εκκενώσει σε χρόνο ‘’ρεκόρ’’ τους αποθηκευτικούς της χώρους. Όπερ και σημαίνει ότι στην πράξη, σχεδόν απαγορεύεται σε ορισμένες επιχειρήσεις να ασκούν τις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες.

-Ποσοστώσεις: Το 2020 παρατηρήθηκε πρόβλημα στην εισαγωγή στη Σερβία, αγαθών κοινοτικής προέλευσης. Συγκεκριμένα, εξαντλήθηκε η ποσόστωση εισαγωγής οίνου το φθινόπωρο του 2020 λόγω εισαγωγής όλης της ποσότητας από έναν μόνο εισαγωγέα . Το Γραφείο ΟΕΥ Βελιγραδίου σε συνεργασία και συντονισμό με: (ι) ενδιαφερόμενα Κ-Μ της ΕΕ, (ιι) με την Αντιπροσωπεία της ΕΕ στο Βελιγράδι καθώς και (ιιι) με εισαγωγείς οίνων, προέβη σε άτυπες επαφές με στελέχη της αρμόδιας σερβικής αρχής για τον εσωτερικό ανταγωνισμό. Ως αποτέλεσμα των ενεργειών αυτών, η σερβική Κυβέρνηση εξέδωσε απόφαση με την οποία καθορίζει την κατανομή των ποσοστώσεων για την εισαγωγή 2,5 εκατομμυρίων λίτρων οίνου (winequotas) από την ΕΕ με προτιμησιακή τιμή. Πλέον, η κατανομή των ποσοστώσεων εισαγωγής οίνου θα περιλαμβάνει μια μέθοδο βασισμένη στη χρονολογική σειρά των τελωνειακών διασαφήσεων (αρχή της προτεραιότητας, first come first served). Η ετήσια ποσόστωση περιλαμβάνει τριμηνιαίες ποσοστώσεις 625.000 λίτρων, ενώ οι αχρησιμοποίητες ποσότητες εντός ενός τριμήνου, προστίθενται στις επιτρεπόμενες ποσότητες εισαγωγής για το επόμενο τρίμηνο. Το μέγιστο ποσό που μπορεί να εισάγει μια επιχείρηση, σε κάθε ένα από τα τρία πρώτα τρίμηνα, είναι το 15% της τριμηνιαίας ποσόστωσης, δηλαδή 93.750 λίτρα. Εάν μια επιχειρηματική οντότητα εισάγει λιγότερο από αυτό το 15%, το υπόλοιπο ποσό προστίθεται στην επιτρεπόμενη ποσότητα για το επόμενο τρίμηνο.

- Αδυναμία προστασίας έναντι **συναλλαγματικών και παρεμφερών κινδύνων** για αγορές και πωλήσεις σε νόμισμα διαφορετικό του ευρώ.

- Ενδεχόμενη διευθέτηση των εμπορικών διαφορών, μέσω της προσφυγής στη **δικαιοσύνη**, προϋποθέτει επιπρόσθετο κόστος συμπεριλαμβανομένου και του μεγάλου χρόνου εκδίκασης της υπόθεσης.

- Ζητήματα ίσης **μεταχείρισης αλλοδαπών και εγχώριων επενδυτών** σε διάφορους τομείς.

- Παραβίαση από τη σερβική πλευρά του αρ. 13 του Πρωτοκόλλου IV της συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης μεταξύ Ε.Ε και Σερβίας η οποία έγκειται στην επιβολή τελών από τις σερβικές αρχές σε Έλληνες μεταφορείς που διασχίζουν –''Transit''- τη Σερβία, εκτελώντας κοινοτικές μεταφορές, ενέργεια που συνιστά **πολιτική διακρίσεων** και οδηγεί σε στρέβλωση του ανταγωνισμού.

- Άσκηση **αθέμιτου ανταγωνισμού** από μη νόμιμα λειτουργούσες επιχειρήσεις σε ορισμένους τομείς δραστηριότητας (ξενοδοχεία, υπηρεσίες ασφάλειας), καθώς και από αδήλωτη εργασία.

-Ευρωπαϊκών συμφερόντων τράπεζες αντιμετωπίζουν προβλήματα σχετιζόμενα με την Κεντρική Τράπεζα της Σερβίας, καθώς ο τραπεζικός τομέας είναι από τους πλέον ''ρυθμισμένους'' με πλειάδα κανονισμών και περιορισμών, γεγονός που δημιουργεί δυσκολίες στη λειτουργία τους.

Για τα ως άνω εκτεθέντα προβλήματα, το Γραφείο Ο.Ε.Υ. Βελιγραδίου πραγματοποιεί παρεμβάσεις σε διάφορες υπηρεσίες σερβικών Υπουργείων, π.χ Εμπορίου, Γεωργίας, Τελωνείων, Μεταφορών κ.τ.λ και καταβάλλει προσπάθειες επίλυσης αυτών ή τουλάχιστον απλούστευσης των πολύπλοκων διαδικασιών που απαιτούνται.

Στο πλαίσιο αυτό, οι μη αμελητέου μεγέθους Ελληνικές επιχειρήσεις θα πρέπει να ακολουθούν το παράδειγμα πολλών άλλων επώνυμων ευρωπαϊκών, αμερικανικών ή ασιατικών εταιρειών, αναπτύσσοντας τις **δημόσιες σχέσεις τους με τα εντόπια κέντρα αποφάσεων ή επιχειρηματικούς φορείς επιρροής** και όχι να επαφίενται αποκλειστικά και μόνο στην

υποστήριξη της Πρεσβείας και του Γραφείου Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων της. Η εκ των υστέρων ανωτέρω βοήθεια ενδέχεται να είναι χρήσιμη και συχνά έχει αποφέρει θετικά αποτελέσματα στην επίλυση κάποιων προβλημάτων. Όμως η ανάπτυξη σχέσεων μιας εταιρείας με δραστήριους επιχειρηματικούς φορείς επιρροής, της επιτρέπει να συν-διαμορφώνει τις εισηγήσεις για τα κατά καιρούς υπό επεξεργασία κλαδικά νομοθετικά, κανονιστικά πλαίσια και να λαμβάνεται σοβαρότερα υπόψη ως προς την επίλυση προβλημάτων ή την επιλογή υποψηφίων σε μειοδοτικούς διαγωνισμούς κλπ. Συνεπώς θεωρούμε χρήσιμη την ανάλογη δραστηριοποίηση ελληνικών εταιρειών στη Σερβία μέσω του Συνδέσμου Ελληνικών Επιχειρήσεων Σερβίας (ΗΒΑ-) ή του Ελληνο-Σερβικού Επιμελητηρίου Β.Ελλάδος-ΕΣΕ, με σημαντικούς φορείς επιρροής, όπως το Συμβούλιο Ξένων Επενδυτών (FIC-www.fic.org.rs). Το τελευταίο, σε συνεργασία με την Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη Σερβία (www.europa.rs), κάθε χρόνο, υποβάλει επεξεργασμένες προτάσεις (**advocacy**) προς την Σερβική Κυβέρνηση σχετικά με την βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, το νομοθετικό πλαίσιο, την φορολογία και την επίλυση σημαντικών προβλημάτων ή εμποδίων που συναντούν παραγωγικοί κλάδοι στην Σερβική αγορά. Περιττεύει να τονιστεί η σημασία μιας συχνότερης συνεργασίας των ΗΒΑ, ΕΣΕ, ελληνικών εταιρειών και Γραφείου ΟΕΥ-Πρεσβείας της Ελλάδος στο Βελιγράδι, με το FIC (κά), σε μια τέτοια προσπάθεια προσέγγισης και επιρροής των σερβικών κέντρων αποφάσεων (**lobbying**). Πρακτική που ακολουθείται και από διάφορα άλλα ‘’μεικτά’’ επιμελητήρια στη Σερβία και μεγάλες εταιρείες, που συμμετέχουν μαζί με εκπροσώπους της Σερβικής κυβέρνησης και σημαντικούς ‘’decision makers’’ (κά) σε σημαντικά ετήσια οικονομικά Φόρουμ, όπως αυτό του Kopaonik (το επόμενο θα πραγματοποιηθεί στις 23-26 Μαίου 2021-www.kopaonikbusinessforum.rs).

Το Γραφείο Ο.Ε.Υ. Βελιγραδίου, θεωρεί ότι μια τέτοια εξέλιξη, ίσως μελλοντικά, θα ωθούσε περισσότερες ελληνικές επιχειρήσεις να καταστούν μέλη των ΗΒΑ ή ΕΣΕ. Επιπλέον, θα έπρεπε ενδεχομένως να εξεταστεί το ενδεχόμενο, ελληνικά στελέχη ξένων εταιρειών, διεθνών οργανισμών, κ.λπ., να μπορούσαν να ενταχτούν σε αυτές τις δύο επιχειρηματικές ενώσεις, μετά από ανάλογη τροποποίηση του Καταστατικού τους. Μια περαιτέρω ενδυνάμωση τους, κατά πάσα πιθανότητα, θα διευκόλυνε τον ρόλο επιρροής τους προς τα σερβικά κέντρα επεξεργασίας ή εφαρμογής οικονομικών και επιχειρηματικών πολιτικών και τελικά, στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των εμποδίων των ελληνικών επιχειρήσεων στην σερβική αγορά.

3.2. Προτάσεις δράσεων ενίσχυσης εξωστρέφειας

-**Οι Έλληνες** που επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν στη σερβική αγορά θα πρέπει **να αποφεύγουν λάθη του πρόσφατου παρελθόντος**, όπως συμπεριφορές «αποικιακής λογικής». Ως γνωστό, ο Σερβικός λαός, χαρακτηρίζεται από περήφανη ιδιοσυγκρασία. Κατά συνέπεια οι ξένοι επιχειρηματίες θα ήταν χρήσιμο να ακούν και αυτοί τις απόψεις και προτάσεις των Σέρβων επιχειρηματιών και όχι να προσπαθούν να επιβάλουν με κάποια υπεροψία τις δικές τους. Το ζητούμενο είναι η δημιουργία, μεταξύ τους, κάποιας **σχέσης εμπιστοσύνης**.

Σημειώνουμε, επίσης, ότι για **μόνιμη παρουσία ενός προϊόντος** στη σερβική αγορά, η ελληνική εξαγωγική εταιρεία **δεν θα πρέπει να αναμένει ιδιαίτερο κέρδος κατά τα δύο τρία πρώτα χρόνια**. Η αγορά αυτή θεωρείται μικρή αλλά αποτελεί **εφαλτήριο** για τις λοιπές αγορές των χωρών της πρώην Γιουγκοσλαβίας.

Στο πλαίσιο αυτό, θεωρούμε, για πολλοστή φορά, χρήσιμη την υπενθύμιση της **ελληνικής εμπειρίας**, **ως προς την προσέγγιση της Σερβίας κατά την τελευταία εικοσαετία,** τόσο από τον ιδιωτικό όσο και από τον ελληνικό δημόσιο τομέα.

Αμέσως μετά τη λήξη του προ εικοσαετίας πολέμου στην τότε Γιουγκοσλαβία, οι Έλληνες επιχειρηματίες και το ελληνικό κράτος ήταν οι μόνοι διεθνώς που προσέτρεξαν να επενδύσουν ή να χορηγήσουν οικονομική βοήθεια στο νέο κράτος την Σερβία. Η Ελλάδα εκείνη την εποχή αποτελούσε τον κυριότερο επενδυτή στη χώρα αυτή, δημιουργώντας τεράστιες ελπίδες στον τότε νεόπτωχο σερβικό λαό. Κατά τα πρώτα χρόνια πολλές εκατοντάδες ελληνικών εταιρειών και επιχειρηματιών, διαφόρων κλάδων, μεγέθους, ενίοτε αμφιβόλου αξιοπιστίας, εμφανίστηκαν και προσπάθησαν να δραστηριοποιηθούν στη Σερβική αγορά. Δυστυχώς πολλοί από αυτούς την αντιμετώπισαν σαν ένα ''Ελντοράντο'' και συχνά επιδείκνυαν, αποικιοκρατική, ''υπερφίαλη συμπεριφορά νεόπλουτων (…), απέναντι σε ανθρώπους νεόπτωχους με καταπιεσμένη ψυχολογία''[169]. Στην συνέχεια οι περισσότερες από αυτές αποχώρησαν σχετικά ''άπρακτες''. Έκτοτε και μέχρι τώρα δραστηριοποιούνται στην Σερβία **450 μεγάλες, μικρομεσαίες ελληνικές εταιρείες.**

Κατά συνέπεια οι ακόλουθες **αρνητικές εξελίξεις φαίνεται να άλλαξαν την αρχική θετική εικόνα των Σέρβων απέναντί μας**: η μη εφαρμογή του ΕΣΟΑΒ όσον αφορά τα μεγάλα έργα υποδομών (αναγγελθείσα ελλ. βοήθεια ύψους 250 εκατ. Ευρώ-ΕΣΟΑΒ ή ''Hellenic Plan''-στις αρχές της δεκαετίας του 2002/3 και δέκα χρόνια αργότερα άλλων 80 εκατ. από τα οποία τελικά δεν δόθηκαν περισσότερα από 26 περίπου εκατ. δωρεάν[170]), το προαναφερθέν κλείσιμο των Τραπεζών μας στην Σερβία κατόπιν αποφάσεων της τότε ''Τρόικα'' (επενδύσεις χαρτοφυλακίου ύψους άνω των 2,5 δις ευρώ) συνοδευόμενο από την αποχώρηση πολλών ελληνικών εταιρειών- κάτι που τραυμάτισε ιδιαίτερα την μέχρι τότε εικόνα της χώρας μας-, η ανωτέρω αρνητική συμπεριφορά αρκετών νέο-αφιχθέντων Ελλήνων επιχειρηματιών, τα διεθνή αρνητικά δημοσιεύματα μεταξύ 2010-15 για την οικονομική κατάσταση της χώρας μας κλπ.

Μάλιστα η μη εφαρμογή του ΕΣΟΑΒ για τα μεγάλα έργα, δημιούργησαν απογοήτευση και δυσπιστία απέναντί μας μέχρι του σημείου, ενίοτε, μερικά τότε νεαρά, με σπουδές σε σημαντικά δυτικά πανεπιστήμια, στελέχη της Σερβικής Δημόσιας Διοίκησης να εκφράζονται απαξιωτικά για τους ''Έλληνες'' κλπ[171]. Ταυτόχρονα πολλοί άλλοι σοβαροί επενδυτές

[169] βλ. ''Τα Βαλκάνια στη σκιά του χθές'', Γ. Ε. Δουδούμης, Βιβλ. Ν. Καραβία, Αθήνα, 2018, σελ. 114 και 146
[170] βλ.''Μια Peripeteia, Ταξίδι στον κόσμο'', Βασίλη Ευμολπίδη, Εκδ. Νέος Κύκλος Κωνσταντινοπολιτών, Αθήνα, 2016, σελ. 170-173
[171] βλ.''Μια Peripeteia, Ταξίδι στον κόσμο'', Βασίλη Ευμολπίδη, op. cit, σελ. 174-175

εγκαταστάθηκαν στη χώρα δημιουργώντας νέες επιχειρηματικές εναλλακτικές για τους Σέρβους, όπως Ιταλία, ΗΠΑ, Γαλλία, Αυστρία, Κίνα, Γερμανία , Τσεχία, Τουρκία (που την αποκάλεσε το 2010, ο τότε Σέρβος Πρόεδρος, ''στρατηγικό σύμμαχο'' της χώρας του) κλπ.

Έκτοτε πολλοί Σέρβοι επιχειρηματίες συνήθιζαν να δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρουν για τους ανωτέρω ''νέους παίχτες'' στη χώρα τους και να αντιμετωπίζουν την Ελλάδα περισσότερο ως τουριστικό προορισμό.

Σε συνέχεια των προαναφερθέντων θα πρέπει, εις το εξής, να αποφευχθούν τα προαναφερθέντα λάθη του παρελθόντος. Ίσως, **οι ελληνικοί επιχειρηματικοί φορείς οφείλουν να επαναπροσεγγίσουν τους αντίστοιχους σερβικούς**, τους επιχειρηματίες, τους δημοσιογράφους κλαδικού τύπου ή τους παραγωγούς κινηματογραφικών ταινιών (κλπ) με περισσότερο ενδιαφέρον, επαγγελματισμό και κίνητρα. Πχ οι εκθεσιακοί μας φορείς να τους προσκαλούν στις κλαδικές εκθέσεις τους, μετά από αντικειμενική επιλογή τους σε συνεργασία και ευθύνη του Γραφείου Ο.Ε.Υ. Βελιγραδίου, χωρίς πολύπλοκες διαδικασίες (όπως προκαθορισμού μέσω διαδικτύου δώδεκα συναντήσεων από κάθε ''Hosted Buyer''). Πιστεύουμε ότι παρόμοιοι όροι αποτελούν αντικίνητρο αφού κανείς πραγματικός επιχειρηματίας δεν διαθέτει τον απαιτούμενο χρόνο και την υπομονή για την άσκηση αυτή. Κάτι που έχει αποδειχτεί στη πράξη από τα έτη 2006/7, με επιχειρηματίες –hosted buyers- προερχομένων από άλλες χώρες, όπως τα Η.Α.Ε.. Έως την υιοθέτηση από επιχειρηματικούς φορείς μας της ανωτέρω πρακτικής, σημαντικοί '' hosted buyers'', πχ του Ντουμπάι, σημαντικότατου εμπορικού κόμβου του Αραβικού Κόλπου, επιλεγμένοι από το εκεί ομώνυμο Γραφείο Ο.Ε.Υ., συνήθιζαν να επισκέπτονται ελληνικές κλαδικές εκθέσεις. Σε μία μόνο ημέρα, οι τελευταίοι πραγματοποιούσαν πολλές και σημαντικές επιχειρηματικές συναντήσεις πριν επιστρέψουν στην χώρα τους. Όταν εφαρμόστηκε η πρακτική των πολλών ηλεκτρονικά προκαθορισμένων συναντήσεων, οι επισκέψεις αυτές περιορίστηκαν ή εκμηδενίστηκαν.

Παρόλα τα λάθη του παρελθόντος, μερικές **νεότερες, επιτυχημένες προσπάθειές μας, όπως προωθητικές δράσεις** ελληνικών επιχειρηματικών φορέων που πραγματοποιήθηκαν μέσω του Γραφείου Ο.Ε.Υ. της Πρεσβείας της Ελλάδος στο Βελιγράδι κατά την περίοδο 2018-2020, έδωσαν ελπίδες για το μέλλον. Η πλέον πρόσφατη αφορούσε την Επιχειρηματική Αποστολή και Φόρουμ του Εμπορικού & Βιομηχανικού Επιμελητήριου Αθηνών (ΕΒΕΑ), σε συνεργασία με το Enterprise Greece και τον Σύνδεσμο Εξαγωγέων Βορείου Ελλάδας (ΣΕΒΕ). Όπως προαναφέρθηκε (βλ. Κεφ. 2.4), στο περιθώριο του Φόρουμ, ο τότε Γεν. Γραμματέας Διεθνών Οικ. Σχέσεων & Εξωστρέφειας του Υπουργείου Εξωτερικών, κ. Γρ. Δημητριάδης, που ηγείτο της Αποστολής, πραγματοποίησε αρκετές διμερείς συναντήσεις με οικονομικούς υπουργούς, παράγοντες, καθώς και εκπροσώπους μεγάλων ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στη Σερβία (Βελιγράδι, 4-6 Μαρτίου 2020). Οι εξαιρετικά στοχευμένες συναντήσεις των μελών της επιχειρηματικής αποστολής (περί τις 200 b2b), η συμμετοχή αξιόλογων ομιλητών στο επιχειρηματικό Φόρουμ (πχ μελών της Σερβικής κυβέρνησης, ειδικών κλπ) και η μεγάλη προσέλευση εντόπιων επιχειρηματικών παραγόντων, δείχνουν ότι ''ο πάγος αρχίζει να λιώνει'' και το ενδιαφέρον τους για επιχειρηματικές και οικονομικές σχέσεις με την Ελλάδα να αναπτερώνεται. Τέλος θεωρούμε χρήσιμο να αναφέρουμε ότι κατά την συντονισμό των ανωτέρω επιχειρηματικών συναντήσεων (b2b), εφαρμόστηκε με πλήρη επιτυχία η πρακτική πραγματοποίησης αρκετών συναντήσεων στους χώρους των σερβικών επιχειρήσεων, αντί στο ξενοδοχείο της ελληνικής αποστολής. Ο τρόπος αυτός εξασφαλίζει κατά 100% την πραγματοποίηση των συναντήσεων και αποφεύγεται η σχετική αβεβαιότητα για την προσέλευση ή όχι των Σέρβων επιχειρηματιών.

Στο πλαίσιο του εφικτού λόγω της τρέχουσας πανδημίας, θα πρέπει οι επιχειρηματίες μας, με **επαγγελματικό τρόπο**, να ακολουθούν πχ τα βήματα που περιγράφονται στον

''Επιχειρηματικό Οδηγό 2021'' του Γραφείου Ο.Ε.Υ. Βελιγραδίου[172] και να αναλαμβάνονται κάθε χρόνο **προωθητικές δράσεις** που σ' ετήσια βάση προτείνει το Γραφείο Ο.Ε.Υ. Βελιγραδίου (**συνέργειες δημόσιου και ιδιωτικού τομέα**). Προωθητικές δράσεις, όπως ''Σαββατοκύριακο'', ''εβδομάδα'' ή μήνα'' ελληνικών προϊόντων, μετά προβολής της ελληνικής κουζίνας και Μεσογειακής Δίαιτας παρουσία Ελλήνων μαγείρων (δράσεις που σημείωσαν επιτυχία στο παρελθόν), επιχειρηματικές αποστολές σε διεθνείς κλαδικές εκθέσεις (πχ τουρισμού, γεωργικών προϊόντων, καινοτομίας κλπ), επιχειρηματικά Φόρουμ (κλπ), θα τόνωναν τις εξαγωγικές μας ροές ώστε να ξαναποκτήσουν την παλαιότερη δυναμική τους. Διαφορετικά αν αφεθούν οι τρέχουσες τάσεις να ακολουθήσουν την πορεία τους, όπως ήδη αναφέρθηκε, ενδέχεται σύντομα, το μέχρι τώρα πλεονασματικό για την Ελλάδα διμερές μας εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών να μετατραπεί σε ελλειμματικό.

Τέλος, αξίζει να υπενθυμίσουμε ότι διάφορες τεχνοκρατικές αναλύσεις, αξιολογούν την **Σερβία ως σημαντική για τα ελληνικά συμφέροντα αγορά** και την κατατάσσουν μεταξύ των δέκα πέντε πρώτων αγορών[173]. Ας το αποδείξουμε εμπράκτως μέσω συγκεκριμένων βημάτων προσέγγισής της, με συνεργασία μεταξύ Δημόσιου και ιδιωτικού τομέα[174] . Ίσως θα πρέπει να μας εμπνεύσει το παράδειγμα πολλών ανταγωνιστριών μας χωρών που μέσω των οργανωμένων Γραφείων ΟΕΥ τους, με τα απαραίτητα μέσα, δίνουν έμφαση σε προωθητικές κυρίως δράσεις εξωστρέφειας και πολύ λιγότερο στη σύνταξη θεωρητικών πολυσέλιδων Εκθέσεων, για λίγους συνήθως αναγνώστες, ενώ απαιτούνται πολλές εργατοώρες, επί μερικούς μήνες, για την ολοκλήρωσή τους.

Πολύ περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την οικονομία και την αγορά της Σερβίας, τις διμερείς οικονομικο-εμπορικές μας σχέσεις (κλπ) περιέχονται την ιστοσελίδα **www.agora.mfa.gr/Σερβία**, όπως και στον Επιχειρηματικό Οδηγό 2020-2021 του Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου, διαθέσιμος στο: https://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/76120 (πχ. σύσταση εταιρείας, φορολογικό πλαίσιο, επενδυτικά κίνητρα κτλ).

172 https://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/76120

173 βλ. ''Αξιολόγηση Διεθνών Αγορών'', Υπουργείο Εξωτερικών, Β1 Δ/νση, Αθήνα, Ιανουάριος 2019, 228 σελ

174 βλ. Επιχειρηματικό Οδηγό 2020, op.cit. σελ. 40-45/http://www.agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/71095

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

- ''Ελλάς & Σερβία ως παράγοντες σταθερότητας στο παρελθόν και στη Βαλκανική προοπτική'', Aleksandra Pecinar-Γ. Δουδούμη, Ελλ. Ινστιτούτο Στρατηγιών Μελετών, Αναστατικές Εκδόσεις Διον. Ν. Καραβία, Αθήνα, 2020, 293 σελ.
- ''Τα Βαλκάνια στη σκιά του χθές'', Γ. Ε. Δουδούμης, Εκδ. Βιβλ. Ν. Καραβία, Αθήνα, 2018, σελ. 159 καθώς και η νεότερη γ΄ έκδοσή του έτους 2020 (160 σελ.)
- ''Doing Business 2020, Economy Profile, Serbia, Comparing Business, Regulation in 190 Economies, World Bank Group, 70 σελ., www.doingbusiness.org
- ''Επιχειρηματικός Οδηγός Σερβίας'', 2021, Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδος στο Βελιγράδι, Διαθ. στο: https://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/76120
- ''Αγορά Ελαιολάδου και Αγρο-Βιομηχανία στη Σερβία'', Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδος στη Σερβία, Σεπτέμβριος 2021, Διαθ. στο: https://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/76286
  ''Ο τομέας τεχνολογίας και νεοφυών εταιρειών στη Σερβία'', Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδος στο Βελιγράδι, Οκτώβριος 2020, 14 σελ. Διαθ. στο: https://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/72761
- ''Μια Peripeteia-Ταξίδι στον κόσμο'', Βασίλης Ευμολπίδης, Εκδ. Νέος Κύκλος Κωνσταντινουπολιτών, Αθήνα, 2020, 259 σελ.
- www.pwc.rs, pwc.rs/en.html
- ''Guide to doing business and investing in Serbia'', PWC Serbia, April 2019, 53 σελ. , -''Guide to doing business in Serbia'', JPM, 2019, 82 σελ., www.jpm.rs -''Investing in Serbia - An overview of the current tax system'', TPA-Baker Tilly, 2020, 21 σελ., www.tpa-group.com
- ''Human Development Paper on Income Inequality in the Republic of Serbia'', UNDP, August 2018, 82 pages, rs.undp.org
- ''Αξιολόγηση Διεθνών Αγορών'', Υπουργείο Εξωτερικών, Β1 Δ/νση, Αθήνα, Ιανουάριος 2019, 231 σελ.
- ΑΞΕ της Ελλάδος στη Σερβία https://www.nbs.rs/en/drugi-nivo-navigacije/statistika/platni_bilans/index.html)
- IMF Country Report No 20/270/ August 2020- Διαθέσιμη στο: https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2020/08/28/Republic-of-Serbia-Fourth-Review-under-the-Policy-Coordination-Instrument-Press-Release-and-49716
- ''Ετήσια Έκθεση Πρεσβείας 2019''-έγγρ. Υπ' Α.Π. 49/10.02.2020 & 'Ετήσια Έκθεση Πρεσβείας 2020-έγγρ. Υπ' Α.Π. 172/10.02.2020
- www.nbs.rs
- www.stat.gov.rs
- www.oecd.org
- www.mfin.gov.rs
- www.data.worldbank.org
- www.eurofast.eu
- www.worldwide-tax.com/Serbia/ser_double.asp
- www.apr.gov.rs

- www.zis.gov.rs
- www.ras.gov.rs
- www.sec.gov.rs
- www.kopaonikbusinessforum.rs
- www.coface.com/Economic-Studies-and-Country-Risks/
- Household Budget Survey, SORS, 2017/2019
- -www.statistics.gr
- -http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SFCO2/2019-M01
- -Enlargement package and Serbia Annual Report 2020:
- https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/serbia_report_2020.pdf
- https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/near_factograph_serbia_october_2020.pdf
- https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20201006-communication-on-eu-enlargement-policy_en.pdf
- EU Economic and Investment Plan in Serbia:
- https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/communication_on_wb_economic_and_investment_plan_october_2020_en.pdf
- https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/wb_economic_and_investment_plan_october_2020.pdf
- https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_1811
- https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_20_1819
- www.europa.rs
- www.wb6cif.eu
- EU in Serbia: Morning & Afternoon Media Reviews
- https://serbien.ahk.de/
- www.ekapija.com